

Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»

**НАУКОВІ
ДОСЯГНЕННЯ МОЛОДИХ
– ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЇ**

*Тези міжвузівської науково-практичної
конференції 27 листопада 2019 р.*

Миколаїв 2019

УДК 371: 387

ББК 72 + 74

Наукові досягнення молодих – шлях до професії: Тези міжвузівської науково-практичної конференції 27 листопада 2019 р. / За заг. ред. А.М. Старевої. – Миколаїв: ММІРЛ ВНЗ «Університет «Україна», 2019. – 250 с.

Друкується за рішенням Вченої ради Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (№ 3 від 26 грудня 2019 р.)

Випуск вміщує тези виступів з актуальних питань педагогіки та психології, інклюзивної освіти, тенденцій розвитку фізичної реабілітації та ерготерапії, економіки, підприємництва та права в умовах європейської інтеграції, проблем та перспектив розвитку сфери послуг в Україні, соціальних комунікацій та інформаційних технологій тощо.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

Розвідки, що публікуються в поданому збірнику, є тезами міжвузівської науково-практичної конференції і відображають наукові та практичні здобутки учасників.

Розвідки подані в авторському варіанті. За достовірність поданих у них даних відповідальність несуть автори.

**© Миколаївський
міжрегіональний інститут
розвитку людини ВНЗ
«Університет «Україна», 2019**

ЗМІСТ

Секція І

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЇ, ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Білявська Д.І.	8
СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КРИМІНОГЕННИХ ПОТРЕБ (ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)	
Богодух О.В.	11
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ	
Брусник Ю.Ю.	14
ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМ СТРЕСУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ	
Бузанська Ю. С.	17
СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ЗАСТОСУВАННІ ЗАСОБІВ ТА МЕТОДІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЛЯ ОСІБ ІЗ ШИЙНО-ГРУДНИМ ОСТЕОХОНДРОЗОМ І ГІПЕРТОНІЧНОЮ ХВОРОБОЮ	
Ганзюкевич В.О.	20
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПОДРУЖЖЯ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ	
Грамагик Н.Г.	23
КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЛЯ ЖІНОК РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ ПРИ ОЖИРІННІ І-ІІ СТУПЕНІВ	
Калініна В.В.	27
КЛІНІЧНІ ПРОЯВИ ВЕГЕТО-СУДИННОЇ ДИСТОНІЇ	
Карабак О.В.	30
ПОРУШЕННЯ ПОСТАВИ ЯК ПОПЕРЕДНИК ОСТЕОХОНДРОЗУ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА	
Картель С.І.	32
ЛІКУВАЛЬНІ ВИДИ МАСАЖУ ТА ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА В ЛІКУВАЛЬНИЦІ ТА ПРОФІЛАКТИЦІ БРОНХІАЛЬНОЇ АСТМИ	
Колісніченко А.О.	35
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я	
Комаріцька К.В.	38
ЗАГАЛЬНА КЛАСИФІКАЦІЯ ІНСІЛЬТІВ	
Кондратович Е.М.	41
ФІЗИЧНЕ РЕАБІЛІТАЦІЙНЕ ЛІКУВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РЕЦИДИВУЮЧИМ БРОНХІТОМ	
Корепанов В. В.	43
ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА І МАСАЖ ЯК ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ВІДНОВЛЕННЯ РУХЛИВОСТІ ХРЕБТА ПРИ ОСТЕОХОНДРОЗІ	
Левченко В.С.	46
ДО ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	

Лунгул В.О.	49
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ГІДРОКІНЕЗОТЕРАПІЇ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ХВОРИХ ОСІБ ІЗ ТРАВМАТИЧНИМ ПОШКОДЖЕННЯМ ХРЕБТА І СПИННОГОМОЗКУ	
Малованчук І. В.	51
ОГЛЯД ОСНОВНИХ НАСЛІДКІВ ТРАВМ ХРЕБТА	
Мельник К.П.	54
ОСОБЛИВОСТІ КЛІМАТИЧНОГО ЛІКУВАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ ВІД ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ	
Мисечко С.В.	56
МЕДИКАМЕНТОЗНЕ ЛІКУВАННЯ ГІПЕРТОНІЧНОЇ ХВОРОБИ	
Нетребко С.О.	60
ЕТИОПАТОГЕНЕЗ І КЛІНІЧНІ ФОРМИ ІШЕМІЧНОЇ ХВОРОБИ СЕРЦЯ	
Редька А.В.	63
ЕТИОПАТОГЕНЕЗ ТА КЛІНІЧНІ ПРОЯВИ ВИРАЗКОВОЇ ХВОРОБИ ШЛУНКУ	
Свердеба Н.М.	66
ТРАВМИ ХРЕБТА ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ	
Сологор В.В.	69
СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ ЗОРУ В УМОВАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	
Сторчова М.О.	72
НЕТРАДИЦІЙНІ ЗАСОБИ НАБУТТЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	
Федоренко С.А.	75
ДО ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА	

Секція II

ЕКОНОМІКА, УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Бакай О.А.	78
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇН	
Баршацька К.О.	81
ДОСЛІДЖЕННЯ БРЕНДУ ТМ «ОБОЛОНЬ»	
Башева О.С.	84
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ	
Боднар І.О.	88
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	

Боцул Д.В.	91
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ МОТИВАЦІЇ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	
Бурдейна Т.В.	96
СУЧАСНИЙ СТАН ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ	
Вдовиченко Є.В.	99
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДОСТАТНОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ	
Вовченко А.А.	102
ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СТРУКТУРИ МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	
Вовченко Ю.А.	106
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ	
Возіянова Т.І.	109
ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	
Гершкович Є.Г.	113
АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	
Голубова Є.К.	117
УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ	
Гончаренко О.О.	121
SWOT-АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ЙОГО РОЗВИТКУ	
Дедул О.О.	124
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	
Діжевський І.А.	127
СТРАТЕГІЇ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	
Домбровська Д.Д.	131
УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	
Іванов П.С.	135
ЗВІТНІСТЬ ЗА СЕГМЕНТАМИ ТА АУДИТ ЇЇ ПОКАЗНИКІВ	
Іщенко В.В.	140
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	
Карпенко А.В.	143
КОНЦЕПТУАЛЬНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	

Кацубо О.О.	146
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
Ковальов О.М.	151
ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	
Котула Н.В.	155
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ОБЛІКУ НЕРОЗПОДІЛЕНОГО ПРИБУТКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	
Лебідь С.В.	160
МАРКЕТИНГ ІННОВАЦІЙ У ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	
Лебідь С.В.	163
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ	
Лєсогорова О.М.	167
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА	
Малярєнко О.Р.	170
ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
Мануленко К.В.	174
ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ В РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ	
Маслюк Н.О.	178
ТЕНДЕНЦІ ТА РОЗВИТОК БОРОШНОМЕЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА	
Нарасєвська І.В.	182
ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА	
Нєсірова Н.А.	185
СИСТЕМА ФАКТОРІВ ПІДВИЩЕННЯ ДОХІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Новосад Д.О.	188
УПРАВЛІННЯ ЗАГРОЗАМИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА	
Савченко І.Р.	191
РОЛЬ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	
Сверлович М.М.	196
ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
Сєнедяк І.В.	201
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
Столярчук В.П.	204
ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА	

Фільоник В.А.	207
КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	

Секція III.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Боднар А.І.	211
ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ОБЛІКУ КАДРІВ ВНЗ	
Бойченко І.П.	213
АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯК ЗАПОРУКА ПОКРАЩЕННЯ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	
Землемєров В.М.	246
ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ БЕЗПЕКА	
Зербул М.М.	219
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ВИРОБНИЦТВА	
Писарева А.С.	222
ЗАСТОСУВАННЯ ХЕШТЕГІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЛОЯЛЬНІСТЬ ГОСТЕЙ РЕСТОРАННИХ ЗАКЛАДІВ	
Семченко І.М.	225
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМОК ІННОВАЦІЙ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ	

Секція IV.

ПРАВО ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

Агєєва А.В.	228
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	
Борозняк А.О.	231
ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ	
Кірсанова О.Ю.	234
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВАЛІДІВ	
Коваль В.О.	236
ДАРУВАННЯ (ПОДАРУНКИ) ЯК СУЧАСНА ОПЛАТНІСТЬ ДОГОВОРУ	
Курлюк В.С.	239
НАУКОВО-ПОПУЛЯРНА ЖУРНАЛІСТИКА В СУЧАСНОМУ МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ	
Нечитайло Ю.В.	242
ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	
Сторожук О.В.	245
ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	
Шелестова Ю.І.	248
ПРАВОВА СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО	

Секція І.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЇ, ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Д.І. Білявська,
спеціальність 053 «Психологія»,
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – канд.філос.наук, доцент кафедри Н.В. Мірошкіна

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КРИМІНОГЕННИХ ПОТРЕБ (ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

У розвідці розглянуто спробу виокремити сучасні підходи до розуміння криміногенних потреб суспільства, що розглядаються через психологічний вплив на особистість.

Ключові слова: потреба, фактори злочинності, експеримент, злочин.

Криміногенні потреби – актуальні фактори ризику, оцінка яких свідчить про високу вірогідність їх впливу на виникнення протиправної (криміногенної) поведінки особи та потребу у заходах впливу для зменшення або усунення такого впливу.

Ми пропонуємо виокремити чотири підходи до розуміння криміногенних потреб:

- При однофакторному підході злочинна поведінка пов'язується з одним фактором, а саме – між злочинами виявляються статистичні залежності. Наприклад, між підвищенням майнової злочинності та вартістю їжі. З вказаними прикладами пов'язана низка цікавих психологічних спостережень. Однак виокремлення лише одного фактору (навіть, якщо цей фактор буде складним) в якості причинного не пояснює походження злочинності в різних умовах та в різних суспільних системах, а також всього її різноманіття. Таке виокремлення допустимо лише як окремий прийом й не більше.

- Багатофакторний підхід вперше був обґрунтований Ч. Ломброзо, який

писав: «Будь-який злочин має витoki з багатьох причин; дуже часто ці причини пов'язані між собою та сплетені, однак ми все ж таки маємо розглядати кожен з них окремо». Е. Феррі розвивав цей підхід та наголошував на тому, що всі дії людини є результатом її фізіологічної та психологічної організації, а також соціального середовища, в якій вона зростає, і розрізняв чотири категорії факторів злочинності: індивідуальні, фізичні, соціальні й психологічні. Багатофакторний підхід поширений і зараз.

- Кондиціоналістський (від лат. condition – «умова») або ж умовний, прибічники якого під кримінологічною потребою розуміють всю сукупність обставин, при яких мало місце вчинення злочину, що включає необхідні й достатні умови цього наслідку. У рамках цієї концепції не виокремлюються причини та умови, а говориться лише про фактори та обставини, які мають можливий вплив на злочинність. У роботах чималої кількості дослідників зустрічається перелік множини обставин або факторів. Фактично в різних варіаціях, але умовний підхід розподіляється на однофакторний та багатофакторний підходи.

При кондиціоналістському підході не виокремлюються фактори, причини та умови, які певним чином впливають на злочинність. Дослідники причин злочинності об'єднують причини і умови та вважають, що вони виступають як система негативних для відповідної суспільно-економічної формації та окремої держави соціальних явищ, що детермінують злочинність як наслідок свого існування. При цьому практично не аналізують характер, механізми взаємозв'язку різноманітних факторів, тобто те, в якому зв'язку (причинному, функціональному тощо) знаходяться ці фактори і явища між собою.

Певною мірою саме під впливом усвідомлення необхідності враховувати такий механізм виник так названий традиційний підхід.

- Традиційний підхід пояснює вчинення злочинів зовнішнім силовим впливом. Згідно цього підходу, людину щось підштовхує на скоєння злочину (наприклад, підбурювання з боку третіх осіб, провокуюча поведінка жертви

злочину тощо). Цей підхід практично ніколи не розглядався в якості єдиного й зазвичай поєднувався з багатофакторним підходом, адже «підштовхування» необхідно розглядати не лише як фізичний вплив зовні, але й як психологічний вплив у різних варіаціях. Частіше за все з традиційним підходом доводиться зіштовхуватись при аналізі причин конкретного злочину або окремих видів злочинності. Він характерний не тільки для наукового пояснення причин, але і «буденного». Цей підхід застосовується й при аналізі злочинності як соціального явища.

Філософами відмічалась цінність традиційного підходу з позиції проведення експерименту. Саме він дозволяє побачити чи взаємодіють між собою процеси, акції на досліджуване явище. Але треба завжди пам'ятати про обмеженість застосування експерименту: не можна відтворювати ситуації кримінальної поведінки; не можна розглядати злочинця як безправний об'єкт дослідження, необхідно поважати його законні інтереси, права та свободи. Однак, практика боротьби зі злочинністю, як вона є, сама ставить вельми «сміливі» експерименти, іноді не підозрюючи про це. У такому випадку традиційний підхід може дати певні результати в оцінці підсумків таких експериментів.

Традиційно-діалектичний підхід виокремлює умови зовнішньо матеріального середовища, які впливають як на суспільну свідомість в цілому, так і на конкретну людину, і безпосередні або найближчі причини злочину, які пов'язуються з характеристиками особистості. У рамках цього підходу вплив умов на причини та причини поведінки є єдино направленим: умови, заломлюючись в свідомості людини, формують причини, які визначають скоєння конкретного злочину.

О.В. Богодух,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»,
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – доцент кафедри А.М.Мирян

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ

Цукровий діабет – це стан, при якому підвищений рівень цукру в крові є хронічним, постійним. Дане захворювання розвивається, коли підшлункова залоза перестає або проводить необхідну кількість інсуліну, або виробляти інсулін потрібної якості.

Ключові слова: цукровий діабет, інсулін, кров, літогенез, підшлункова залоза.

Цукровий діабет – це стан, при якому підвищений рівень цукру в крові є хронічним, постійним. Це визначення відображає саму суть захворювання. Річ у тому, що всі ускладнення, які пов'язують з цукровим діабетом, виникають завдяки високому рівню цукру в крові. Якщо людина навчиться управляти процесами, що відбуваються в організмі, настільки добре, що цукор в крові весь час залишатиметься на нормальному рівні, то діабет із хвороби перетвориться в особливий спосіб життя, ведучи який, можна уникнути багатьох ускладнень. Цей спосіб життя розрізнятиметься залежно від того, яким типом діабету страждає даний пацієнт.

Існує два типу діабету:

1 тип – інсулінозалежний. Розвивається у людей із зниженою виробкою інсуліну. Найчастіше він виникає в ранньому віці: у дітей, підлітків, молодих людей.

2 тип – інсулінонезалежний. При цьому типі цукрового діабету інсуліну не достатньо для нормалізації цукру в крові. Захворювання розвивається в зрілому віці, часто – після 40 років. Нерідко пов'язаний з підвищеною масою тіла. При діабеті 2 типу іноді досить лише дотримуватися дієти, схуднути і збільшити інтенсивність фізичних навантажень і багато симптомів зникнуть.

Однією з причин, завдяки якій підвищується рівень цукру в крові, є

недостатнє вироблення інсуліну бета-клітинами підшлункової залози. На початку захворювання, як правило, в організмі присутня надмірна кількість інсуліну через пониження чутливості, несприйняття тканинами свого власного інсуліну [1, с. 120]. Підшлункова залоза починає виробляти його все більше і більше для того, щоб засвоїти циркулюючу в крові глюкозу. Але можливості її не безмежні: клітини бета поступово виснажуються, та ще й сама глюкоза, якої у цей момент в крові в надлишку, діє на них руйнівню. Після короткого часу вироблення інсуліну знижується [2, с. 75]. Дане захворювання розвивається, коли підшлункова залоза перестає або проводити необхідну кількість інсуліну, або виробляти інсулін потрібної якості.

Виникає ряд чинників, які сприяють розвитку цукрового діабету.

Перше місце серед причин діабету займає спадкова схильність. Практично всі спеціалісти згодні з тим, що ризик захворіти цукровим діабетом зростає, якщо хтось в сім'ї (один з батьків, брат, сестра) хворіє або хворів на цукровий діабет. Діабет 1 типу успадковується з вірогідністю 3-7 % по лінії матері та з вірогідністю 10 % – по лінії батька. Якщо ж хворіють обидва батьки, ризик захворювання зростає у декілька разів і зростає до 70 %.

На другому місці знаходиться ожиріння. Цей чинник, на щастя, може бути нейтралізований, якщо людина усвідомлюючи всю міру небезпеки, посилено боротиметься з надмірною вагою та переможе в цій боротьбі. Кожні 20 % надмірної ваги підвищують ризик захворіти діабетом 2 типу. Майже у всіх випадках втрата ваги і значне фізичне навантаження дозволяють нормалізувати рівень цукру в крові. У той же час далеко не кожен, хто страждає ожирінням, навіть у важкій формі, захворює діабетом.

Третя причина – це деякі хвороби, в результаті яких відбувається поразка клітин бети: хвороби підшлункової залози – панкреатит, рак підшлункової залози, захворювання інших залоз внутрішньої секреції. Провокуючим чинником у цьому випадку може бути тяжка травма.

Четверта причина – це різноманітні вірусні інфекції (краснуха, вітряна

віспа, епідемічний гепатит і деякі інші захворювання, включаючи грип). Ці інфекції грають роль спускового механізму, який запускає хворобу.

На п'яте місце слід поставити нервовий стрес, як сприяючий чинник. Емоційні перевантаження, переживання, стреси. Відомо багато випадків розвитку цукрової хвороби саме після різних психічних травм.

На шостому місці серед чинників ризику – вік. Чим людина старше, тим вище у неї ризик захворіти цукровим діабетом. Є думка, що при збільшенні віку на кожні 10 років вірогідність захворювання діабетом підвищується в два рази.

Цукровий діабет є таким захворюванням, при якому підшлункова залоза не здатна секретувати необхідну організму кількість інсуліну або виробляти інсулін потрібної якості.

Найчастіше зустрічаються два підтипи діабету. Перший – так званий фіброкалькульозний панкреатичний діабет. Він зустрічається в Індії, Індонезії, Бангладеш, Бразилії. Характерними ознаками захворювання є утворення каменів у головній протоці підшлункової залози і наявність обширного панкреофіброзу. Другий підтип – панкреатичний діабет, пов'язаний з білковою недостатністю, але при цьому кальцифікація і фіброз підшлункової залози відсутні. Він характеризується резистентністю до розвитку кетоацидозу і помірною резистентністю до інсуліну. Як правило, хворі виснажені. Секреція інсуліну понижена, але не до такого ступеня (по секреції С-пептіда), як у хворих інсулінозалежним цукровим діабетом, чим і пояснюється відсутність кетоацидозу [3, с. 101].

Література

1. Балаболкин М.І. Сахарный диабет / М.І. Балаболкин. – М.: Медицина, 2004. – 143 с.
2. Єфімов А.С. Довідник лікаря ендокринолога / А.С. Єфімов / За ред. А.С. Єфімова, Е.П. Тихонової. – К.: «Здоров'я», 2006. – 397 с.
3. Єфімов А.С. Цукровий діабет: проблеми наших днів / А.С. Єфімов. – К., 2001. – 154 с.

Ю.Ю. Брусник,
спеціальність 053 «Психологія»
ПВНЗ «Медико – Природничий Університет»
Науковий керівник – канд. психол. наук, доцент Базика Є.Л.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМ СТРЕСУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЛЮДИНИ

Розглядаються так звані «хороші» і «погані» стреси, які по-різному впливають на людину, а також методи боротьби зі стресами.

Ключові слова: *стрес, стресор, психоемоційний стан людини.*

Слово «стрес» нині є одним з найуживаніших не тільки в медико-біологічних науках, але й поза ними, у тому числі часто вживається в побутових розмовах пересічних громадян. Немає такої людини, яка б не використовувала сьогодні це поняття: стресом намагаються пояснити все. Стрес увійшов у підручники, довідники, енциклопедії, словники й у щоденний побут. І не завжди, вживаючи це слово, ми задумуємося над тим, яке воно має походження та що воно означає.

Стрес (пер. з англ. stress – напруга) – система реакцій організму у відповідь на будь-яку висунуту до нього вимогу. Стрес – це відповідь на загрозу, реальну чи уявну[2, с. 104-109].

Зупинимося на характеристики стресорів. Стресор – фактор, який викликає стан стресу. Відрізняють фізіологічний і психологічний стресори. Фізіологічні стресори – надмірне фізичне навантаження, висока або низька температура, больові стимули та ін. Психологічні стресори поділяються на інформаційні та емоційні. Інформаційний стрес виникає в ситуаціях інформаційних перевантажень, коли людина не виконує завдання, не встигає приймати правильні рішення у належному темпі. Емоційний стрес виявляється в ситуаціях загрози, небезпеки, гніву, образи та ін.

Вченими вивчено значні події, які втручаються у перебіг життя і вражають емоційну сферу: смерть близької людини – 100 очок, розлучення – 63, ув'язнення – 63, смерть близького члена родини – 63. Приємні події, які

викликають стан стресу: одруження – 50 очок, вагітність – 40, перехід у нову школу – 20. Серед людей, які внаслідок стресу захворіли, переважна більшість мали 300 очок за один рік. Як ми можемо побачити, враховуючи сказане вище, не можна пов'язувати стрес тільки з негативними подіями. Напруження може виникати й у випадку позитивних, але різких, неочікуваних змін. І взагалі, не варто асоціювати стрес з тільки негативними переживаннями [1].

Люди частіше здатні протистояти різкому і короткочасному стресу. Справжня проблема постає тоді, коли стрес переростає в нескінченний: нелюбима робота, життя з батьками-тиранами, постійні дріб'язкові конфлікти в сім'ї тощо. Американський вчений Вейтц описав вісім стресогенних ситуацій: 1) необхідність прискореної переробки інформації; 2) шкідливе оточення; 3) усвідомлена загроза; 4) порушення фізіологічних функцій (можливо, як результат хвороби, безсоння); 5) ізоляція; 6) ув'язнення; 7) остракізм (вигнання і переслідування); 8) груповий тиск. До них ми можемо ще додати безсилля, неможливість змінити ситуацію, відсутність контролю за подіями, необхідність прийняття особливо відповідальних рішень, швидкої зміни стратегії поведінки. Шкідливість стресу полягає також у розумінні стресорів як очевидних загроз нашим ресурсам. Ресурси – це такі речі, особистісні характеристики, умови, джерела енергії, які ми цінімо, бережемо, яких дотримуємося. Коли якась подія загрожує нашому статусу, економічній стабільності, близьким людям, власності, тобто якимось ресурсам, то як наслідок виникає стрес [1].

Фази стресу:

1. Фаза тривоги. Мобілізація організму для зустрічі з загрозою. Відбуваються біологічні реакції, які зумовлюють можливість боротьби або втечі. З погляду фізіології це: згущення крові, підвищення тиску, збільшення печінки тощо.

2. Фаза опору. Організм намагається опиратися загрозі, або справлятися з нею, якщо загроза продовжує діяти та її не можна уникнути. Далі тіло адаптується до стресу і повертається до нормального стану.

3. Фаза виснаження. Якщо дія стресу продовжується і людина не

спроможна адаптуватися, це може виснажити ресурси тіла. Виснаженість – це вразливість від втоми, фізичні проблеми призводять до хвороб і навіть до загибелі організму.

В цілому, розрізняють два види стресу: гострий, або еустрес, та хронічний, його ще називають дистресом. Еустрес — це свого роду «хороший» стрес. Він активізує функціональні резерви організму, сприяє адаптації та, врешті-решт, ліквідації самого стресу. Еустрес нетривалий, завдяки чому організм активує свої системи для «збереження життя», але не встигає їх вичерпати, тому згубного впливу еустрес не завдає. Дистрес – це «шкідливий» стрес, внаслідок якого вичерпуються захисні сили організму та зриваються механізми адаптації, організм слабшає, що призводить до розвитку різних захворювань [2; 3].

Успішні способи подолання стресу: активна взаємодія зі стресором або вплив на саму проблему; зміна погляду на проблему, зміна ставлення до неї або інша інтерпретація проблеми; приймання проблеми і зменшення фізичного ефекту від породжуваного нею стресу; комплексні способи, що поєднують в собі все перераховане вище.

Підсумовуючи викладене, можемо сказати, що виділяють так звані «хороші» і «погані» стреси, які по-різному впливають на людину. «Погані» стреси можуть викликати дуже важкі хвороби, і навіть стати причиною смерті. А так звані «хороші» стреси, навпаки – тренують і зміцнюють адаптаційні системи організму та тримають його в тонусі, тобто вони є необхідними для підтримки здоров'я людини.

Наука сьогодні не стоїть на місці, і пропонує різні методи боротьби зі стресом. Але кожна людина з-поміж усіх може вибрати індивідуально свій, який їй найбільше підходить. Вибір методу – це вже особиста думка і справа кожної конкретної людини, адже скільки людей – стільки й думок, якими б суб'єктивними вони не були.

Література

1. Кузів О.Є. Психофізіологія: курс лекцій / О.Є. Кузів. – Тернопіль: вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя. – 2017. – 194 с.

2. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье. – М., 1992. – 188 с.
3. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции / Ю.В. Щербатых. – СПб.: Питер, 2006. – 256 с.

Ю. С. Бузанська,
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – канд. мед. наук, д-р істор. наук,
доцент В.С. Єрмілов

СУЧАСНІ ПІДХОДИ У ЗАСТОСУВАННІ ЗАСОБІВ ТА МЕТОДІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЛЯ ОСІБ ІЗ ШИЙНО-ГРУДНИМ ОСТЕОХОНДРОЗОМ І ГІПЕРТОНІЧНОЮ ХВОРОБОЮ

Запропоновані сучасні підходи у застосуванні засобів та методів фізичної реабілітації для осіб із шийно-грудним остеохондрозом і гіпертонічною хворобою, які спрямовані на функціональні можливості серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату та якість життя пацієнтів.

Ключові слова: *фізична реабілітація, шийно-грудний остеохондроз, гіпертонічна хвороба (ГХ), функціональні порушення, частота серцевих скорочень (ЧСС), опорно-руховий апарат, серцево-судинна система, лікувальна фізична культура, артеріальний тиск (АТ).*

Застосування сучасних засобів та методів фізичної реабілітації з 90-х років ХХ ст. є невідмінними складовими комплексних програм лікування при остеохондрозі та захворюваннях периферичної нервової системи, поряд із різноманітними ортопедичними, медикаментозними, фізіотерапевтичними методами [5, с. 72]. Показаннями до кінезотерапії при остеохондрозі хребта є гостра хронічна стадія остеохондрозу; клінічно проявляючи синдроми остеохондрозу; післяопераційний період після видалення грижі диска. Протипоказаннями до занять є загальні протипоказання до застосування засобів фізичної реабілітації; наростання проявів м'язових синдромів; компресійний синдром, що вимагає хірургічного втручання; напади порушення кровообігу; виражений больовий синдром.

Висока поширеність серцево-судинних захворювань та вертеброгенної

патології, що з віком лише прогресують, змушує вчених шукати нові шляхи вдосконалення реабілітаційних методик та методів лікування. Основна увага у цих дослідженнях приділяється вивченню впливу засобів фізичної реабілітації, зокрема фізичних вправ, на хворих інфарктом міокарду і, в меншій кількості, на хворих із ГХ. Головним висновком усіх цих досліджень є підтвердження позитивного впливу фізичних вправ при більшості серцево-судинних захворювань [1, с. 10; 2, с. 35-36; 4, с. 34].

При реабілітації хворих на ГХ вчені рекомендують виходити з індивідуальних особливостей пацієнтів і при плануванні дотримуватися наступних принципів, а саме: а) лікування осіб із пограничною АТ і хворих ГХ I стадії проводиться, як правило, немедикаментозними методами (безсольова дієта, лікувальна фізкультура, аутогенне тренування тощо). Лише за відсутності ефекту призначають медикаментозні препарати; б) у хворих на ГХ I і II стадії провідна роль у лікуванні належить систематичній медикаментозній терапії, яка повинна носити комплексний характер. Разом з тим, необхідно систематично виконувати і профілактичні заходи, серед яких значне місце займають засоби фізичної культури; в) фізичне навантаження має відповідати стану хворого, стадії патологічного процесу і формі захворювання [6, с. 50].

Бісмаком Є.В. встановлено, що включення в програму фізичної реабілітації для хворих ГХ I–II стадії занять із лікувальної гімнастики з елементами йоги, застосування лікувального плавання, аутогенного тренування седативного характеру, дозованої ходьби та лікувального масажу сприяє нормалізації ЧСС, зниженню АТ, поліпшенню загального самопочуття і збільшенню фізичної працездатності хворих [1, с. 12].

Мирошніков А. Б. і Смоленський А. В. розробили комплексні програми фізичної реабілітації хворих АТ, які полягали в тому, що пацієнти протягом двох місяців не приймали гіпотензивні препарати, а виконували аеробну змішану, силову (статистично-динамічну) роботу, чим ефективно знижували та покращували АТ у спокої. Включення в програму дихальної гімнастики Стрельнікової в заключній частині тренування сприяло більш вираженому

зниженню і стабілізації АТ систоли у спокої [6, с. 49-50].

Котелевський В. І. експериментальними та клінічними дослідженнями визначив та доповнив основні принципи реабілітаційного процесу у хворих на вертебральний остеохондроз, якими є: принцип психосоматичної спрямованості, біомеханічний принцип «руху по спіралі», принципи мануальних дій «від поверхні у глибину» та «від периферії до центру», принцип особливого ставлення до перехідних ділянок хребта та принцип пошуку перинатальних станів [5, с. 73].

Узагальнюючи погляди вище зазначених фахівців, можна констатувати той факт, що при фізичній реабілітації хворих на ГХ все ширше використовують сучасні тренажери, оснащені спеціальними приладами для контролю стану кардіореспіраторної системи в режимі індивідуально підібраних, дозованих, поступово наростаючих фізичних навантажень [1, с. 14; 2, с. 32; 3, с. 48; 4, с. 63]. Ученими доведена ефективність застосування силових тренажерів при фізичній реабілітації хворих із ГХ [3, с. 67; 4, с. 42]. Зокрема, метод силового тренування «Super slow» [4, с. 98; 5, с. 73] як немедикаментозний метод у фізичній реабілітації хворих на ГХ сприяє зниженню АТ, покращує аеробні можливості, показники ліпідограми, гемостазіограми крові.

Таким чином, попри значну кількість програм фізичної реабілітації при ГХ і при остеохондрозі як окремих патологій, бракує комплексних програм у медикаментозному лікуванні та фізичній реабілітації осіб із комбінованою патологією шийно-грудного відділу хребта (остеохондроз) та ГХ, що робить дану проблему актуальною і відкритою.

Література

1. Бисмак Е.В. Эффективность применения средств физической реабилитации при гипертонической болезни I-II стадии на поликлиническом этапе реабилитации / Е.В. Бисмак // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – 2008. – № 3. – С. 9–15.
2. Зайцев В.П. Физическая реабилитация больных, перенесших инфаркт миокарда: учеб. пособие. – Х.: ХДІФК, 1995. – 147 с.
3. Кобелев С.Ю. Фізична реабілітація осіб з травмою грудного та поперекового відділів хребта і спинного мозку: метод. посіб. – Д.: П. п. Сорока Т.Б., 2005. – 90 с.
4. Крук Б.Р. Нові технології фізичної реабілітації неповносправних осіб з хреботно-спинномозковою травмою шийного відділу / Б.Р. Крук, О.С. Куц // Методичний посібник. – Львів: Українські технології, 2006. – 125с.
5. Котелевський В.І. Комплексне застосування лікувального масажу, мануальної

терапії та психокорекції реабілітації хворих на остеохондроз поперекового відділу хребта / В.І. Котелевський, Л.В. Полевик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 2. – С. 72–75.

6. Мирошников А.Б. Физическая реабилитация больных гипертонической болезнью с помощью тренажёрных устройств и дыхательной гимнастики Стрельниковой / А.Б. Мирошников, А.В. Смоленський // Вестник спортивной науки. – 2012. – Вып. № 5. – С.49–51.

В.О. Ганзюкевич,
спеціальність 053 «Психологія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – д-р філос. в галузі психології В.М. Мазур

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПОДРУЖЖЯ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Описано фази перебігу конфлікту. Встановлено причини виникнення конфліктних ситуацій у подружньому житті. Описано основні шляхи попередження сімейних конфліктів.

Ключові слова: *конфлікт, конфліктна ситуація, сім'я, компроміс, пристосування, суперництво, співпраця.*

Сім'я завжди була і залишається в епіцентрі наукових інтересів багатьох вчених. Вона є соціальним інститутом, який не лише забезпечує стабільність суспільства, але й еволюціонує разом з ним та адаптується до новацій і змін. Сім'я виступає як місце первинної соціальної адаптації індивіда, як мікросвіт, в якому починається особистісне становлення людини. Разом з тим в такій системі інтенсивної тісної взаємодії не можуть не виникати суперечки, конфлікти та кризи. Протиріччя між особистістю і сім'єю неминучі.

Особливо гостро ця проблема постає в умовах соціальної аномії суспільства, його дезорганізації. Чисельність сімейних конфліктів стрімко зростає, оскільки всі процеси, що відбуваються в суспільстві, відображаються через індивідів на їх сім'ях. Як наслідок, сімейні конфлікти стали надзвичайно поширеним явищем, що призвело до стрімкого зростання дисгармоній в сімейних відносинах та чисельності розлучень.

У зв'язку з цим проблема вивчення взаємодії подружжя в конфліктних

ситуаціях, шляхів попередження та вирішення конфлікту набуває особливого значення.

До розгляду різних форм конфлікту зверталися представники практично всіх наукових шкіл і течій західної психології (А. Адлер, Д. Креч, Г. Лебон, К. Левін, З. Фрейд, К. Хорні та ін.). Дана проблематика була в епіцентрі наукових інтересів багатьох радянських вчених Ю.Є. Альошина, А.А. Бодальова, В.М. Дружиніна та інших. Вивчення вищезазначеної проблематики не залишилося поза увагою і у представників української психологічної науки. Так, умови подолання конфліктів у молодій сім'ї вивчалися Л.М. Омельченко, психологічні особливості сімейних стосунків сексуально дезадаптованих пар – І.Л. Левановою, вплив рівня домагань подружжя на сімейні стосунки – О.С. Язвінською, особливості протікання сімейної кризи у молодих сім'ях – Р.П. Федоренко.

Таким чином, аналіз науково-психологічної літератури з досліджуваної проблеми засвідчить, що проблеми причин виникнення, розвитку та вибору подружжям стратегій успішного вирішення міжособистісних конфліктів подружжя є актуальними. Шлюб укладається для взаємного задоволення потреб один одного. Часткове або повне їх незадоволення провокує появу в шлюбних партнерів відчуття психічного дискомфорту, наслідком якого стають різноманітні конфлікти.

Конфлікт – це порушення міжособистісних стосунків на рівні поведінки та інтелекту. Він розгортається в часі за своїми законами, стосується всіх сторін особистості та може мати тяжкі наслідки для подальших стосунків. Поліщук В.М. виділяв чотири фази будь-якого конфлікту, незалежно від причин його виникнення:

1. *Латентна* – конфліктність, як правило, не усвідомлюється, проте виникають сумніви щодо надійності й порядності партнера, поступово зникають порозуміння та довіра. Якщо опоненти виявлять бажання зрозуміти одне одного, вони можуть легко вирішити проблеми й повернутися до попередніх стосунків.

2. *Демонстративна* – розпочинається, коли конфліктуючі сторони незадоволені одне одним. Спілкування відбувається на підвищених тонах, супроводжується сварками. Якщо опоненти дійдуть консенсусу на цій стадії, то можуть легко повернутися до нормального спілкування. Якщо цього не станеться, то конфлікт переходить у наступну фазу.

3. *Агресивна* – конфліктуючі не спілкуються. Уникають одне одного, виношують агресивні плани, часто порушують моральні норми. На цій фазі конфлікт іноді припиняється, але зазвичай він переходить у заключну фазу – батальну.

4. *Батальна* – передбачає реалізацію агресивних планів, початок «бойових дій». Опоненти прагнуть перемогти за будь-яку ціну, дискредитуючи інтереси протилежної сторони. Досягти порозуміння на цій фазі практично неможливо[2].

Тому так важливо розв'язувати конфлікти на початку виникнення, коли ненависть ще не охопила опонентів і вони можуть знайти конструктивне вирішення.

Сімейні конфлікти відрізняються своїми причинами. Найважливішими з них, на думку Л.Б. Шнейдера є: обмеження свободи активності, дій, самовираження членів сім'ї; ненормативна поведінка одного або декількох членів сім'ї; наявність протилежних інтересів, прагнень, обмеженість можливостей для задоволення потреби одного з членів сім'ї (з його точки зору); авторитарний, жорсткий тип взаєностосунків, що склалися в сім'ї; сексуальна дисгармонія партнерів у шлюбі [3].

Основні шляхи попередження сімейних конфліктів залежать від потенційних суб'єктів конфліктної взаємодії (подружжя, батьків, дітей, родичів тощо). На думку Т. В. Дуткевича існують певні загальні шляхи попередження сімейних конфліктів відповідно до соціально-психологічних закономірностей розвитку сім'ї, серед яких: формування психолого-педагогічної культури, знань з основ сімейних відносин; виховання дітей з урахуванням їх індивідуально-психологічних і вікових особливостей; організації сім'ї на засадах

рівноправності, взаємодопомоги, довіри; формування культури спілкування [1].

У нашому дослідженні брали участь 10 сімейних пар (віком до 35 років). Дослідження було спрямоване на виявлення причин виникнення подружніх конфліктів. особливостей взаємодії в конфліктних ситуаціях.

Результати проведеного дослідження засвідчили, що вибір конфліктної поведінки залежить як від інтересів учасників конфлікту, так і від характеру дій, які вони здійснюють. Одною з умов успішного завершення конфлікту в подружжі є відсутність прагнення отримати перемогу над іншим, від уміння партнерів розуміти, прощати й поступатись.

Література

1. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: навчальний посібник / Т.В. Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 256 с.
2. Психологія сім'ї: навчальний посібник / В.М. Поліщук, Н.М. Ільїна, С.А. Поліщук / За заг. ред. В.М. Поліщука. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 278 с.
3. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций / Л.Б. Шнейдер. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс.

Н.Г. Граматик,
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – д-р пед.наук, доцент Довгань Н.Ю.

КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЛЯ ЖІНОК РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ ПРИ ОЖИРІННІ I-II СТУПЕНІВ

Запропонована комплексна програма фізичної реабілітації для жінок репродуктивного віку при ожирінні I–II ступенів спрямована, на одночасне використання фізичної терапії, лікувальної фізичної культури, різних видів рухової активності, що максимально ефективно впливають на зниження маси тіла та поліпшення якості життя означеного контингенту.

Ключові слова: *фізична реабілітація, комплексна програма корегування, маса тіла, ожиріння, лікувальна фізична культура, жінки репродуктивного віку.*

Сучасний стан проблеми корегування маси тіла при ожирінні залишається незадовільним, незважаючи на значну кількість запропонованих методик, що зосереджують основну увагу на збалансованому

низькокалорійному харчуванні [2, с. 18; 3, с. 15] чи медикаментозному лікуванні [1, с. 10], хоча відомо, що коригуючий ефект значно зростає при комплексному поєднанні дієтотерапії та фізичних навантажень [5, с. 18-19; 4, с. 104-107].

У зв'язку з цим, ми пропонуємо розглянути комплексну програму фізичної реабілітації для жінок репродуктивного віку формою ожиріння I–II ступеня з використанням ЛФК, відмінною рисою якої є одночасне використання різних видів рухової активності як аеробної, так і силової спрямованості, що максимально ефективно впливають на зниження маси тіла жінок репродуктивного віку. На всіх етапах реабілітаційної програми були використані такі методи дослідження, які висвітлюють проблеми ожиріння жінок I-II ступеня: аналіз науково-методичної літератури, педагогічний експеримент, опитування та анкетування, антропометричні методи, функціональні методи дослідження, психологічні тести. Дослідження було проведено в санаторному профілакторії «Перемога», а також у спеціалізованому відділенні хворих шлунково-кишковими захворюваннями клінічного санаторію «Інгул». Воно ґрунтується на результатах спостереження 105 жінок із аліментарно-конституціональною формою ожиріння I–II ступеня, з них – 44 мали I ступінь ожиріння і 61 – II ступінь ожиріння. Відповідно їх було розподілено на дві групи за ступенями ожиріння: до першої (I) групи ввійшли жінки з I ступенем ожиріння, ІМТ яких знаходився в межах від 30,0 до 34,99 ($\text{кг}\cdot\text{м}^{-2}$) а, відповідно, до другої (II) – з II ступенем ожиріння, ІМТ яких становив 35,0–39,99 ($\text{кг}\cdot\text{м}^{-2}$). Надалі в кожній групі було сформовано по дві підгрупи – основну та контрольну. Зокрема, I групу було розподілено на ОГ 1 і КГ 1 по 22 особи в кожній та II групу – на ОГ 2 і КГ 2 у складі осіб 30 і 31 відповідно. Віковий діапазон обстежуваних жінок становив від 25 до 35 років.

Організація дослідження жінок репродуктивного віку з формою ожиріння I-II ступеня проводилися в три етапи, а саме : *перший етап* – вересень – грудень 2018 року – було проведено аналіз сучасної наукової літератури, що дозволило в цілому оцінити стан проблеми та розробити карти обстежуваного

контингенту, освоєно й апробовано методи дослідження; було узгоджено і встановлено терміни проведення досліджень; обґрунтовано мету та завдання; визначено контингент хворих; *другий етап* – січень – березень 2019 року – був проведений констатуючий експеримент, в якому було розроблено комплексну програму з фізичної реабілітації для даного контингенту (проведена первинна обробка отриманих даних); *третій етап* – квітень – травень 2019 року – було проведено формуючий експеримент, визначено ефективність запропонованої програми фізичної реабілітації за допомогою статистичної обробки отриманих даних, узагальнено результати дослідження та зроблено висновки.

Запропоновану нами програму фізичної реабілітації від стандартних програм відрізняв комплексний підхід до вирішення проблеми реабілітації жінок із ожирінням. Відмінною особливістю розробленої програми є одночасне використання різних видів рухової активності як аеробної, так і силової спрямованості, що максимально ефективно впливають на зниження маси тіла жінок репродуктивного віку.

Розроблена комплексна програма фізичної реабілітації для жінок репродуктивного віку з формою ожиріння I–II ступеня передбачала поетапне впровадження реабілітаційних заходів за трьома етапами (клінічний, постклінічний і санаторно-курортний етап), які відрізнялися завданнями, рівнем рухової активності, спрямованістю і засобами фізичної реабілітації.

Клінічний етап (тривалість – 30 днів). Щадний руховий режим. Заняття кінезотерапії проводилися у формі ранкової гігієнічної гімнастики (РГГ) та лікувальної гімнастики (ЛГ). Застосовувалися також фізіотерапія (ендоназальна гальванізація за методикою Кассіля у модифікації В.М. Стругацького); аутогенне тренування («психом'язового» тренування за А.В. Алексєєвим і метод словесно-образного емоційно-вольового управління станом (СОЕВУС) за Г.М. Ситіним) і дієтотерапія, що застосовувалася на всіх етапах.

Постклінічний етап (тривалість – 4 місяці). Руховий режим – щадно-тренувальний (1 місяць) і тренувальний (3 місяці). На даному етапі використовувалися заняття кінезотерапії у формі РГГ, ЛГ, були запропоновані

засоби оздоровчого фітнесу, гідрокінезотерапія (аквафітнесу), а також етап передбачав проведення процедур масажу.

Санаторно-курортний етап (тривалість – 24 дні). Руховий режим – тренувальний. Заняття кінезотерапії проводилися у формі РГГ, ЛГ. Значне місце серед форм кінезотерапії відводилося лікувальній дозованій нордичній ходьбі за Ю.І. Андріяшком. Режим припускав застосування гідрокінезотерапії (аквафітнесу), бальнеотерапії й гідротерапії (скипидарні ванни, підводний душ-масаж і питне вживання мінеральної води «Нафтуся» або «Березовська»).

Ефективність застосування розробленої комплексної програми фізичної реабілітації позначився на показниках маси тіла обстежуваних, так у жінок груп ОГ 1 і ОГ 2 за період впровадження програми реабілітації відбулося статистично значуще зниження маси тіла.

У процесі програми реабілітації відбулися зміни рівня фізичної працездатності жінок, а також при порівнянні результатів індивідуально-психологічних характеристик жінок та їх власного реагування на захворювання після завершення реабілітаційної програми спостерігалася тенденція до істотного зниження показника тривожності в основних групах – 30,77 % (різниця становить 13,46 %) і в контрольних 35,85 % (різниця – 5,66 %).

Отже практичне значення отриманих результатів полягає у розробці програми фізичної реабілітації для жінок репродуктивного віку з формою ожиріння I–II ступеня, яка сприяла зниженню надлишкової маси тіла. Усе це дозволяє рекомендувати розроблену програму фізичної реабілітації для широкого використання у лікувальних і санаторно-курортних установах.

Література

1. Антропометрические и электрокардиографические показатели в оценке эффективности применения лечебной физкультуры у больных ожирением: методические рекомендации / сост.: Д.Д. Дроздов [и др.]. – К., 2007. – 20 с.
2. Вардимиади Н.Д. Лечебная физкультура и диетотерапия при ожирении / Н.Д. Вардимиади, Л.Г. Машкова. – К.: Здоровье, 2006. – 48 с.
3. Епифанов, В.А. Лечебная физическая культура: учебное пособие / В.А. Епифанов. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2006. – 568 с.
4. Креславский Е.С. Психотерапия в системе реабилитации больных алиментарно-конституциональных форм ожирения / Е.С. Креславский, В.И. Лойко // Терапевтический архив. – 2009. – №10. – С. 104-107.

5. Лечебная физкультура в системе медицинской реабилитации: руководство для врачей / А.Ф. Каптелин и др.; под ред. А.Ф. Каптелина, И.П. Лебедевой. – М.: Медицина, 2004. – 400 с.

В.В. Калініна,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»,
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – доцент кафедри А.М. Мирян

КЛІНІЧНІ ПРОЯВИ ВЕГЕТО-СУДИННОЇ ДИСТОНІЇ

Одна з найпоширеніших патологій у дитячому віці є вегето-судинна дистонія, як синдром виникає за наявності багатьох захворювань. У процес захворювання одночасно втягуються не лише серцево-судинна, а й травна та дихальна системи.

***Ключові слова:** астенія, артеріальний тиск, нервова система, вегето-судинна дистонія, аритмія.*

Вегето-судинна дистонія (ВСД) – це стан, що виникає внаслідок порушення вегетативної регуляції діяльності серця, судин, внутрішніх органів, ендокринних залоз, пов'язаний з відхиленням в структурі функції центральної та периферійної нервової систем [1, с. 106].

Одна з найпоширеніших патологій у дитячому віці є ВСД, як синдром виникає за наявності багатьох захворювань. У процесі захворювання одночасно втягуються не лише серцево-судинна, а й травна і дихальна системи. Несприятливий перебіг вагітності та пологів – одна з основних причин ВСД у дітей [2, с. 52].

Внутрішньоутробна гіпоксія впливає на найчутливіший відділ мозку – гіпоталамус. Недостатність пристосувальних регуляторних систем призводить до появи ВСД. Велику роль у виникненні ВСД відіграють спадково-конституційні особливості організму, а також ушкодження центральної нервової системи: відкриті травми черепа, інфекції, пухлини. Психоемоційне напруження у дітей вдома, у школі, перевтома розумова, хронічні захворювання також викликають ВСД у дитячому віці.

Приступи вегето-судинної дистонії, або так названі вегетативно-судинні пароксизми (або кризи), починаються або з головного болю, або з болю в області серця й серцебиття, почервоніння або збліднення шкіри. Піднімається артеріальний тиск, частішає пульс, підвищується температура тіла, хворого починає знобити. Може виникнути безпричинний страх. Можливі й інші прояви: настає загальна слабкість, з'являються запаморочення, потемніння в очах, пітливість, нудота, знижується тиск, сповільнюється пульс. Такі приступи можуть тривати від декількох хвилин до 2–3 годин і в багатьох людей проходять самі по собі. При загостренні синдрому вегето-судинної дистонії кисті й стопи стають багряно-синюшними, вологими, холодними, бліднуть плямами, шкіра стає «мармуровою» [3, с. 132]. Клінічні симптоми ВСД різноманітні. За наявності ваготомії діти легко червоніють і бліднуть, кисті рук у них холодні, вологі, спостерігається мармуровість шкіри, різко виражена пітливість долонь, підшов, пахових ямок. Шкіра жирна, на ній можуть утворюватися вугри, є алергічні висипи, інколи набряки. Температура тіла знижена, діти мерзнуть. Характерними є запаморочення, непереносність їзди у транспорті, глибокі вдихи, нудота, метеоризм, пронос або закреп, збільшення лімфатичних вузлів. Фізична активність дітей знижена, діти апатичні, скаржаться на головний біль, біль у серці, ногах, артеріальний тиск знижений, інколи діти непритомніють.

Судинна дистонія визначається змінами показників артеріального тиску за гіпер- або гіпотонічним типом. ВСД за гіпертонічним типом часто буває у підлітків з прискореним фізичним розвитком за рахунок росту. Захворювання найчастіше починається в дитинстві. За різними даними від 12 до 29% дітей та підлітків страждають вегетативною дисфункцією. Особливо несприятливі щодо розвитку гіпертонічної хвороби випадки, коли систолічний тиск значно підвищений [4, с. 32].

За гіпотонічним типом вегето-судинна дистонія буває у 4-10 % дітей, найчастіше дівчаток, особливо часто у підлітків (дівчаток і хлопчиків). Діти неуважні, занадто працездатні, особливо вечорами, худі, незважаючи на підвищений апетит. Шкіра суха, пульс прискорений. Вегетативний пароксизм

проявляється почуттям страху, підвищенням температури [5, с. 143].

Основні скарги на головний біль, швидку втомлюваність, дратівливість. Під час зміни положення тіла бувають запаморочення, інколи непритомність. Вдень діти сонливі, вночі сплять погано. Шкіра бліда, волога, кисті й стопи холодні, пітливість спостерігається часто. У разі швидкого переходу із горизонтального у вертикальне положення може виникнути ортостатичний колапс.

Для всіх типів вегето-судинної дистонії характерні наступні симптоми:

- Болі в лівій половині грудної клітини;
- головні болі, запаморочення;
- астенія;
- безсоння або порушення сну;
- слабкість м'язів рук і ніг;
- невелике підвищення температури;
- аритмія;
- частішання або вповільнення ритму серцевих скорочень;
- перепади артеріального тиску;
- поліурія (рясне виділення сечі);
- функціональна дискінезія шлунково-кишкового тракту.

Усіх дітей із підозрою на ВСД мають оглянути педіатр, окуліст, невропатолог, кардіолог. Після комплексного обстеження встановлюють діагноз і проводять лікування.

Література

1. Гогин Е.Е. Артериальная гипертензия / Е.Е.Гогин, А.Н. Сененко, Е.И. Тюрин. – Л., 1983.
2. Дембо В.Г. Гипотоническое состояние у спортсменов / В.Г. Дембо, М.Я. Левин. – Л.: Медицина, 2000. – 152 с.
3. Кучанская А.В. Вегето-сосудистая дистония / А. В. Кучанская. – М.: Медицина, 2001. – 268 с.
4. Латфуллин І.А. Нейроциркуляторна дистонія: діагноз чи синдром? / І.А. Латфуллин // Кардіологія. – 2008. – № 4. – С. 59–61.
5. Маколкин В.І. Нейроциркуляторная дистония в терапевтической практике / В.І. Маколкин, С.А. Абакумов. – М.: Медицина, 2005. – 192 с.

О.В. Карабак,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – старший викладач кафедри Н.І. Поседай

ПОРУШЕННЯ ПОСТАВИ ЯК ПОПЕРЕДНИК ОСТЕОХОНДРОЗУ ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА

Порушення постави (що перш за все формується в дитинстві або в результаті патологічних змін у дорослому віці) сприяє порушенню живлення хребта, оточуючих його тканин і анатомічних утворень, що приводить до патологічних змін, перш за все до остеохондрозу.

Ключові слова: *хребет людини, постава, лордоз, кіфоз, остеохондроз.*

Постава – це звична поза людини в стані спокою і руху, яка зберігається без зайвої м'язової напруги. Постава залежить від ряду анатомічних, фізіологічних і соціальних чинників. До анатомічних чинників, що визначають поставу людини, відносяться форма хребта, його розташування щодо передньої серединної осі тіла, вираженість фізіологічних вигинів (лордозу і кіфозу), наявність деформацій, розвиток мускулатури тулуба. Останній з названих чинників вважається провідним. До фізіологічних чинників, що впливають на поставу, відносяться темпи і характер індивідуального розвитку рухових навиків і статичних реакцій (формується в дитинстві), застосування як тренувальна дія спеціальних фізичних вправ для постави і систематичність їх використання. Не дивлячись на відносну стабільність анатомічних чинників, постава дитини може змінитися, оскільки є динамічним стереотипом. В процесі спеціальних фізкультурних занять вона може покращитися, але вона може і погіршитися при порушенні стереотипу життя, наприклад при зміні режиму, у зв'язку зі вступом до школи, в період статевого дозрівання та ін.

Зміна одного з фізіологічних вигинів хребта приводить до змін в інших вигинах. Наприклад, збільшення шийного лордозу викликає компенсаторне збільшення грудного кіфозу і поперекового лордозу.

Збільшення поперекового лордозу пов'язане з випинанням живота, яке зникає при ліквідації причини його виникнення. Випинання живота у свою чергу пов'язане з в'ялістю м'язів його стінок. Збільшений грудний кіфоз і посилений нахил тазу компенсує збільшений лордоз.

На поперековий лордоз впливає посилений нахил тазу. У вертикальному положенні людини, плечовий пояс є чинником навантаження, тоді як тазовий пояс приймає на себе всю тяжкість тіла. Тазовий пояс грає дуже важливу роль при формуванні постави. При активній допомозі м'язів вдається збільшити або зменшити кут нахилу тазу на 10-15°.

Так, прямий м'яз живота, великий сідничний м'яз і ціла група м'язів стегна і гомілки (двоголовий м'яз стегна, напівперетинчастий, напівсухожильний і тонкий м'язи) піднімають передній край тазу. При цьому тазостегнова група м'язів бере участь у нахилі тазу у вертикальному положенні тільки тоді, коли фіксовано прикріплення цих м'язів до стегнової кістки. У свою чергу прямий м'яз стегна, клубово-поперековий м'яз, напружувач широкої фасції, кравецький м'яз, який випрямляє хребет, квадратний м'яз поясниці, міжкостисті м'язи опускають передній край тазу за рахунок підняття заднього краю.

Положення тазу має істотний вплив на формування постави. Посилений нахил тазу створює збільшений лордоз, зменшення кута нахилу згладжує лордоз і поперековий кіфоз.

Таким чином, всяке відхилення від фізіологічної норми одного відділу хребта спричиняє до відхилення в інших його відділах і приводить до змін постави, а зміна постави сприяє порушенню живлення хребта і тканин навколо нього, що приводить до патологічних змін, перш за все до остеохондрозу в усіх відділах хребта, особливо в поперековому як найбільше задіяному в рухах тіла.

Література

1. Бубела О. Ю. 700 вправ для формування правильної постави. Навчально-методичний посібник. Львів: Українські технології, 2002. 164с.
2. Линець М. М. Основи методики розвитку рухових якостей. Львів: Штабар, 2007. 208 с.
3. Куриленко С. К. Порушення постави та їх корекція. Одеса, 2015. 216 с.

С.І. Картель,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – старший викладач кафедри Н.І. Поседай

ЛІКУВАЛЬНІ ВИДИ МАСАЖУ ТА ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА В ЛІКУВАЛЬНИХ ТА ПРОФІЛАКТИЧНИХ БРОНХІАЛЬНОЇ АСТМИ

Доволі ефективним засобом фізичної реабілітації хворих на бронхіальну астму є лікувальні види масажу. Також досягнути стабільного результату фізичної реабілітації допоможуть постійні заняття певними фізичними вправами.

Ключові слова: *бронхіальна астма, фізична реабілітація, масаж, лікувальна фізкультура.*

Фізична реабілітація носить багаторівневий характер і проводиться в мережі установ, які забезпечують поетапне і послідовне відновне лікування в залежності від тяжкості стану хворого.

Перший етап реабілітації здійснюється в найгостріший період перебігу захворювання у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії.

Другий етап здійснюється в ранній відновний період перебігу захворювання, при наявності залишкових явищ захворювання, при хронічному перебігу захворювання поза загостренням в стаціонарних умовах медичних закладів (реабілітаційних центрах, відділеннях реабілітації).

Третій етап медичної реабілітації здійснюється в ранній і пізній реабілітаційні періоди, період залишкових явищ перебігу захворювання, при хронічному перебігу захворювання поза загостренням в відділеннях (кабінетах) реабілітації, фізіотерапії, лікувальної фізкультури, рефлексотерапії, мануальної терапії, психотерапії в амбулаторних умовах або в санаторно-курортному закладі.

До теперішнього часу обґрунтований великий спектр методів фізичної реабілітації: природні фізичні фактори (клімат, мінеральні води, лікувальні грязі), апаратна фізіотерапія, лікувальна фізична культура, масаж,

рефлексотерапія, мануальна терапія, лікувальне профілактичне харчування, фітотерапія та ін., які необхідно поєднувати з психологічною корекцією і соціальною підтримкою пацієнтів.

В основі механізму дії масажу лежать складні взаємообумовлені рефлекторні, нейрогуморальні і нейроендокринні процеси, які регулюються вищими відділами ЦНС. Під дією масажу у хворих ліквідується спазм бронхіальної системи, збільшується рухливість діафрагми та грудної клітки, покращується кровообіг, підвищується еластичність грудної клітки. Тому для попередження і ліквідації приступу бронхіальної астми, масажу відводиться одна із важливих ролей.

Існує кілька різновидів масажу, які застосовують для лікування бронхіальної астми:

- класичний – застосовується для підвищення загального тону м'язів, поліпшення кровообігу і вентиляції легенів;
- сегментарний – рекомендується в проміжках між нападами, виконується асиметрично;
- перкусійний – сприяє виведенню мокротиння, покращує якість дихання, проводиться методом постукування;
- точковий – це єдина методика, яку можна застосовувати під час нападу астми.

Головними завданнями ЛФК при бронхіальній астмі виступають нормалізація функції вищих відділів центральної нервової системи, механізму дихального акту; відновлення функції дихальної системи шляхом навчання хворих керувати своїм диханням, розвитком навику ритмічного, глибокого дихання з переважним тренуванням видиху; навчання діафрагмальному типу дихання; збільшення сили дихальної мускулатури та рухливості грудної клітки, зниження тону інспіраторних м'язів; попередження або усунення деформацій грудної клітки та хребетного стовпа; підвищення загальної опірності організму; попередження й усунення порушень функції різних органів і систем, утягнутих у патологічний процес; підвищення стійкості організму до впливів зовнішнього

середовища і психологічної стійкості хворого.

Лікувальну фізичну культуру при захворюваннях органів дихання застосовують на всіх етапах їх реабілітації. Лікувальна дія фізичних вправ реалізується в чотирьох основних напрямках, серед яких у випадку розвитку дихальної недостатності на перший план виступає нормалізація біомеханіки дихання з подальшим формуванням компенсації та тонізуючого впливу, а в подальшому – механізм трофічної дії, нормалізації функцій системи дихання.

У фізичній реабілітації хворих із бронхіальною астмою також застосовують дихальні вправи різних систем тренувань. Дихальні вправи рекомендують застосовувати для купірування нападів кашлю, задишки, ядухи.

Отже, на основі аналізу наукової та науково-методичної літератури з проблеми використання засобів реабілітації при захворюваннях дихальної системи, були розглянуті методики дихальної гімнастики та лікувального масажу при бронхіальній астмі. Можна зробити висновок, що виокремлені засоби фізичної реабілітації для хворих на бронхіальну астму повинні бути оптимально підібраними, теоретично обґрунтованими та обов'язковими в процесі реабілітації.

Література

1. Григус І. М. Застосування ЛФК при бронхіальній астмі / І. М. Григус // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. – 2004. – № 5. – С. 452–457.
2. Григус І. М. Методологічні аспекти розробки режимів фізичної активності реабілітації хворих на бронхіальну астму : автореф. дис. ... д-ра док. мед. наук : 14.03.33 «Медична реабілітація, фізіотерапія та курортологія» / І. М. Григус. – Ялта, 2010. – 35 с.
3. Драник Г. М. Технічні засоби, що використовуються при лікуванні хворих на бронхіальну астму / Г. М. Драник, О. В. Свидро // Нова медицина. – 2003. – № 1. – С. 24–26.
4. Івасик Н. О. Характеристика захворюваності та функціонального стану хворих на бронхіальну астму / Н. О. Івасик // Теорія і методика фізичного виховання. – 2005. – № 1. – С. 49–51.

А.О. Колісніченко,
спеціальність 053 «Психологія»
ПВНЗ «Медико – Природничий Університет»
Науковий керівник – д-р філос в галузі освіти, доцент Меліхова І.О.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

У публікації представлено аналіз понять психічного здоров'я, розглянуті сім компонентів психічного здоров'я, його критерії та запропоновані конкретні шляхи зміцнення психічного здоров'я.

Ключові слова: *психічне здоров'я, фізичне здоров'я, компоненти психічного здоров'я, шляхи зміцнення психічного здоров'я.*

Здоров'я визнається однією з базових цінностей ХХІ століття, але протягом останніх десятиріч в Україні фіксується значне погіршення стану здоров'я (у тому числі й психічного) населення, що відображається у зростанні рівня захворюваності, смертності та скороченні тривалості життя.

Психічне здоров'я – це рівень психологічного благополуччя, який визначається не тільки відсутністю психічних захворювань, а й рядом соціально-економічних, біологічних і тих, що відносяться до навколишнього середовища факторів. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я включає «суб'єктивне благополуччя – стан благополуччя, в якому людина реалізує свої здібності, сприйняту самореалізацію, автономію, компетенцію, залежність між поколіннями та самореалізацію інтелектуального та емоційного потенціалу». Крім того, ВООЗ стверджує, що благополуччя особистості охоплюється реалізацією її здібностей, подоланням нормальних життєвих напружень, можливостями протистояти звичайним життєвим стресам, продуктивно працювати та робити внесок у свою громаду [1; 2].

До сфери психічного здоров'я відносять індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад, збудженість, емоційність, чутливість; властивості, пов'язані з особливостями мислення, характеру, здібностей. Усі складові й чинники психічного здоров'я зумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації,

вірогідність стресів, афектів [1, с. 85-91].

Всесвітня організація охорони здоров'я визначає 7 компонентів психічного здоров'я [2]:

- усвідомлення постійності та ідентичності свого фізичного і психічного Я;
- постійність і однаковість переживань в однотипних ситуаціях;
- критичне ставлення до себе і своєї діяльності;
- адекватність психічних реакцій впливу середовища;
- здатність керувати своєю поведінкою відповідно до встановлених норм;
- планування власної життєдіяльності та реалізація її;
- здатність змінювати свою поведінку залежно від зміни життєвих обставин.

До критеріїв психічного здоров'я відносять:

- відсутність або наявність виражених форм психічних захворювань та пограничних нервово-психічних розладів;
- гармонійність психічного розвитку та його відповідність віку;
- рівень розвитку показників стану провідних соціально-професійно-значущих психофізіологічних функцій та особливостей особистості.

Зміцнення психічного здоров'я включає дії, які зміцнюють психологічне здоров'я. Вони можуть включати створення навколишнього середовища, підтримуючого психічне здоров'я.

Конкретні шляхи зміцнення психічного здоров'я включають [2]:

- підтримка дітей (наприклад, програми з придбання навичок, програми з розвитку дітей і молодих людей);
- надання соціально-економічних можливостей жінкам (наприклад, поліпшення доступу до освіти та схеми мікрокредитування);
- соціальна підтримка літніх людей (наприклад, ініціатива з організації знайомств, місцеві денні центри для людей похилого віку);
- програми, націлені на вразливих людей, включаючи меншини, корінні народи, мігрантів і людей, які постраждали від конфліктів і стихійних лих;

- заходи щодо зміцнення психічного здоров'я в школах (наприклад, програми, що підтримують екологічні зміни в школах);
- заходи щодо зміцнення психічного здоров'я працюючих;
- стратегії в області житлових умов (наприклад, поліпшення житлових умов);
- програми щодо запобігання насильству (наприклад, обмеження доступу до алкоголю і зброї);
- програми розвитку окремих спільнот (наприклад, ініціативи "Товариства, які піклуються", комплексний сільський розвиток);
- зміцнення прав і можливостей осіб з психічними розладами та турботи про них.

Висновок. Існує ряд ефективних заходів для запобігання самогубствам, запобігання і лікування психічних розладів у дітей, запобігання і лікування деменції, а також лікування розладів, викликаних вживанням психоактивних речовин. В рамках Програми дій ВООЗ з ліквідації прогалин в області психічного здоров'я (mhGAP) розроблені засновані на фактичних даних керівні принципи для неспеціалістів, за допомогою яких вони зможуть виявляти та вести ряд пріоритетних розладів психічного здоров'я.

ВООЗ підтримує уряди в їх прагненнях зміцнити психічне здоров'я. ВООЗ аналізує фактичні дані по зміцненню психічного здоров'я і працює з урядами з метою поширення цієї інформації та включення ефективних стратегій в політику і плани.

Література

1. Базика Є.Л. Психічне здоров'я громадян в умовах сучасності / Є.Л. Базика // Актуальні питання громадського здоров'я в умовах сучасності: збірник матеріалів тез науково-практичної конференції / за ред. М.А. Волкова, Р.Т. Габрель, Є.Л. Базики, А.І. Кіктенко, Н.А. Володка та ін. – Миколаїв: Вид-во ПВНЗ МПУ, 2019. – 125 с.
2. Устінов О.В. Психічне здоров'я як складова національної безпеки / Український медичний часопис. І/ІІ 2013. № 1 (93). [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.umj.com.ua/article/52851/psixichne-zdorov-ya-yak-skladova-nacionalnoi-bezpeki> (дата звернення: 17.10.2019).

К.В. Комаріцька,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»,
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – доцент кафедри А.М. Мирян

ЗАГАЛЬНА КЛАСИФІКАЦІЯ ІНСІЛЬТІВ

Інсульт – це гостре порушення мозкового кровообігу, що спричинює ушкодження тканин мозку і розлади його функцій. Інсульт – друга за частотою причина смерті людей в усьому світі і основна причина довготривалої непрацездатності.

***Ключові слова:** інсульт, судини, глюкоза, параліч, інтоксикація.*

Інсульт – гостре порушення мозкового кровообігу, що спричинює ушкодження тканин мозку і розлади його функцій. До інсультів відносять інфаркт мозку, крововилив у мозок і субарахноїдальний крововилив, що мають етіопатогенетичні та клінічні відмінності. Інсульт – друга за частотою причина смерті людей в усьому світі та основна причина довготривалої непрацездатності [4, с. 109].

Сьогодні важко з'ясувати, хто вперше ввів у медичну практику терміни «інсульт» і «апоплексія», які використовуються як синоніми: інсульт – приступ, удар; апоплексія – параліч, раптовий крововилив. Можливо, саме тому лікарі різних спеціальностей часто ототожнюють інсульт з крововиливом, хоча відомо, що за характером патологічного процесу розрізняють два види інсульту: ішемічний, зумовлений дефіцитом кровотоку в певній ділянці головного мозку, здебільшого оклюзією кровоносної судини, що призводить до гіпоксії-ішемії з формуванням зони некрозу – інфаркту (розм'якшення мозку); геморагічний - крововилив у речовину головного мозку (паренхіматозний) або у підпаутинний простір (субарахноїдальний), що здебільшого виникає через розрив артеріальних або артеріовенозних аневризм і шляхом діapedезу плазми крові та еритроцитів із дрібних артерій, капілярів і вен через підвищену проникність судинних стінок, зумовлену дистонією, гіпоксією, стазом, престазом або інтоксикацією [1, с. 54].

Згідно з рекомендаціями, запропонованими Європейською ініціативною групою з проблем інсульту, інсульт визначається як раптовий неврологічний дефіцит, зумовлений ішемією або геморагією центральної нервової системи. Точнішим є інше формулювання: інсульт – це цереброваскулярна катастрофа, синдром швидкого розвитку симптомів та ознак фокальної чи глобальної втрати мозкових функцій з неврологічними симптомами, що тривають 24 години і більше або призводять до смерті без іншої видимої причини її виникнення. Наведене визначення інсульту конкретніше відображає природу захворювання, констатує тривалість виявлення неврологічних порушень і можливість розвитку фатальних наслідків після такої цереброваскулярної події.

Виправданим і адекватним є визначення мозкового інсульту, запропоноване неврологами у другій половині ХХ сторіччя: це гостре порушення мозкового кровообігу, яке супроводжується структурно-морфологічними змінами в тканині мозку і стійким неврологічним дефіцитом, що утримується 24 години і більше після появи перших симптомів події. Представлене визначення інсульту не тільки пов'язує структурно-морфологічні зміни тканини мозку і швидкий розвиток неврологічних симптомів саме з порушенням мозкового кровообігу, але й враховує тривалість і оборотність розладів функції головного мозку [3, с. 43].

На жаль, чверть хворих, які перенесли інсульт, вмирають, а з тих пацієнтів, що вижили після інсульту, приблизно одна третина має тяжкі наслідки у вигляді вираженого неврологічного дефекту, психічних розладів, що зумовлюють стійку втрату працездатності та залежність від сторонньої допомоги в повсякденному житті. До того ж, принаймні один з шести пацієнтів переносить повторний інсульт протягом наступних 5 років. Із хворих, які перенесли інсульт, до трудової діяльності повертаються близько 18–20 %.

Надзвичайно великими є як прямі, так і опосередковані збитки суспільства від інсульту. На його лікування витрачається значна частка бюджету охорони здоров'я. Тому проблема мозкового інсульту вийшла за межі

медичної науки і практики, набула важливого соціально-економічного значення.

Особливістю мозкового кровообігу є відносна стабільність в силу своєрідності структури мозкових судин і досконалості регуляції мозкового кровотоку. Інтенсивність метаболічних процесів у мозковій тканині така, що при масі мозку приблизно 1400, що становить 2% маси тіла, він поглинає приблизно 20% всього кисню і 17% всієї глюкози, що надходять в організм. Якщо коронарний кровотік при фізичному навантаженні зростає в 10-15 разів і більше, то мозковий кровотік при інтенсивній розумовій діяльності в цілому не зростає, лише перерозподіляється з областей мозку менш активних у функціональному відношенні в області з інтенсивною діяльністю. Таким чином, картина мозкового кровообігу представляється рухомою мозаїкою з безперервно мінливим локальним кровотоком у різних ділянках при відносній сталості загального припливу крові до мозку. Звичайно, зменшення загального припливу крові до мозку (при інфаркті міокарда або падінні системного артеріального тиску) призводить до зриву регуляції мозкової гемодинаміки та до порушення мозкового кровообігу.

Інсульт являє собою групу захворювань, обумовлених гострою судинною патологією мозку, які характеризуються раптовою появою скарг та/або симптомів зникнення місцевих (локальних), нерідко і загальних мозкових функцій, що тривають більше 24 годин або призводять до смерті [2, с. 38].

Література

1. Віничук С.М. Гострий ішемічний інсульт / С.М. Віничук, М.М. Прокопів. – К.: Наукова думка, 2006. – 285с.
2. Зозуля І.С. Епідеміологія цереброваскулярних захворювань в Україні / І.С.Зозуля, А.І. Зозуля // Укр. мед. часопис. – 2011. – № 5 (85). – С. 38–41.
3. Коган О. Г. Медицинская реабилитация в неврологии нейрохирургии / О.Г.Коган, В.Л. Найдин. – М.: Медицина, 2008. – 303 с.
4. Судаков К.В. Основы физиологии функциональных систем / К.В. Судаков; За ред. К.В. Судакова. – М.: Медицина, 2003. – 272 с.

Е.М. Кондратович,
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – д-р пед. наук, доцент Довгань Н.Ю.

ФІЗИЧНЕ РЕАБІЛІТАЦІЙНЕ ЛІКУВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РЕЦИДИВУЮЧИМ БРОНХІТОМ

Висвітлено актуальну проблему сучасного стану та шляхів розбудови фізичного реабілітаційного лікування дітей молодшого шкільного віку з рецидивуючим бронхітом, яка направлена на створення сучасних програм медичної реабілітації та соціальної адаптації для даного контингенту хворих.

Ключові слова: *фізична реабілітація, рецидивуючий бронхіт (РБ), фізичні вправи, відновлене лікування, діти молодшого шкільного віку, фізична терапія, ерготерапія.*

Інтегральним показником благополуччя суспільства та індикатором соціальних та екологічних проблем є здоров'я дітей. Одним із пріоритетних напрямів охорони дитинства є зниження частоти захворюваності та сприяння розвитку дитини. За результатами останніх статистичних досліджень структури захворюваності дітей перше місце посідають хвороби дихальної системи, серед яких переважають респіраторні захворювання, а також виявлено тенденцію до зростання показників захворюваності та поширеності хвороб органів дихання. Неспецифічні запалення дихальних шляхів із частими повторними епізодами їх виникнення розповсюджені серед дітей і практично не превентуються, а самі епізоди захворювань погано лікуються, що і зумовлює актуальність проблеми. Патологічні процеси, що пов'язані зі захворюваннями органів дихання, наростають із року в рік.

До групи таких захворювань належить рецидивуючий бронхіт (РБ), котрий може трансформуватися у бронхіальну астму або хронічний бронхіт і впливати на погіршення якості життя та зменшення потенціалу здоров'я населення. Захворюваність РБ становить майже третину в загальній структурі хвороб органів дихання дітей. Таким чином, однією з найбільш важливих проблем сучасної пульмонології є профілактика та лікування РБ у дітей. Ранній

і точний діагноз лежить в основі забезпечення раціональним і оптимальним відновним лікуванням і зведення нанівець ризиків прогресування та трансформації захворювання у більш складні, тому діти з рецидивуючими респіраторними захворюваннями потребують пильної уваги.

Антипкін Ю., Івасик Н., Кедрова Л. вказують на необхідність проведення серед дітей з бронхолегеневою патологією комплексної реабілітації, що включала б у себе фізіотерапевтичні апаратні процедури, відвідування кімнат для психологічного розвантаження і занять фізичними вправами для розвитку м'язової системи, формування правильних постави та дихання. Комплекс медичних заходів має обов'язково чередуватися з психологічними, трудовими та соціальними [1, с. 74; 3, с. 11-16].

Функціональний стан системи дихання у міжрецидивний період серед дітей з рецидивуючим бронхітом, за даними літератури, може бути як в нормі, так і зниженим. Поміж дітей з РБ відзначають також зміни в серцево-судинній системі, наявність порушень постави, що наряду з етіопатогенетичними особливостями вимагає уточнення алгоритмів лікування та використання засобів фізичної реабілітації на різних етапах відновлення. Слід відзначити, що засоби терапії, відновного лікування та превентивні заходи, що використовуються у дітей з рецидивуючим бронхітом, так само як і у часто хворюючих, повинні бути без побічного впливу на загальний розвиток організму та функціонування його систем, або ж такий небажаний ефект має бути мінімальним.

Останніми роками дітям з РБ та тим, які часто і тривало хворіють, приділяється все більша увага в наукових дослідженнях стосовно структури захворюваності, стану соматичного здоров'я, результатів застосування засобів фізичної реабілітації. Зокрема розглядається ефективність використання фізичних і дихальних вправ, застосування фізіотерапії, проведення бальнеотерапії та аромотерапії, гідрокінезотерапії.

Утім, незважаючи на існуючий позитивний досвід застосування засобів фізичної реабілітації на різних етапах відновного лікування серед часто

хворіючих дітей з бронхолегеневою патологією, проблема як ізольованого, так і комплексного використання фізичних вправ, преформованих та природних фізичних чинників в умовах санаторію у дітей молодшого шкільного віку з РБ залишається ще й досі не вирішеною в багатьох аспектах [1, с. 77; 2, с. 11-15].

Враховуючи механізми впливу засобів фізичної реабілітації на організм людини можна констатувати, що їх застосування у складі відновного лікування дітей з РБ буде доцільними, особливо в екологічних умовах санаторію.

Отже, фізична реабілітація дітей з рецидивуючими бронхітами може суттєво поліпшити їх якість життя, знизити ризик прогресування і хронізації захворювання. Підвищувати ефективність відновного і оздоровчого впливів необхідно за рахунок комплексного, оптимального використання як традиційних, так і зовсім нових засобів і методів фізичної культури.

Література

1. Антипкін Ю. Г. и др. Динаміка захворюваності та поширеності бронхолегеневої патології у дітей // Современная педиатрия. – 2016. – №. 2. – С. 73-77.
2. Арешина Ю. Особливості йогатерапії у фізичній реабілітації дітей, які страждають на рецидивний бронхіт / Юлія Арешина // Молода спортивна наука України. – 2010. – Вип. 14. – Т. 3. – С. 11–16.
3. Івасик Н. Обґрунтування підбору засобів фізичної реабілітації у дітей з бронхолегеневими захворюваннями у комплексі протикашльової терапії / Н. Івасик // Молода спортивна наука України: Зб. наук. статей з галузі фіз. культури та спорту. Випуск. 20. – Львів, 2016. – Т. 3, 4. – С. 30-35.

В.В. Корепанов,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд. мед. наук, д-р іст.наук,
доцент В. С. Єрмілов

ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА І МАСАЖ ЯК ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИ ВІДНОВЛЕННЯ РУХЛИВОСТІ ХРЕБТА ПРИ ОСТЕОХОНДРОЗІ

Показано, що лікувальна фізкультура в поєднанні з масажем є поширеним і дієвим методом лікування і реабілітації при остеохондрозі хребта, зокрема в шийно-грудному відділі.

Ключові слова: *хребет, остеохондроз, лікувальна фізкультура, масаж.*

Серед усього діапазону фізіотерапевтичних процедур при остеохондрозі хребта провідне місце займають лікувальна фізкультура і масаж як ефективні методи лікування і реабілітації.

Застосування лікувальної фізичної культури (ЛФК) починається у підгострому періоді хвороби. Задачі її зводяться до розвантаження хребта від статичного навантаження та його витягування, зміцнення м'язів спини, підвищення тонусу центральної нервової системи, відновлення нормального кров'яного і лімфатичного обігу в області патологічного процесу, нормалізації живлення тканин в пошкоджених міжхребцевих дисках, тренуванні серцево-судинної системи.

У стадіях неповної та повної ремісії хворому призначають щадно-тренувальний і тренувальний режим. Заняття проводяться груповим методом у залі лікувальної фізкультури та складаються з найрізноманітніших загальнозміцнюючих і спеціальних вправ, зокрема з навантаження в різних початкових положеннях, вправ для корпусу з великою амплітудою руху. Але при цьому не бажані різкі підскоки, різкі нахили тулуба, підйом вантажів. Широко застосовуються напіввиси, виси, початкові положення лежачи і стоячи з нахилом. Добрі результати дає виконання протягом одного дня спеціально підбраного комплексу вправ в залі та плавання в басейні. Для зміцнення м'язів спини, живота і кінцівок широко застосовуються різні силові тренажери, але з дуже поступовим збільшенням вантажів. Добрі результати в зміцненні м'язів дає лікувальної фізкультури з електростимуляцією. Можуть бути також використані циклічні фізкультурні навантаження: піша ходьба, веслування, ходьба на лижах та ін.

У періоді заняттях лікувальною фізичною культурою при грудному остеохондрозі можна виділити два періоди. Перший період характеризується гострими болями, захисною м'язовою напругою, обмеженням рухливості в грудному відділі хребта. У другому періоді запальні явища в ураженому сегменті суттєво зменшуються, супроводжуючись зниженням больових

відчуттів, усуненням м'язового гіпертонусу.

Задачами лікувальної фізичної культури в першому періоді є нормалізація тону центральної нервової системи; посилення крово- і лімфообігу в грудному відділі хребта; сприяння м'язовому розслабленню; збільшення вертикального розміру міжхребцевих отворів; профілактика спайкових процесів у хребетному каналі; поліпшення функціонування основних систем організму.

У другому періоді занять ЛФК при грудному остеохондрозі задачі зводяться до зміцнення м'язів спини і плечового поясу, сприяння рубцюванню фіброзного кільця, відновленню рухливості грудного відділу хребта, адаптації хворого до побутових і трудових навантажень.

По мірі затухання больового синдрому лікувальна гімнастика направлена на зміцнення м'язів шиї і плечового поясу. Проте активні рухи в шийному відділі хребта в першому періоді і початку другого протипоказані, оскільки можуть призвести до звуження міжхребетного отвору, викликаючи компресію нервових корінців і судин. Для зміцнення м'язів шиї і поліпшення кровообігу в хребті застосовують, як вже вказувалося, статичні вправи.

Разом з лікувальною фізкультурою хворим призначають медикаменти, апаратну фізіотерапію і масаж комірцевої зони, а за наявності корінцевої симптоматики – болях в руці – проводиться масаж м'язів руки. Окрім ручного масажу застосовуються й інші види масажу: підводний, вібраційний, точковий. Непогані результати дає точковий вібраційний масаж, який проявляється у вираженій знеболюючій дії та значно покращує трофіку тканин. Але масаж при грудному остеохондрозі починають після того, як затихне гострий біль. Масаж при остеохондрозі може проводитися з різними зігрівальними засобами. Гарний ефект досягається масажем після теплових процедур (солюкса, прогрівання гарячим піском, лазні та ін.).

Підсумовуючи сказане, можемо зробити висновок, що лікувальна фізкультура в поєднанні з масажем є поширеним і дієвим методом лікування і реабілітації при остеохондрозі хребта, зокрема в шийно-грудному відділі.

Література

1. Дем'янишина І.О. Остеохондроз шийного відділу хребта / І.О. Дем'янишина, Т. М. Лукавецька // Тридцята Всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/61-tridtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/765-osteokhondroz-shijnogo-viddilul-khrebta> (дата звернення: 14.11.2019).
2. Юрик О.Ю. Неврологічні прояви остеохондрозу – патогенез, клініка, лікування / О.Ю. Юрик. – К., Здоров'я, 2001. – 255 с.
3. Язловецький В.С. Основи фізичної реабілітації : навчальний посібник / В.С. Язловецький, Г.Е. Верич, В.М. Мухін. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2004. – 324 с.

В.С. Левченко,
спеціальність 053 «Психологія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – д-р філос. в галузі психології В.М. Мазур

ДО ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Висвітлюються проблеми затримки психічного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, значення діагностики розвитку дітей у дошкільному віці із затримки психічного розвитку та вирішальна роль практичного психолога у роботі правильної організації психолого-педагогічного супроводу дитини із затримкою психічного розвитку.

Ключові слова: діти з затримкою психічного розвитку, психолого-педагогічний супровід дитини із затримкою психічного розвитку.

Демократичні зміни в суспільному житті країни зумовили нове бачення, розуміння та переоцінку багатьох сталих положень, зокрема реформування та розвитку системи освіти. Не оминули ці тенденції і систему спеціальної освіти.

Концептуальні підходи щодо модернізації спеціальної освіти знайшли своє відображення в законах «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та інших, в яких зокрема зазначається, що всі діти, в тому числі діти з обмеженими психофізичними можливостями мають право на навчання та здобуття освіти [2, 6].

У дослідженнях останніх років відмічається тривожна тенденція

зростання кількості дітей з відхиленнями фізичного та психічного здоров'я, які зумовлюються біологічними, екологічними, соціально-психологічними та іншими чинниками, а також їх поєднанням. Значну частину серед цих дітей займають діти із затримками психічного розвитку (ЗПР), яких на фоні загального погіршення дитячого здоров'я стає дедалі більше. Зростаюча громадська тривога за стан та положення в школі дітей з різними вадами психічного розвитку, визнання необхідності посилення психолого-педагогічного впливу на покращання та збереження їх психічного та фізичного здоров'я ставлять в ряд невідкладних завдань обґрунтування та створення адекватної системи шкільного навчання та виховання цих дітей.

Проблема затримки психічного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку гостро постала перед психолого-педагогічною наукою вже давно. Питаннями діагностики та корекції цієї вади першими почали займатися дефектологи (Н.А. Бастун, І.Д. Бех, В.І. Бондар, Т.П. Вісковатова, Т.О. Власова, Т.Д. Ілляшенко, К.С. Лебединський, В.І. Лубовський, Н.О. Ципіна та ін.)

Сучасні знання про затримку психічного розвитку дають змогу розглядати її як межовий стан між нормою та патологією. Затримка психічного розвитку – один із різновидів відхилень у психічному розвитку дітей. Затримку психічного розвитку дітей психологи розуміють як відставання психічного розвитку від вікової норми, зумовлене, з одного боку, не грубими порушеннями функціонування центральної нервової системи (мінімальна мозкова дисфункція), а з іншого, – несприятливими умовами виховання й розвитку в ранньому й дошкільному дитинстві, зокрема, емоційно збідненим спілкуванням та дефіцитом інформації.

Затримка психічного розвитку може зумовлюватися багатьма чинниками. Зокрема, це спадкова схильність, порушення функціонування мозку в період внутрішньоутробного розвитку, пологові ускладнення, хронічні й тривалі захворювання.

Через недостатню діагностику розвитку дітей у дошкільному віці ЗПР виявляється переважно з початком їхнього навчання в школі, де вони зазнають

надмірних труднощів. Тому завдання психолога дошкільного закладу полягає у своєчасному реагуванні на ті вади, під впливом яких спотворюється психічний розвиток дитини, відхиляється від нормального перебігу, властивого здоровим дітям цього віку [1].

Вирішальна роль у роботі практичного психолога належить правильній організації психолого-педагогічного супроводу дитини із ЗПР. Найперше, що робить психолог при виявленні дитини із ЗПР – це поглиблена діагностика, за допомогою якої виявляються проблеми в розвитку дитини й характер необхідної допомоги.

Включення дітей із ЗПР у навчання потребує систематичної корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи, спрямованої на формування в них інтелектуальної діяльності та заповнення прогалів у знаннях про навколишній світ. Корекція затримки психічного розвитку дітей потребує тривалої системної роботи, яка охоплює всі види її діяльності. Через це дуже важливо, щоб корекційним завданням було підпорядковане не тільки заняття, а й організація дозвілля дитини, де знайдуть корисне застосування різні розвивальні ігри відповідно до віку і можливостей дитини. Однак основним коригуючим чинником у розвитку дитини із затримкою психічного розвитку є навчальний процес із відповідними до її розвитку темпом засвоєння матеріалу, методами його викладу та тривалості навчання, високою індивідуалізацією психолого-педагогічної роботи з кожною дитиною.

Таким чином, діти з різними формами затримки психічного розвитку потребують спеціально організованого психологічного супроводу, що передбачає глибоке вивчення особливостей їхньої психіки, визначення психолого-педагогічних умов навчання та виховання, складання індивідуальної освітньої траєкторії, надання консультативної допомоги батькам та педагогам. Здійснення такого супроводу допоможе успішно коригувати хід їхнього психічного розвитку та становлення особистості.

Література

1. Діти з порушеннями психофізичного розвитку // Психолог дошкільця. – 2009. – № 1. – С. 45–46.

2. Закон України «Про освіту» // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. – 1991. – № 9. – С. 58–62.

В.О. Лунгул,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – д-р. пед. наук, доцент Довгань Н.Ю.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ГІДРОКІНЕЗОТЕРАПІЇ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ХВОРИХ ОСІБ ІЗ ТРАВМАТИЧНИМ ПОШКОДЖЕННЯМ ХРЕБТА І СПИННОГОМОЗКУ

Доведено ефективність методики гідрокінезотерапії для лікування осіб із травматичним пошкодженням хребта та спинного мозку. Апробована програма гідрокінезотерапії при відновленні втрачених внаслідок травми рухових функцій, навчання навичок самообслуговування, переміщення в побуті для означеного контингенту.

Ключові слова: *фізична реабілітація, хребетно-спинномозкова травма, гідрокінезотерапія, лікувальна гімнастика, лікувальна фізична культура, опорно-руховий апарат, індивідуальні заняття, дихальна гімнастика.*

В основу розробленої нами методики були покладені фрагменти технологій фізичної реабілітації з опублікованих праць А. Белова, В. Єпіфанова, О. Коган, Б. Крук та ін. [1, с. 53; 2, с. 42; 3, с. 45; 4, с. 59]. Застосування методики гідрокінезотерапії для лікування хворих осіб із хребетно-спинномозковою травмою ґрунтувалося на свідомій та активній участі людини з особливими потребами у процесі фізичної реабілітації.

Для вирішення цих завдань за нашою методикою з грудня 2018 року по травень 2019 року було обстежено 56 осіб із хребетно-спинномозковою травмою. Обстежували хворих, які поступали в Обласну лікарню відновлювального лікування міста Миколаєва. Варто зазначити, що заняття проводилися в контрольній групі за методиками, котрі використовуються у вище згаданому лікувальному закладу, а для експериментальної групи ми запропонували альтернативну методику фізичної реабілітації осіб із ХСМТ, в

основу якої покладено застосування комплексу засобами кінезотерапії. Розробляючи цю методику, ми дотримувалися всіх принципів дидактики та основних принципів реабілітації, враховувалися клінічні особливості перебігу хребетно-спинномозкової травми. Мета програми фізичної реабілітації осіб із хребетно-спинномозковою травмою засобами гідрокінезотерапії передбачала адекватне використання засобів і методів фізичної реабілітації, є важливою умовою повернення хворого до активного суспільного життя.

Використовуючи особливості застосування кінезотерапії як засобу в фізичній реабілітації осіб із хребетно-спинномозковою травмою, необхідно було вирішити такі основні завдання: попередити виникнення ускладнень внаслідок враження спинного мозку, а саме утворення контрактур, м'язових атрофій, застійних явищ у легенях тощо; максимально відновити силу паралізованих м'язів до рівня, який би дав змогу використовувати їх під час виконання рухових навичок; сформувати життєво необхідні рухові навички, які могли б забезпечити статико-локомоторні функції, що наближаються до показників здорової людини, або адаптувати хворого до життя в умовах суспільства.

Методика застосування гідрокінезотерапії для лікування хворих осіб із хребетно-спинномозковою травмою базується на дидактичних принципах, основних принципах реабілітації та клінічних особливостях перебігу цієї травми. Для планування реабілітаційного втручання необхідно було провести обстеження хворого, яке повинно включати в себе: збирання детального анамнезу; оцінку сили паралізованих м'язів; визначення стану дихальної системи; обстеження амплітуди рухів у суглобах; тестування рівня володіння соціально-побутовими руховими навичками; визначення рівня спастичності паретичних м'язів; обстеження психоемоційного стану неповносправного. Тривалість індивідуального заняття з фізичної реабілітації (ІЗФР) залежить від життєвих показників, клінічних симптомів хворого, а також від супутніх захворювань. Заняття проводились 5 днів на тиждень, у перші дні – до 30 хв, у разі покращення загального стану хворого та зростання рівня фізичних якостей тривалість заняття збільшується до години-півтори. Заняття дихальною

гімнастикою необхідно було проводити щодня по 10-15 хв 3-5 разів на день.

Таким чином, розроблена нами методика застосування гідрокінезотерапії для лікування хворих осіб із хребетно-спинномозковою травмою, яка мала на меті профілактику ускладнень, індивідуальне дозування фізичного навантаження при виконанні спеціальних вправ у воді, виявилася ефективнішою за традиційну, тому що вона дає унікальну можливість прагнення лікування і реабілітацією хворих з ХСМТ. У процесі оволодіння руховими діями засобами гідрокінезотерапії хворі переконувалися у власній здатності досягти позитивного результату в лікуванні отриманої травми.

Література

1. Белова А.Н. Нейрореабілітація: руководство для врачей / А.Н. Белова. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Антидор, 2015. – 736 с.
2. Епифанов В.А. Лечебная физическая культура / В.А. Епифанов. – М.: Медицина, 1988. – 440 с.
3. Коган О.Г. Медицинская реабилитация в неврологии и нейрохирургии / О.Г. Коган, В.Л. Найдин. – М.: Медицина, 1998. – 304 с.
4. Крук Б.Р. Рекомендації щодо складання індивідуальної програми фізичної реабілітації осіб із хребетно-спинномозковою травмою шийного відділу в післяопераційний період / Б.Р. Крук // Теорія і практика фізичного виховання. – 2004. – № 3. – С. 263–269.

І.В. Малованчук,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд. мед. наук, д-р іст. наук,
доцент В. С. Єрмілов

ОГЛЯД ОСНОВНИХ НАСЛІДКІВ ТРАВМ ХРЕБТА

Травми хребта характеризуються великою різноманітністю. Наслідками цих травм є зміщення хребців, їх переломи, пошкодження міжхребцевих дисків, що супроводжується порушенням спинного мозку і нервових корінців.

Ключові слова: *хребет, травма, спинний мозок.*

Травми хребта бувають дуже різноманітні: від невеликих до складних переломовивихів із важкими супутніми ушкодженнями спинного мозку. Однак

переважна більшість випадків закритих пошкоджень хребта не супроводжуються порушеннями з боку спинного мозку і нервових корінців. Переломи та вивихи шийних хребців можуть відбутися при падінні на голову з висоти, при ударі головою під час пірнання в мілкому місці, удар головою об дах автомобіля при їзді по поганій дорозі, різке згинання голови вперед при раптовій зупинці транспорту, що швидко рухається та ін.

При травмах хребта відбуваються переломи тіла або дужок хребців. Переломи найчастіше всього проявляються в здавлюванні тіла хребця, внаслідок чого зменшується його висота в передній частині. Компресійні переломи часто бувають у осіб з недостатнім вмістом кальцію в крові, у зв'язку із захворюванням, наприклад суглобовим ревматизмом, або внаслідок тривалого лікування гормональними препаратами (кортикостероїдами), що зменшує твердість кісток скелету.

Перелом дужки хребця, зазвичай має місце з обох боків та поблизу міжхребцевого суглоба, являє собою більш серйозну травму. Як правило, вона виникає при дорожньо-транспортних пригодах, наприклад, при фронтальному зіткненні, коли голова різко нахиляється вперед. Травму при цьому викликає сильне перевантаження шийних хребців. Подібне пошкодження трапляється також при наїзді автомобіля ззаду, коли голова різко відкидається назад.

Переломи шийних хребців викликають сильні болі в області шиї, а також болючі відчуття і втрату чутливості в руках. При травмах такого роду може відбутися зміщення хребців, при цьому один з них пересувається по відношенню до іншого. У особливо серйозних випадках це може призвести до ущемлення спинного мозку з наступним паралічем нижніх кінцівок. Такий вид переломів досить небезпечний. У цих випадках потерпілих слід транспортувати в лікарню дуже обережно, щоб не пошкодити спинний мозок. Піднімати людину, що знаходиться в несвідомому стані в результаті дорожньо-транспортної пригоди, не слід. Це можуть зробити кваліфіковано лише медичні працівники з огляду на стан потерпілого і застосовуючи спеціальні пристосування.

Зміщення хребця викликає перевантаження в задньому опорному комплексі з розвитком дегенеративного спондилоартрозу. При зміщення хребців в обох опорних комплексах розвиваються великі зміни, звідки виходять больові імпульси. У залежності від того, залучений в патологічний процес спинний мозок чи ні, пошкодження хребта поділяють на неускладнене та ускладнене. Пошкодження спинного мозку зустрічаються в 20-40% випадків. Може бути струс, забій і здавлення спинного мозку. До струсу та забою спинного мозку найчастіше призводить контузія під час травми. Здавлення спинного мозку може бути обумовлено кістковими уламками, тілами хребців, обривками зчленувань, дисків, внутрішньохребтовою гематомою або набряком.

У залежності від клінічних проявів та ступеню порушення провідності розрізняють наступні пошкодження: синдром повного порушення провідності; синдром часткового порушення провідності (парез або параліч м'язів, арефлексія, розлади чутливості нижче рівня пошкодження спинного мозку, розлади функції тазових органів); сегментарне порушення (парез м'язів, гіпорексія, розлади чутливості в зоні пошкодження).

Пошкодження хребта та спинного мозку також поділяються на відкриті та закриті. За характером порушення цілісності анатомічних утворень хребта розрізняють наступні види пошкоджень: пошкодження зв'язкового апарату (дісторсії, розриви зв'язок ізольовані та множинні); переломи тіла хребця: компресійні, горизонтальні, вертикальні, відривні (передньоверхні та передньонижні кути тіл), уламкові, компресійно-уламкові, вибухові.

У залежності від зміщення тіла або його фрагментів виділяють переломи: без зміщення; зі зсувом по висоті (на 1/3, 1/2, 2/3); зі зсувом у бік хребетного каналу і здавленні спинного мозку (на 1/3, 1/2, 2/3).

Пошкодження міжхребцевих дисків – розрив фіброзного кільця з випадінням пульпозного ядра вперед, назад і латерально, в тіло хребця при переломі замикальної платівки. Переломи заднього півкільця хребців: остистих відростків, поперечних відростків, дуг, суглобових відростків. У залежності від зміщення виділяють переломи: без зміщення, зі зміщенням в сторону

хребетного каналу та здавлення спинного мозку. Розрізняють підвивихи та вивихи хребців односторонні та двосторонні: ковзаний підвивих, верховий вивих, сполучений вивих. Бувають переломовивихи, що супроводжуються переломами тіла і заднього опорного комплексу зі зміщенням по осі, в сагітальній або фронтальній площині.

Отже, травми хребта мають серйозні наслідки, що може привести до інвалідизації.

Література

1. Відкриті ушкодження хребта і спинного мозку / А.Л. Чернов, Н.І. Хвисьюк, В.Г. Ринденко та ін. // Медицина невідкладних станів. – 2015. – № 8 (71). – С. 15–28.
2. Горищак С.П. Актуальні питання класифікації хребетно-спинномозкових травм / С.П. Горищак // Міжнародний медичний журнал. – 2018. – № 2. – С. 61–63.
3. Поліщук М.Є. Пошкодження хребта і спинного мозку (механізми, клініка, діагностика, лікування) / М.Є. Поліщук, Н.А. Корж, В.Я. Фіщенко. – К.: Книга плюс, 2001. – 388 с.

К.П. Мельник,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд. мед. наук, д-р іст. наук,
доцент В. С. Єрмілов

ОСОБЛИВОСТІ КЛІМАТИЧНОГО ЛІКУВАННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Лікування постраждалих від Чорнобильської катастрофи кліматичними факторами має свої особливості. Вони проявляються в перебігу адаптації та акліматизації хворих до змін клімату і погодних умов, щадному застосуванні геліотерапії, аеротерапії, таласотерапії та спелеотерапії.

Ключові слова: *постраждалі від Чорнобильської катастрофи, кліматотерапія, природні кліматичні фактори.*

Кліматичне лікування є однією зі складових у комплексі фізичної терапії постраждалих від Чорнобильської катастрофи. Цей вид лікування і реабілітації широко застосовується як у санаторно-курортних закладах у всіх кліматичних зонах нашої країни, так і в різних медичних закладах.

При застосуванні кліматичних факторів у іншій кліматичній зоні, ніж постійно проживає постраждалих, частіше всього виникають (що характерно саме для таких хворих) різні кліматопатичні та метеопатичні реакції.

Як відомо, погодні умови реалізуються через вплив переважно таких погодоутворюючих чинників, як атмосферний тиск, температура і вологість повітря, вітровий режим, сонячна радіація, осадки, аерохімічні, електричні та магнітні явища.

Появі метеопатичних реакцій сприяють хвороби, особливо систем кровообігу і дихання. Поширеність станів, що формують метеолабільність, характерна для постраждалих внаслідок ядерної катастрофи. Тому особливої уваги потребує регламентація режиму лікування з урахуванням метеочутливості хворого і застосування таких методик лікування, які включають аспекти корекції та профілактики проявів метеопатичних реакцій.

Кліматотерапевтичні процедури мають широкий діапазон застосування. Для постраждалих від Чорнобильської катастрофи вони є невід'ємною частиною комплексного лікування і реабілітації, але при цьому виявляють свої особливості. Так, серед природних лікувальних кліматичних факторів широке застосування має дозоване сонячне опромінення (геліотерапія), але саме для постраждалих від Чорнобильської катастрофи пряма і навіть розсіяна сонячна радіація повинна застосовуватися дуже обмежено, обережно, або не використовуватися зовсім.

При аеротерапії повітряні ванни повинні бути «м'якими», тобто мати помірне холодове навантаження і не поєднуватися з геліотерапією, або геліотерапевтична складова повинна бути мінімальною. Такі особливості слід враховувати й при застосуванні сну на відкритому повітрі.

Таласотерапія (морський клімат у поєднанні з морськими купаннями) є сильнодіючим комплексним фізіотерапевтичним методом. Тому при морських купаннях потерпілих особливо ретельно потрібно враховувати дозування купання по холодовому навантаженню і загальній тривалості цієї процедури. Таласотерапія таких хворих здійснюється у періоди мінімальної сонячної

радіації, при цьому слід враховувати, що прямі сонячні промені проникають у воду на глибину до 1 метра.

До кліматотерапії відноситься і спелеотерапія – використання середовища (мікроклімату) карстових печер і соляних шахт або штучних спелеокамер (аероіонотерапії). Особливістю застосування такої методики лікування і реабілітації для постраждалих є ретельне дозування процедур і дотримання адекватного поєднання з іншими фізіотерапевтичними процедурами.

Отже, застосування кліматолікування для постраждалих від Чорнобильської катастрофи потребує врахування адаптації та акліматизації. До особливостей їх лікування і реабілітації відноситься також ретельне і щадне проведення геліотерапевтичних, аеротерапевтичних, таласотерапевтичних і спелеотерапевтичних процедур.

Література

1. Лікування і профілактика захворювань природними та фізичними факторами постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Інформаційно-методичний посібник / Під ред. д. мед. н., проф. М. В. Лободи. – К.: Альтерпрес, 2001. – 440 с.

2. Післяаварійні зміни стану здоров'я учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС 1986–1987 рр. (період спостереження 1988–2012 рр.) / В. О. Бузунов, Ю. С. Войчулене, Т.Є. Домашевська [та ін.] // Проблеми радіаційної медицини та радіобіології. – 2015. – Вип. 20. – С. 157–173. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.radiationproblems.org.ua/20_2015_ru_s157.html (дата звернення: 12.11.2019).

С.В. Мисечко,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – д-р пед. наук, доцент Довгань Н.Ю.

МЕДИКАМЕНТОЗНЕ ЛІКУВАННЯ ГІПЕРТОНІЧНОЇ ХВОРОБИ

У статті висвітлено актуальну проблему медикаментозного лікування гіпертонічної хвороби, яке передбачає комбіноване застосування лікувальних засобів у індивідуально підібраних дозах, дієти, фізіотерапевтичних процедур.

Ключові слова: фізична реабілітація, гіпертонічна хвороба (ГХ), функціональні порушення, медикаментозне лікування, серцево-судинна система, лікувальна фізична культура (ЛФК), артеріальний тиск (АТ), гіпертонічна

криза.

Лікування хворих на гіпертонічну хворобу по можливості треба максимально індивідуалізувати. Вибираючи метод лікування, лікар враховує тип нервової системи хворого, його вік, стадію, фазу та форму хвороби, реактивність організму та ефективність медикаментів. Лікування слід починати з ранньої стадії хвороби, проводити його комплексно, систематично, пунктуально і достатньо тривалий час.

Правильне лікування повністю ліквідує гіпертонічну хворобу в початковій стадії, а в наступних стадіях стабілізує перебіг, запобігає прогресуванню її. Приступаючи до лікування, передусім необхідно усунути або нейтралізувати фактори, що травмують нервову систему, і по можливості усунути причини, що викликали хворобу. Комплексне лікування передбачає комбіноване застосування лікувальних засобів у індивідуально підібраних дозах, дієти, фізіотерапевтичних процедур [2, с. 20].

Лікування хвороби в I стадії проводиться в поліклініці, але хворого направляють у лікарню, коли виникає необхідність поглибленого обстеження. Перебування таких хворих у стаціонарі повинно бути короткочасним, бо тривале утримання їх на лікарняному режимі несприятливо позначається на самопочутті [1, с. 5].

У II та III стадіях хвороби, особливо при загрозі ускладнення, хворих госпіталізують, оскільки вони потребують систематичного лікарського нагляду, зокрема вимірювання базального тиску. У лікарні визначаються індивідуальні оптимальні дози медикаментів для хворого [1, с. 7].

Величезна кількість медикаментів, виробництво яких зростає з кожним роком, дає змогу вибрати найбільш ефективне для конкретного хворого поєднання лікувальних засобів. Величезний арсенал протигіпертензивних медикаментів умовно можна поділити на переважно седативні засоби, тобто такі, що заспокоюють нервову систему, нейтралізують негативні емоції, та гіпотензивні, тобто спрямовані на зниження артеріального тиску.

Правильний вибір і раціональне поєднання різних седативних та гіпотензивних препаратів дає змогу досягти лікувального ефекту у хворих із пізньою стадією хвороби і навіть при злякисному перебігу гіпертонічної хвороби. Лікування починають із малих доз медикаментів, які поступово збільшують. Досягнувши виражених позитивних наслідків, оптимальну дозу вживають ще деякий час, а потім поступово знижують її до підтримуючої. Підтримуюча доза – це мінімальна кількість препарату, яка дає змогу зберегти та закріпити одержаний в процесі лікування результат [1, с. 18].

При лікуванні молодих хворих треба прагнути максимального гіпотензивного результату, тобто цілковитої нормалізації артеріального тиску. Тільки тривале, стійке зниження артеріального тиску є ефективним заходом запобігання прогресуванню хвороби, розвитку недостатності кровообігу або ураженню нервової системи. Важче домогтися максимального зниження артеріального тиску в осіб похилого віку, оскільки це в них супроводжується погіршенням самопочуття. Адже підвищений протягом багатьох років артеріальний тиск став для цих людей звичайним, їхній організм пристосувався до певного рівня тиску.

У людей похилого віку необхідно особливо чітко проводити диференціальну діагностику гіпертонічної хвороби і симптоматичної атеросклеротичної гіпертензії, при якій підвищується лише систолічний тиск. Тим часом майже в 50 % випадків атеросклеротичної гіпертензії в осіб віком 60–65 років помилково ставлять діагноз гіпертонічної хвороби і призначають лікування сильними гіпотензивними препаратами, завдаючи шкоди здоров'ю хворих. Тканинний обмін речовин у старіючому організмі рекомендується поліпшувати за допомогою відповідної дієти, вживання полівітамінів та мікроелементів: магнію, міді, цинку і кобальту [3, с. 22].

При лікуванні осіб похилого віку в II стадії хвороби не застосовують сильнодіючі гіпотензивні засоби, а дають препарати з слабкою дією типу девінкану (вінкапану) в поєднанні з малими дозами сечогінних препаратів. При необхідності призначають і гангліоблокатори (препарати, що знижують

збудливість), але з великою обережністю в зв'язку з можливим розвитком при різкому зниженні артеріального тиску цілого ряду ускладнень, включно до функціональної ниркової недостатності та порушення сечовиділення (наслідок різкого послаблення ниркового кровотоку і клубочкової фільтрації) [6, с. 50].

Гіпертонічний криз потребує невідкладного і повноцінного лікування з метою уникнення небезпечних ускладнень, загрозливих для життя людини. Ліквідують криз, як правило, лікарі швидкої допомоги шляхом внутрішньовенного введення 4–6 мл 0,5 % розчину дибазолу з 20 мл 40 % глюкози. Іноді ще додають 10–20 мл 2,4% розчину еуфіліну чи інші швидкодіючі препарати. При тяжкому кризі другого типу вводять один із гангліоблокаторів і вживають необхідних застережних заходів, рекомендованих при користуванні цими препаратами. Якщо виникає реальна загроза інсульту або серцевої астми, роблять кровопускання: проколюючи плечову артерію, видаляють 300–400 мл крові. При гіпертонічному кризі хворий повинен дотримуватися постільного режиму і по можливості пройти курс лікування в стаціонарі [2, с. 14].

Таким чином, застосування фізичної реабілітації при гіпертонічній хворобі, а зокрема ЛФК в поєднанні з медикаментозним методом лікування є ефективним. Цей метод застосування потребує не тільки індивідуального підходу, а також врахування загального стану пацієнта, стадії захворювання, ускладнення та супутніх діагнозів, а також послідовності, комплексності та поступовості.

Література

1. Лутай М.И. Клініко-функціональна характеристика плинину і прогноз ішемічної хвороби серця: Автореф. дис. ... д-ра мед. наук. – К., 1990. – 32 с.
2. Малиновська І.Е. Безбольова і больова ішемія міокарда при нестабільній стенокардії: клініко-функціональні характеристики, критерії діагнозу і прогнозування: Автореф. дис. ... д-ра мед. наук. – К., 1995. – 49 с.
3. Шумаков В.А. Нестабільна стенокардія: механізми дестабілізації, діагностичні можливості та лікування: Автореф. дис. ... д-ра мед. наук. – К., 1992. – 52 с.

С.О. Нетребко,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»,
Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку
людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – доцент кафедри А.М. Мирян

ЕТІОПАТОГЕНЕЗ І КЛІНІЧНІ ФОРМИ ІШЕМІЧНОЇ ХВОРОБИ СЕРЦЯ

Причиною розвитку ішемічної хвороби серця часто виступає атеросклероз коронарних судин. Атеросклероз – головна причина розвитку інфаркту міокарда та ішемічної хвороби серця.

Ключові слова: атеросклероз, міокард, артерії, інфаркт, судини.

Найчастішою причиною, що визначає розвиток ішемічної хвороби серця (ІХС), є атеросклероз коронарних судин. Атеросклероз виступає як головна причина розвитку ішемічної хвороби серця (інфаркт міокарду, наприклад при оклюзії коронарної артерії). Провідну роль грає він і при найбільш частому механізмі розвитку великовогнищевого інфаркту міокарду – тромбозі коронарних артерій, який, згідно сучасним уявленням, розвивається як через місцеві зміни інтими судин, так і в зв'язку з підвищенням схильності до тромбоутворення взагалі, яке спостерігається при атеросклерозі [1, с. 125].

На тлі часткової оклюзії коронарної артерії провокуючим, вирішальним чинником можуть бути будь-які причини, що приводять до підвищення потреби міокарду в кисні. Як така причина можуть виступати, наприклад, фізична і психоемоційна напруга, гіпертонічний криз.

Функціональна здатність атеросклеротично змінених коронарних артерій істотно знижується не тільки через механічний чинник – звуження їх просвіту. Вони багато в чому втрачають пристосовні можливості, зокрема до адекватного розширення при зниженні артеріального тиску або артеріальної гіпотензії.

У патогенезі ІХС серйозне значення надається функціональному моменту, зокрема спазму коронарних артерій.

Як етіологічний чинник, при інфаркті міокарду можуть виступати

септичний ендокардит (емболія коронарних артерій тромботичними масами), системні судинні поразки із залученням до процесу коронарних артерій, аневризма аорти, що розширюється, із здавленням гирл коронарних артерій і деякі інші процеси. Вони зустрічаються рідко, складаючи менше 1 % випадків гострого інфаркту міокарду [3, с. 51].

У патогенезі ішемічної хвороби серця важливе значення надають зміні активності симпато-адреналової системи. Збудження останньої приводить до підвищеного виділення і накопичення в міокарді катехоламінів (норадреналіну і адреналіну), які, змінюючи метаболізм в серцевому м'язі, збільшують потребу серця в кисні і сприяють виникненню гострої гіпоксії міокарду аж до його некрозу [4, с. 107].

Інфаркт міокарду розглядається як результат порушення метаболізму в серцевому м'язі у зв'язку із зміною складу електролітів, гормонів, токсичних продуктів обміну, гіпоксії та ін. Причини ці тісно перехрещуються один з одним [5, с. 263].

Велике значення у патогенезі ішемічної хвороби серця мають і соціальні питання.

Статистичні дані ВООЗ свідчать про надзвичайну частоту ішемічної хвороби серця у всіх країнах світу. Захворюваність і смертність від ІХС з віком збільшується. При вивченні коронарної недостатності встановлено переважання осіб чоловічої статі, особливо у віці 55–59 років.

Напад стенокардії може виявлятися в різноманітних формах, але при аналізі скарг хворого і розпитуванні важливо уміти виділити риси, основні для діагнозу. Важливе діагностичне значення можуть мати також ті особливості нападу стенокардії, які не є обов'язковими компонентами ангінозного синдрому, але їх наявність може підтвердити діагноз. І, нарешті, можуть бути виявлені такі риси больових відчуттів, які не властиві ішемії міокарду і допомагають виключити діагноз стенокардії [2, с. 15].

Характер больових відчуттів заслуговує спеціального розгляду. Хворі описують напад стенокардії як біль ріжучий, що тисне, якби що обпалює серце, стискає горло. Проте часто ангінозний напад хворими сприймається не як явний біль, а як дискомфорт, який важко описати, який може бути охарактеризований як тяжкість, стиснення, здавлення або тупий біль. Якщо лікар обмежується в таких випадках питанням, чи відчуває хворий біль у грудях, цей важливий симптом може залишатися непоміченим. Іноді хворий з явною стенокардією може заперечувати наявність у нього болів, що веде до діагностичної помилки.

Загрудинна локалізація больових відчуттів з ірадіацією в ліве плече і руку найбільш типова. У більшості випадків біль починається усередині грудної клітки, за грудиною і звідси розповсюджується на всі боки. Біль частіше починається за верхньою частиною грудини, чим за нижньою її частиною. Рідше вона починається зліва біля грудини, в епігастрії, в області лівої лопатки або лівого плеча.

Добре відома ірадіація ангінозних болів в лопатку, шию, обличчя, щелепу, зуби, а також в праве плече і праву лопатку. Описані окремі випадки ірадіації болів у ліву половину попереку і ліву частину живота, в нижні кінцівки. Чим важче напад стенокардії, тим обширніше може виявлятися зона ірадіації болю.

Література

1. Аронов Д.М. Реабилитация больных ишемической болезнью сердца / Д.М. Аронов, В.П. Зайцев. – М.: Медицина, 2001.
2. Лугай М. І. Ішемічна хвороба серця. Класифікація. Принципи профілактики і лікування / Лугай М. І., Пархоменко О. М., Шумаков В. О. – К.: МОРЮН, 2002. – 48 с.
3. Хаке В. Инфаркт миокарда: профилактика и лечения: методичні рекомендації / В. Хаке, М. Касте, Д. Богуславский. – К., 2001. – 97 с.

А.В. Редька,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»,
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – старший викладач кафедри Н.І. Поседай

ЕТІОПАТОГЕНЕЗ ТА КЛІНІЧНІ ПРОЯВИ ВИРАЗКОВОЇ ХВОРОБИ ШЛУНКУ

Причиною хвороби виразки можуть бути переїдання, зловживання гострими спеціями, що дратують слизову оболонку шлунку. Велике значення має також стан порожнини рота. Відсутність багатьох зубів, недостатнє пережовування призводять до того, що в шлунок потрапляє погано подрібнена їжа.

***Ключові слова:** дванадцятипала кишка, шлунок, кровообіг, виразка, гастрит.*

Розвиток хвороби виразки обумовлений багатьма причинами та характеризується різними механізмами. Проте головна з них – розлад діяльності нервової системи. Істотне значення мають також чинники зовнішнього середовища, психічні травми, нервові перенапруження і перевтома. Не менше значення в походженні захворювання має неправильний режим дня, що веде до швидкої перевтоми організму і, як правило, що супроводжується порушенням режиму харчування. Безладне харчування з великими проміжками, особливо у нервових людей, може привести до порушення функції шлунку.

Причиною хвороби виразки можуть бути переїдання, зловживання гострими спеціями, що подразнюють слизову оболонку шлунку. Велике значення має також стан порожнини рота. Відсутність багатьох зубів, недостатнє пережовування призводять до того, що в шлунок потрапляє погано подрібнена їжа. Все це стимулює подразнення слизової оболонки. Негативний вплив на слизову оболонку шлунку роблять куріння і алкоголь. Серед тих, що палять, хвороба виразки зустрічається в 12 разів частіше, ніж серед некурящих. Нікотин, що міститься в тютюні, підвищує кислотність шлункового вмісту. Під його дією

звужуються судини, що викликає порушення кровообігу, а отже, і живлення шлунку і дванадцятипалої кишки, пониження стійкості тканин до роз'їдаючої дії шлункового соку, утворення виразки в шлунку або дванадцятипалій кишці. Алкоголь обпалює слизисту оболонку. Він є одним з сильних збудників секреції, пригноблює центральну нервову систему [1, с.121].

Хвороба виразки розвивається також при функціональних і структурних змінах шлунку і дванадцятипалої кишки. В результаті загальних і місцевих розладів регулюючих механізмів настає надмірна діяльність (гіперсекреція) залоз шлунку, виробляючих шлунковий сік з підвищеною кислотністю, головним чином хлористоводневу кислоту і пепсин. При достатній кількості слизу, що покриває слизову оболонку, стінка шлунку оберігається від роз'їдаючої дії цих речовин. При хворобі виразки хлористоводна кислота і пепсин виробляються і відділяються швидше, ніж слиз. У результаті утворюється дефект слизової оболонки — виразка шлунку або дванадцятипалої кишки. Таким чином, хвороба виразки як патологічний процес виникає унаслідок порушення нервової трофіки, проте не виключена роль інших чинників, більшою чи меншою мірою стимулюючих розвиток цього захворювання. Основними з них залишаються емоційний стрес, порушення обміну речовин, фізична малорухливість сучасної людини, шкідливі звички [2, с. 54].

Хвороба виразки – хронічне з рецидивуючою течією і схильне до прогресування захворювання, однією з найважливіших ознак якого є просвіт в стінці шлунку або дванадцятипалої кишки в період загострень дефекту виразки, що заживає через запалення, з клінічними синдромами і симптомами порушення біомеханіки, секреції та всмоктування органів шлунково-кишкового тракту, що симптоматично співвідносяться з об'ємом, локалізацією, характером і стадією розвитку патологічного процесу, порушеннями в стані систем нейро-гуморальної

регуляції, залученням в патологічний процес інших органів травлення, що призводить до розвитку ускладнень, які загрожують життю хворого. Особи чоловічої статі захворюють в 4 рази частіше, ніж жіночої, і виразка локалізується в дванадцятипалій кишці в 4 рази частіше, ніж у шлунку. У 8 % спостережень зустрічаються виразки подвійної локалізації [3, с. 93].

Хвороба виразки – поліетіологічне захворювання. У даний час ще не створена чітка концепція виразкоутворення. Вирішальними чинниками розвитку виразкової хвороби є порушення реактивності організму хворого, а також активізація чинників агресії, самопереварювання ділянок слизової оболонки шлунку і дванадцятипалої кишки з утворенням дефекту виразки, у відповідь на які розвивається запальний процес. До чинників агресії можна віднести кислотно-пептичну протеому. Посиленню дії чинників агресії на слизову шлунку і дванадцятипалої кишки сприяє зниження активності чинників захисту, до яких відносять слиз, а також володіючу високою регенераторною здатністю слизисту оболонку завдяки активному метаболізму, стійкій нервовій трофіці і достатньої васкуляризації. Дефіцит мукоглікопротеїдів у шлунковому слизі, порушення мікроциркуляції, підвищення проникності капілярів і клітинних мембран призводять до зниження захисту слизового прориву, слизового бар'єру і сприяють не тільки утворенню дефекту виразки, але і порушенню ендокринної системи, оскільки в тілі шлунку є ендокринні клітини, які іменуються дифузною ендокринною системою шлунку і секретують серотонін, гістамін А, глюкагон Д, соматостатин Д, вазо активний інтенстиціальний поліпептид В, гастрин та інші інтенсивні гормони, що впливають на регуляцію травлення [4, с. 106].

Література

1. Алексеев В.Ф., Пятницкая Г.К. Новые подходы к профилактике заболеваний органов пищеварения / В.Ф. Алексеев, Г.К. Пятницкая. – М., 2008. – 163 с.
2. Боголюбов В. М. Курортология и физиотерапия / Боголюбов В. М. – М., 2000. – 176 с.
3. Буглак Н.П. Диагностика, диспансеризация и этапновостановительное лечение больных с заболеваниями органов пищеварения / Н.П. Буглак, В.А. Ботя, Р.К. Кошуг. – М., 2001. – 200 с.

Н.М. Свердеба,
спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – доцент кафедри А.М. Мирян

ТРАВМИ ХРЕБТА ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

У мирний час спинальна травма носить переважно закритий характер і виникає в автокатастрофах (60 %), при падіннях з висоти (25 %) і заняттях спортом (12 %). У результаті пошкодження розвивається відповідний клінічний синдром гострих порушень провідності спинного мозку по центральному типу на пошкодженому рівні.

***Ключові слова:** переломи, міжхребцевий диск, грудний відділ, хребет, травми.*

У структурі травматизму хребетно-спинномозкової травми (ХСТ), що означає пошкодження хребта та спинного мозку, займає третє місце після травми трубчастих кісток, черепно-мозкової травми і складає 2–3 % від усієї травматичної патології. При переломах хребта кожний третій – із пошкодженням спинного мозку [2, с. 342].

У мирний час спинальна травма носить переважно закритий характер і виникає в автокатастрофах (60 %), при падіннях з висоти (25 %) і заняттях спортом (12 %), особливо характерна травма шийного відділу хребта при пірнанні у воду з висоти. Частота ХСТ за рівнями пошкодження: шийний відділ – 10 %, грудний відділ – 40 %, поперековий відділ – 50 %. Найчастіше пошкоджується один хребець, рідше – два, іноді – три, чотири.

Вогнепальні пошкодження хребта і спинного мозку відносяться до тяжкої травми опорно-рухового апарату і за даними Другої світової війни складала біля 2,5 % усіх поранень. ХСТ дає високу смертність (при травмі шийного відділу хребта гине 70-80 % потерпілих) і призводить до важкої інвалідизації (як правило, інваліди 1 групи).

Механізми ХСТ. Розрізняють прямий і опосередкований механізми пошкодження хребта. Для мирного часу більш характерні опосередковані

механізми, дія яких чітко простежується при падінні на ноги, сідниці та голову. Опосередковані механізми в основному призводять до виникнення компресійних переломів з клиновидною деформацією нижньогрудних і поперекових хребців.

Дія прямого механізму спостерігається при безпосередніх ударах в ділянку хребетного стовпа, в тому числі при стисненні людини великою вагою (наприклад, при попаданні між автомобілями). Існують чотири основні механізми хребетно-спинномозкових пошкоджень: надмірне розгинання, згинання і надмірне навантаження (компресія) по осі хребта, а також згинання, поєднане з обертанням. В конкретних ситуаціях виникає декілька механізмів травми [3, с. 108].

Форсоване згинання тіла – найбільш поширений механізм опосередкованого пошкодження хребта, який, звичайно, призводить до клиновидної деформації тіла хребця чи хребців. При порушенні цілісності міжхребцевого диску також можливі його зміщення в просвіт спинномозкового каналу. Ступінь зміщення всіх пошкоджених структур в кінцевому результаті визначає вираженість компресії на спинний мозок. Внаслідок переломів кісток в ділянці міжхребетних отворів можуть травмуватися нервові корінці. Клиновидний компресійний перелом тіла хребця при такому механізмі пошкодження є стабільним.

Переломи хребта внаслідок форсованого перерозгинання в основному спостерігаються в шийному відділі. Розгинальний механізм пошкодження спостерігається крайне рідко. При цьому механізмі задній зв'язковий апарат не пошкоджується. Виділяються такі два типи пошкодження: при розриві передньої повздожньої зв'язки проходить розгинальний вивих; якщо передня повздожня зв'язка залишається цілою, то може статися перелом у ділянці кореня дужок і задніх відділів тіл хребців. Цей вид пошкодження відноситься до числа стабільних у положенні згинання. У результаті пошкодження розвивається відповідний клінічний синдром гострих порушень провідності спинного мозку по центральному типу на пошкодженому рівні.

При згинально-обертальному механізмі пошкодження пошкоджуються задні зв'язки. Якщо механічне зусилля достатнє для розриву капсули міжхребцевих суглобів і роз'єднання суглобових паростків, то виникає вивих. «Чисті» вивихи спостерігаються в шийному відділі хребта. У поперековому відділі хребта згинально-обертальний механізм, звичайно, призводить до виникнення перелоμο-вивиху. У таких випадках рвуться задні зв'язки, ламаються одна чи обидві пари суглобових паростків. Хребець, що розміщений вище, зміщується в бік і вперед по відношенню до нижче лежачого, розриваючи при цьому міжхребцевий диск, а часом надламується і верхній край тіла нижче лежачого хребця. Такі переломи відносяться до вкрай нестабільних пошкоджень.

Компресійні переломи хребців найчастіше виникають тоді, коли травмуюча сила спрямована вздовж тіл хребта. В таких випадках спостерігаються оскольчаті проникаючі переломи тіл хребців. При відміченому механізмі травми задні уламки можуть викликати стиснення спинного мозку. Ці переломи виникають в шийному і поперековому відділі хребта. Такі переломи відносяться до стабільних [1, с. 69].

У зв'язку з різким збільшенням числа автотранспортних катастроф за останні роки почастишали випадки так званих «хлистових» переломів шийного відділу хребта. При раптових наїздах голова сидячого в автомобілі різко відкидається назад, здійснюючи прискорений рух по відношенню до тулуба.

Література

1. Дубогай О.Д. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації / О.Д. Дубогай, А.М. Ткачук. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 100 с.
2. Зозуля І.С. Оцінка зміни якості життя осіб зі спинальною травмою на рівні поперекового відділу хребта / І.С. Зозуля, М.А. Бистрицька // Збірник наукових праць. – К., 2006. – С. 512-521.
3. Мурза В.П. Фізична реабілітація: навчальний посібник / Мурза В.П. – К.: Орлан, 2004. – 599 с.

В. В. Сологор,
спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ «Університет «Україна»
Науковий керівник – д-р пед. наук, доцент Довгань Н.Ю.

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ ЗОРУ В УМОВАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розглянуто проблема фізичної реабілітації слабозорих дітей шкільного віку, відмінними особливостями якої є індивідуально-диференційований підхід, послідовність і поєднане використання всіх складових її елементів: лікувальної гімнастики, фізіотерапії, лікувального масажу, збалансованого харчування та комп'ютерних програм для слабозорих школярів

Ключові слова: *фізична реабілітація, лікувальна фізична культура, соматичне здоров'я, спеціалізований навчальний заклад, лікувальна гімнастика, лікувальний масаж, лікувальне харчування.*

Відповідно до євроінтеграційних напрямків в Україні соціальна адаптація дітей з обмеженими можливостями здоров'я, серед яких і вади зору, набуває особливого значення [23]. Проте успішна соціалізація цього контингенту дітей неможлива без досягнення ними достатнього рівня соматичного здоров'я і фізичного розвитку. Водночас варто зазначити, що часткова втрата зору або повна його відсутність значно обмежує арсенал фізичних вправ і можливість їх використання. У розв'язанні завдань підвищення рухової активності дітей з депривацією зору важливого значення надають засобам адаптивної фізичної культури. Останнім часом окремими дослідниками теоретично і експериментально обґрунтовано методики, що спрямовані на корекцію порушень моторики школярів із послабленим зором у процесі фізичного виховання [1, с. 148]. Розроблено і апробовано в умовах спеціалізованого навчального закладу фітнес-технологію оздоровчої спрямованості [2, с. 40-42], технологію корекції порушень постави молодших школярів із послабленим зором, модульну технологію корекції порушень просторової організації тіла [3, с. 4]. Це значно розширює можливості використання фізичних вправ,

спрямованих на підвищення рівня фізичного стану, впровадження комп'ютерних систем в процес фізичного виховання школярів: як здорових дітей молодшого шкільного віку [3, с. 71], так і дітей з вадами зору та слуху.

Фізична реабілітація є невід'ємною ланкою відновлення здоров'я дітей з вадами зору і має на меті сприяти покращенню діяльності зорового апарату, розвитку в них фізичних і розумових якостей для забезпечення оптимальної інтеграції в сучасні умови життєдіяльності. Разом з тим накопичений певний теоретичний та практичний матеріал із питань, пов'язаних із фізичною реабілітацією, розвитком та формуванням рухової сфери слабозорих підлітків із порушенням постави, свідчить про недостатню результативність розроблених технологій фізичної реабілітації в умовах спеціалізованого навчального закладу.

Отже, складаються умови для перегляду наявних підходів до процесу фізичної реабілітації підлітків із вадами зору, спрямованого на профілактику прогресування та корекцію порушень постави, підвищення рухової активності та покращення фізичного розвитку.

При проведенні оздоровчо-реабілітаційних занять необхідно враховувати індивідуальні особливості організму слабозорих дітей, їх знижені функціональні можливості, сповільненість адаптації до фізичних навантажень. Залежно від виду зорової патології, деформацій ОРА, функціональних можливостей, фізичні вправи застосовуються в різній послідовності й дозуванні [3, с. 112].

Основною формою для дітей з вадами зору є заняття з лікувальної гімнастики різної спрямованості. По-перше, заняття ЛГ направлені на вдосконалення й корекцію зорових функцій. У заняття необхідно включати вправи для розвитку просторового сприйняття, для тренування зорово-моторних реакцій у дітей, вправи на розвиток й корекцію центрального й периферичного зору, спеціальні вправи для тренування окорухового апарату. По-друге, заняття направлені на розвиток загальної фізичної підготовки.

Фізична реабілітація забезпечує за допомогою спеціальної методики

лікувальної гімнастики всебічний та повноцінний розвиток слабозорого школяра шляхом відновлення та вдосконалення його психофізичних здібностей, а також вирішує такі завдання: а) зміцнення здоров'я дітей з патологією зору, сприяння гармонійному фізичному розвитку і загартовуванню організму; б) активізація функцій серцево-судинної і дихальної систем; в) покращення функцій опорно-рухового апарату; г) формування і закріплення правильної постави (досягнення автоматизму під час виконання життєво-необхідних положень і рухів); г) попередження розвитку сколіозу і плоскостопості; д) оволодіння основними руховими навичками і вміннями.

Саме тому вивчення всіх аспектів проблеми фізичної реабілітації та організації способу життя дітей цього вікового періоду з депривацією зору має особливе значення і є одним з актуальних завдань нашого суспільства.

Найбільше широко із засобів фізичної реабілітації для даної нозологічної групи дітей та підлітків використовують лікувальну гімнастику, лікувальний масаж (ручний, апаратний), лікувальне харчування. Менш досліджена роль спеціальних комп'ютерних програм, які разом із іншими засобами фізичної реабілітації сприяють покращенню діяльності зорового аналізатора. Недостатня увага приділена вивченню особливостей способу життя й впливу поведінкових чинників на розвиток та формування патології органу зору в дітей підліткового віку.

Таким чином, вирішенням вище зазначених питань може бути проведення моніторингу керованих чинників ризику та модернізація процесу реабілітації школярів із вадами зору в умовах спеціалізованого навчального закладу шляхом впровадження інформаційних технологій, орієнтованих на відновлення зорових функцій, розвиток адаптаційно-компенсаційних можливостей.

Література

1. Банникова Р. А. Коррекция зрительной функции средствами физической реабилитации слабовидящих детей школьного возраста / Р. А. Банникова, Р. С. Бутов // Олимпийский спорт и спорт для всех: материалы XV Междунар. науч. конгресса. – Кишинев, 2011. – Т. 2. – С. 148-151.
2. Бутов Р. С. Характеристика функціонального стану слабозорих дітей шкільного

віку в умовах спеціалізованого навчального закладу / Р.С. Бутов // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць із галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. – Львів: ЛДУФК, 2013. – Т. 3. – С. 40-45.

3. Еременко К. Ю. Региональные особенности зрительного анализатора у практически здоровых детей и подростков и с приобретенной миопией: дис. на соиск. учен. степ. канд. мед. наук. / К. Ю. Еременко. – М., 2010. – 156 с.

М.О. Сторчова,
спеціальність 053 «Психологія»
ПВНЗ «Медико – Природничий Університет»
Науковий керівник – канд. психол. наук, доцент Базика Є.Л.

НЕТРАДИЦІЙНІ ЗАСОБИ НАБУТТЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Розглядається гештальт-підхід як засіб збереження, примноження психічного здоров'я населення. Наводяться основні принципи і постулати гештальт-терапії (ГТ), основи гештальт-підходу та гештальт-молитва.

Ключові слова: психічне здоров'я, гештальт-терапія, гештальт-підхід, гештальт-молитва.

Згідно з визначенням Всесвітньої організації здоров'я (ВООЗ) психічне здоров'я – це такий стан благополуччя, в якому людина реалізує свої здібності, тобто може реалізувати свій інтелектуальний та емоційний потенціал. Крім того, ВООЗ стверджує, що благополуччя особистості охоплюється реалізацією її здібностей, подоланням нормальних життєвих напружень, можливостями протистояти звичайним життєвим стресам, продуктивно працювати і робити внесок у свою громаду.

Ми пропонуємо, використовувати основні принципи та постулати гештальт-терапії (ГТ) до широкого вживання. Як показує наш власний досвід та численні довготривалі спостереження за клієнтами, що практикують вживання принципів ГТ в повсякденному житті, це насправді призводить до поліпшення реалізації їх здібностей, дозволяє людям краще долати життєві кризи і стреси, більш ефективно працювати та реалізовуватися в житті, з'являється досвід більш глибоко і повно помічати, що відбувається з самою

людиною[2].Тобто призводить до покращення їх психічного здоров'я і фактично є одним із способів практичної реалізації психогігієни людини.

Гештальт-терапія – це так званий «говорильний» напрям. Клієнт і гештальт-терапевт переважно розмовляють один з одним. Гештальт-терапія в першу чергу функціональна і працює на конкретний запит клієнта. Для виконання запиту використовується розширення усвідомлення клієнтом своїх почуттів і потреб, а також посилення необхідних психологічних здібностей клієнта для задоволення своїх потреб [1].

Гештальт з німецької мови дослівно перекладається як «цілісна фігура, образ». Під гештальтом мається на увазі складний комплексний процес задоволення потреби людини. Він включає в себе кілька етапів: виділення потреби з фону. Наприклад, хочу чашку заварного кави з молоком; пошук шляхів і способів реалізації цієї потреби. Шукаю підходяще кафе або автомат з кавою, перевіряю, чи достатньо у мене грошей, чи роблять там саме таку каву, яку я хочу і т.д.; безпосереднє задоволення потреби. Роблю замовлення і п'ю каву; отримую задоволення від випитої чашки кави. Запам'ятовую як мені добре зараз в цьому місці після цієї чашки кави [2].

Коли актуальна потреба благополучно задоволена, вважається, що гештальт закритий. І є місце для появи та можливість для реалізації нової потреби, нового гештальта.

Основи гештальт-підходу: Тут і зараз. Найбільше значення мають ті події, які відбуваються тут в реальному часі прямо зараз, в цю хвилину.

Про почуття і потреби. З мисленням, пам'яттю, спогадами людина може зробити багато чого, перекрутити їх у будь-який спосіб. Це первинний психічний процес. Щоб йти далі, необхідно дати їм місце, прожити їх.

Про себе. Важливо говорити про себе, а не про третіх осіб. Терапевт намагається не давати порад. Підкреслює важливість кордонів та їх дотримання.

Відсутність оцінювання і прийняття. Терапевт прагне не оцінювати і безумовно приймати клієнта. За замовчуванням вважається, що з іншою

людиною все в порядку. Він сам живе, ходить і заради мене не повинен ніяк спеціально змінюватися. Немає хороших чи поганих почуттів.

Пріоритет внутрішніх подій над зовнішніми. Важливо вміти розрізняти, що моє, а що не моє, що мені підходить, а що ні. Розрізняти внутрішнє і зовнішнє. Коли щось в душу не потрапляє – це не залишає сліду. Щоб відбулися зміни зовні, спочатку мають відбутися внутрішні зміни.

Фігура і Фон. Особистість розглядається тільки в зв'язку з її досвідом та історією. Світ, з яким стикається людина, не можна відокремлювати від його особистого досвіду. Переконаність у тому, що світ кожної людини може бути зрозумілий тільки через безпосередній опис цього індивіда.

Цілісність, холістичний підхід. Аналіз і вивчення окремих частин не може дати нам цілісну картину особистості. Так, як ціле доповнюється взаємодією і взаємозалежністю частин [1].

На завершення, хотілось би додати про гештальт-молитву [2]. Ця важлива для гештальт-підходу концепція незалежності особистості пропонує модель відносин між такими ж незалежними особистостями.

«Я – це Я, а Ти – це Ти. Я роблю свою справу, а ти робиш свою справу.

Я прийшов в цей світ не для того, щоб відповідати твоїм очікуванням.

А Ти прийшов в цей світ не для того, щоб відповідати моїм очікуванням.

І якщо нам трапилося зустрітися один з одним – це прекрасно.

А якщо ні – цьому не можна допомогти».

Підводячи підсумки, важливо сказати, що гештальт-підхід все ще розвивається і вдосконалюється. Участь в терапевтичних і освітніх програмах різних гештальт-інститутів, дуже корисна для людей всіх професій, які працюють з людьми. В першу чергу, це медики, психологи, соціологи, педагоги і керівники всіх рівнів.

Література

1. Коттлер Д. Психотерапевтическое консультирование / Д. Коттлер, Р. Браун. – СПб.: Питер, 2011. – 464 с.
2. Теория и практика гештальт-терапии на пороге XXI века / Отв. ред. М.П. Аралова. – Ростов н/Д: Изд-во Рост. гос. ун-та, 2001. – 142 с.

С.А. Федоренко,
спеціальність 053 «Психологія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – д-р філос. в галузі псих. В.М. Мазур

ДО ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

Висвітлюються питання особливостей розвитку мовлення сучасних дошкільнят. Розкриваються проблеми розвитку мовлення. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника.

Ключові слова: *розвиток мовлення, мовленнєва особистість дитини дошкільного віку, комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника.*

На сучасному етапі розвитку суспільства людство все більше уваги приділяє дошкільному періоду життя людини, становленню його особистості, особливостям соціалізації, збереженню і формуванню психічно і фізично здорового покоління. Законом України «Про освіту» визначено, що основною метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, розвинення її талантів, розумових здібностей, збагачення інтелектуального, культурного потенціалу народу. Важливу роль на шляху досягнення цієї мети відведено початковій ланці освіти, бо саме в дошкільний період у дітей формуються основи наукового світорозуміння, визначаються способи навчальної діяльності, дитина вчиться жити серед людей. За словами А. М. Леонтьєва, «фактичне формування особистості» відбувається якраз саме в дошкільному віці.

У дошкільній освіті України відбуваються динамічні прогресивні зміни, в основі яких лежить актуалізація психолого-педагогічних досліджень соціальної сфери дитини. Світовий досвід та надбання українських вчених на етапі демократизації суспільного життя доводить, що діти-дошкільнята успішно формуються у гуманістичному середовищі спрямованому на особистісно-орієнтовану модель.

Аналіз літературних джерел за останні роки по проблемі розвитку мовлення дошкільників дає можливість констатувати, що на сьогоднішній день ця проблема є актуальною. Проблемою розвитку мовлення дошкільників

активно займаються та присвячують свої дослідження як відомі вчені так і початківці (П.П. Блонский, Л.С. Виготський, А. Валлон, О.М. Леонт'єв, О.Р. Лурія, Ж. Піаже, О.М. Раєвський, І.О. Синиця, Е. Штерн, Д.Б. Ельконін та багато інших дослідників). Розглядаючи мовлення як феномен психічного розвитку особистості дошкільників, пропонують нові ефективні шляхи для розвитку всіх компонентів мовленнєвих здібностей та радять дотримуватися конструктивістського підходу до розвитку мовлення (Т. Піроженко).

Спираючись на здобутки наукових досягнень вітчизняної та зарубіжної психології, у дослідженнях Т. Піроженко зроблено акцент на вивченні проблеми психології особистісного розвитку через генезу мовлення, що дозволяє розглядати його як найважливішу особистісну характеристику [2].

Отже, проблема розвитку мовлення дошкільників на сьогоднішній день посідає чільне місце у доробках сучасних науковців. І це є не випадковим, так як на сьогодні в нашій країні відмічається різке зниження мовленнєвого розвитку сьогоднішніх дошкільників. Тому перед науковцями постала серйозна проблема і доводиться констатувати той факт, що 85 % дітей 5 років володіють мовленням на рівні 3-річних [1].

Гостро постає і психолого-педагогічна проблема, питання труднощів комунікативного спілкування дошкільників. Причини такого регресу потребують глибокого наукового вивчення. Дослідники проблеми розвитку мовлення дошкільників розглядають і здатність до спілкування, і розвиток мовлення як відкриту систему, що змінюється. Вони неодноразово наголошують на тому, що на процес удосконалення розвитку мовлення та комунікативної діяльності дошкільників впливають, в першу чергу, зміни в мотивації, потребах, умовах учіння.

Мовленнєва особистість розвивається ефективно лише тоді, якщо вона включена в повноцінну мовленнєву діяльність, в якій роль дорослого є головною, провідною. Завдання дорослого – усіляко сприяти мовленнєвому розвитку дитини, активізувати та стимулювати його, обираючи для цього доступні та найбільш ефективні шляхи. Бо саме формування активного

мовлення дитини починається з мовленнєвого наслідування і є ефективним лише за умов емоційного підйому. Мовленнєвий простір, насичений зразками мовленнєвої культури, є основним джерелом становлення мовленнєвої особистості у ранньому дитинстві. Малюк не має іншого шляху навчитися говорити, тільки як наслідувати мовлення дорослих. Формування мовлення протягом перших трьох років життя дитини є не просто накопичення словника, а це складний нервово-психологічний процес, який проходить в результаті взаємодії дитини з оточуючим середовищем і в ситуації спілкування з дорослими. Головною умовою повноцінного розвитку мовлення малюка є те, яке саме мовлення він наслідує. І тому мовлення дорослих має бути «правильним, розбірливим, простим, повторюваним, різнобарвним, живим» [3, с. 24].

Отже, для того, щоб розвиток розуміння мовлення відбувався ефективно важливо створити такі умови: постійне спілкування з дитиною, наявність єдиних вимог до мовленнєвого спілкування з малюком усіх близьких дорослих, організація спеціальних ігор та вправ, поступове ускладнення мовленнєвого спілкування.

Література

1. Богуш А.М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини / Алла Богуш // Дошкільне виховання. – 2013. – №7. – С. 6–10.
2. Калмикова Л.О. Розвиток описового мовлення: психолінгвистичний аналіз / Л.О. Калмикова, Л.А. Порядченко // Дошкільне виховання. – 2003. – № 4. – С. 19–21.
3. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. / Т.О. Піроженко. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 152 с.

Секція II

ЕКОНОМІКА, УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

О.А. Бакай,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент І.С. Крамаренко

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Досліджено фактори підвищення ефективності функціонування оборотного капіталу молокопереробних підприємств. Розроблена система управління оборотним капіталом підприємства та оцінено її ефективність на підприємстві галузі.

Ключові слова: оборотний капітал, ефективність, управління, фінансування, молокопереробні підприємства.

Раціональна й ефективна система управління оборотним капіталом є чинником поліпшення фінансового й організаційного стану молокопереробних підприємств. Формування ефективної політики управління оборотним капіталом промислового підприємства, недостатній теоретичний розгляд і практичне застосування цього питання підкреслюють його актуальність.

Для підвищення ефективності функціонування оборотного капіталу в цілому, необхідно здійснювати такі заходи: впровадження системи управління оборотним капіталом, яка дозволить покращити показники використання кожного елементу оборотного капіталу; управління сировинною базою: або налагодження стійких зв'язків з постачальниками, або створення власної бази.

З урахуванням цього нами розглянуто два прогнози розвитку молокопереробного підприємства ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»: помірний (найбільш ймовірний) та оптимістичний. За помірним підходом передбачено продовження налагодження стійких зв'язків з постачальниками та розвиток

підприємства враховуючи тенденції попередніх років. Такий розвиток подій кардинально не вплине на структуру оборотного капіталу, але дозволить безперебійно отримувати якісне молоко-сировину. За оптимістичного підходу передбачено створення власної сировинної бази, яка дасть можливість оптимізувати структуру оборотного капіталу та підвищити ефективність його використання.

За помірним варіантом розвитку ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» у 2013 році збережуться середні темпи виторгу від реалізації продукції, які становили 23%. При оптимістичному варіанті, були враховані тенденції (зростання) минулих років та можливості розвитку технологічних перспектив підвищення товарності молока (щорічне збільшення на 45%). Щодо запропонованого прогнозу (другого), то розвиток очікується поступальний, без стрімких кроків, тому він є також реалістичним у досягненні поліпшених показників. За проведеними розрахунками доведено, що розвиток підприємства, що за помірним, що за оптимістичним сценарієм у 2019 році характеризується підвищенням ефективності використання оборотного капіталу.

Таблиця 1

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»

Коефіцієнт оборотності, об.		
Середнє значення у 2018 р.	Фактичне значення у 2018 р.	Прогнозне значення у 2019 р.
2,02	1,78	2,33

Для підвищення системи управління оборотним капіталом молокопереробних підприємств України доведено ефективність вкладення інвестицій у власну сільськогосподарську структуру виходячи з їх потреби у молоці–сировині. Розглянутий інвестиційний проект створення власної сировинної бази коштуватиме підприємству 24 млн. грн.

Фінансування проекту планується здійснювати за рахунок власних та позикових коштів у рівних пропорціях. Розмір залученого капіталу становитиме 12 млн. грн., який прогнозується отримати під 22% річних,

строком на 7 років. Показники ефективності його реалізації засвідчили доцільність впровадження: продовж семи років проект генерує чистий приведений дохід 6,7 млн. грн. та окупується за 5,5 років.

Таблиця 2

Структура інвестицій ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»

№ з/п	Напрямок інвестування	Сума, тис. грн
1	ВРХ	7680
2	Оренда землі	120
3	Купівля приміщення ферми	3000
4	Техніка для підготування ґрунту, посіву, збирання та приготування кормів	4136,3
5	Техніка для функціонування ферми	8996,3
Разом		23933,6

В цілому ж, у відповідності зі встановленими прогнозами та зробленими розрахунками, визначено, що інвестиції у інтеграційні процеси є ефективними і окупаються в середньому за 5-6 років, тобто раніше закінчення проекту.

Таблиця 3

Основні показники реалізації інвестиційного проекту

ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»

Чистий приведений дохід, тис. грн	Індекс дохідності	Термін окупності, рік
6742,6	1,28	5,46

Основний вплив обох прогнозів на використання оборотного капіталу за розрахунками буде виявлятися у зменшенні дефіциту оборотного капіталу у літні періоди. Однак, по запропонованому прогнозу ця зміна – значно помітніша, оскільки за умов наявності власної сировинної бази у підприємства існує можливість самостійно коригувати кількість сировини (молока) протягом року. Таким чином, за рахунок реалізації прогнозів та застосування системи управління оборотним капіталом різниця між зміною обсягу реалізації та закупки сировини ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» значно зменшується. Вплив прогнозів на ефективність використання оборотного капіталу, за даними

дослідження, буде проявлятися і в зміні структури оборотного капіталу. В цілому, контроль за функціонуванням оборотного капіталу необхідно здійснювати не тільки після одного обороту, а протягом його здійснення.

Розроблена система управління оборотним капіталом підприємства дозволяє молокопереробним підприємствам оцінити свою поточну діяльність, сформуванати відповідний комплекс дій по удосконаленню менеджменту оборотного капіталу і прийняти необхідні управлінські рішення щодо напрямків подальшого їх розвитку. Застосування методики прогнозування та оцінювання забезпечення управління оборотним капіталом з позиції оптимізації управлінських рішень дозволяє визначити найефективніший її механізм. Розвиток системи управління оборотним капіталом стає не тільки фактором успіху вітчизняних молокопереробних підприємств, а й умовою їх виживання в сучасних кризових умовах господарювання.

К.О. Баршацька,
спеціальність 075 «Маркетинг»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування В.В. Ляшенко

ДОСЛІДЖЕННЯ БРЕНДУ ТМ «ОБОЛОНЬ»

Проаналізовано сучасний стан розвитку Публічного акціонерного товариства «Оболонь». Наведено основі переваги бренду ТМ «Оболонь».

Ключові слова: *бренд, брендинг, маркетингова діяльність, стратегія бренду.*

Розвиток інтеграційних процесів у світовій економіці в цілому і в Україні як учасниці цих процесів, вимагає від вітчизняних підприємств застосування комплексу сучасних методів посилення власних конкурентних позицій на ринку. Ще більш актуальним виявляється посилення конкурентоспроможності товарів підприємств у кризових умовах, адже під час кризи через зниження реальних доходів, споживачі шукають більш доступні товари, які б якнайкраще

задовольняли їх потреби. Криза надає підприємствам унікальну можливість посилити свої ринкові позиції завдяки побудові і виконанню вдалої стратегії розвитку брендів своїх товарів. За сучасних умов господарювання саме брендинг є ефективним інструментом розвитку бізнесу, вагомим засобом захисту від конкурентів, а також основною зброєю підприємства при завоюванні нових ринків та підкоренні нових цільових груп споживачів.

Сьогодні торгова марка «Оболонь» залишається лідером пивного ринку України і не збирається втрачати свої позиції, наголосила директор з продажу та маркетингу. Лінійка ТМ «Оболонь» займає лідируючі позиції за відсотками продажу і долі ринку. Ключовим завданням ТМ «Оболонь» залишається утримання лояльних споживачів. Крім того, під час реалізації стратегії наші маркетологи застосовують інноваційні підходи, пропонують нові ідеї просування [1].

«Оболонь» – єдина українська пивоварна корпорація, яка входить у сорок найбільших пивоварних концернів світу і є одним із лідерів пивного ринку України. До складу корпорації «Оболонь» входять: головний завод у Києві – ПАТ «Оболонь», який є найбільшим пивзаводом в Україні, два дочірніх підприємства – ДП ПАТ «Пивоварня Зіберта» та ДП ПАТ «Красилівське», шість підприємств із корпоративними правами – ПАТ «Охтирський пивоварний завод», ПрАТ «Бершадський комбінат», ПрАТ «Дяцьківці», ТОВ «Оболонь Агро», ПрАТ «Рокитнівський скляний завод» і два відокремлених цехи – завод в Олександрії Кіровоградської області і солодовий завод у смт Чемерівці в Хмельницькій області. У цілому в корпорації працює близько 7,5 тис. осіб [1].

Аналіз бізнес-стратегій лідерів пивоварної галузі України указує на те, що виробництво пива є основним видом діяльності ПАТ «Оболонь». Кожного року пивоварня нарощує обсяги виробництва та реалізації пива. Керівництво спрямовує в дану галузь найбільше ресурсів. Із кожним роком удосконалюється технологія виготовлення пива та мінімізуються виробничі витрати за рахунок купівлі нового обладнання, навчання та розвитку персоналу, що дає змогу утримувати задовільну ціну на продукцію. Виходячи з цього, стратегію в даній

бізнес-одиниці нами сформульовано як стратегію глибокого проникнення на ринок. Виробництво безалкогольних напоїв представлено переважно брендом «Живчик» та напоями «Оболонь Ситро», «Оболонь Лайм», «Кола Нова», квас. Слід зазначити, що напій «Живчик» знаходиться на стадії зрілості, користується стабільним попитом і приносить стабільний прибуток. Проте після стадії зрілості слідує стадія занепаду, на що вже реагує керівництво «Оболоні» шляхом розширення асортименту «Живчика» з новими смаками (апельсин, груша). Також у рамках бренду запустили виробництво нового напою «Унік» – першого в Україні безалкогольного напою, який замість цукру містить елітну фруктозу, яка легко засвоюється організмом і сприяє відновленню втраченого водного балансу. Ще однією новинкою у цій стратегічній зоні господарювання (СЗГ) є квас «Старокиївський білий». Отже, у цьому напрямі діяльності «Оболонь» використовує стратегію розширення ринку. Виробництво слабоалкогольних напоїв в «Оболоні» за останній період скорочується. Бренди «Оболоні» в цій галузі є менш відомими та в пізнаваними серед споживачів, компанія ставить нижчі цілі у цій СЗГ, що вказує на застосування стратегії скорочення.

На ринку мінеральної води корпорація «Оболонь», маючи у портфелі два флагманські бренди – «Оболонську» і «Прозору», – входить до першої п'ятірки виробників із часткою ринку 4,3%. У 2006 р. проведено значну реконструкцію, в яку інвестовано більше 12 млн. євро. Уведено в експлуатацію дві лінії розливу напоїв потужністю по 20 тис. пл./год., нове сучасне купажне відділення, котельню, водо підготовку, службово-побутовий корпус, склад сировини та матеріалів. Отже, «Оболонь» прагне розвивати даний підрозділ, це – стратегія інтенсивного зростання. До промислових товарів, що виробляються на ПАТ «Оболонь», належать: солод, пивна дробина, бандажна стрічка, ПЕТф-преформа. Такий перелік продукції свідчить, що компанія використовує стратегію концентричної диверсифікації, оскільки дані товари частково пов'язані з продукцією «Оболонь» і реалізуються на інших ринках [2].

Отже, проведений аналіз дав змогу визначити певні спільні риси у

стратегії ПАТ «Оболонь». До них віднесемо: застосування принципів корпоративної соціальної відповідальності під час формування стратегій, використання механізму відповідального маркетингу, ставлення до персоналу як до найціннішого ресурсу підприємства. Основною суттєвою відмінністю є значна диверсифікація виробництва ПАТ «Оболонь».

Література

1. Офіційний сайт ПАТ «Оболонь». URL: <http://obolon.ua/ua/press/news/112> (дата звернення 23.11.2019).

2. Неспляк С.В., Кушлик О.Ю. Порівняльний аналіз стратегічних наборів розвитку провідних підприємств пивоварної галузі України. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип.6. С.88-92.

О.С. Башева,

спеціальність 073 «Менеджмент»

Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – доцент кафедри підприємництва, управління та адміністрування В.В. Ляшенко

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ

Досліджено теоретичні аспекти системи управління персоналом. Визначено необхідність впровадження інноваційних досягнень у систему управління персоналом.

Ключові слова: управління персоналом, управління людськими ресурсами, система управління персоналом.

Управління персоналом являє собою професійну діяльність, спрямовану на максимально ефективне функціонування працівників в організації. Вона включає в себе планування потреби в трудових ресурсах, підбір і розстановку кадрів, організацію праці, а також заходи щодо стимулювання праці з урахуванням мотивації працівників.

Загальна термінологія тлумачення термінів «управління персоналом» і «управління людськими ресурсами» налічує багато підходів. Виходячи з представлених визначень можна зробити висновок, що в обох випадках об'єктом управлінського впливу виступає працівник, різниця ж полягає в тому,

що термін «управління людськими ресурсами» має на увазі специфічний підхід до працівника як до особливого ресурсу, ефективне використання якого дозволяє досягти максимального результату при мінімальних витратах.

Розглянемо думки вітчизняних економістів стосовно визначення даних понять. Так, Занюк С. управління персоналом трактує як процес забезпечення співпраці між усіма членами трудового колективу для досягнення поставленої мети, з використанням елементів навчання, мотивації та інформування працівників; діяльність, яка виконується всіма керівниками, а також спеціалізованими структурними підрозділами організації (підприємства, фірми, установи), яка сприяє найбільш ефективному використанню людей (працівників) для досягнення цілей організації і особистих цілей кожного з них [4, с. 116].

Гавриш О.А., Довгань Л.Є. під управлінням персоналом розуміють цілеспрямовану діяльність керівного складу організації, спрямовану на розробку концепцій, стратегій кадрової політики і методів управління людськими ресурсами. Згідно їх підходу, управління персоналом передбачає системний, планомірно організований, вплив через систему взаємопов'язаних організаційно-економічних і соціальних заходів, спрямованих на створення умов нормального розвитку і використання потенціалу робочої сили на рівні підприємства [1, с. 194].

Дудукало Г.О. під управлінням людськими ресурсами розуміє перш за все сукупність всіх організаційно-економічних заходів підприємства в сфері навчання персоналу, його перепідготовки та перекваліфікації. А в ширшому сенсі розвиток персоналу також охоплює питання професійної адаптації, оцінки кандидатів на вакантні посади, поточного періодичного оцінювання персоналу, планування ділової кар'єри, службово-професійного просування та багато іншого [3, с. 163].

В економічній енциклопедії управління персоналом трактується як комплекс засобів кадрової роботи, цілеспрямований активний вплив керуючих (кадрових менеджерів) підприємства (фірми, компанії) за допомогою

взаємопов'язаних організаційно-економічних і соціальних засобів, що чинять вплив на підвищення виробничої і творчої активності працівника [3, с. 116].

На думку Кулацова М.Н. і Журавльова П.В., сутність управління персоналом полягає в тому, що люди розглядаються як конкурентне багатство компанії, яке потрібно розвивати, мотивувати і використовувати разом з іншими ресурсами, з метою досягнення її стратегічних цілей [5, с. 45].

Сардак С.Є. визначає управління персоналом як цілеспрямований вплив на людину – носія здатності до праці, з метою отримання максимального результату від його діяльності, гуманізації здійснюваних на підприємстві заходів технічного прогресу [7, с. 304].

Виходячи з перерахованих вище трактувань термін «управління персоналом», можна зробити висновок, що більшість вітчизняних дослідників роблять акцент на формуванні організаційного механізму управління.

Швед В.В. трактує цей термін наступним чином: «Управління персоналом – це комплекс взаємопов'язаних економічних, організаційних і соціально-психологічних методів, що забезпечують ефективність трудової діяльності та конкурентоспроможність підприємств» [8, с. 64].

Незважаючи на те, що в більшості розглянутих визначеннях управління персоналом базується на підході, згідно з яким основна увага зосереджується на змістовній частині даного процесу. Існує ще думка, яка відображає функціональну сторону управління.

Наприклад, Пастухова В.В. та Дудукало Г.О. під управлінням персоналом розуміють сферу діяльності, найважливішими елементами якої є визначення потреби в персоналі, залучення працівників, організація їх діяльності, вивільнення, розвиток, контролінг персоналу, а також структурування робіт, політика винагород, соціальних послуг та участі в прибутках, управління витратами на персонал тощо [6, с. 234].

Створення умов для розширення знань, підвищення кваліфікації, безперервного самовдосконалення та саморозвитку працівників, ось основна складова управління в сучасних економічних умовах. Проте, розвиток

наукомістких, інтелектуальних технологій вимагає гнучкого і адаптивного використання людських ресурсів підприємства, підвищення творчої та організаційної активності працівників, формування нової організаційної культури, спрямованої не тільки на використання людських ресурсів як фактору виникнення прибутку підприємства, а й орієнтованої на особистісні аспекти трудової діяльності персоналу.

На думку Герасимової Е.Б., управлінська діяльність, спрямована на роботу з персоналом організації, має на увазі наявність структури управління, що здійснює міцний взаємозв'язок між підлеглими і керівниками, а також включає грамотно поставлені цілі і завдання управління персоналом. Створення системи управління персоналом використовує сучасні методи і технології, наукові розробки та методичні рекомендації практикуючих фахівців дозволяє вирішити найбільш важливі завдання управління [2, с. 119].

Таким чином, на сьогоднішній момент, управління персоналом це не тільки комплекс взаємопов'язаних економічних, організаційних і соціально-психологічних методів, що забезпечують ефективність трудової діяльності, а й впровадження новітніх технологій з метою розвитку і розкриття потенціалу персоналу організації.

Література

1. Гавриш О.А. Управління персоналом сучасної організації. К.: НТУУ «КПІ», 2011. 496 с.
2. Герасимова Е.Б., Бариленко В.І., Петрусевич Т.В. Теорія економічного аналізу: учеб. посіб. М.: Инфра, Форум, 2012. 368 с.
3. Дудукало Г.О. Методологічні пропозиції щодо оцінки управління підприємством // *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: XI міжнар. наук.-прак. конф.*, 21 листопада 2012 р.: тези доп. К.: ІВЦ «Політехніка», 2012. 263 с.
4. Занюк С. Психологія мотивації. Теорія і практика мотивування. Мотиваційний тренінг. К.: Ельга-Н; Ника-Центр, 2012. 352 с.
5. Журавлев П.В. Мировой опыт в управлении персоналом. Обзор зарубежных источников: моногр. М.: Изд-во Рос. экон. акад.; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. 232 с.
6. Пастухова В.В. Механізм забезпечення ефективності діяльності персоналу машинобудівних підприємств // *Менеджмент у XXI сторіччі: методологія і практика: збірник наукових статей*. Полтава: Видавець Шевченко Р.В., 2014. С. 233–235.
7. Сардак О.В. Позиція персонал-маркетингу в управлінні працівниками підприємств // *Економічний аналіз*. 2011. Вип. 8, ч. 2. С. 303–307.
8. Швед В.В. Стимулювання праці в Україні. Аналіз існуючої ситуації // *Вісник ХНУ*. 2016. № 5. Т. 1. С. 63–67.

І.О. Боднар,
спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини
вищого навчального закладу «Університет «Україна»
Науковий керівник – канд.фіз-мат.наук, доцент А.В. Завгородній

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Металургійна промисловість України є основою розвитку машинобудування, металообробки та будівництва. Вона об'єднує підприємства, які послідовно здійснюють видобування, збагачення, металургійну переробку руд чорних і кольорових металів та нерудної сировини (так званих флюсових і вогнетривких матеріалів), виробництво чавуну, сталі, кольорових і дорогоцінних металів, сплавів, прокатне виробництво, переробку вторинної сировини (металобрухту).

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, металургія, металургійна галузь, чорна металургія.

Основними споживачами продукції металургійної промисловості є машинобудування, будівництво, транспорт [1].

Металургійний комплекс є основою розвитку не лише більшості галузей промисловості України, а й джерелом валютних надходжень, адже частка його продукції у структурі експорту становить близько 50%.

Цінні папери металургійних підприємств вже багато років входять до групи так званих «блакитних фішок» Першої фондової торговельної системи (ПФТС), яка є головним гравцем на Українській фондовій біржі. Про високу ліквідність активів металургійних підприємств свідчить і те, що серед двадцяти цінних паперів, які входять до індексного кошика ПФТС (набір цінних паперів, на базі яких формується індекс ПФТС), завжди є 6-8 цінних паперів, емітованих металургійними підприємствами.

У структурі металургійного комплексу виділяють чорну і кольорову металургію. Металургійний комплекс України включає понад 300 підприємств, причому значну частину складає чорна металургія, в складі яких 12 металургійних комбінатів і заводів, 3 феросплавних, 16 коксохімічних, 7

трубних заводів, 8 гірничо-збагачувальних комбінатів (ГЗК) і 3 заводи металоконструкцій.

Сучасна чорна металургія становить матеріальну базу всього комплексу важкої індустрії України. Чорна металургія впливає на розвиток усіх галузей господарства, є найголовнішим споживачем палива, електроенергії та води. Вона охоплює видобуток, збагачення та агломерацію залізних, марганцевих і хромітових руд, виробництво чавуну, доменних феросплавів, сталі й прокату, електроферосплавів, вогнетривів, металів промислового значення, вторинну переробку чорних металів і коксування вугілля, видобуток допоміжних матеріалів.

Чорна металургія – одна з найбільш розвинених в Україні галузей промисловості, на яку припадає понад 1/4 всього промислового виробництва. Це – матеріаломістка галузь: для виплавки 1 тони чавуну потрібно приблизно 3 тони залізної руди, 1,1 тон коксу, 20 тон води, а також марганцева руда, вапняк, флюси тощо. Тому підприємства чорної металургії розміщуються біля джерел сировини чи палива або між ними [2].

Чорна металургія з повним технічним циклом виробництва є важливим чинником створення промислових і економічних районів. Супутніми для неї є галузі промисловості, що використовують відходи від виплавляння чавуну й коксування вугілля, від теплової енергетики і металомісткого машинобудування. Зокрема, чорна металургія впливає на формування таких потужних промислових районів і підрайонів, як Донбас, Придніпров'я, Криворіжжя.

Для чорної металургії характерним є високий рівень концентрації виробництва: 98% чавуну і 97% сталі виробляється на підприємствах з річним обсягом виплавляння понад 1 млн.тон. За рівнем концентрації виробництва чорних металів Україна посідає одне з перших місць у світі.

Найпоширеніша форма організації виробництва в чорній металургії – комбінати. Особливо ефективно тут комбінування металургійної переробки з коксуванням вугілля. Більшість коксу випускають металургійні комбінати з

повним циклом виробництва. Сучасні металургійні комбінати за внутрішніми технологічними зв'язками належать до підприємств металургійно-енергохімічного профілю [3, с.36].

Крім підприємств повного циклу в чорній металургії є такі, що спеціалізуються на виплавці чавуну і сталі або тільки сталі й прокату. Підприємства, які не мають чавунного виробництва, належать до переробної металургії. Особливе місце займають підприємства, що виробляють феросплави, окремо виділяється «мала металургія», яка організована на великих машинобудівних підприємствах і спеціалізується на виплавці сталі й прокату.

Металургія повного циклу, переробна й «мала металургія» значно відрізняються між собою за розміщенням.

При розміщенні металургії повного циклу визначальним чинником є сировина і паливо, які за часткою витрат на виплавку чавуну становлять 30-85%, у тому числі 50% витрат припадає на кокс. Для виплавки 1 тони чавуну потрібно 1,2-1,5 тони коксівного вугілля, 1,5 тони залізної руди, понад 0,5 тонфлюсових вапняків і 30м³ води. Поєднання транспортно-географічного розміщення сировинних і паливних баз, джерел водопостачання та допоміжних матеріалів забезпечує ефективне функціонування металургійного підприємства [4, с.34].

Свої особливості розміщення мають металургійні підприємства, що виробляють феросплави (сплави заліза з легованими металами) та електросталі, котрі виплавляють як у доменних печах, так і електротермічним способом відповідно на металургійних комбінатах повного циклу або на переробних заводах. Дешева енергія і наявність легуючих металів – основний чинник розміщення таких заводів. Виробництво електросталей зорієнтоване на райони з достатньою кількістю електроенергії та металевого брухту. Найбільшими металургійними комбінатами в Україні є ВАТ «Криворіжсталь», ПАТ «Азовсталь» (Маріуполь), ПАТ «Запоріжсталь», Дніпровський (Дніпродзержинськ), Алчевський, Макіївський. Великі металургійні заводи, які

не мають повного металургійного циклу, – Донецький, Єнакіївський, два Дніпропетровських та ін. Виробництво феросплавів (сплавів заліза з іншими металами для отримання високоякісних сортів сталі) зосереджено у Запоріжжі, Нікополі, Стаханові, а труб – у Нікополі, Новомосковську, Дніпропетровську, Маріуполі, Макіївці, Харцизьку [5, с.320].

Література

1. Державне підприємство «Укрпромзовнішекспертиза». URL: <http://www.expert.kiev.ua> (дата звернення 23.11.2019).
2. Гірничометалургійний комплекс України. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/prom/10.html> (дата звернення 20.11.2019).
3. Гурова С.А. Экономические аспекты развития отечественной металлургии на современном этапе. *Сталь*. 2011. № 12. С. 36-69.
4. Кириченко О.О. Дослідження розвитку гірничо-металургійного комплексу України. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 6. С. 34-36.
5. Воробйов С.Л. Пріоритети та інструменти модернізації металургійної галузі України. *Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник Національного інституту стратегічних досліджень*. Київ, 2012. № 4 (25). С. 122-320.

Д.В. Боцул,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
*Науковий керівник – доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування В.В.Ляшенко*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ МОТИВАЦІЇ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано удосконалення механізму мотивації трудових ресурсів підприємства. Наведено основні підсистеми комплексної системи стимулювання праці для підприємства, їх складові.

Ключові слова: мотивація, стимул, механізм мотивації, трудові ресурси, підсистеми комплексної системи стимулювання праці.

Ресурсний потенціал необхідно розглядати як економічну основу, реальну силу розвитку підприємства, що характеризується системою показників, які відображають не тільки наявні ресурси, а й їхні резерви, які можуть бути використані за певних умов.

Ефективність управління ресурсним потенціалом підприємств

досягається за умов раціонального його використання для отримання повного кінцевого результату у вигляді виробництва продукції високої якості.

Підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом, забезпечення його раціонального використання значною мірою пов'язано з проведенням якісних змін у складі ресурсів та з підвищенням ефективності в їх управлінні.

Завдання підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємств полягає, насамперед, у вдосконаленні використання та управління ресурсами підприємства та у підвищенні їх цілісності, яка проявляється у їх тісному взаємозв'язку [1].

Ефективність праці характеризується її продуктивністю та якістю.

Необхідною умовою підвищення продуктивності та якості роботи працівників основного виробництва підприємства є, на наш погляд, створення таких регулюючих умов і механізмів, які б забезпечували їх автоматичне настроювання на бажання ефективно працювати, а достатньою умовою - впровадження методів наукової організації праці поряд із вдосконаленням засобів виробництва.

Запропонований підхід мотиваційного процесу базується на необхідності здійснювати винагороду працівників за їх кінцевими результатами праці, під якими розуміються продуктивність, якість, складність, інтенсивність, економічність і корисність праці.

Не дивлячись на позірну складність підходу, на сьогодні він повністю методично розроблений, пройшов експериментальну перевірку на ряді підприємств, є універсальним для оцінки результатів праці будь-яких працівників (менеджерів, спеціалістів, службовців, робітників) і може бути рекомендованим для практичного використання.

Модель комплексної системи стимулів в загальному вигляді включає три підсистеми (приведені у порядку їх важливості) підсистеми матеріального, соціального та морального стимулювання (рис.1).

Підсистема матеріального стимулювання для забезпечення раціональних

трудових відносин повинна містити, як мінімум, три частини: тарифну частину; результуючу частину; частину участі у прибутках. Функція тарифної підсистеми - приводить у відповідність зацікавленість підприємця (як роботодавця) з зацікавленістю працівника (як спеціаліста) за рахунок періодичного проведення адекватної оцінки вартості робочої сили кожного працівника з врахуванням рівня його кваліфікації та складністю виконуваних функцій, виявлених ним ділових якостей і узагальнених результатів праці.

Комплексна система стимулювання праці	<p>1. Підсистема матеріального стимулювання</p> <p>Оцінка праці на основі ділових якостей (тариф) + Оцінка праці в межах конкретного робочого місця (30-80% від тарифу) + Участь у прибутках підприємства</p>
	<p>II. Підсистема соціального стимулювання</p> <p>Збереження робочого місця за сумлінно працюючим робітником + Постійне покращення умов + Перспектива + Самостійність + Творчість праці</p>
	<p>III. Підсистема морального стимулювання</p> <p>Подяки + Почесні звання + Відзнака підприємства + Відзнака в регіоні + Відзнака в країні</p>

Рис.1 Основні підсистеми комплексної системи стимулювання праці для підприємства їх складові

В основі тарифної підсистеми покладено положення про тарифи (оклади), яке зводить всі існуючі внаслідок поділу праці спеціалізації до трьох основних: менеджер; спеціаліст; робітник. Регулювання величини тарифів (окладів) у всіх трьох випадках слід здійснювати за одним універсальним принципом - комплексна оцінка праці на основі оцінки ділових якостей (професійний рівень, кваліфікація, складність виконуваних функцій) й узагальнених результатів праці (кількість, якість, складність й інтенсивність праці). Це дозволяє обґрунтовано проводити диференціацію тарифів (окладів).

Уніфікована частина участі у прибутках є третьою складовою частиною

матеріального стимулювання. Вона покликана вирішувати проблему виплати працівнику певної частки прибутку підприємства, адекватної розміру його трудового внеску в результат колективної праці, з врахуванням інтересів підприємця як власника. В її основі лежить принцип виплати з фонду участі у прибутках преміальних виплат понад розмір заробітної плати за звітний кварталний період (це зацікавлює працівників у результатах колективної роботи).

Підсистема соціального стимулювання є другою за значенням у комплексній системі стимулювання працівників, хоча значення її для різних категорій працівників має не однакову силу. В цілому її ефективність визначається ефективністю організаційної культури підприємства, розвиненістю соціальних методів управління та рівнем вирішення соціальних проблем колективу та працівників. На нашу думку, найбільш важливими для працівників підприємства взагалі і даного, зокрема, елементами соціального стимулювання мають стати:

- наявність ефективної організаційної культури підприємства та позитивний соціально-психологічний клімат в колективі;
- соціальні гарантії, в тому числі збереження свого робочого місця при умові доброякісного ставлення до праці, яке в значній мірі сприяє задоволенню однієї з найбільш важливих потреб - безпеки та захисту;
- покращання умов праці, що дозволяє зробити роботу не лише приємною та привабливою, але й сприяти підвищенню ефективності праці;
- участь працівників в управлінні шляхом залучення їх до прийняття рішень, узгодження цілей їх діяльності, планування їх роботи тощо;
- забезпечення розвитку та горизонтальної ротації трудових ресурсів, що забезпечує кожному працівнику перспективу в ієрархічній структурі, яка відповідає його здібностям і результативності праці;
- надання певного рівня самостійності в трудовій діяльності, можливості виконання більш складної та творчої роботи (завдяки цим елементам у деякій мірі задовольняються потреби в повазі, визнанні, належності до певного кола, самовираженні);

- вертикальна кар'єра для працівників як важливий момент соціального стимулювання, який задовольняє всі вищі потреби людини;
- збагачення праці та підвищення творчого рівня, що сприяє розвитку працівників і задовольняє їх потребу в досягненні та самореалізації;
- надання різних пільг, в тому числі соціальних (забезпечення соціальної підтримки, гнучкі графіки роботи) та статусних (службовий автомобіль, окремий кабінет, трудовий ресурсний комп'ютер тощо).

Підсистема морального стимулювання на підприємстві повинна включати наступні елементи:

- усні та письмові подяки за досягнуті поточні результати;
- оголошення подяки в наказах і вручення грамот за високі результати праці, що приурочені до святкових днів і при підбитті підсумків роботи;
- присвоєння почесних звань за посадами (кращий менеджер, кращий спеціаліст, кращий робітник);
- занесення кращих працівників у книгу відзнаки та трудової слави підприємства;
- розміщення фотографій кращих працівників за результатами року на дошці пошани.

Впровадження в практику менеджменту підприємства подібної системи стимулювання праці забезпечить, на наш погляд, її наближення до конкретного працівника і, більш того, забезпечить реальну глибоку залежність праці кожного з них від їх же індивідуальних виробничих показників. Доведено, що подібна система стимулювання буде сприяти перекваліфікації так званих «поганих» робітників щодо відношення їх до праці або витіснить їх за межі підприємства на міський ринок праці в силу втрати незаробленої частини заробітної плати, забезпечивши тим самим арену справедливого розподілу додаткового фонду оплати праці між сумлінно працюючими робітниками. Є всі підстави стверджувати і про зменшення плинності серед сумлінно і відмінно працюючих робітників.

Література

1. Шаманська О.І., Коржевіна О.Г. Удосконалення мотиваційного середовища підприємства як фактору ефективного управління ресурсним потенціалом. *Ефективна економіка*. 2012. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1447> (дата звернення 19.11.2019).

Т.В. Бурдейна,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – к.е.н., доцент Є.П. Гнатенко

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасний стан депозитних операцій банківських установ України. Наведено основні проблеми залучення депозитних вкладів банківськими установами України.

Ключові слова: депозит, депозитна політика, комерційний банк, валютні заощадження, відсоткова ставка, довіра.

На сучасному етапі економічного розвитку формування ресурсної бази вітчизняних банківських установ має велике значення для їх ефективної діяльності. Наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів дозволяє здійснювати активні операції з метою отримання максимального рівня прибутку і диверсифікації ризиків. Важливу роль у забезпеченні стабільного та ефективного функціонування банківських установ відіграє формування науково обґрунтованої політики банку, головною складовою частиною якої є депозитна політика, адже одним із головних завдань банківських установ є створення ресурсної бази, яка створюється за рахунок вкладів населення та забезпечує фінансову стійкість і стабільність банківської установи. Потенційні підприємці віддають перевагу розміщенню тимчасово вільних грошових коштів на депозитних рахунках, тому індикаторами підприємницької активності є саме депозитні ставки за гривневими рахунками [1].

Важливим джерелом формування ресурсної бази банків є депозитні операції, сутність яких полягає у залученні тимчасово вільних коштів клієнтів бізнесу та домашніх господарств в банківську систему. Результатом проведення

депозитних операцій є отримання банками та їх клієнтами певних переваг. Так, розміщення грошових коштів у депозити для клієнтів банку дає можливість отримувати стабільний дохід в національній та іноземній валюті у вигляді проценту протягом певного часу; збільшувати суму своїх заощаджень за рахунок процентного доходу; мінімізувати ризики втрати коштів тощо.

Щодо банківських установ, то залучення тимчасово вільних коштів у депозити сприяє підвищенню ліквідності банку; збільшенню обсягів активних операцій та формуванню їх ефективної структури; прискоренню безготівкових розрахунків; зменшенню вартості ресурсів порівняно з міжбанківськими кредитами [2].

За даними Національного банку України динаміка депозитних операцій, залучених депозитними корпораціями (крім Національного банку України) за 2010-2018 рр. має позитивну динаміку (рис.1).

Рис. 1 Динаміка депозитних операцій, залучених депозитними корпораціями (крім Національного банку України) за 2010-2018 рр., млн. грн. [3]

За даними рисунку, динаміка депозитів зростає у 2,2 рази з 416650 млн грн у 2010 році до 932967 млн грн у 2018 році. Загальні тенденції на ринку депозитних операцій комерційних банків можна охарактеризувати як позитивні. Спостерігається повільна тенденція до збільшення абсолютної суми

депозитних вкладів, що за темпами приросту не перевищують офіційного темпу інфляції.

За даними офіційного сайту Національного банку України [3], у структурі депозитів за видами валют спостерігається перевага національній -57% у 2018 році та іноземній – 43% відповідно. Перед усім обсяг гривневого депозитного портфелю за підсумками року українців перевищив докризовий рівень, який банківська система мала у 2013 році. Притоку коштів у вклади в національній валюті сприяли високі темпи зростання заробітної плати у 2018 році, більш привабливі процентні ставки за гривневими депозитами, ніж за валютними, а також помірна волатильність курсу гривні протягом року. За період дослідження, довіра вкладників та і не повернулась, на що вказує структура депозитів за строками: на вимогу – 37% від загальної суми депозитних операцій, до 1 року – 35%, від 1 року до 2 років – 22%, більше 2 років -6% відповідно.

Однією з проблем, яку ми визначили за результатами дослідження динаміки вкладних операцій юридичними та фізичними особами, є недовіра клієнтів до стабільності та надійності роботи банків, тобто можна стверджувати, що в цих умовах присутній моральний ризик. Ситуації, в яких виникає моральний ризик, характеризуються поєднанням певних умов:

- інтереси виконавця і замовника не збігаються, виконавець переслідує свої власні інтереси на шкоду інтересам замовника;
- виконавці застраховані від несприятливих наслідків своїх дій;
- замовник не в змозі здійснювати повний контроль [4].

Отже, сьогодні головним завданням для банків є повернення довіри вкладників до банківської системи в цілому і до конкретних банківських установ. Її вирішення можливе тільки за умов чіткого виконання банками договірних зобов'язань. Воно, в свою чергу, забезпечується ефективним управлінням ліквідністю та підтримкою достатнього рівня капіталізації. Все це є складовою депозитної політики банківських установ.

Література

1. Лункіна Т.І., Готко Н.М. Сучасний стан та напрями розвитку депозитних операцій банківських установ України. *Наукові праці. Економіка*. Вип. 290. С.43-45.
2. Дмітрієта О.А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку. *Фінанси України*. 2014. № 5. С.138-145.
3. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (дата звернення 23.11.2019).
4. Болгар Т.М. Сучасний стан і перспективи розвитку депозитної діяльності банків України. *Академічний огляд*. 2011. №1 (34). С. 38-43.

Є.В. Вдовиченко,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування» Миколаївського
міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник - канд.екон.наук, доцент Л.В. Домбровська

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДОСТАТНОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ

Для забезпечення конкурентоспроможності комерційного банку необхідною умовою повинно бути досягнення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку на основі її визначення на етапах формування, управління процесом розміщення та прогнозування.

Ключові слова: *ресурсний потенціал, комерційний банк, функціональна достатність ресурсного потенціалу.*

Перед кожним комерційним банком повсякденно стоїть питання не лише утримання своїх позицій, а й їх посилення. З огляду на це необхідно постійно підтримувати на належному рівні функціональну достатність банківського ресурсного потенціалу. Ресурсний потенціал залежить від грошово-кредитної політики центрального банку, від структурних коливань у доходах юридичних і фізичних осіб, від можливості банку купувати і перекуповувати ресурси на грошовому ринку, достатності капіталу банку, а також від якості активів. За рахунок ресурсного потенціалу реалізуються можливості банку відносно масштабів діяльності, тобто одержання переважної частини прибутків, а також гарантійні можливості з приводу захисту клієнтів банку [1].

Розгляд основних поглядів науковців виділити основні системоутворюючі складові процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку (рис. 1).

Рис. 1. Процес забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку

До основних завдань процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку слід віднести: 1) формування власних ресурсів в обсягах, що забезпечують розвиток банку; 2) забезпечення ефективного використання накопиченої частини капіталу банку; 3) постійне узгодження обсягів, часових і вартісних характеристик пасивних операцій з поточними і

прогнозованими активними операціями за допомогою контролю динаміки руху депозитних коштів, що найбільшою мірою сприяють забезпеченню відповідної ліквідності балансу; 4) підтримання резерву вільних грошей на мінімальному рівні; 5) використання джерел, що дають змогу мінімізувати витрати на залучення коштів; 6) оптимізацію процентних ставок за депозитами і ощадними вкладками залежно від строків та інших характеристик; 7) забезпечення раціонального співвідношення між джерелами банківських ресурсів та підтримку оптимальної структури джерел коштів; 8) оцінку індикаторів ринкової позиції банківської установи відносно достатності ресурсного потенціалу; 9) аналіз та прогнозування показників функціональної достатності ресурсного потенціалу банківської установи.

Доцільно виділити функції, які притаманні процесу забезпечення достатності ресурсного потенціалу банку. Перша з них – функція забезпечення (ресурсоутворювальна), що пов'язана з формуванням ресурсного потенціалу за рахунок зовнішніх і внутрішніх джерел і передбачає, що банківська установа повинна повністю забезпечити свою діяльність ресурсами для виконання активних операцій, отримання максимального прибутку і підтримки фінансової стійкості. Друга – розподільча функція, що пов'язана з процесом використання банківського ресурсного потенціалу і тісно взаємодіє з функцією ресурсоутворювальною. Розподільчі відносини впливають на процес забезпечення ліквідності банку і, відповідно, підтримання належного рівня його фінансової стійкості на ринку; на забезпечення максимальної доходності банківських операцій, що є необхідною умовою прибуткового господарювання комерційного банку як підприємства. Третя – контрольна функція, що пов'язана із застосуванням відповідних показників, які визначають достатність ресурсного потенціалу щодо його формування та використання. Контрольна функція реалізується через оцінку фінансових показників достатності ресурсного потенціалу банку, які впливають на ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість банківської установи.

Література

1. Барилюк І. Стратегічний аналіз системи формування ресурсного потенціалу банку в умовах конкурентного середовища. *Економіст*. 2016. №7. С. 43-47.

А.А. Вовченко,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник - канд.екон.наук, доцент Л.В. Домбровська

ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СТРУКТУРИ МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Систематизовано функції, які виконує система управління комерційною діяльністю торговельного підприємства, та розкрито її взаємодію із зовнішнім середовищем. Запропоновано структуру механізму ефективного управління комерційною діяльністю торговельного підприємства, що ґрунтується на послідовності виконання комерційних процесів та операцій.

Ключові слова: *комерційна діяльність, торговельне підприємство, управління комерційною діяльністю, механізм управління комерційною діяльністю торговельного підприємства.*

Комерційна діяльність як специфічна сфера економіки розглядається в різних аспектах та під різними кутами зору, але значною мірою без застосування принципу системності. Водночас управління такою діяльністю не можна відокремити від системи управління торговим підприємством, тому необхідно виявляти специфічні особливості управління комерційною діяльністю залежно від різних підходів до її організації, враховуючи досягнення сучасного маркетингу. Цілісність системи управління комерційною діяльністю торговельного підприємства реалізується засобами організаційно-економічного забезпечення, яке дає змогу виявити важелі впливу на ефективність реалізації комерційної діяльності через вивчення причинно-наслідкових закономірностей.

У сучасному менеджменті головною передумовою результативного управління комерційною діяльністю є прийняття обґрунтованих рішень, які класифікуються за різними ознаками: змістом; ступенем складності; формою;

ступенем автоматизації тощо [1].

Як видно з рис. 1, система управління торговельним підприємством, окрім суто комерційної, реалізує інформаційну, комунікаційну, технічну, організаційну, економічну і фінансову функції.

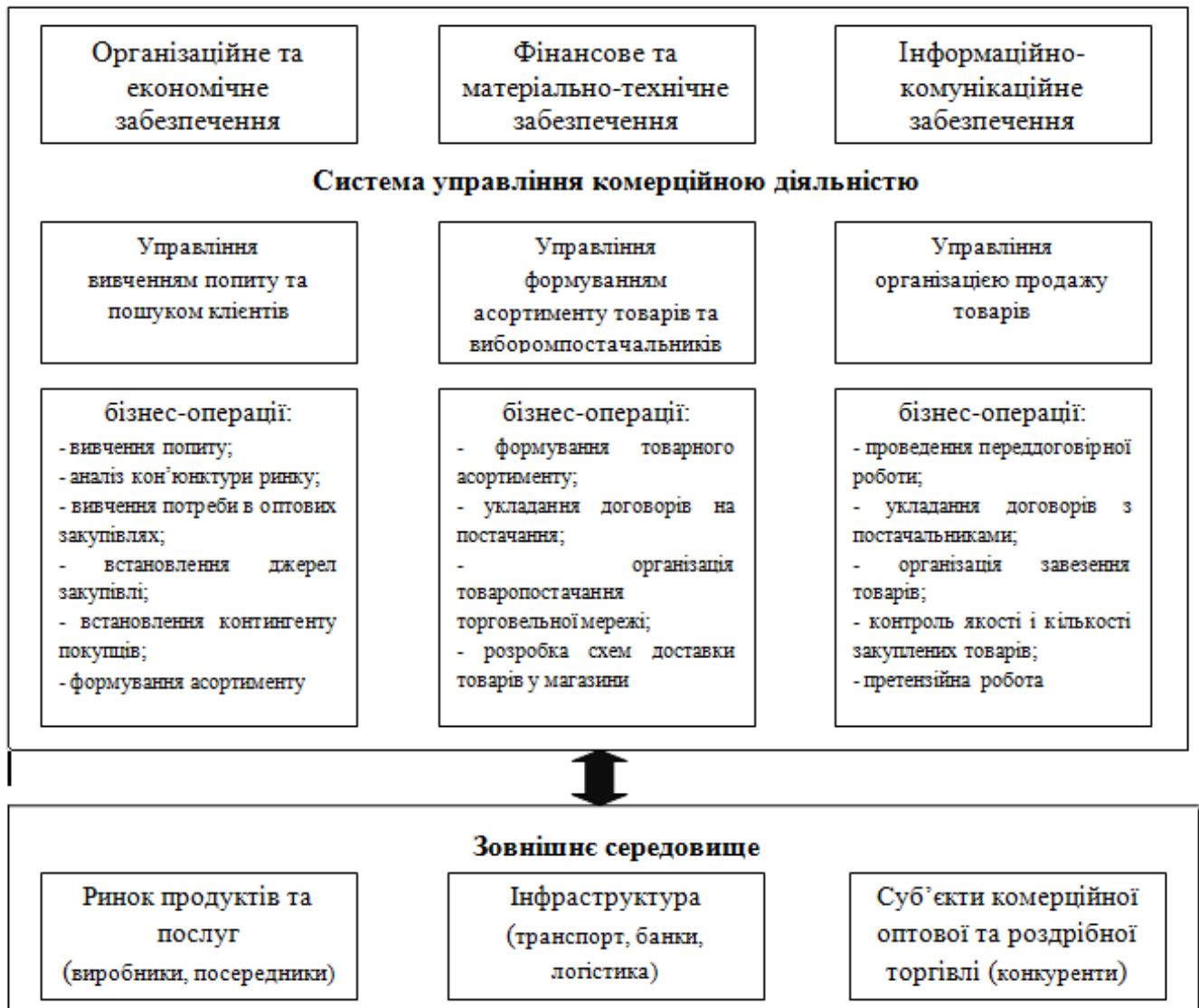

Рис. 1. Система управління комерційною діяльністю торговельного підприємства та її взаємодія із зовнішнім середовищем

Організаційна структура управління комерційною діяльністю лише тоді є ефективною, коли враховується взаємозв'язок і взаємозалежність всіх елементів цілісної системи управління торговельним підприємством, в основі якої покладено організаційно-економічний механізм із сукупністю методів, засобів, технологій та інструментів управління комерційною діяльністю. Ключову роль у формуванні продуктового ланцюга, задоволенні потреб

споживачів та отриманні доходу належить комерційній діяльності, яка й визначає необхідність проведення торговельних бізнес-процесів та управління ними з допомогою сучасних мотиваційних підходів, технологій та методик.

Механізм управління комерційною діяльністю торговельного підприємства будується в послідовності виконання комерційних процесів, операцій та управління ними з врахуванням організаційно та економічного забезпечення на основі процесного і системного підходів, мотиваційних і стратегічних підходів (рис. 2).

Рис. 2. Структура механізму ефективного управління комерційною діяльністю торговельного підприємства

При розробці загальної моделі управління комерційною діяльністю торговельного підприємства цільовою функцією визнано досягнення

максимуму прибутку при виконанні комерційних операцій і процесів. Згідно із системним аналізом система управління комерційною діяльністю торговельного підприємства складається з вхідних і вихідних (результуючих) потоків.

До вхідних віднесено матеріально-технічні, інформаційно-комунікаційні, фінансові, економічні та інші. Усі ці потоки беруть участь у процесах управління комерційною діяльністю. Вихідні потоки складаються з результатів перетворення вхідних потоків, до яких відносяться управлінські рішення, прогнози, новосформовані методи і моделі.

Розглянутий механізм управління комерційною діяльністю торговельного підприємства відображає взаємозв'язки між управлінською та комерційною компонентами, забезпечуючими підсистемами та зовнішнім середовищем, що дозволяє проектувати ефективну систему управління комерційною діяльністю торговельного підприємства з організаційним та економічним забезпеченням. Розроблений організаційно-економічний механізм дозволяє системі управляти і контролювати процес досягнення кінцевих цілей і результатів діяльності торговельних підприємств.

Сучасні умови господарювання, що характеризуються загостренням конкурентної боротьби, мінливістю зовнішнього середовища, зростанням вимог споживачів до якості товарів і обслуговування, вимагають від підприємств торгівлі пошуку нових механізмів управління комерційною діяльністю, вироблення стратегії розвитку, що забезпечить торгівельним підприємствам довготермінову міцну позицію на ринку.

Література

1. Белей О.І., Ананьєв О.М., Горбан І.М. Ефективне управління торговельним підприємством: Монографія / за заг. ред. О.М. Ананьєва. Львів: вид-во Львівського університету внутрішніх справ, 2011. 260 с.

Ю.А. Вовченко,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – д-р екон.наук, професор кафедри Р.С. Зубков

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Визначено основні проблеми ринку молочної промисловості України. Проведено аналіз кількісних і якісних показників сировинної бази молочної галузі. Досліджено виробництво молока у Південному регіоні України у січні-жовтні 2019 року. Враховуючи стан та проблеми для розвитку молочної галузі України запропоновані напрямки усунення проблем.

Ключові слова: *молочна галузь, показники, проблеми, коливання, ризик, підприємство.*

Важливе місце в розвитку економіки України посідає молочна галузь, основою ефективності якої є наявність сировинної бази та споживання готової продукції. Україна, завдяки сприятливим природним агрокліматичним умовам, має великий потенціал для зростання молочної галузі [1,с.103]. Однак, незважаючи на значний потенціал, ринок молочної промисловості України має низку проблем:

- низький технологічний рівень на виробництвах;
- невеликий ринок збуту продукції;
- нерозвиненість ринкової інфраструктури [6,с.100];
- недостатня кількість високоякісної сировини за рахунок зменшення поголів'я та зниження продуктивності;
- існуюча система державної підтримки галузі виявилася майже недієвою [7,с.63].

Все це негативно позначилось на кількісних і якісних показниках сировинної бази галузі. В Україні у 2019 році функціонує близько 350 підприємств з переробки молока, з яких 80 виробляють 90% суцільномолочної продукції. Ринок характеризується значною конкуренцією, лідерами якої є підприємства, що займають найбільші частки ринку: ТОВ «Юнімілк Україна»,

ДП «Мілкленд Україна», ПАТ «Вімм Білль Данн Україна», ПрАТ «Геркулес», ТОВ ТД «Західна молочна група», ДП «Лакталіс Україна», ТОВ «Люстдорф», ПАТ «Галичина», комбінат «Придніпровський», група ТОВ «Danone» тощо. Ці підприємства вкладають значні кошти в модернізацію виробництва з метою покращення виробництва продукції, швидко реагують на зміни в кон'юктурі ринку, постійно покращують та розширюють асортимент продукції [6,с.100].

За структурою виробництва більшість підприємств є універсальними. Тенденція, яка спостерігається останніми роками – це поступова спеціалізація підприємств. Укрупнення та спеціалізація виробництва дозволяє підприємствам організувати всі ланки виробничого процесу відповідно до сучасних вимог та стандартів. Враховуючи високий у цілому рівень конкуренції, підприємства намагаються утримувати свої позиції на внутрішньому ринку головним чином за рахунок налагодженої мережі збуту продукції, якості продукції та конкурентоспроможних цін [1,с.100].

В молочній галузі чітко прослідковується сезонне коливання цін на молоко. У жовтні 2019 середньозважена ціна на молоко екстра гатунку склала 10,58 грн./кг (з ПДВ), а середня за місяць — 10,23 грн./кг. Найвищі ціни притаманні Центральному та Західному регіонам. Максимальна ціна попиту була у Західному та Східному регіонах [4].

Виробництво молока у Південному регіоні України у січні-жовтні 2019 року становило: у Миколаївській області 300,0 тис.т., і досягло 99,4% відповідного періоду 2016. Виробництво молока майже не змінилось, порівняно з попередніми роками (зокрема у 2016 році становило 301,9, досягло 99,1% відповідного періоду 2015 р.). В Одеській області – 302,9 тис.т., і досягло 94,8 відповідного періоду 2016. Виробництво молока зменшилось найбільше серед областей Півдня України, порівняно з попередніми роками (зокрема у 2016 році виробництво становило 319,5 тис.т.,, досягло 94,4% відповідного періоду 2015 р). В Херсонській області виробництво молока є найменшим у номінальному обсязі серед областей Півдня України: 252,0 тис.т., і досягло 96,8 відповідного періоду 2016. Темпи зменшення мають середній рівень. Зокрема, у

2016 році виробництво становило 260,4 тис.т., досягло 97,3% відповідного періоду 2015 р. [2].

Враховуючи стан та проблеми для розвитку молочної галузі України необхідно:

- впровадження державою оновленої та дієвої програми підтримки розвитку галузі;
- створення сприятливих інвестиційних умов [1,с.103];
- створення ефективного механізму з контролю виконання та реалізації стратегій підприємств щодо підвищення ефективності праці в галузі;
- нормування виробництва, покращення матеріально-технічної бази та технології виробництва продукції;
- вироблення продукції згідно з нормами ЄС [6,с.102];
- створення умов для формування оптимального співвідношення частки приватних господарств населення, сімейних ферм і спеціалізованих великих товарних господарств [5,с.174].

Таким чином, молочна галузь України, незважаючи на значний потенціал, зіткнулася із низкою проблеми, для вирішення яких потрібна координація зусиль як приватних підприємств, так і держави у напрямках покращення якості продукції, ефективності діяльності на засадах маркетингу та наближення законодавства до норм ЄС.

Література

1. Аніловська Г. Я. Оцінка розвитку підприємств молочної галузі промисловості з позиції забезпечення фінансової безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2011. Вип. 2. С. 97-109.
2. Виробництво основних видів продукції тваринництва за регіонами. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/> (дата звернення 23.11.2019).
3. Ігумнова В.О. Проблеми виходу підприємств молочної галузі на зовнішні ринки. *Вісник НТУ «ХП»*. 2013. № 7. С. 101 – 108.
4. Моніторинг ринку молока. Підсумки жовтня 2019. URL: <http://storage.milkua.info/uploads/analytics/pdf/>(дата звернення 23.11.2019).
5. Пономаренко А. С. Молочна галузь України: проблеми та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2015. № 12. С. 169-175.
6. Степанчук С. О. Стан та перспективи розвитку молочного ринку України. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 99-102.
7. Філатова Л.С. Проблеми виходу молочних підприємств на міжнародний ринок. *Економіка і суспільство*. 2016. №4. С.62-66.

Т.І. Возіянова,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – старший викладач Л.С. Пипкіна

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розглянуто проблемні питання обліку основних засобів, запропоновано шляхи удосконалення їх обліку і контролю.

Ключові слова: *основні засоби, організація бухгалтерського обліку, оцінка основних засобів, амортизація основних засобів.*

Основними нормативними актами, що регулюють облік основних засобів в Україні є: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [3] та Податковий кодекс України [2].

Важливим етапом удосконалення обліку основних засобів є гармонізація П(С)БО 7 з МСБО 16 «Основні засоби», зокрема у частині:

– у П(С)БО 7 потрібно визначити необхідність проводити переоцінку основних засобів лише в тому разі, якщо їх справедливу вартість можна достовірно визначити;

– варто запровадити способи можливого визначення справедливої вартості об'єкта основних засобів, яка повинна бути документально засвідчена;

– при операціях обміну варто оцінювати об'єкт основних засобів за справедливою вартістю, а не виходити з їх поділу на подібні чи неподібні об'єкти, що є досить абстрактним положенням;

– скасувати пункт про використання податкового методу нарахування амортизації.

Для нарахування амортизації у П(С)БО 7 варто розробити компетентний підхід, який мав би на меті нарахування амортизації на кожен частину об'єкта основних засобів окремо, якщо ці окремі частини об'єкта мають різний термін експлуатації, що впливає на строки їх зношення.

На практиці вплив на вибір методу амортизації здійснюють такі чинники:

- 1) простота методу та можливість його застосування;
- 2) вплив на собівартість продукції та вартість ресурсів;
- 3) наявність корпоративної політики у сфері нарахування амортизації .

У літературі не існує єдиної думки щодо найкориснішого або найдоцільнішого з методів. Дослідження питань щодо удосконалення бухгалтерського обліку і контролю основних засобів ведуться постійно як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Зокрема, ці питання висвітлені у працях С.Ф. Голова, В.В. Сопка, Ф.Ф. Бутинця, А.В. Максименка, О.Бондара, І. Павлюка, Р.Л. Хом'яка та ін. Однак низка питань таких як: визначення справедливої і переоціненої вартості, методи нарахування амортизації, удосконалення обліку ремонту основних засобів, наближення вітчизняного обліку до міжнародних стандартів, залишаються актуальними.

У питанні вибору методу нарахування амортизації пропонуємо виходити з двох позицій:

1) принцип обачності (найбільше принципу обачності відповідає метод зменшення залишкової вартості, за яким нараховується найбільша сума амортизації в перші роки використання об'єкта);

2) очікуваний спосіб отримання економічних вигід від використання об'єктів.

Для усунення існуючих недоліків в перевірці основних засобів і підвищення ефективності їх контролю в подальшому на підприємстві можна провести внутрішню перевірку основних засобів. Таку перевірку пропонується проводити за схемою, поставивши перед нею наступні завдання:

– перевірка стану обліку, наявності зберігання, ефективності використання основних засобів;

– встановлення обґрунтованості правильності оформлення надходження і вибуття;

– перевірка правильного нарахування зносу і віднесення витрат на ремонт основних засобів;

– перевірка правомірності реалізації основних засобів і їх оцінки при

реалізації;

– перевірка своєчасності і правомірності віднесення результатів від ліквідації на фінансово-господарську діяльність підприємства;

– перевірка достовірності віднесення суми переоцінок на рахунки бухгалтерського обліку.

Одним з проблемних питань є проблема складності оцінки основних засобів, яка полягає у виборі вартості, за якою слід їх вимірювати. Найбільш методично розробленим способом оцінки є відображення основних засобів за первісною вартістю, яка складається з фактичних витрат на їх виробництво і придбання. Проте при оцінці основних засобів в умовах інфляційних процесів, застосування первісної вартості може привести до негативних наслідків. Навіть за умов незмінних цін, потенціал основних засобів не є незмінним, оскільки скорочується строк їх служби, вони стають морально застарілими. Основні засоби, які придбані в різний час і мають однакові характеристики, матимуть різну вартість. А проведення постійних переоцінок збільшує витрати підприємства, що в кінцевому результаті впливає на його фінансовий результат.

Основними проблемами, що виникають в процесі оцінки за справедливою вартістю основних засобів, є :

1) на сьогодні відсутні методичні основи обґрунтованого визначення вихідної оцінки основних засобів, що є досить важливим;

2) використання поняття «справедлива вартість» в П(С)БО, оскільки ринкові ціни не можна назвати справедливими, так як вони не можуть бути одночасно справедливими для двох учасників ринку – продавця і покупця;

3) при виборі об'єктивного методу оцінки основних засобів необхідно мати на увазі, що не існує такої оцінки, яка б задовольняла вимоги всіх без винятку користувачів фінансової звітності.

Облік основних засобів повинен здійснюватися відповідно до умов чинного законодавства.

Облік основних засобів на підприємствах складається з таких частин :

– введення в експлуатацію об'єктів основних засобів;

- поліпшення та ремонту об'єктів основних засобів;
- ліквідації об'єктів основних засобів;
- нарахування амортизації основних засобів.

Первинний, синтетичний та аналітичний облік основних засобів в основному відповідає вимогам, але система бухгалтерського обліку потребує певного вдосконалення.

Пропоную наступні шляхи удосконалення обліку основних засобів:

1) вибір оптимальної за складом і обсягом облікової інформації, яка забезпечить реалізацію тих завдань, які поставлені перед обліком основних засобів.

2) розробка та запровадження раціональних схем документообігу, що дозволяють б своєчасно виконувати поставлені завдання при мінімальних витратах трудових, матеріальних та фінансових ресурсів.

3) удосконалення змісту та складу носіїв інформації з обліку основних засобів, оскільки окремі графи типових форм первинних документів втратили свій зміст і на підприємствах не використовуються. Це, наприклад, такі реквізити, як код норми амортизаційних відрахувань, джерело придбання, дата початку сплати за основні засоби.

4) повна комп'ютеризація обліку основних засобів. Викликано це необхідністю оперативного одержання відомостей про рух основних засобів, своєчасного та правильного розрахунку сум амортизації, визначення зносу у відповідності до встановлених норм, тощо.

5) удосконалення методики нарахування амортизації.

6) удосконалення й відображення переоцінки основних засобів в обліку.

Бухгалтерський облік і контроль основних засобів потребує удосконалення в методико-організаційних аспектах, а також узгодженості законодавчо-нормативних документів. Крім того, у П(С)БО 7 наявні істотні розбіжності із міжнародними стандартами. Тому запропоновані шляхи удосконалення нормативної бази бухгалтерського обліку основних засобів дозволять гармонізувати вітчизняний облік з міжнародними стандартами та

зменшити невідповідності й проблемні питання обліку основних засобів.

Література

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16) «Основні засоби» // IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_014 (дата звернення 23.10.2019).

2. Податковий кодекс України від 01.01.2016 № 2755. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (зі змінами та доповненнями) (дата звернення 21.11.2019).

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 (в редакції від 24.07.2015 р.). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>(з змінами та доповненнями) (дата звернення 23.10.2019).

Є.Г. Гершкович,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – д-р екон.наук, професор О.М. Гаркуша

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Досліджено поняття антикризового управління та визначено основні принципи його здійснення. Правильне визначення сутності антикризового управління дозволяє створити систему найбільш ефективних методів протидії та попередження кризи.

Ключові слова: криза, фінансова криза, антикризове управління, фактори, діагностика.

В умовах турбулентного середовища все більшої уваги заслуговує необхідність впровадження на вітчизняних підприємствах антикризового управління, як необхідної умови забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності. Зовнішні та внутрішні фактори мають постійний вплив, в тому числі негативний, на діяльність вітчизняних підприємств, а своєчасне застосування антикризових заходів, ризик-менеджменту, діагностика кризових явищ нівелює негативні наслідки виникнення фінансової кризи та дозволяє підприємству розвиватися або виживати у швидкозмінному середовищі.

У вітчизняній та зарубіжній літературі часто розглядається поняття

«фінансова криза», яка виникає в процесі негативного впливу ризиків та економічної нестабільності підприємства. На сьогоднішній момент існує велика кількість ризиків, які впливають на діяльність підприємств і ідентифікувати їх, мінімізувати або усунути вплив на підприємство складно без впровадження ефективної системи антикризового управління.

Крім того, з метою подолання кризових явищ та відновлення платоспроможності вітчизняні підприємства можуть формувати систему антикризового управління, завданням якої є: діагностика ризиків, виокремлення найбільш вагомих, кількісне оцінювання ризиків, впровадження заходів щодо мінімізації негативних наслідків. Моніторингом та удосконаленням даної системи на підприємстві займаються ризик-менеджери [1].

Відповідно до праці Е.М. Короткова антикризове управління - це управління, в якому поставлено певним чином передбачення небезпеки кризи, аналіз її симптомів, заходів для зниження негативних наслідків кризи і використання її факторів для наступного стійкого розвитку організації [3].

Аналогічне визначення надає професор В.О. Василенко, «антикризове управління - це управління, в якому передбачена небезпека кризи, аналіз її симптомів, заходів щодо зниження негативних наслідків кризи та використання її факторів для позитивного розвитку» [3].

Л.О. Лігоненко під антикризовим управлінням розуміє спеціальне, постійно організоване управління, націлене на найбільш оперативне виявлення ознак кризового стану та створення відповідних передумов для його своєчасного подолання з метою забезпечення відновлення життєздатності окремого підприємства, недопущення виникнення ситуації його банкрутства [3].

Автори А.Г. Грязнова, М.О. Федотова, А.М. Маринюк визначають антикризове управління як систему управління підприємством, що має комплексний, системний характер та спрямована на запобігання або усунення несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту, розроблення та реалізації на підприємстві спеціальної

програми, що має стратегічний характер і дозволяє усунути тимчасові труднощі, зберегти та покращити ринкові позиції підприємства за будь-яких обставин, при використанні переважно власних ресурсів. Антикризове управління підприємством передбачає прискорене та діюче реагування на істотні зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ на основі заздалегідь розроблених антикризових заходів [3].

Деякі вчені вважають, що сутність антикризового управління підприємством полягає в здатності керівництва до аналізу і регулювання механізму планування і розподілу прибутку. Основним проблемним питанням в кризовому стані підприємства є фінансування [3]. Також зазначається, що важлива роль в антикризовому управлінні належить державі [3].

Інші автори розглядають антикризове управління, як систему профілактичних і оздоровчих процедур, що застосовуються до підприємства і направлені на запобігання його неплатоспроможності [3]. Але акцент виключно на фінансовому аспекті є не досить вірним, оскільки в більшості випадків неплатоспроможність і є наслідком кризи в діяльності підприємства.

Проаналізувавши наявні трактування поняття «антикризове управління» можна виокремити наступні підходи:

1. антикризове управління розглядається як механізм банкрутства;
2. антикризове управління зводиться виключно до фінансового аспекту діяльності, на недопущення неплатоспроможності;
3. антикризове управління є невід'ємною частиною управління або застосовується лише на період подолання кризи;
4. в антикризовому управлінні провідна роль належить державі або взагалі не передбачена.

Отже, на основі вищевикладеного, можна зазначити, що сутність антикризового управління полягає у об'єктивному виявленні причин кризи, виду, стадії та закономірностей її протікання, можливих сценаріїв розвитку, інструментів по виходу з неї та недопущення наступних кризових явищ.

У разі відсутності антикризового управління або неправильно

сформованої системи його управління підприємство опиняється на межі банкрутства. Тому, застосування ефективної системи управління ризиками сприятиме відновленню платоспроможності та уникненню кризових явищ на підприємстві [1].

Розглянемо особливості антикризового управління на вітчизняних підприємствах:

- в умовах виникнення фінансової кризи необхідно застосовувати особливі підходи та методи управління;
- управління кризою мінімізує негативні наслідки;
- своєчасне виявлення кризи, в тому числі фінансової, зменшує її негативний вплив на підприємство;
- можливим є прогнозування виникнення фінансової кризи на підприємстві та діагностика ймовірності настання ризиків;
- доцільно використовувати ряд заходів щодо підготовки до виникнення фінансової кризи, які, в свою чергу стабілізуватимуть фінансовий стан підприємства;
- фінансовою кризою можна управляти (прискорювати, зменшувати негативні наслідки, діагностувати загрози) [2].

Особливістю антикризового управління на вітчизняних підприємствах є необхідність використання сучасних методик ризик-менеджменту, урахування часових рамок та впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Ризик-менеджери, в процесі формування системи антикризового управління, повинні враховувати наявність наступних складових:

- маркетинговий аналіз ринку;
- управління фінансовим станом підприємства;
- стратегічне управління інвестиційною політикою;
- ефективний менеджмент та управління персоналом [2].

Отже, застосування антикризового управління, використання заходів попередження кризових явищ на вітчизняних підприємств сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності, діагностика фінансового стану та виявлення

найбільш вагомих ризиків їх мінімізація чи уникнення, діагностика ймовірності виникнення ризиків та їх мінімізація, уникнення чи оптимізація, дозволить зменшити негативний вплив екзогенних та ендогенних чинників та стабілізуватиме фінансовий стан підприємств загалом.

Література

1. Бас Ю.В. Загальні основи управління підприємством в умовах фінансової кризи. *Наука й економіка*. 2015. № 1 (37). С. 9-13.
2. Гаврилко Т.О. Управління діяльністю підприємства в умовах кризи. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2010. № 26 С. 1-8.
3. Кузнецов Е.С. Сутність антикризового управління та принципи його здійснення. *Ефективна економіка*. 2012. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1488> (дата звернення 23.10.2019).

Є.К. Голубова,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Л.В. Домбровська

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В РИНКОВИХ УМОВАХ

Досліджено питання управління конкурентоспроможністю в ринкових умовах. Визначено що інноваційна модель розвитку є основою конкурентоспроможності країни.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, інноваційний розвиток, методологія оцінювання конкурентоспроможності, конкурентні переваги.

Під впливом високої конкуренції у сучасному глобалізованому світі Україна повинна будувати ефективну економіку, розвиваючи інноваційну політику, яка посилюється в умовах реалізації інтеграційних процесів. Основною умовою розвитку та ефективного функціонування сучасних підприємств в ринкових умовах є їх висока конкурентоздатність. Однак, постійні зміни в зовнішньому середовищі, зростання рівня невизначеності та ризику, інтеграція України в європейський економічний простір ускладнюють діяльність вітчизняних промислових підприємств і змушують їх шукати більш

ефективні шляхи економічного зростання, використовувати комплекс економічних методів управління, ефективно розпоряджатися власними та позиковими ресурсами, нагромаджувати і раціонально використовувати виробничий потенціал, покращувати якість продукції, реалізуючи її в достатній кількості при високому технологічному рівні обслуговування. Тобто, постійно самовдосконалюватися, уміло маневруючи в ринковому просторі та у часі. В умовах жорсткої конкуренції зростає необхідність розроблення довгострокових стратегій розвитку промислових підприємств, які б окреслювали чіткі орієнтири на майбутню перспективу та допомагали спрямовувати зусилля суб'єктів господарювання на пошук довготермінових конкурентних переваг.

Як показує практика, інноваційні перебудови на сучасному етапі розвитку суб'єктів господарювання можуть не лише забезпечити високі показники економічного розвитку, але й підвищити конкурентоспроможність вітчизняної економіки, її експортний потенціал та допомогти вирішити економічні, екологічні і соціальні проблеми.

Важливим чинником конкурентоспроможності підприємства є реалізація інноваційної діяльності підприємства, що забезпечує ефективність використання виробничих ресурсів, підвищує ступінь адаптованості суб'єкта господарської діяльності до зовнішнього середовища, розширює його можливості щодо виходу на нові ринки продукції, створює умови довгострокової стабільності тощо.

Конкурентоспроможність підприємства, як економічна категорія, має певні особливості, зокрема:

1) конкурентоспроможність є атрибутом кожного підприємства, яке засноване на поділі праці та товарному обміні і бере участь у світовому поділі праці. Конкурентоспроможність національної економіки виявляється у процесі економічних відносин. Прагнення досягти високого рівня конкурентоспроможності є виразом як національних економічних інтересів, так і інтересів окремих підприємств, що беруть участь в економічних відносинах. А тому процеси нарощування конкурентоспроможності притаманні кожній економіці, в якій діють закони товарного виробництва;

2) конкурентоспроможність підприємства як характеристика стану господарської системи має внутрішні витoki: вона народжується і розвивається у внутрішньому середовищі країни у процесі конкурентного змагання між суб'єктами економічних відносин; конкурентоспроможність підприємства потребує постійного розширення джерел для самодостатнього розвитку суб'єктів господарювання, проте водночас ґрунтується на принципах конкурентних взаємовідносин між ними, які призводять до втрати частини прибутку, що міг би бути джерелом розвитку;

3) вона визначається умовами економічного розвитку країни та залежить від здатності суб'єктів економічних відносин використовувати ці умови з максимальною ефективністю для себе. Проте конкурентоспроможність підприємства передбачає передусім високий рівень загального суспільного позитивного ефекту, для досягнення якого ефективність управління підприємств та отримання ними високих прибутків є хоча й необхідною, але не достатньою умовою;

4) конкурентоспроможність підприємства виходить із соціально-економічної оптимальності, досягнутої в суспільстві, за якої позитивні надбання від ефективного використання матеріальних, трудових та організаційних ресурсів балансуються з виконанням соціальних та інших бюджетних програм;

5) відповідальність за стан конкурентоспроможності підприємства несе держава. Їй належить провідна роль у визначенні змісту та важелів економічної політики, дотриманні зобов'язань перед світовими організаціями та країнами-партнерами, а, отже, і у застосуванні коригувальних механізмів, здатних абсорбувати негативні чинники внутрішнього та зовнішнього походження і не допустити погіршення соціально-економічних параметрів розвитку країни [2].

З метою підвищення конкурентоспроможності галузей вітчизняної економіки та окремих підприємств державі необхідно спрямовувати свої зусилля на стимулювання впровадження інновацій та високих технологій, реструктуризацію та підвищення ефективності вітчизняного виробництва, удосконалення нормативно-правового регулювання природних монополій. В Україні є необхідність придбати нові технологічні засоби, також активізувати

інноваційну діяльність можна завдяки поєднанню можливостей освіти і науки, з одного боку, виробництва та бізнесу – з іншого [1].

Саме інноваційна модель розвитку повинна стати фундаментом, який забезпечує економічну міць країни, її конкурентоспроможність. Забезпечення стійких конкурентних позицій вітчизняних підприємств передбачає розробку шляхів підвищення ефективності виробництва за наявності розроблених стратегій функціонування в конкурентному середовищі. Розглядаючи підвищення конкурентоспроможності як довгостроковий процес, який здійснюється відповідно до обраної стратегії розвитку підприємства, можна виділити низку заходів, що забезпечують підприємствам досягнення конкурентних переваг, а саме: зниження собівартості продукції; підвищення її пріоритетності; зміна якості та технічних параметрів продукції; виявлення недоліків товарів конкурента; впровадження інновацій; виявлення переваг власних товарів порівняно із заміниками; використання цінових факторів підвищення конкуренції; вплив на споживача шляхом проведення реклами, надання кредиту; пошук нових сфер використання продукції тощо.

Оскільки конкурентоспроможність виражає результат взаємодії всіх внутрішніх елементів системи (виробничих, економічних, науково-технічних) і зовнішніх відносин між підприємствами, тому для кардинального покращення результатів діяльності слід виходити за рамки бізнесу, використовуючи принципово нові управлінські рішення та стратегічні альтернативи.

Література

1. Голубченко А.К. Відродження промисловості України – шлях до радикальної гуманізації економіки України. URL: <http://www.spu.in.ua/ua/zayavy/3414> (дата звернення 20.10.2019).

2. Україна-2015: національна стратегія розвитку. URL: <http://www.semynozhenko.net/content/files/Ukraine-2015%20big.pdf> (дата звернення 20.10.2019).

О.О. Гончаренко,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – д-р екон.наук, професор кафедри Р.С. Зубков

SWOT-АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ЙОГО РОЗВИТКУ

Проведено оцінку конкурентоспроможності підприємства на основі аналізу як зовнішнього так і внутрішнього середовища. Визначено важливі фактори визначення можливостей та загроз для розвитку підприємства. Досліджено фактори макрооточення для розроблення SWOT-аналізу і подальших стратегій розвитку ТОВ «ПТК Шабо».

Ключові слова: *SWOT-аналіз, конкурентоспроможність, показники, фактори, можливості, підприємство, загрози.*

Важливою складовою оцінки конкурентоспроможності підприємства є аналіз як зовнішнього так і внутрішнього середовища як важливий фактор визначення можливостей та загроз для її розвитку. Для отримання оцінки можливостей ТОВ «ПТК Шабо» та ситуації на ринку вина Причорноморського регіону доцільно використати SWOT-аналіз. SWOT-аналіз складається із факторів:

1. Сильні сторони (Strengths) — переваги організації;
2. Слабкі сторони (Weaknesses) — недоліки організації;
3. Можливості (Opportunities) — фактори зовнішнього середовища, використання яких створить переваги організації на ринку;
4. Загрози (Threats) — фактори, які можуть потенційно погіршити стан підприємства на ринку.

Дослідження основних показників діяльності підприємства визначає можливість визначення сильних та слабких сторін.

Сильними сторонами ТОВ «ПТК Шабо» є наступні:

- Лідируючі позиції на ринку вина Причорномор'я та України в цілому.
- Репутація (багаторічний досвід роботи, що підтверджена багатьма міжнародними винагородами).
- Розташування заводу на родючих ґрунтах.

- Наявність сучасного обладнання.
- Розгалужені та стабільні канали збуту продукції, включаючи власні магазини, налагодження збуту через торгові точки всіх областей України та Інтернет-магазини.
- Експорт продукції за кордон на основі довготривалих контрактів.
- Висока якість продукції, що підтверджена системою контролем якості та контролем з боку закордонних компаній.
- Широкий асортимент продукції як серед пропонованих зразків (вино, бренді, горілка) та різної цінової категорії.
- Велика кількість постійних споживачів.
- Соціальна забезпеченість працівників та соціальна-відповідальність бізнесу.
- Повний цикл виробництва.
- Наявність власного виставково-торгового центру, який визнаний в Європі.

Слабкими сторонами ТОВ «ПТК Шабо» є:

- майже повна залежність від власного виробництва, що може призвести до значних збитків при неврожаї винограду.
- приділення незначної уваги до реклами продукції у ЗМІ та Інтернет.
- низькі темпи введення та розробки нових оригінальних видів продукції;
- відсутність стратегії розширення виробництва.

Можливостями є:

- розширення асортименту продукції за рахунок інноваційних розробок;
- розширення міжнародних каналів збуту;
- збільшення кількості інвесторів;
- покращення податкового клімату;
- підвищення державної підтримки галузі.

Загрозами ТОВ «ПТК Шабо» є:

- несприятливі зміни у податковій політиці;
- погіршення загальної економічної ситуації в Україні та зменшення

купівельної спроможності населення;

- зростання цін на упаковку, обладнання та інші супутні товари, що може скоротити прибуток і викликати необхідність підвищення цін на продукцію;
- зміна споживчих вподобань населенням;
- посилення конкурентної боротьби серед виробників;
- несприятливі погодні умови, що може призвести до значного зменшення сировини.

Дослідивши фактори макрооточення створено основу для розроблення SWOT-аналізу і подальших стратегій розвитку ТОВ «ПТК Шабо», що відображено в таблиці.

Таблиця

SWOT-аналізу ТОВ «ПТК Шабо»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> – Лідируючі позиції на ринку вина Причорномор'я та України. – Репутація (багаторічний досвід роботи, що підтверджений багатьма міжнародними винагородами). – Розташування заводу на родючих ґрунтах. – Наявність сучасного обладнання. – Розгалужені та стабільні канали збуту продукції, включаючи власні магазини, налагодження збуту через торгові точки всіх	<ul style="list-style-type: none"> – майже повна залежність від власного виробництва, що може призвести до значних збитків при неврожаї винограду. – приділення незначної уваги до реклами продукції у ЗМІ та Інтернет. – низькі темпи введення та розробки нових оригінальних видів продукції; – відсутність стратегії розширення виробництва.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – розширення асортименту продукції за рахунок інноваційних розробок; – розширення міжнародних каналів збуту; – збільшення кількості інвесторів; – покращення податкового клімату; – підвищення державної підтримки галузі.	<ul style="list-style-type: none"> – несприятливі зміни у податковій політиці; – погіршення загальної економічної ситуації в Україні та зменшення купівельної спроможності населення; – зростання цін на упаковку, обладнання та інші супутні товари, що може скоротити прибуток і викликати підвищення цін на продукцію; – зміна споживчих вподобань населенням; – посилення конкурентної боротьби серед виробників; – несприятливі погодні умови, що може призвести до значного зменшення сировини.

На основі дослідження конкурентного середовища, SWOT-аналізу ТОВ «ПТК Шабо» доцільно обрати стратегію подальшого розвитку підприємства, яка буде комплексною та включатиме стратегію розроблення нового продукту,

стратегію розширення ринку та стратегію посилення позицій на ринку, стратегія горизонтальної інтеграції.

Література

1. Лозовський О.М. Вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ на ефективність управління підприємством. *Молодий вчений: науковий журнал*. 2014. № 5 (80). С. 141-144.
2. Мостенська Т.Л. Стратегічний аналіз виноробних підприємств: орієнтири та конкурентна позиція: монографія / Т.Л. Мостенська, В.О. Новак, В.М. Марченко, Ю.В. Печериця, Г.С. Гуріна. Київ: Кондор-Видавництво, 2012. 343 с.
3. Милова Ю.Ю. Сравнительный анализ инструментов комплексной оценки внешней и внутренней среды предприятия. *Вестник ИрГТУ*. 2015. № 11 (106). С. 245-251.

О.О. Дедул,

спеціальність 073 «Менеджмент»

Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування В.В. Ляшенко

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено теоретико-методологічні основи визначення економічного потенціалу підприємства. Визначено необхідність впровадження комплексного підходу дослідження економічного потенціалу підприємства.

Ключові слова: *потенціал, економічний потенціал, оцінка економічного потенціалу.*

Потенціал підприємства – це здатність підприємства забезпечувати очікуваний результат або вирішувати поставлені завдання в існуючій системі внутрішніх і зовнішніх обмежень з урахуванням здатності носія до розвитку. З визначення впливає необхідність виділяти окремо носій, як сукупність наявних ресурсів, як матеріальних, так і нематеріальних, та його потенціал, як властивості цієї сукупності [1].

Проведене комплексне дослідження поняття «економічний потенціал підприємства» дає змогу зазначити, що економічний потенціал – це здатність економічних суб'єктів здійснювати виробничо-економічну діяльність, виробляти продукцію, товари, послуги, задовольняти попит населення,

суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва та споживання. Він залежить від кількості трудових ресурсів, якості їх професійної підготовки, виробничих потужностей підприємств або галузей, ступеня розвитку галузей виробничої сфери, досягнень науки та техніки, ресурсів.

Економічний потенціал є узагальнюючим показником, у якому поєднуються природні, виробничі, науково-технічні, соціально-культурні можливості економічної системи. Величина економічного потенціалу визначається масштабами, ступенем досконалості й структурою продуктивних сил [2].

Економічний потенціал – більш широке та ємне поняття, ніж потенціал підприємства. У найзагальнішому вигляді під оцінкою розуміють результат визначення і аналізу якісних та кількісних характеристик керованого об'єкту, а також власне процесу управління. Під оцінкою економічного потенціалу підприємства (ЕПП) розуміється процес визначення і аналізу якісних та кількісних характеристик оцінюваного об'єкту [3].

Оцінці підлягає як загальна величина ЕПП, так і величина його елементів. При цьому економічна оцінка потенціалу може бути або інтервальною величиною (наприклад, річна), або сумарною за період, що дорівнює середньому циклу відтворення економічного потенціалу. У деяких публікаціях констатується, що науково-методичні підходи до оцінки економічного потенціалу окремих підприємств недостатньо розроблені [4].

Водночас, ця проблема є надзвичайно важливою, оскільки оцінка економічного потенціалу країни характеризує тільки її загальний стан, виявляє лише загальні закономірності соціально-економічного розвитку, не розкриваючи при цьому характеру процесів, що відбуваються безпосередньо на окремих підприємствах.

Розвиток промислового потенціалу є об'єктивною основою генерування ознак надійності функціонування національної економічної системи, що обумовлено наявністю та вагомістю впливу низки факторів ендогенного (рівень науки, дух новаторства, рівень кваліфікації) та екзогенного характеру

(економічні, політичні, екологічні, інституціональні, правові норми, культурологічні).

На наш погляд, слід за рахунок концентрації окремих ресурсів у точках промислового зростання (в межах пріоритетних на сучасному етапі розвитку національного господарства видах економічної діяльності інноваційних зрушень) забезпечити певний рівень технологічної конкурентоспроможності галузей і виробництв у системі розподілу праці в контексті підвищення конкурентоспроможності української промисловості на світовому ринку. Звідси задля оцінки рівня масштабів розвиненості промислового потенціалу, а також для об'єктивізації перспективних варіантів технологічних рішень необхідно використати комплекс наступних показників.

Аналіз економічного потенціалу діяльності й оцінка ринкових можливостей організації здійснюється в ході маркетингових досліджень, ціль яких складається в зборі інформації про ринок й її вивчення для вдосконалювання процесу розробки й збуту товарів.

Оцінка економічного потенціалу підприємства може проводитися в натуральному і вартісному вимірі. Оцінка економічного потенціалу підприємства в натуральному вимірі передбачає визначення обсягу економічних ресурсів, якими володіє підприємство, та кількості продукції, робіт і послуг, які можуть бути реалізовані підприємством за умови найповнішого та найефективнішого використання зазначених ресурсів.

Якщо розглядати підприємство як сукупність засобів праці (матеріальних або нематеріальних об'єктів) і працівників (суб'єктів), які вступають у взаємовідносини та управляють засобами праці, то можна відзначити, що кожен із об'єктів і суб'єктів володіє часткою потенціалу підприємства, а отже, є носієм економічного потенціалу.

Сьогодні потрібно встановити обмеження у використанні потенціалу підприємства та його окремих об'єктів для власних інтересів суб'єктів і визначити ступінь необхідного використання потенціалу підприємства та його складових для підвищення прибутковості підприємства, а також визначити

перепони, які слід усунути для отримання максимального ефекту від такого використання.

Література

1. Ансофф И. Стратегическое управление: Сокр. пер. с англ. / Науч. ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко. М.: Экономика, 1989. 519 с.
2. Балацкий О.Ф. Экономический потенциал административных и производственных систем: монография. Сумы: Университетская книга, 2006. 972 с.
3. Березін О.В., Плотник О.Д. Економічний потенціал аграрних підприємств: механізми формування та розвитку. Полтава: Інтер Графіка, 2012. 221 с.
4. Бикова В.Г., Ряснанський Ю.М. Фінансово-економічний потенціал підприємств загальнодержавного значення – оцінка і управління. *Фінанси України*. 2005. № 6. С. 56–61.

І.А. Діжевський,
спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та
біржова діяльність» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд. фіз-мат. наук, доцент А.В. Завгородній

СТРАТЕГІЇ ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто питання управління оборотними активами із погляду впливу на дохідність і ризики підприємства. Досліджено особливості обрання підприємством стратегії фінансування оборотних активів.

Ключові слова: оборотні активи, фінансування, дохідність, ризик, оптимальний розмір, стратегія.

У структурі активів підприємства вагома частка належить оборотним активам. Ефективність діяльності підприємства безпосередньо залежить від обсягу, структури, якості та джерел фінансування оборотних активів. Забезпечення оптимального обсягу оборотних активів і їх частки у структурі активів підприємства є актуальною проблемою для усіх підприємств, незалежно від форм власності, їхньої величини тощо. Адже, через управління оборотними активами можна впливати на ліквідність і платоспроможність підприємства, дохідність і ризики, що з ними пов'язані.

Управління оборотними активами підприємства є одним із основних напрямків у роботі фінансового менеджменту підприємства, якому щодня

надається значна увага. Це та ланка у діяльності менеджменту підприємства, яку необхідно контролювати щодня, оскільки обсяг і структура оборотних активів щодня змінюються. Ефективне управління оборотними активами веде до зменшення дефіциту грошових коштів, зменшення ризиків і збільшення дохідності підприємства.

Інвестиції у поточні активи підприємства щодня змінюються. Для успішної діяльності підприємства важливо визначити оптимальний обсяг і структуру поточних активів. Недостатність грошових коштів, товарно-матеріальних запасів може призвести до перебоїв у виробництві і навіть до припинення господарської діяльності. Швидке погашення дебіторської заборгованості зумовлене жорсткою політикою підприємства щодо своїх покупців (відсутність знижок за швидку оплату, недопущення відтермінування платежів тощо) може призвести до втрати клієнтів, а отже, до виникнення проблем зі збутом готової продукції. Водночас, наявність на рахунках підприємства великих сум грошових коштів, значних обсягів товарно-матеріальних цінностей, дебіторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків. Тому для підприємства важливо сформулювати виважену, правильну політику управління оборотними активами, оскільки від цього залежать результати його діяльності.

Масштаби підприємства впливають на вибір джерел фінансування оборотних активів. Джерелами фінансування оборотних активів підприємства є: поточні зобов'язання; короткотермінові зобов'язання; довготермінові зобов'язання; власні кошти.

Аналізуючи переваги і вади різних джерел фінансування оборотних активів, потрібно зазначити, що фінансування оборотних активів за рахунок довготермінового капіталу є дорожче, проте супроводжується меншими ризиками. Фінансування короткотерміновим капіталом є більш ризиковим, але значно дешевшим. Відповідно, різною, залежно від обраних джерел фінансування, буде і дохідність підприємства. Використання довготермінового капіталу сприятиме зменшенню дохідності, а короткотермінового - зростанню

дохідності.

На які критерії необхідно звернути особливу увагу для того, щоб прийняти правильне рішення щодо обрання джерел фінансування оборотних активів є одним із важливих питань фінансового менеджменту. Передусім тут важливе значення має здатність менеджменту до ризику. Адже високий ризик - це висока дохідність.

Для чіткої орієнтації і визначення межі ризику, а отже і дохідності, доцільно визначити коефіцієнт рентабельності оборотних активів. Оптимальний рівень (чи коридор) рентабельності оборотних активів менеджмент підприємства має визначити самостійно, залежно від галузі і масштабів діяльності. Моделюючи різні комбінації фінансування оборотних активів і визначаючи рентабельності оборотних активів за різних моделей, підприємство може обрати і підтримувати оптимальний рівень дохідності та ризику. Контроль за рівнем рентабельності оборотних активів має здійснюватися достатньо часто, оскільки швидко змінюється ситуація на ринку капіталів, на ринках сировини і збуту продукції тощо.

Основне завдання менеджменту підприємства полягає у тому, щоб обрати таку комбінацію джерел фінансування, котра забезпечить найбільшу дохідність за найнижчих ризиків. З цією метою більшість дослідників пропонують класифікувати оборотні активи за часовою ознакою, виокремивши постійну і змінну їх частини. Постійні оборотні активи - це та частина оборотних активів, яка необхідна для забезпечення мінімальних потреб безперебійного функціонування. Змінні оборотні активи - це та частина оборотних активів, потреба у яких зумовлена періодичними змінами [2].

Для фінансування змінних оборотних активів доцільно використовувати короткотермінові джерела, а для постійної їх частини - довготермінові. Водночас, як зазначають відомі американські вчені Ван Хорн і Дж. Ваховіч, важливе значення для оцінювання оптимального співвідношення між ризиком і рентабельністю має побудова графіка термінів погашення кредиторської заборгованості. Тобто, «яку маржу безпеки слід закласти в календарні плани

погашення заборгованості на випадок несприятливих коливань у поступленні грошових коштів»[1].

Залежно від співвідношення у фінансуванні постійної змінної частини оборотних активів різними видами капіталу, встановлення величини маржі безпеки, визначається стратегія фінансування оборотних активів підприємства. Так, якщо вся змінна частина оборотних активів і частина постійних оборотних активів фінансуються короткотерміновим капіталом, відповідно маржа безпеки є від'ємною і робочий капітал – від'ємний. За таких умов діяльності високими є ризики і високою зберігається дохідність підприємства. Така стратегія фінансування оборотних активів називається агресивною. За умов консервативної стратегії фінансування – постійні оборотні активи і частина змінних фінансуються на основі довготермінового капіталу – низькими є ризики і дохідність підприємства. Відповідно, маржа безпеки є високою, робочий капітал додатній, тобто грошові надходження перевищують видатки.

Помірна стратегія (або у іншомовній літературі стратегія хеджування) полягає у тому, що постійні оборотні активи фінансуються довготерміновим капіталом, а змінна їх частина – короткотерміновим. Маржа безпеки дорівнює нулю і чистий робочий капітал підприємства теж дорівнює нулю. За цієї стратегії використовують метод хеджування (зіставлення за термінами, за якого кожний вид оборотних активів повинен бути зіставлений із фінансовим інструментом, термін погашення якого зіставляється з часовими рамками потреби у тих чи інших оборотних активах) [2]. На практиці цей метод використовується для здійснення господарських операцій, які, так би мовити, самофінансуються. Тобто підприємство отримує короткотермінову позику для проведення господарської операції і, отримавши надходження після її завершення, спрямовують їх на погашення позики.

Менеджменту підприємства необхідно бути уважним до змін як у зовнішньому так і у внутрішньому середовищах. Відповідно до цих змін, на різних етапах діяльності підприємства треба моделювати стратегіями фінансування оборотних активів з метою отримання максимальної дохідності із

дотриманням мінімальних ризиків.

Література

1. Ван Хорн Дж. Основы финансового менеджмента М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2008. 1232 с.
2. Швець Ю.О. Управління оборотними активами підприємств. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент.* 2015. № 13. С. 127–130.

Д.Д. Домбровська,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент Л.В. Домбровська

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Узагальнено погляди науковців на визначення поняття «система управління збутовою діяльністю». Складено структурну та структурно-логічну схеми формування системи управління збутовою діяльністю підприємства.

Ключові слова: збутова діяльність, управління збутовою діяльністю, система управління збутовою діяльністю підприємства.

Як об'єкт управління, конкурентоспроможність підприємства визначається сукупністю певних параметрів, які дозволяють сформувати цілісну уяву про тенденції у формуванні, розвитку та реалізації конкурентних переваг, визначення та підвищення конкурентного статусу підприємства з огляду на складові його конкурентоспроможності та вибір можливих напрямів зміцнення конкурентоспроможності підприємства. Така сукупність взаємозалежних елементів утворює систему управління конкурентоспроможністю підприємства.

Під системою управління конкурентоспроможністю підприємства розуміють сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для створення й реалізації умов, які, у свою чергу, сприятимуть створенню конкурентних переваг для підприємства у теперішньому чи майбутньому бізнес-середовищі [2].

У відповідності до базових положень науки управління та теорії конкурентоспроможності економічних систем, на засадах яких ґрунтується концепція управління конкурентоспроможністю підприємства, основними її елементами є мета і завдання, об'єкт і суб'єкт, методологія та принципи, процес та функції управління, які формуються та реалізуються у системі економічного управління підприємством (рис. 1).

Рис. 1. Місце управління конкурентоспроможністю в економічному управлінні підприємством

Управління конкурентоспроможністю підприємства у системі економічного управління підприємством потрібно здійснювати на основі сукупності певних принципів, що становлять його методологічну основу з урахуванням їхнього взаємозв'язку та взаємодоповнюваності [1]:

- принцип системності;
- принцип комплексності;
- принцип економічної гнучкості ресурсного потенціалу підприємства;
- принцип цілісності;
- принцип ефективності.

Від дотримання визначених основних принципів управління конкурентоспроможністю у системі економічного управління підприємством безпосередньо залежить процес прийняття та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із покращенням конкурентних позицій підприємства, зміцненням існуючих та формуванням нових конкурентних переваг, розробкою та реалізацією дієвої стратегії, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Серед структуроутворюючих елементів управління конкурентоспроможністю підприємства важливо виокремити такі основні етапи процесу його забезпечення (рис. 2):

Рис. 2. Основні етапи процесу управління конкурентоспроможністю підприємства

- 1) реалізація функцій управління конкурентоспроможністю підприємства;
- 2) описова характеристика системи економічного управління підприємством за допомогою методів управління її окремими складовими (управління конкурентоспроможністю підприємства);
- 3) реалізація системи методів управління конкурентоспроможністю підприємства;
- 4) розробка та прийняття управлінських рішень у сфері управління конкурентоспроможністю підприємства;
- 5) контроль за реалізацією управлінських рішень у сфері управління конкурентоспроможністю підприємства.

У сучасних умовах господарювання вітчизняним підприємствам необхідно приділити значну увагу процесу створення систем управління конкурентоспроможністю підприємства, адаптованих до умов зовнішнього середовища, пошуку способів протидії конкурентам, безперервного формування управлінських впливів щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства, що реалізуються в системі економічного управління підприємством. Реалізація специфічної управлінської функції в межах економічного управління підприємством, якою визнано управління конкурентоспроможністю підприємства спрямована на забезпечення ефективності вирішення завдань щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства та конкурентного статусу шляхом розробки і реалізації стратегії конкуренції, стимулювання до реалізації стратегії, цільовою орієнтацією різних видів діяльності підприємства.

Література

1. Гавриш О.А., Кухарук А.Д. Принципи управління рівнем конкурентоспроможності підприємств. Ефективна економіка. 2018. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_2_6 (дата звернення 26.09.2019).
2. Довбуш Р.А., Зозуля А.Л. Управління конкурентоспроможністю підприємств: підручник. Харків. Вид-во «Основа», 2003. 250 с.

Іванов П.С.

спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – старший викладач Л.С. Пипкіна

ЗВІТНІСТЬ ЗА СЕГМЕНТАМИ ТА АУДИТ ЇЇ ПОКАЗНИКІВ

Розкрито проблеми аудиту звітності за сегментами діяльності, визначені завдання аудиту в сучасних умовах, запропоновані етапи проведення аудиту звітності за сегментами.

***Ключові слова:** звітність за сегментами, етапи аудиту, стандарти бухгалтерського обліку, перевірки.*

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами» – це перший з нових стандартів, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 19 травня 2005 року № 412 та зареєстрований в Міністерстві юстиції України 3 червня 2005 року за № 621/10901 (далі – П(С)БО 29). Його зміст визначає методологічні засади формування інформації про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання звітних сегментів та її розкриття у фінансовій звітності. Тобто, затвердження П(С)БО 29 зобов'язало вітчизняні підприємства подавати у складі фінансової звітності нову форму – № 6 «Додаток до Приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (далі – форма № 6) [2].

До кола підприємств, які мають подавати форму № 6 входять лише підприємства, які:

- зобов'язані оприлюднювати свої фінансові звіти;
- займають монопольне (домінуюче) становище на ринку продукції (товарів, робіт, послуг);
- чия цінова політика підлягає державному регулюванню.

Теоретичні та організаційно-методичні аспекти аудиту фінансової звітності повно та ґрунтовно розглянуто у спеціальній економічній літературі наступними вітчизняними вченими: Я.А. Гончарук, Кіндрацька Г.І. [3], Пархоменко В.М. [4], В.Я. Савченко, Б.Ф. Усач, Цветкова Н.М. [5], тощо.

Цветкова Н.М. вважає, що сегмент діяльності – це відокремлений компонент діяльності підприємства з виробництва і (або) продажу окремих видів (чи груп) продукції (товарів, робіт, послуг), який відрізняється від інших різними чинниками (характером продукції, або послуг, характером виробничого процесу, способом отримання доходів, характерними для діяльності ризиками, категорією покупців) [5, с. 17].

Аудит звітності за сегментами є складовою аудиту річної фінансової звітності підприємства. Основними джерелами інформації для аудитора є нормативно-правові акти, що регулюють процес складання та подання звітності за сегментами, накази та розпорядження керівників підприємства, облікова політика підприємства.

Звітність за сегментами є доповненням до пакета річної фінансової звітності, в якому провідне місце посідає Баланс (Звіт про фінансовий стан) та Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід). Можливо тому, при перевірці дуже мало уваги приділяється її змісту, методам, за якими вона була складена. Головним вважається узгодження показників із консолідованими рахунками. Крім того, незалежним аудиторам важко отримати вичерпну інформацію про звітні сегменти від управління, оскільки вона досить закрита.

З переходом на МСФЗ постало питання про принципово новий підхід до відображення звітних сегментів, що, своєю чергою, ускладнює роботу аудиторів, оскільки у звітності за сегментами відображаються не тільки напрямки діяльності підприємства, але і результати внутрішньо-управлінських рішень. Відтак, додаткова інформація про це майже недоступна для аудиторів.

Аудит звітності за сегментами проводиться з метою підтвердження достовірності показників звітності за сегментами і передусім достовірності облікових даних щодо активів, зобов'язань, доходів та витрат звітних сегментів.

Для надання аудиторського висновку про достовірність фінансової звітності суб'єкта господарювання аудитор повинен охопити всі аспекти діяльності підприємства, включаючи діяльність сегментів. Для цього перед

початком проведення аудиту аудитор має чітко сформулювати мету перевірки, а також завдання, вирішення яких допоможе реалізувати мету. Крім того, аудитор повинен також визначити інформаційні джерела, на підставі яких буде здійснюватися перевірка. Метою аудиторської перевірки звітності за сегментами є висловлення аудитором думки щодо відповідності облікового відображення операцій, здійснюваних окремими сегментами підприємства суб'єкта господарювання, встановленим законодавчим вимогам.

Для початку необхідно визначити суб'єкти та об'єкти аудиту звітності за сегментами. За тематикою дослідження об'єктами аудиту є: необоротні та оборотні активи сегментів підприємства, довгострокові та короткострокові зобов'язання сегментів, доходи та витрати операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, амортизаційні відрахування, капітальні інвестиції, збитки від знецінення активів та фінансові результати від діяльності сегментів підприємства.

Враховуючи мету аудиту звітності за сегментами, перед аудитором постають такі завдання:

- встановити дотримання положень нормативних актів, які регулюють діяльність сегментів суб'єкта господарювання, а саме: П(С)БО 29[1] та МСФЗ38;
- перевірити правильність виокремлення інформації у розрізі сегментів підприємства;
- з'ясувати правильність обраних підприємством щодо виокремлення сегментів діяльності;
- з'ясувати наявність комплексу необхідних документів щодо операцій, які проводилися звітними сегментами підприємства, а також визначити стан розрахунково-платіжної дисципліни суб'єкта господарювання;
- перевірити правильність оцінки активів та зобов'язань звітних сегментів на підприємстві;
- перевірити достовірність облікового відображення операцій сегментів діяльності;

– з'ясувати особливості встановлення трансфертних цін на підприємстві та перевірити достовірність відображення в обліку внутрішніх розрахунків між сегментами підприємства.

Програма аудиту звітності за сегментами повинна включати ключові блоки, що по суті об'єднують кілька аудиторських процедур, а саме:

- перевірка правильності відображення інформації за сегментами;
- перевірка правильності виокремлення звітних сегментів на підприємстві;
- перевірка правильності розкриття інформації за сегментами підприємства;
- аналітичні процедури, які можуть проводитися на кожному з етапів перевірки, на розсуд аудитора, виходячи з умов конкретної ситуації, що склалася.

Таким чином, аудитор при проведенні перевірки звітності за сегментами насамперед повинен сконцентруватися на найбільш ризикових сферах діяльності (сегментах діяльності) суб'єкта господарювання, адже саме показники сегментів, які несуть у собі найбільший ризик для всього підприємства, нерідко подаються недостовірно.

Що стосується сфер діяльності підприємства (сегментів діяльності) з меншим ступенем ризику, то для аудитора достатньо використати базові процедури у ході аудиту звітності за сегментами.

Зважаючи на відсутність рекомендованої методики щодо аудиту звітності за сегментами, пропоную наступні етапи перевірки:

Етап I. Дослідження нормативно-правового забезпечення аудиту звітності за сегментами. Перш ніж розпочати перевірку цієї частини річної звітності компанії, необхідно вивчити нормативно-правове забезпечення складання та подання звітності за сегментами: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі – ЗУ про бухгалтерський облік), ПСБО 29[2] чи МСФЗ 8[1]; аудитору необхідно ретельно ознайомитися з обліковою політикою підприємства, особливо з підходами до виділення сегментів його

діяльності, визначення пріоритетного виду сегмента, розглянути засади ціноутворення у внутрішньогосподарських розрахунках.

Етап II. Перевірка критеріїв визначення звітних сегментів. Питання, яке може постати перед аудитором під час перевірки звітності за сегментами, – це ідентифікація критеріїв виділення сегмента з метою відображення інформації про нього у фінансовій звітності.

Етап III. Перевірка повноти висвітлення інформації про сегменти у фінансовій звітності. Основною метою аудиту є формування професійної думки аудитора відносно достовірності та повноти даних фінансової звітності суб'єкта господарювання. На даному етапі аудиту звітності за сегментами незалежний аудитор повинен перевірити, чи вся інформація про звітні сегменти відображена у звітності.

Етап IV. Перевірка узгодження показників звітності за сегментами з показниками інших форм фінансової звітності. Останнім кроком аудиту звітності за сегментами є перевірка узгодження показників звітності за сегментами з сукупною інформацією про доходи, витрати, активи та іншими важливими статтями форми № 1 «Звіт про фінансовий стан» (Баланс) та форми № 2 «Звіт про сукупний дохід» (Звіт про фінансові результати).

Література

1. Міжнародний стандарт фінансової звітності 8 «Операційні сегменти», виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 01 січня 2019 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_k53 (дата звернення 23.09.2019).

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 «Фінансова звітність за сегментами»: затв. Наказом Мінфіну України від 19.05.2005 р. № 412 та зареєстровано у Мін'юсті України 03.06.2005 р. за № 621/10901 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0621-05> (дата звернення 23.09.2019).

3. Кіндрацька Г.І. Сегментний аналіз: проблеми конвергенції підходів до сегментації ринку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. №722. С. 93-99.

4. Пархоменко В. М. Річна фінансова звітність. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2007. № 1. С. 3-20.

5. Цветкова Н.М. Бухгалтерський облік інформації за сегментами: методологія, організація, звітність. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. № 6. С. 17-21.

В.В. Іщенко,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент Л.В. Домбровська

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЩОДО УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано необхідність створення ефективного механізму управління дебіторською заборгованістю підприємства. Систематизовано етапи управління дебіторською заборгованістю. Узагальнено заходи для ефективного управління дебіторською заборгованістю.

Ключові слова: *дебіторська заборгованість, управління дебіторською заборгованістю, методи управління дебіторською заборгованістю.*

Дебіторська заборгованість відноситься до ліквідних активів, тобто належне управління дебіторською заборгованістю може прискорити грошовий потік та задовольняти необхідність підприємства у грошових коштах. Кінцевою метою управління дебіторською заборгованістю вважається збільшення оборотного капіталу, підвищення платоспроможності підприємства та ліквідності балансу [1].

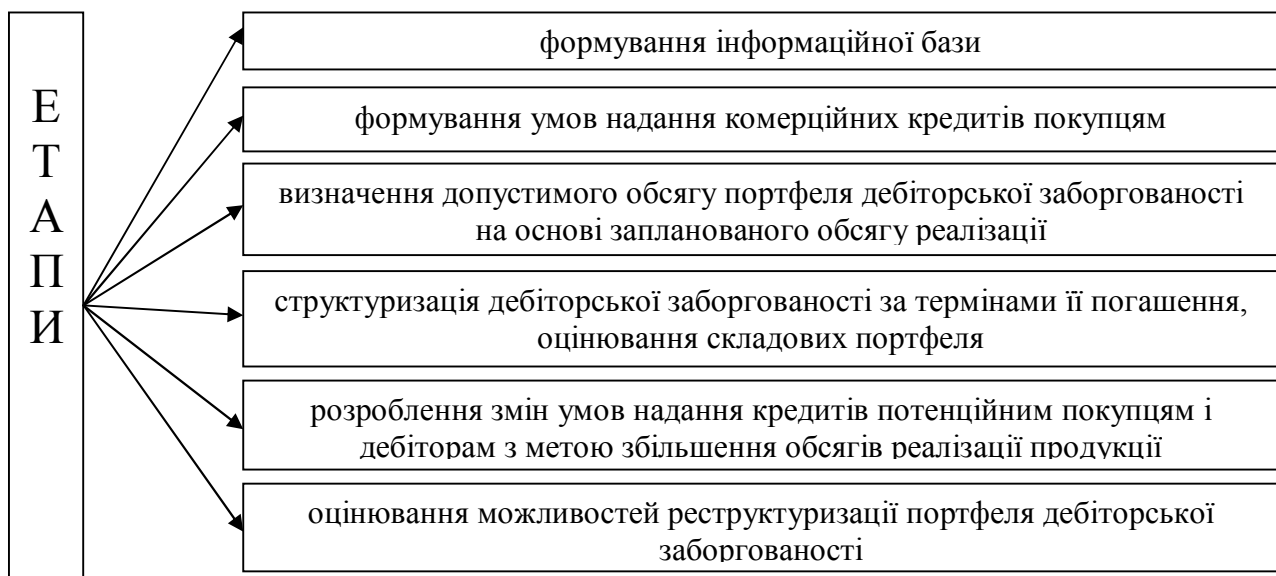

Рис. 1. Етапи управління дебіторською заборгованістю [2]

Для забезпечення платоспроможності, ліквідності, прибутковості підприємства завдяки створенню ефективного механізму управління

дебіторської заборгованості передбачається виконання таких етапів управління дебіторською заборгованістю (рис.1).

У ході дослідження наукових джерел було виявлено, що в економічній літературі представлена значна кількість методів та інструментів щодо управління дебіторською заборгованістю, але відсутня їх класифікація, яка є важливим аспектом при побудові механізму управління дебіторською заборгованістю.

Базуючись на розробках, методи управління дебіторською заборгованістю можна класифікувати на такі:

1. Психологічні – нагадування по телефону, факсу, пошті, використання ЗМІ чи поширення інформації серед суміжних постачальників, що загрожує боржнику втратою іміджу.

2. Економічні – фінансові санкції (штраф, пеня, неустойка), призупинення постачань.

3. Юридичні – претензійна робота, досудове переписування.

Також додатково виділяємо альтернативні інструменти стягнення дебіторської заборгованості: взаємозалік, реструктуризацію, погашення дебіторської заборгованості шляхом врахування платежів до бюджету.

З метою ефективного управління дебіторською заборгованістю підприємства мають виконувати певні заходи (табл. 1).

Управління дебіторською заборгованістю це складний процес, успішна реалізація якого залежить від якості виконання кожного окремого його етапу. При цьому зміст такого управління та його інструментарій визначаються обраним типом кредитної політики підприємства. Визначаючи тип кредитної політики, слід мати на увазі, що консервативний її варіант негативно впливає на зростання обсягу операційної діяльності підприємства і формування стійких комерційних зв'язків.

Заходи для ефективного управління дебіторською заборгованістю

Заходи	Зміст реалізації заходів
Попередня перевірка клієнтів	Підприємство має здійснювати попередню перевірку клієнтів щодо можливості своєчасного погашення ними заборгованості
Формування рейтингу кредитоспроможності клієнтів	Сформувати рейтинг кредитоспроможності клієнтів і відмовитися від подальшої співпраці з клієнтами з низьким кредитним рейтингом. При цьому потрібно врахувати такі чинники, як загальний термін співробітництва із клієнтом, середньомісячний обсяг продажів або вартість наданих послуг, швидкість обороту дебіторської заборгованості клієнта, суми й терміни простроченої дебіторської заборгованості, оцінка важливості клієнта для організації
Визначення умов надання товарного кредиту	Визначити критерії надання товарного кредиту, його граничний розмір, терміни відстрочення повернення боргу, розмір та порядок надання знижок, форму штрафних санкцій
Класифікація дебіторської заборгованості за різними ознаками	Класифікувати дебіторську заборгованість за різними ознаками (за боржниками, строками виникнення та термінами погашення, підставами виникнення дебіторської заборгованості) з метою встановлення групи основних клієнтів, які забезпечують підприємству найбільший прибуток і втрачати яких небажано; визначити групи неплатників, у яких необхідно вимагати термінове погашення боргу; встановити види продукції чи наданих послуг, за якими найбільш імовірно виникнення заборгованості
Планування заходів по роботі з кожним клієнтом	Розробити план заходів по роботі з кожним клієнтом з визначенням термінів, відповідальних, оцінки витрат, а також отриманого ефекту
Ведення реєстру дебіторської заборгованості	Організувати ведення реєстру дебіторської заборгованості та виокремити прострочену дебіторську заборгованість
Оцінювання вартості й швидкості обороту дебіторської заборгованості	Провести реальне оцінювання вартості та швидкості обороту дебіторської заборгованості
Встановлення зв'язку системи мотивації персоналу з розміром дебіторської заборгованості	Встановити зв'язок системи мотивації персоналу з розміром дебіторської заборгованості, а також розробити та затвердити положення про мотивацію за досягнутими результатами
Контроль за погашенням дебіторської заборгованості	Внести інформацію щодо запланованих сум погашення дебіторської заборгованості до фінансового плану підприємства і здійснювати контроль за його виконанням
Запровадження сучасних методів управління дебіторською заборгованістю	Запроваджувати інші сучасні методи управління дебіторською заборгованістю, такі як факторинг, страхування фінансових ризиків, використання оплати векселями

Джерело: систематизовано та узагальнено на основі [3].

В той же час агресивний її варіант може призвести до надмірного відволікання фінансових коштів, знизити рівень платоспроможності підприємства, викликати згодом значні витрати із стягнення боргів, а в кінцевому результаті знизити рентабельність оборотних активів і капіталу.

З метою скорочення розміру вже існуючої дебіторської заборгованості необхідно проводити її інвентаризацію, оцінювати ймовірність її стягнення і розробляти найбільш ефективні в кожному конкретному випадку заходи інкасації. Всі ці процедури передбачають попередній аналіз дебіторської заборгованості та оцінку впливу кредитної політики на фінансовий стан підприємства.

Література

1. Ногіна С., Шумікін С., Тищенко А. Розробка політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. *Економічний аналіз*. 2018. Випуск 10. Частина 3. С. 350-353.
2. Сарапіна О.А., Мигович А.С. Теоретичні засади управління дебіторською заборгованістю. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2018. №4(76). С. 192-198.
3. Федорченко О.Є. Методи управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. *Формування ринкової економіки: зб. наук. праць*. Київ. КНЕУ, 2013. Ч. II. С. 605–613.

А.В.Карпенко,

спеціальність 073 «Менеджмент»

Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування В.В. Ляшенко

КОНЦЕПТУАЛЬНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Ефективне управління якістю послуг банку вимагає впровадження, контролю та вдосконалення цілого комплексу заходів в області якості. Об'єднує їх і пов'язує між собою система управління якістю банківських послуг. Чіткість її функціонування і результативність багато в чому залежить від концептуальної основи її побудови.

Ключові слова: *система управління якістю банківських послуг, структурні елементи, концептуальність, комплексний підхід.*

Якісний критерій для сфери банківських послуг – це напрямок досить

молодий. Однак, з огляду на постійне зростання конкуренції у вітчизняному банківському секторі, його учасники докладають значних зусиль для розвитку системи управління якістю банківських послуг, рівень якого багато в чому не задовольняє вимогам клієнтів і не відповідає міжнародним стандартам якості. Для ефективності розробок на сьогоднішній день надзвичайно актуальним стає питання об'єднання теорій, підходів, фундаментальних принципів, стандартів, методів та інших концептуальних складових комплексного механізму побудови максимально цілісної системи управління якістю банківських послуг.

Для об'єктивного розуміння суті управління якістю банківських послуг доцільно застосовувати концептуальний підхід, в першу чергу в сукупності з системним, структурним, функціональним і процесним, відходячи від загальноприйнятого предметного підходу. Саме такий об'єктивний погляд необхідний для створення максимально комплексної системи якості банківських послуг, що враховує вплив зовнішніх і внутрішніх факторів.

Реалізація концептуального підходу до дослідження проблеми управління якістю банківських послуг передбачає наявність розгорнутої системи принципів. Пропонується сукупність принципів на базі загальноекономічних, розкритих стосовно банківської діяльності:

- принцип клієнтоорієнтованого підходу (успіх банку залежить від задоволення клієнтів);
- принцип процесорієнтованого походу (управління якістю послуг банку - це процес, а не статичні разові дії);
- принцип системного підходу (управління якістю послуг банку - це складна цілісна система);
- принцип аналітичного підходу (постановка якісних задач передбачає обґрунтованість методів їх досягнення);
- принцип взаємодії (спільна робота керівництва банку з персоналом);
- принцип постійних поліпшень (якість банківських послуг вимагає системності і постійних вдосконалень);
- принцип взаємовигідних відносин з контрагентами (взаємовигідна

основа сприяє розширенню якісних можливостей всіх учасників відносин) [1] і специфічних, необхідних, на наш погляд, для процесів управління якістю банківських послуг;

– принцип стандартизації (якісне вдосконалення повинно базуватися на дотриманні обов'язкових базових норм - стандартів);

– принцип пріоритетності (якість - першооснова банківської послуги, на користь якої робиться акцент при зіставленні і спів вимірності характеристик).

Виходячи з комплексу вищевикладеного, враховуючи специфіку банківської діяльності, на нашу думку, обов'язковими елементами системи управління якістю банківських послуг будуть наступні:

1) політика в області якості (основні напрямки і завдання підприємства в області якості, сформульовані її вищим керівництвом);

2) система планування якості (встановлення цілей у сфері якості, визначення необхідних ресурсів тощо);

3) процесна модель організації (опис процесів, блок-схеми, процедури, інструкції тощо);

4) система контролю якості:

- внутрішній (що входять ресурсів, апробація продукції, процесів тощо);

- зовнішній (стандартизація та сертифікація якості) [2];

5) система моніторингу задоволеності споживачів (методи збору і аналізу інформації);

6) система аналізу якості з боку керівництва (топ-контроль, послід-контроль);

7) система безперервних поліпшень якості (методи і механізми оптимізації і вдосконалення якості).

На підставі проведеного дослідження слід констатувати, що за своєю суттю концептуальна система якості банківських послуг – сукупність ідейності, фундаментальних принципів і функцій, організаційної структури, відповідальності, сталості зв'язків, процедур, методів, процесів і ресурсів, спрямованих на здійснення банківської політики в області якості. Ефективність

системи управління якістю банківських послуг багато в чому залежить від комплексного підходу при її формуванні, обліку довгострокової перспективи реалізації, орієнтації на стандарти якості і постійної оптимізації.

Література

1. Синявська К.О. Концепція оцінювання якості сервісу банківських установ. *Бізнес Інформ*. 2015. №7. С. 103-108.
2. Сухов М.І. Підвищення якості банківської діяльності: резерви вдосконалення стандартів регулювання. *Гроші і кредит*. 2017. №2. С. 3-7.

О.О. Кацубо,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд. екон. наук, доцент Є.П. Гнатенко

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено підходи до трактування сутності поняття «ліквідність» та «платоспроможність» підприємства. Представлено показники, що лежать в основі діагностики ліквідності та визначено методичку їх розрахунку. Обґрунтовано основні критерії розподілу підприємств за рівнем платоспроможності.

Ключові слова: ліквідність, платоспроможність, діагностика, оцінка, активи, пасиви, грошові потоки.

Функціонування підприємств у ринкових умовах вимагає постійного контролю за результатами діяльності, що є запорукою досягнення бажаних фінансових результатів та розробки ефективних управлінських рішень. Для прийняття важливих рішень необхідним є володіння інформацією про якісні та кількісні показники діяльності об'єкта, його можливості та загрози. Отримання необхідної інформації потребує проведення діагностики діяльності як в цілому, так і за окремими напрямками.

Якісна діагностика відіграє важливу роль у процесі залучення капіталу на підприємство, оскільки її результати відображають привабливість підприємства, прибутковість та ефективність вкладення коштів. Прийняття

будь-яких фінансових рішень на підприємстві вимагає володіння інформацією про фінансовий стан об'єкта. Інформація, що отримується у процесі діагностики фінансового стану, з одного боку, показує результати діяльності суб'єкта господарювання, свідчить про його досягнення та набутки, з іншого — виявляє передумови та резерви розвитку підприємства.

Діагностика фінансового стану проводиться за декількома напрямками: фінансова стійкість, ділова активність, ліквідність і платоспроможність, майновий стан, грошові потоки. Кожний із напрямів відображає окрему ланку роботи господарюючого суб'єкта. Для інвесторів, кредиторів та самих власників важливим є володіння своєчасною інформацією про те, в яких обсягах підприємство розраховується за своїми зобов'язаннями і чи є майно ліквідним.

У вітчизняних та іноземних публікаціях існують різноманітні підходи до визначення економічного змісту поняття «ліквідність» та «платоспроможність». Аналізуючи трактування, які наводять учені в табл.1, можна дійти висновку, що в багатьох публікаціях не виділено різниці між цими поняттями, відповідно визначення практично однакові, що залишає питання сутності платоспроможності й ліквідності актуальним.

Слід зазначити, що більшість економістів дають визначення платоспроможності як здатності своєчасно і повністю виконувати свої платіжні зобов'язання, що впливають із торгових, кредитних та інших операцій грошового характеру.

Такі вчені, як М.С. Абрютина, А.В. Грачов розглядають платоспроможність, як «достатність ліквідних активів для погашення в будь-який момент усіх своїх короткотермінових зобов'язань перед кредиторами» [1]. Помітно, що автори наголошують на ролі ліквідності для швидкого погашення короткотермінових кредитів і необхідність підтримання достатнього її рівня.

Бланк І.О. розглядає платоспроможність з огляду оптимального управління грошовими потоками, відзначаючи, що «платоспроможність - це можливість підприємства своєчасно розраховуватися по своїх поточних фінансових

зобов'язання за рахунок оборотних активів різного рівня ліквідності» [2]. У своїх працях В.М. Мельник зазначає, що «платоспроможність - можливість своєчасно погасити свої платіжні зобов'язання наявними грошовими ресурсами» [3].

Таблиця 1

Визначення ліквідності та платоспроможності підприємства в літературних джерелах

Визначення ліквідності підприємства	Визначення платоспроможності підприємства	Автор, джерело
Здатність підприємства вчасно і без затримки сплачувати свої короткотермінові зобов'язання названо ліквідністю	Здатність своєчасно і повністю розраховуватись за своїми довготерміновими зобов'язаннями	10
Наявність оборотних коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткотермінових зобов'язань. Формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над короткотерміновими пасивами	Наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунку за кредиторською заборгованістю, що вимагає негайного погашення	11
Спроможність перетворювати свої активи на гроші для покриття всіх необхідних платежів. Безперешкодне перетворення майна на гроші	Наявність у підприємства коштів і їх еквівалентів, достатніх для розрахунку з кредиторською заборгованістю, що потребує негайного погашення	4
Спроможність підприємства перетворювати свої активи на гроші без втрати їх ринкової вартості для покриття всіх необхідних платежів у міру настання їх термінів на швидкість здійснення цього перетворення	Наявність у підприємства коштів для погашення ним у встановлений термін і в повному обсязі своїх боргових зобов'язань, які впливають із кредитних та інших операцій грошового характеру, тобто це здатність підприємства виконувати свої зобов'язання	8
Здатність підприємства швидко продати активи й оплатити свої зобов'язання	Здатність підприємства виконувати свої платіжні	5
Як ліквідність підприємства характеризує можливість надходження грошових коштів не лише за рахунок реалізації активів, а й за рахунок залучення додаткових зовнішніх коштів	Можливість безперебійної сплати боргів у відповідні терміни	9

Поняття «платоспроможність» тісно пов'язане поняттям «ліквідність». Часто ліквідністю підприємства називають здатність своєчасно виконувати свої

боргові зобов'язання залежно від розміру боргу та суми ліквідних активів.

На нашу думку, зазначене та поширене у вітчизняній економічній літературі визначення ліквідності як здатності своєчасно сплатити свої борги більше підходить до висвітлення суті його платоспроможності. У загальному значенні «ліквідність» означає здатність перетворення активів у грошові кошти швидко та без втрат ринкової вартості. Таким чином, ліквідність можна оцінити з двох сторін: по-перше, як час, необхідний для перетворення активів у грошову форму; по-друге, як ймовірність реалізувати актив і отримати визначену ринкову ціну.

Для забезпечення платоспроможності підприємства повинні дотримуватися двох головних ознак, які характеризують платоспроможність: наявність у достатній кількості коштів на поточному рахунку та відсутність відтермінованої кредиторської заборгованості.

Розрізняють два види платоспроможності: поточну (короткотермінову) та перспективну.

Поточна платоспроможність характеризує поточний стан розрахунків на підприємстві та аналізується на основі даних про його фінансові потоки: приплив грошових коштів має забезпечити покриття поточних зобов'язань підприємства. Крім того, поточна платоспроможність характеризує спроможність підприємства сплатити свої поточні зобов'язання негайно або в найближчому майбутньому. Саме тому це поняття тотожне ліквідності підприємства.

Перспективна платоспроможність аналізує можливість підприємства у середньотерміновій та довготерміновій перспективі вчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Крім того, це поняття тісно пов'язане із поняттям фінансової стійкості підприємства та залежить від оптимального розміщення його активів і джерел їх формування.

Існує багато причин неплатоспроможності підприємства, серед яких: помилки в розрахованих планових обсягах виробництва, реалізації продукції та її собівартості; помітне підвищення собівартості продукції, на яке вчасно не

зреагували; невиконання планових завдань з виробництва та реалізації продукції, порушення їх структури та асортименту; зниження якості продукції; неплатоспроможність з різних причин самих покупців та замовників; інфляційні процеси і зміни у податковій політиці; втрата каналів реалізації продукції, постійних покупців та ін.

Ліквідність розглядають як здатність цінностей легко перетворюватися в гроші, абсолютноліквідні засоби.

В економічній літературі розрізняють ліквідність активів, ліквідність балансу і ліквідність підприємства. Здатність і швидкість підприємства перетворювати активи в грошову форму для погашення своїх зобов'язань прийнято вважати ліквідністю активів.

Ліквідність балансу ґрунтується на рівновазі активів і пасивів та показує ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких на грошові кошти відповідає терміну погашення зобов'язань.

Під ліквідністю підприємства розуміють наявність оборотних коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткотермінових зобов'язань. Якщо процес виробництва й реалізації продукції відбуваються в нормальному режимі, то грошових коштів, які надходять від покупців продукції, буде достатньо для погашення короткострокових зобов'язань. Засторога щодо порушення термінів погашення означає, що не виключені збої в надходженні грошових коштів від дебіторів, проте в будь-якому випадку вони надійдуть і їх буде в достатній кількості для розрахунків з кредиторами. Саме тому ліквідність - це мобільність підприємства, його спроможність за рахунок не лише внутрішніх, а й зовнішніх джерел оперативно знаходити резерви платіжних коштів, необхідних для погашення боргів, і постійно підтримувати рівновагу між обсягами й термінами перетворення активів у грошову форму та обсягами й термінами погашення зобов'язань.

У ході дослідження ми встановили, що поняття платоспроможності розглядається вченими з поняттям ліквідності. Деякі автори вважають платоспроможність і ліквідність рівнозначними за сутністю поняттями. Однак

ми вважаємо, що ці поняття різні, хоча й взаємозалежні. Платоспроможність - визначений фінансовий стан підприємства, при якому воно вільно, повністю відповідає за своїми зобов'язаннями. Ліквідність - оцінювальний показник платоспроможності, що визначає здатність підприємства бути платоспроможним. Від ступеня ліквідності балансу залежить платоспроможність суб'єкта.

Література:

1. Абрютіна, М.С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: учеб. пос. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Дело и сервис, 2001. 266 с.
2. Бланк, И.А. Основы финансового менеджмента. В 2-х т. Т.1. К.: Эльга, 2006. 590 с.
3. Мельник, В.М. Основи економічного аналізу Ірпінь, 2008. 182 с.
4. Економічний аналіз: навч. посібник. М.А. Болюх та ін.; за ред. М.Г. Чумаченка. 2.вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2003. 555с.
5. Бердар, М.М. Фінанси підприємств: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
6. Пічугіна, Т.С. Фінансовий аналіз у схемах і таблицях: навчальний посібник. Львів, Новий Світ - 2000. 2001. 326 с.
7. Коробов, М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: навч. посіб. 2. вид. К.: Знання КОО, 2001. 378 с.
8. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства: навч. посібник. К.: Алерта, 2003. 486 с.
9. Базилінська, О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика. 2-ге вид: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 328с.
10. Уткин, Э.И. Финансовый менеджмент: учебник для вузов. М.: Зеркало, 2001. 216с.
11. Ковалев, В.В. Введение в финансовый менеджмент. М.: Финансы и статистика, 2005. - 768 с.
12. Лахтіонова, Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2004. 368 с.

О.М. Ковальов,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент Л.В. Домбровська

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Зроблено наголос на необхідності формування механізму корпоративного управління з огляду на сукупність зовнішніх і внутрішніх механізмів. Відображено схему конкретизації організаційної складової механізму

корпоративного управління. Складено класифікаційну характеристику суб'єктів механізму корпоративного управління.

Ключові слова: *корпоративне управління, механізм корпоративного управління, складові механізму корпоративного управління.*

Механізм корпоративного управління є важливим елементом управлінської системи акціонерного товариства будь-якого виду економічної діяльності, через який здійснюється стратегічний безперервний регулювальний вплив на корпоративні відносини щодо забезпечення погодження інтересів всіх учасників.

Механізм корпоративного управління доцільно розглядати у сукупності зовнішніх механізмів, що базуються на залученні посередників у взаємовідносини між акціонерами та менеджментом (державою, фондовим ринком тощо), й внутрішніх механізмів, які базуються на створенні умов контролю діяльності менеджерів в інтересах акціонерів [1]. Вважаємо, що внутрішні механізми корпоративного управління необхідно досліджувати через організаційну складову, що забезпечує відносини між органами управління в акціонерному товаристві. Необхідно зазначити, що умовно їх можна поділити на внутрішні механізми прямої дії та внутрішні механізми зворотного зв'язку.

Зовнішні механізми корпоративного управління передбачають вплив корпоративних посередників на відносини акціонери – менеджмент, а саме: через державне законодавче регулювання, рекомендаційні корпоративні норми, створення інфраструктурного забезпечення відносин на фондовому ринку, механізми злиття, поглинання та банкрутства тощо.

Схему конкретизації організаційної складової механізму корпоративного управління представлено на рис. 1.

Рис. 1. Складові механізму корпоративного управління

Механізм корпоративного управління є категорією управління, оскільки потребує: передумов формування, процедур забезпечення, оцінки функціонування та напрямів вдосконалення. Він є не тільки інструментом встановлення корпоративного контролю.

Характерними ознаками сформованого механізму корпоративного управління є склад учасників, що визначає цілі та може змінюватися: менеджмент є висококваліфікованим, досвідченим, психологічно сумісним; усвідомлення єдності загальних, індивідуальних цілей та інтересів; розв'язання проблем є колективним.

Елементами механізму корпоративного управління можна вважати первинні ознаки, що характеризують його властивості та умовно вважаються

неподільними. Ми розглядаємо їх у сукупності елементів: корпоративні норми, склад і структура органів управління (наглядової ради та виконавчого органу), права акціонерів, ступінь концентрації власності, склад і кількість учасників та акціонерів (внутрішні й зовнішні), інформаційне забезпечення тощо. Взаємовплив елементів один на одного змінює їх стан тим самим, визначає способи їх взаємодії, що ґрунтуються на використанні суб'єктами управління методів – адміністративних, організаційно-розпорядчих, економічних та соціально-психологічних.

Суб'єкти механізму корпоративного управління можна класифікувати за ознаками (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика суб'єктів механізму корпоративного управління [2]

№ з/п	Ознака		Характеристика
1	За напрямом дії	внутрішні	акціонери (міноритарні та мажоритарні), трудовий колектив, менеджмент товариства
		зовнішні	акціонери, постачальники, покупці, конкуренти, банки та інші фінансові установи, держава та державні органи влади, інвестори тощо
2	За цілями	економічні	міноритарні акціонери, трудовий колектив, менеджмент, постачальники, покупці, банки, держава
		не економічні (управління, контроль)	мажоритарні акціонери, менеджмент, інвестори тощо
3	Форма відносин	регламентована	акціонери – менеджмент менеджмент – трудовий колектив
		договірна	менеджмент – ділові партнери тощо

Взаємодія суб'єктів механізму корпоративного управління спрямована на сукупність відносин з приводу контролю, відповідальності, підзвітності та прозорості. Елементи механізму корпоративного управління поєднуються у взаємодію через функції планування, організації, мотивації та контролю, а також загальноекономічні та часткові принципи управління.

Значний вплив на специфіку механізму корпоративного механізму має склад відносин, що формуються під впливом зовнішнього оточення та внутрішнього середовища самого акціонерного товариства. За

макроекономічним підходом, за першою ознакою, чинники впливу поділяються на зовнішні та внутрішні. З іншого погляду, їх можна поділити на такі групи: політичні (діють на рівні держави та державних органів влади, формують певне середовище для розвитку корпоративного управління); економічні (залежать від стратегічного розвитку держави, державного бюджету, інвестиційного клімату, доступності фінансових ринків, механізмів використання корпоративних прав та ін.); соціальні (базуються на ступені зайнятості в державі, захисті прав всіх громадян).

При вдосконаленні механізму, дієвість і ефективність корпоративного управління визначаються як результат поєднання цих чинників. Кожна конкретна система корпоративного регулювання повинна розвиватися через урахування таких факторів: широти регуляції та її обсягу; суворості процесу регуляції; джерел регулятивних актів та механізму їх запровадження.

Література

1. Сірош М.В. Особливості, механізми та етапи формування моделі корпоративного управління в Україні. *Держ. інформ. бюл. про приватизацію*. 2014. № 10. С. 39-42.
2. Хацер М.В. Характеристика основних груп суб'єктів корпоративних відносин. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2017. № 2(1). С. 287-295. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2017_2%281%29__35 (дата звернення 15.09.2019).

Н.В. Котула,

спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – старший викладач Л.С. Пипкіна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ОБЛІКУ НЕРОЗПОДІЛЕНОГО ПРИБУТКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Досліджено різні підходи до розподілу прибутку. Запропоновано вдосконалення розподілу та використання нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) в господарських товариствах.

Ключові слова: витрати, доходи, звіт про фінансові результати, облік, нерозподілений прибуток.

На сучасному етапі розвитку економіки дослідження сутності прибутку, його класифікації, а також засобів забезпечення ефективності його використання та джерел його формування є необхідними з огляду на постійні зміни в економічному житті країни. Зокрема, С.Ф. Голов стосовно формування прибутку висловлює думку, що зі зростанням ролі інтелектуального капіталу як ключового чинника успіху в сучасних умовах господарювання необхідно переглянути традиційні погляди на бухгалтерський облік і фінансову звітність, а саме на формування механізму інтелектуального капіталу у формуванні прибутку та відображення його в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності [1, с.247].

Прибуток підприємства є основним фінансовим показником діяльності господарюючого суб'єкта, який відображає ефективність роботи підприємства шляхом проведення та прийняття цілеспрямованих управлінських рішень. Прибуток підприємства в бухгалтерському обліку розглядається як чистий (за мінусом податку на прибуток підприємства) фінансовий результат звітного періоду з подальшим його розподілом на певні потреби підприємства, які зазначаються в установчих документах підприємства. Нерозподілений прибуток – це частина чистого прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства після виплати доходів власникам у вигляді дивідендів, формування резервного капіталу, поповнення статутного капіталу та використання на інші потреби [2].

Згідно з інструкцією «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» від 30 листопада 1999 р. № 291 (далі – Інструкція № 291) для відображення в бухгалтерському обліку прибутку підприємства застосовують рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», який має такі субрахунки:

- 441 «Прибуток нерозподілений»;
- 442 «Непокриті збитки»;
- 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» [3].

Слід зазначити, що рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» не призначений для відображення порядку формування прибутку до оподаткування. Внаслідок цього в план рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій внесений рахунок 79 «Фінансові результати», який проводить формування доходів і витрат підприємства звітного періоду для подальшого нарахування податку на прибуток підприємства чи автоматичного списання збитку підприємства звітного періоду до рахунку 442 «Непокриті збитки».

Під час створення підприємства в установчих документах засновники мають право зазначити напрями, за якими буде розподілений прибуток.

Основними напрямками розподілу прибутку є:

- формування резервного капіталу;
- покриття збитків минулих періодів;
- виплата дивідендів;
- збільшення розміру зареєстрованого (пайового) капіталу;
- заохочувальні фонди;
- інші фонди.

Якщо підприємство в минулих звітних періодах отримало збиток, то для його погашення використовують нерозподілений прибуток та проводять такий запис: Дт 441 Кт 442.

Таким чином, відображення в обліку розподілу прибутку за рахунок нарахованих дивідендів (як фізичним, так і юридичним особам) здійснюється за таким записом: Дт 443 Кт 671.

Інколи засновники підприємства за власним бажанням приймають рішення щодо збільшення розміру зареєстрованого (пайового) капіталу. За умови зміни та перезатвердження установчих документів в обліку проводиться такий запис:

Дт 46 Кт 40 – на суму збільшеного зареєстрованого (пайового) капіталу;

Дт 443 Кт 46 – спрямування частини прибутку на формування

збільшеного зареєстрованого (пайового) капіталу.

Деякі підприємства України для заохочення своїх працівників створюють з прибутку заохочувальні фонди. За рахунок такого фонду підприємство може проводити такі нарахування:

- виплата винагород (премій) за підсумками роботи за рік;
- подарунки до свят і ювілеїв;
- путівки на відпочинок або санаторно-курортне лікування працівників;
- харчування працівників на підприємстві;
- надання надбавок та доплат, які перевищують встановлені законодавством розміри, а також надбавок та доплат, які непередбачені чинним законодавством, матеріальної допомоги, оздоровчих та інших виплат.

Можна створити на підприємстві за рахунок чистого прибутку додатковий фонд матеріального заохочування працівників та включити його у склад додаткового капіталу (Д-т 443 К-т 425). За рахунок такого фонду можна нарахувати та виплатити премії [4, с.135] .

Крім заохочувальних фондів, господарюючі суб'єкти мають право на свій розсуд, формувати інші фонди для подальшого їх використання з метою отримання економічної ефективності розвитку підприємства. Для відображення цього процесу на рахунку 425 «Інший додатковий капітал» проводяться формування субрахунків з метою формування:

- фонду виробничого розвитку підприємства;
- фонду розвитку соціальної інфраструктури (соціальних потреб) підприємства;
- страхового фонду;
- фонду нагромадження;
- фонду споживання;
- цільових фондів, тощо.

В обліку відображення формування зазначених фондів проводять записом: Дт 443 Кт 425.

Для збільшення ефективності роботи кожне підприємство має:

- враховувати всі внутрішні та зовнішні фактори впливу на прибуток;
- контролювати витрати (проводити політику оптимізації витрат) з метою недопущення перевищення їх над доходами.

Відповідно до законодавства, держава не втручається у процес розподілу прибутку, тим самим вона залишає право самостійно встановлювати розмір або ту суму, яку власники отримують від прибутку. Це може призвести до вилучення коштів, які б могли піти на розвиток, тому, на нашу думку, держава повинна встановити певний відсоток нерозподіленого прибутку, який повин залишатися на потреби підприємства.

Частина прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, може бути раціонально розподілена. На нашу думку, доцільно сформувати декілька фондів, які б дали можливість розвитку а саме:

1. фонд розвитку виробництва;
2. фонд розвитку соціальної сфери;
3. фонд матеріального заохочення;
4. резервний фонд;
5. страховий фондів;
6. інші фонди, що створені на підприємстві.

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, передбачений рахунок 43 «Резервний капітал» для узагальнення інформації про стан та рух резервного капіталу підприємства.

Створюючи резервний фонд, підприємство має на меті перестраховатися на випадок непередбачуваних обставин, наприклад, коли підприємство змінює напрям виробництва (диверсифікація) або коли виникають збитки, підприємство покриває їх за рахунок резервного фонду, тобто підприємство страхує на випадок економічних криз. А розмір відрахувань до резервного капіталу може встановлюватися підприємством самостійно. Іноді підприємство формує окремий страховий фонд на випадок стихійного лиха, пожеж, цунамі, аварій та інших непередбачуваних обставин.

Таким чином, формування та розподіл прибутку є одним з основних шляхів формування додаткових джерел фінансування діяльності підприємства та виплати дивідендів учасниками. Запропоновані заходи дають можливість більш чітко відобразити інформацію щодо розподілу прибутку та надавати її зацікавленим особам для прийняття управлінських рішень.

Література

1. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: монографія. Київ. Центр учбової літератури, 2007. 522.
2. Закон України від 05.10.2017 № 2164-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (щодо удосконалення деяких положень). URL: zakon.rada.gov.ua/go/2164-19 (дата звернення 15.09.2019).
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення 15.09.2019).
4. Прохар Н.В. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики : монографія .Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. 257 с.

С.В. Лебідь,

спеціальність 075 «Маркетинг»

Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування В.В. Ляшенко

МАРКЕТИНГ ІННОВАЦІЙ У ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено поняття інноваційного розвитку підприємства та маркетингу інновацій. Визначено структуру можливостей маркетингу інновацій в інноваційному розвитку підприємств.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, інноваційний розвиток підприємств, маркетинг інновацій.*

Інноваційний розвиток – це процес господарювання, що спирається на безперервний пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства у змінних умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і пов'язаний з модифікацією існуючих і

формуванням нових ринків збуту.

Інноваційний розвиток підприємства варто визначати як процес спрямованої закономірної зміни стану підприємства, що залежить від інноваційного потенціалу цього підприємства та джерелом якого є інновації, що створюють якісно нові можливості для подальшої діяльності підприємства на ринку шляхом реалізації уміння знаходити нові рішення, ідеї та у результаті винаходів [1, с.30].

В умовах вітчизняного нестабільного ринку із жорсткою конкуренцією проблема маркетингу інноваційної діяльності значно активізується. Для підприємства, що функціонує в таких умовах маркетинг є необхідним об'єктивним засобом управління і одночасно методологією його ринкової діяльності. Ринок формує свої умови та інновації є результатом ефективного використання цих умов.

Автори відзначають, що маркетинг інновацій слід одночасно розглядати:

- як концепцію ринкової діяльності підприємства (філософію бізнесу), коли в змінах вбачають джерело доходу;
- як аналітичний процес, що передбачає виявлення ринкових можливостей інноваційного розвитку;
- як засіб активного впливу на споживачів та цільовий ринок у цілому, що пов'язаний з виведенням та просуванням інновації на ринок;
- як функцію інноваційного менеджменту, спрямовану на виявлення можливих напрямків інноваційної діяльності, їх матеріалізацію і комерціалізацію [2].

Маркетинг інновацій може бути визначений як сукупність дій, прийомів, методів, систематична активність суб'єктів економічних відносин щодо розробки і просування на ринку нових товарів, послуг та технологій для задоволення потреб і запитів споживачів (суспільства) у більш ефективний, ніж у конкурентів, спосіб на основі оновлення та підвищення рівня складових потенціалу підприємства, пошуку нових напрямів та засобів його використання з метою отримання прибутку та забезпечення умов тривалого виживання й

розвитку на ринку.

Маркетинг інновацій на підприємствах варто розуміти як комплексне використання принципів і методів маркетингу з метою створення на підприємствах необхідних умов для пошуку продуктивних змін, їх здійснення, поширення й комерціалізації.

Загальновідомо, що комплекс інноваційного маркетингу включає розробку інноваційної стратегії, аналіз ринку й оперативний маркетинг.

Способи і форми використання інноваційного маркетингу дуже різноманітні.

Структура можливостей інноваційного маркетингу виглядає так [3]:

1) аналіз ринку й оточення: спостереження за найважливішими новаціями в технологічній сфері і виявлення критичних факторів технологічного розвитку; систематичне дослідження ринку для виявлення споживчого попиту і ринкових ніш з високим потенціалом прибутку, поведінки конкурентів;

2) розвиток на підприємстві: керівництво підприємства – джерело імпульсів, що визначає місце інновацій у рамках філософії підприємства і його цілеспрямованості; стимулювання функціональними підрозділами для досягнення синергетичного ефекту на максимально ранній стадії реалізації інновацій;

3) застосування на підприємстві: забезпечення комунікації та узгодження на ключовому стику «маркетинг/збут – дослідження/розробки»; упровадження маркетингового мислення на всіх рівнях керівництва і у всіх сферах міжособистісної комунікації, розвиток кооперативного стилю управління для активізації творчого потенціалу співробітників, створення вільних зон і одночасно послідовне управління інноваційними проектами; створення інноваційних гуртів, систематична генерація ідей у командній роботі з використанням технологій, що стимулюють творче мислення, насамперед, з орієнтацією на такі критерії, як ринковий успіх, технічна виконуваність і фінансова забезпеченість.

Таким чином здійснення господарської діяльності на засадах

маркетингу інновацій дозволить підприємству знайти і реалізувати ринкові можливості інноваційного розвитку для підвищення рівня його конкурентоспроможності, укріплення ринкових позицій, підвищення ефективності функціонування, забезпечення умов тривалого виживання і розвитку.

Література

1. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб./ за ред. П.П. Микитюка. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
2. Маркетинг інновацій та інновації в маркетингу : монографія / за ред. д. е. н. проф. С.М. Ілляшенка. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 615 с.
3. Балабанова Л.В. Управління конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга : монографія. Донецк: ДонГУЭТим. М. Туган-Барановского, 2004. 147 с.

С.В. Лебідь,
спеціальність 075 «Маркетинг»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – доцент кафедри підприємництва,
управління та адміністрування В.В. Ляшенко

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ

Досліджено поняття інноваційного розвитку та економічної безпеки підприємств. Визначено основні фактори впливу на економічну безпеку підприємств.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, економічна безпека підприємств, інноваційна діяльність.*

Підприємствам належить основна роль у реалізації програми науково-технічного розвитку країни й суспільства.

Саме підприємства концентрують матеріальні, фінансові, людські ресурси, необхідні для здійснення стратегії інноваційного розвитку. Необхідність інноваційного розвитку підприємств визначає нові вимоги до менеджменту, а саме до змісту й методам управлінської діяльності. Значимим об'єктом управління стає процес відновлення всіх елементів виробничих систем.

Сьогодні управління інноваційним розвитком підприємства є вже не одиничним актом впровадження нововведення, а цілеспрямованою системою заходів щодо генерування й розробці ідей, впровадженню й освоєнню нововведення, комерціалізації інновацій.

Проблема формування стану економічної безпеки підприємства знаходиться у площині наукового дослідження сучасних проблем інноваційного розвитку та перебуває у просторі підвищеної уваги вітчизняних і зарубіжних науковців.

Економічна безпека підприємства – це певний стан системи ведення господарства, яке крім того ще й спрямоване на мобілізацію всіх наявних на підприємстві корпоративних ресурсів з метою захисту його (підприємства) від небажаних впливів у сьогоденні й майбутньому часу для найбільш ефективного використання цих ресурсів. Тобто система здатна само організовуватися й само реалізуватися, зберігаючи рівновагу й стійкість при мінімізації погроз.

Економічна безпека підприємства – як стан захищеності підприємства від небажаних впливів, як зовнішнього так і внутрішнього характеру, при максимально ефективному використанні наявних ресурсів (потенціалу підприємства).

Економічна безпека – це такий стан національної економіки, що дає можливість зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх погроз, здатність задовольняти потреби особистості, родини, суспільства й держави.

Економічна безпека інноваційної діяльності підприємства – це стан ефективного використання його ресурсів та ринкових можливостей для запобігання погроз зовнішнього та внутрішнього середовища, які виникають в процесі планування, забезпечення та організації діяльності, пов'язаної з практичним використанням ідей, наукових досліджень та розробок, що сприяють підвищенню економічних та соціальних результатів господарювання на базі формування конкурентних переваг підприємства [1, с.250].

Загрози в інноваційній діяльності можна об'єднати за такими групами.

До першої групи доцільно віднести загрози, що виникають в процесі забезпечення інноваційної діяльності, а саме: загрози незабезпечення інноваційного проекту достатнім рівнем фінансування включають:

- нездобуття коштів, необхідних для розробки інноваційного проекту;
- бюджет проекту може виявитися дефіцитним унаслідок ліквідації, банкрутства або накладення арешту на майно кредиторів;
- загрози, пов'язані з недостатнім рівнем кадрового та техніко-технологічного забезпечення інноваційних процесів.

Друга група це загрози, що можуть виникати в процесі організації інноваційної діяльності (загрози невиконання господарських угод), як:

- відмова партнера від укладення договору після проведення переговорів;
- укладення угод з неплатоспроможними партнерами;
- невиконання партнерами договірних зобов'язань у встановлений термін;
- забруднення довкілля та спричинення збитку;
- відтік конфіденційної інформації або з вини співробітників, або в результаті промислового шпигунства, організованого конкурентами;
- неправильний вибір ринків збуту і неповна інформація про конкурентів або відсутність достовірної інформації про конкурентів;
- поява на ринку виробників з інших галузей, що пропонують однотипні, здатні задовольнити попит споживачів.

Уникнути повністю загрози в інноваційній діяльності неможливо, оскільки інновації і ризик – це дві взаємозв'язані категорії.

Складне середовище, в якому працює підприємство, потребує від нього постійної роботи над удосконаленням прийняття управлінських рішень щодо гарантування його економічної безпеки. Необхідною складовою цього процесу є аналіз і оцінка функціонування підприємства. Вибір методів їхнього здійснення визначається ціллю та спрямуванням можливого впливу на елементи внутрішнього та зовнішнього середовища або їх комбінацію.

Результативна інноваційна діяльність обумовлює формування

конкурентних переваг підприємства, що дозволяє йому успішно функціонувати на ринку.

Отже, дуже важливо забезпечити стабільність інноваційних процесів на підприємстві, а це і є основним завданням формування економічної безпеки інноваційної діяльності.

У якості основних факторів, що негативно впливають на безпеку українських підприємств можна виділити наступні:

- активна участь представників влади в управлінні комерційною діяльністю підприємства;
- використання кримінальних структур для впливу на конкурентів;
- відсутність законодавчої бази, що дозволяють у повному обсязі протидіяти несумлінній конкуренції;
- відсутність у країні сприятливих умов для проведення науково-технічних досліджень;
- відсутність докладної й об'єктивної інформації про суб'єктів підприємницької діяльності й про їхнє фінансове становище;
- відсутність культури ведення справ у підприємницькій середовищі;
- застосування оперативних і технічних методів з метою одержання потрібної інформації про конкурентів.

Система економічної безпеки підприємства й механізм її забезпечення передбачають рішення завдань економічної безпеки не тільки спеціально створеним підрозділом – службою економічної безпеки, а при активній участі всіх відділів і служб підприємства в межах покладених на керівників структурних підрозділів обов'язків із проблем безпеки.

Література

1. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : навч. посіб./ за заг. ред. д-ра економ. наук, професора Ястремської О.М., канд. екон. наук, доцента Верещагіної Г.В. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2010. 392 с.

О.М. Лєсогорова,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент Л.В. Домбровська

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуті підходи до визначення суті управління економічною безпекою підприємства, систематизовано принципи, на яких має ґрунтуватися система управління економічною безпекою підприємства, дана характеристика основних етапів формування системи управління економічною безпекою підприємства.

Ключові слова: *управління економічною безпекою підприємства; система управління економічною безпекою підприємства.*

Управління економічною безпекою підприємства – управління з ефективним використанням ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії [1].

Головною метою системи управління економічною безпекою підприємства є попередження кризових ситуацій і мінімізація впливу негативних факторів на діяльність підприємства.

До основних завдань системи управління економічною безпекою підприємств слід зарахувати:

- 1) збір, аналіз, оцінку зовнішнього оточення та прогнозування розвитку подій;
- 2) захист законних прав і інтересів підприємства;
- 3) вивчення діяльності конкурентів, партнерів, клієнтів;
- 4) забезпечення збереження матеріальних цінностей;
- 5) виявлення, попередження, припинення можливих протиправних дій співробітників, конкурентів;
- 6) захист комерційних таємниць тощо.

Основні принципами, на яких повинна ґрунтуватися система управління

економічною безпекою підприємств, відображені на рис. 1.

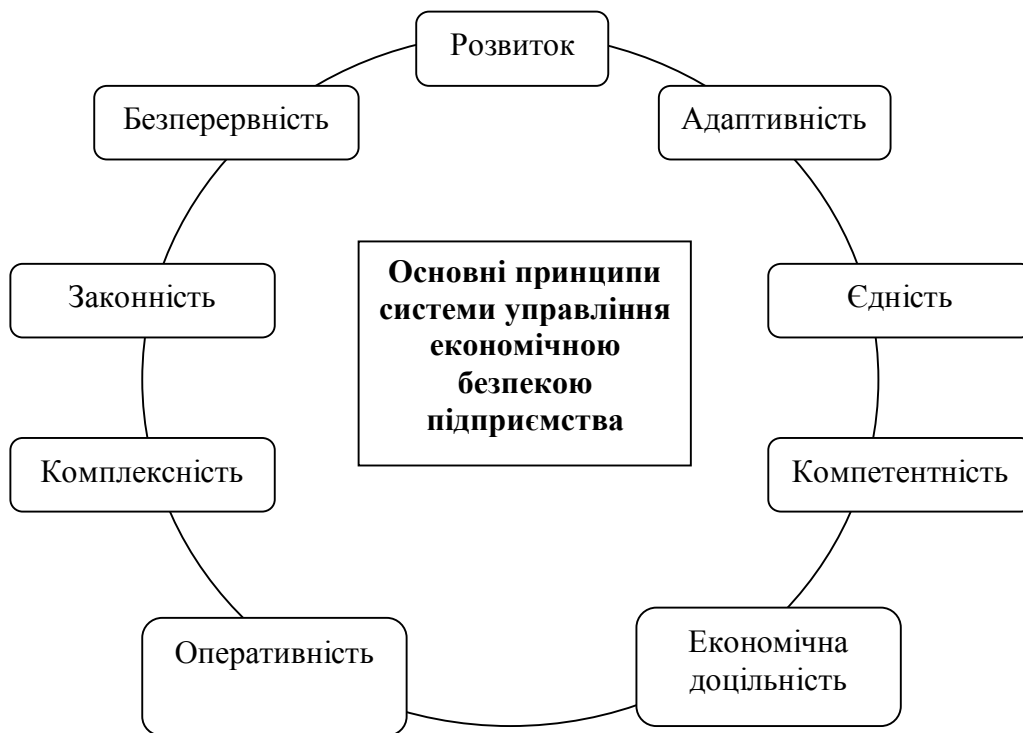

Рис. 1. Принципи системи управління економічною безпекою підприємства

Формування системи управління економічною безпекою підприємства охоплює такі основні етапи [2]:

- вивчення специфіки бізнесу підприємства, сегмента, який воно охоплює на ринку; визначення місії та цілей діяльності;
- моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища, у якому працює підприємство, вивчення інформації про кризові ситуації, їхні причини і шляхи врегулювання, виявлення наявних та потенційних загроз економічній безпеці підприємства, ретельний аналіз отриманої інформації;
- оцінка рівня економічної безпеки підприємства за кожною складовою (фінансова, кадрова, виробничо-технологічна, інформаційна), аудит наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам;

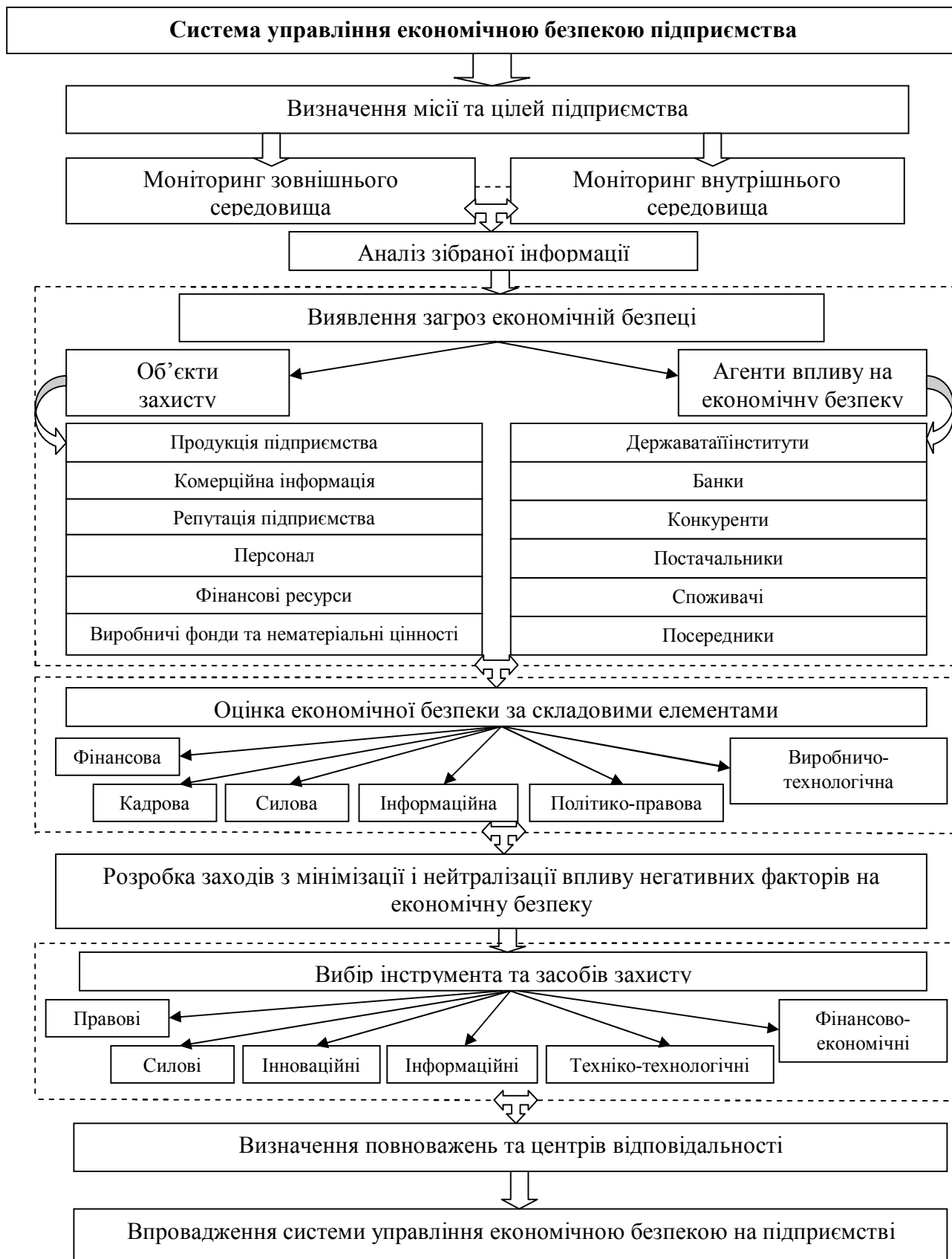

Рис. 2. Система управління економічною безпекою підприємства

- моделювання нової системи економічної безпеки підприємства;
- упровадження сформованої системи на підприємстві та оцінка її ефективності (рис. 2).

Отже, система управління економічною безпекою підприємства є комплексом заходів різного спрямування, які мають на меті захистити його інтереси від негативного впливу ззовні. Базується на об'єктах, суб'єктах системи, меті, завданнях, принципах та інструментах економічної безпеки. Безпосередньо питаннями її забезпечення займається служба безпеки підприємства. Таким чином, можна зробити висновок, що формування системи управління економічною безпекою підприємства – це складний та багатовимірний процес, від якого залежить його стійкий розвиток та захищеність від загроз і небезпек.

Література

1. Іванків О.Я. Сутність системи економічної безпеки підприємства в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2018. Вип. 11. С. 109-112.
2. Ус Ю.В. Управління економічною безпекою: організаційний аспект. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2015. №49. С. 270-273.

О.Р. Маляренко,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент І.С. Крамаренко

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Здійснено діагностика фінансово-економічних показників діяльності сільськогосподарських підприємств України. Проаналізовано основні показники ліквідності та фінансової стійкості підприємств.

Ключові слова: *ліквідність, фінансова стійкість, фінансово-економічні показники, сільськогосподарські підприємства.*

Традиційно діагностика фінансового стану аграрних підприємств в Україні проводиться на основі співставлення фактичних та нормативних

значень широкого кола фінансових коефіцієнтів [1, с.359]. Система показників оцінювання фінансової діяльності підприємства може бути умовно поділена на чотири групи, що характеризують різні її аспекти: показники фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності та рентабельності. Однак для оцінювання фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств за такою системою публічної інформації недостатньо, тому здійснимо аналіз показників структури балансу, фінансово-економічної та інвестиційної діяльності.

Звернемо увагу на низький рівень здатності аналізованих підприємств ліквідувати поточну заборгованість грошима негайно (коефіцієнт абсолютної ліквідності). При нормативі коефіцієнту 0,2–0,35 за весь період дослідження він становив 0,00. На нашу думку, основною причиною цього є високий рівень дебіторської заборгованості і, як наслідок, незначний обсяг оборотних коштів у підприємств.

Діагностика показників ліквідності свідчить, що зниження платоспроможності сільськогосподарських підприємств України у 2014–2018 рр. відбулось за рахунок зростання дебіторської заборгованості внаслідок відволікання оборотних коштів.

Надважливим питанням для ефективного розвитку господарств в складних ринкових умовах є виявлення джерел формування фінансових ресурсів (грошових коштів), якими розпоряджаються сільськогосподарські підприємства. У даному випадку підприємства можуть розраховувати як на власні, так і позичкові грошові ресурси.

Таблиця 1

Динаміка показників ліквідності сільськогосподарських підприємств України за 2014-2018 роки

	2014	2015	2016	2017	2018	Зміна (+,-)
Коефіцієнт покриття	1,64	1,50	1,19	1,54	1,56	-0,07
Коефіцієнт швидкості ліквідності	1,63	1,50	1,19	1,53	1,56	-0,07
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Складено та розраховано за даними Державної служби статистики України [2]

Найбільш інформативними показниками взаємозалежності джерел фінансових ресурсів, на нашу думку, є показники фінансової стійкості. Нами проведено аналіз рівня та динаміки показників фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств України різних форм власності (табл. 2).

За досліджуваний період позитивним в діяльності сільськогосподарських підприємств є збільшення власних обігових коштів на 131972926 тис. грн., а це означає їхню здатність платити поточні борги й можливість розширювати виробництво. Однак негативним є відхилення від нормативних значень та постійне зменшення показників забезпечення оборотних активів власними коштами, фінансової стійкості при одночасному збільшенні фінансової залежності.

Коефіцієнт фінансової залежності характеризує ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Занадто велика частка позикових коштів знижує платоспроможність і фінансову стійкість підприємства і зменшує ймовірність отримання кредиту. Правда, інколи зростання рівня цього показника може бути свідченням посилення ступеня фінансової надійності підприємства, довіри до нього з боку кредиторів. Проте і велика частка власних коштів не може оцінюватися позитивно, оскільки, якщо рентабельність активів підприємства перевищує вартість джерел позикових коштів, то за браком власних коштів вигідно взяти кредит.

Таблиця 2

Динаміка показників фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств України за 2014-2018 роки

	2014	2015	2016	2017	2018	Зміна (+,-)
Власні обігові кошти	103924539	172265531,5	212675401	222878938	235897465,2	131972926
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,39	0,33	0,16	0,35	0,36	-0,03
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,42	0,40	0,24	0,48	0,33	-0,08

Продовження табл. 2.

Коефіцієнт фінансової залежності	0,58	0,60	0,76	0,52	0,67	0,08
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,58	0,60	0,76	0,52	0,51	-0,07
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,72	0,67	0,32	0,92	0,96	0,24
Показник фінансового левериджу	0,38	0,25	0,17	0,14	0,17	-0,21
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,58	0,50	0,28	0,54	0,57	-0,01

Складено та розраховано за даними Державної служби статистики України [2]

Оптимальне його значення для підприємств України має бути меншим за 2,0 [3]. Проте числове значення цього показника може змінюватися залежно від галузевої приналежності підприємства, стадії його життєвого циклу, інноваційної та інвестиційної привабливості тощо.

Оцінюючи значення коефіцієнта фінансової залежності (табл. 2) бачимо, що за період 2014–2018 років він знаходиться в межах оптимального від 0,58 до 0,67.

Позитивним в діяльності сільськогосподарських підприємств за досліджуваний період є збільшення чистого прибутку у 3,31 рази. Однак, для сільськогосподарських підприємств одним з найважливіших показників ефективності діяльності є рентабельність виробництва. У цілому можна сказати, що діяльність сільськогосподарських підприємств є прибутковою. Проте, сьогодні залишається головною проблемою сільськогосподарських підприємств України є низька рентабельність виробництва. Оскільки ця проблема може бути пов'язана з двома причинами: занижена ціна на продукцію та надмірні витрати, можна запропонувати рекомендації щодо поліпшення фінансового стану маркетингового та виробничого характеру.

Література

1. Журавська А.Р. Діагностика фінансового стану сільськогосподарських

підприємств: проблеми та перспективи удосконалення. *Вісник ЖНАЕУ*. 2012. №2. Т.2. С. 357-365.

2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент: підручник. К. : КНЕУ, 2009. 536 с

4. Крамаренко І.С., Бондаренко Л.А. Дослідження економічних показників виробництва агропродовольчої продукції України. *Агросвіт*. 2018. №2. С.17-22

5. Kramarenko, Irina Analysis of production of agro-food products by regions of Ukraine: spatial asymmetries. Social and economic aspects of sustainable development of regions, T2. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2018; ISBN 978-83-62683-52-9 [in Ukrainian].

К.В. Мануленко,
спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету « Україна»
Науковий керівник – д-р екон.наук, професор кафедри Р.С. Зубков

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ В РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ

У тезах розглянуті такі положення, як виявлення сили впливу глибини асортименту на функціональні чинники, що визначають обсяг товарообороту підприємств та сформована комплексна інтерпретація отриманих результатів.

Ключові слова: управління асортиментом, роздрібна торгівля, асортиментна достатність, товарний асортимент.

Прискорення процесу ринкових перетворень в Україні потребує вдосконалення існуючих стереотипів господарювання, методів планування та принципів управління. Основою мають стати об'єктивні чинники розвитку, пізнання і використання яких залежить від рівня управління суб'єктом ринку, його ресурсних можливостей, що постійно трансформуються під впливом змін зовнішнього і внутрішнього середовища.

Завданням, щодо удосконалення управління в роздрібній торгівлі є формулювання та комплексна інтерпретація факторів маркетингової товарної політики, що впливають на діяльність з управління асортиментом. Це дозволить визначити закономірності та розбіжності у формуванні та реалізації асортиментної політики роздрібних підприємств різних типів та

раціоналізувати асортиментну діяльність підприємства у ринковому середовищі.

У сучасних умовах високого рівня конкуренції на роздрібному ринку продовольчих товарів можливість значимого росту рентабельності товарообороту не має вагомій перспективи. Більшість торговельних підприємств дотримуються вірної корпоративної політики зосередження на зростаючих обсягах реалізації, навіть за умови незначного зниження рентабельності. Мінімаркети мають резерв збільшення глибини асортименту, особливо там, де застосовується традиційна форма продажу товарів. В першу чергу такі дії мають позитивно вплинути на збільшення ефективності використання потоку відвідувачів і зростання середньої ціни покупки. Супермаркетам доцільно продовжити політику помірною збільшення глибини асортименту. Це особливо позитивно вплине на збільшення кількості відвідувачів, а також обумовить посилення тенденції на зростання комплексності покупки, що позначиться на її середній ціні.

Дослідження ефективності діяльності магазинів з різною формою торгівлі, показав, що однією з причин високого рівня поточних витрат та низької товарооборотності запасів в магазинах, які реалізують товари за традиційною формою, є дуже високий рівень асортиментизації товарів відносно розміру торгової площі магазинів.

Зазначені обставини обумовлюють доцільність визначення граничних меж глибини асортименту товарної пропозиції, які б коригували комерційні зусилля підприємств з огляду на внутрішні можливості і зовнішні потреби.

Для регулювання глибини асортименту необхідно створити відповідний інформаційний базис для здійснення розрахункових операцій.

Доцільні межі товарної диференціації мають визначатися поняттям асортиментної достатності.

Асортиментна достатність – це перелік допустимої кількості різновидів товарів у магазині в розрізі визначених товарних груп, перевищення якої призводить до зниження рівня обслуговування споживачів, створює перешкоди

для здійснення торговим підприємством соціальної функції забезпечення споживачів пріоритетними товарами, обумовлює послаблення конкурентної позиції на цільовому ринку.

Асортиментна достатність включає товари, які доцільно з тих чи інших причин пропонувати споживачам в даному магазині. Тому вона представляє собою комплекс товарів, що мають різне значення з огляду на стан і перспективи трансформації товарообороту та формування комерційного доходу підприємства.

Збільшення асортиментної достатності може здійснюватись за умови зростаючої рентабельності товарообороту. В разі її зниження, якщо це не пов'язано з явними причинами, що обумовлені асортиментною політикою, необхідно зменшити кількість асортиментних різновидів товарів за рахунок виключення менш перспективних з них, що входять до групи товарів додаткового асортименту.

Задля забезпечення гнучкого пристосування підприємства до змінюваних умов середовища і недопущення зниження рентабельності реалізації, перелік товарів асортиментної достатності необхідно коригувати в оперативному режимі. Причинами негайного вилучення окремих товарів з його складу можуть бути: перевищення встановлених строків реалізації товарів, якщо обсяг їх закупівлі відповідав мінімальній партії поставки/замовлення/; зростання ціни закупівлі товарів зі знижуваною продуктивністю, якщо воно перевищило зростання ціни товару-аналога; порушення умов поставки товарів, що обумовило економічну недоцільність подальшої роботи з даними товарами; вирішення тактичних завдань конкурентної боротьби.

Серед товарів асортиментного максимуму (група пріоритетного асортименту) слід виділити модальні товари. Це товари, які користуються найвищим попитом в даний період на відповідному регіональному ринку.

Виявлення модальних товарів може здійснюватись тільки на основі аналізу структури потоварної реалізації. Необхідне широке охоплення ринку і отримання інформації у режимі постійного спостереження за його

кон'юнктурую.

Зазначені товари мають бути обов'язково в складі товарної пропозиції магазинів. Навіть незначний збій в постачанні цих товарів не лише вплине на зменшення обсягу їхньої реалізації, а й може нанести шкоду іміджу підприємства. Лояльність до нього певних груп споживачів може знизитись, якщо вони не знайдуть у продажу товари, що стали об'єктом постійного попиту.

Отже, орієнтація мінімаркетів на реалізацію найбільш популярних товарів є виправданим маркетинговим рішенням. Обмеженість торгової площі не дозволяє пропонувати велику кількість асортиментних різновидів, тому необхідно зосередитись на товарах підвищеного попиту. Крім того, контингент відвідувачів мінімаркетів і не потребує глибокої асортиментної диференціації, але досить швидко реагує на відсутність у продажу товарів їхньої «першої потреби».

Таким чином, поглиблення асортименту не завжди забезпечує адекватне зростання обсягу реалізації товарів. Мінімаркети суттєво перевищили глибину асортименту, в той час як супермаркетам доцільно продовжити політику помірною збільшення глибини асортименту. Рациональні межі товарної диференціації мають визначатися поняттям асортиментної достатності. Подальші дослідження товарної політики роздрібних підприємств з поглибленням у асортиментну галузь дозволить більш системно вивчити взаємозв'язки факторів, які впливають на кількісні та якісні параметри торгової діяльності підприємств.

Література

1. Ткаченко Н.Б. Маркетингова товарна політика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Київський державний торговельно-економічний університет, 2000. 148 с.
2. Холодний Г.О., Шумська Г.М. Розвиток управління маркетингом на підприємствах: монографія / за ред. доцента Г.О. Холодного. Харків: Вид-во ХНЕУ, 2010. 272 с.
5. Статистика оптової та роздрібною торгівлі. *Мережа роздрібною торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2013 року* / Державний комітет статистики України. URL: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2013/bl/04/bl_mr_12.zip (дата звернення 15.09.2019).

Н.О. Маслоук,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – д-р екон.наук, професор кафедри Р.С. Зубков

ТЕНДЕНЦІЇ ТА РОЗВИТОК БОРОШНОМЕЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Виявлено специфічні риси ринку борошномельно–круп’яної продукції. Встановлено найважливіші чинники, які впливають на територіальне розміщення підприємств із виробництва борошна. Досліджено тенденції зміни сировинних ресурсів борошномельної галузі України. Виявлено тенденції споживання борошна на внутрішньому ринку України. Встановлено основні причини зменшення обсягів виробництва борошна.

Ключові слова: *промисловість, борошно, ринок, показники, споживання, ресурси, підприємство.*

Борошномельно–круп’яна промисловість України – одна з основних галузей харчової промисловості. Як одна з найбільш потужних у харчовій та переробній промисловості, вона визначально впливає на гарантування продовольчої безпеки держави та поліпшення життєвого рівня населення. Виробництво кінцевої продукції майже повністю залежить від рівня збору зернових культур. Споживачами кінцевої продукції виступають як підприємства харчової і переробної промисловості, так і домогосподарства. Однією зі специфічних рис ринку борошномельно–круп’яної продукції є те, що вони відносяться до продукції щоденного попиту, вирізняються високими вимогами щодо якості, зберігання, транспортування, споживання, також відзначаються наявністю масового попиту, обмеженим періодом реалізації та іншими особливостями [1, с.106].

Україна має достатній потенціал для заготівлі продовольчого зерна для виробництва борошна і круп. Найважливішими чинниками, які впливають на територіальне розміщення підприємств із виробництва борошна, є споживачі й сировинні ресурси. Щорічна потреба України в продовольчому зерні, зокрема для виробництва хліба і хлібобулочних виробів, оцінюється від 5,7 до 7 млн. т.

Традиційно використовується широкий спектр зернових культур, однак головна роль у продовольчому споживанні належить пшениці – 80 % [2, с.20].

Особливістю борошномельного ринку є те, що він нерозривно пов'язаний із ситуацією на ринку зерна, має справу із сировинною базою, яка формується сільськогосподарськими виробниками, та пропозицією зерна – у першу чергу пшениці, менше – жита та інших культур. Валовий збір зернових за останні п'ять сезонів, має чіткий зростаючий тренд, починаючи з 2012–2013 маркетингових років, коли валове виробництво складало 46,2 млн. т., у 2019 маркетинговому році – близько 67 млн. тон зернових культур, до яких слід додати ще 5 млн. т. перехідних запасів [3], що відображено на рис. 1.

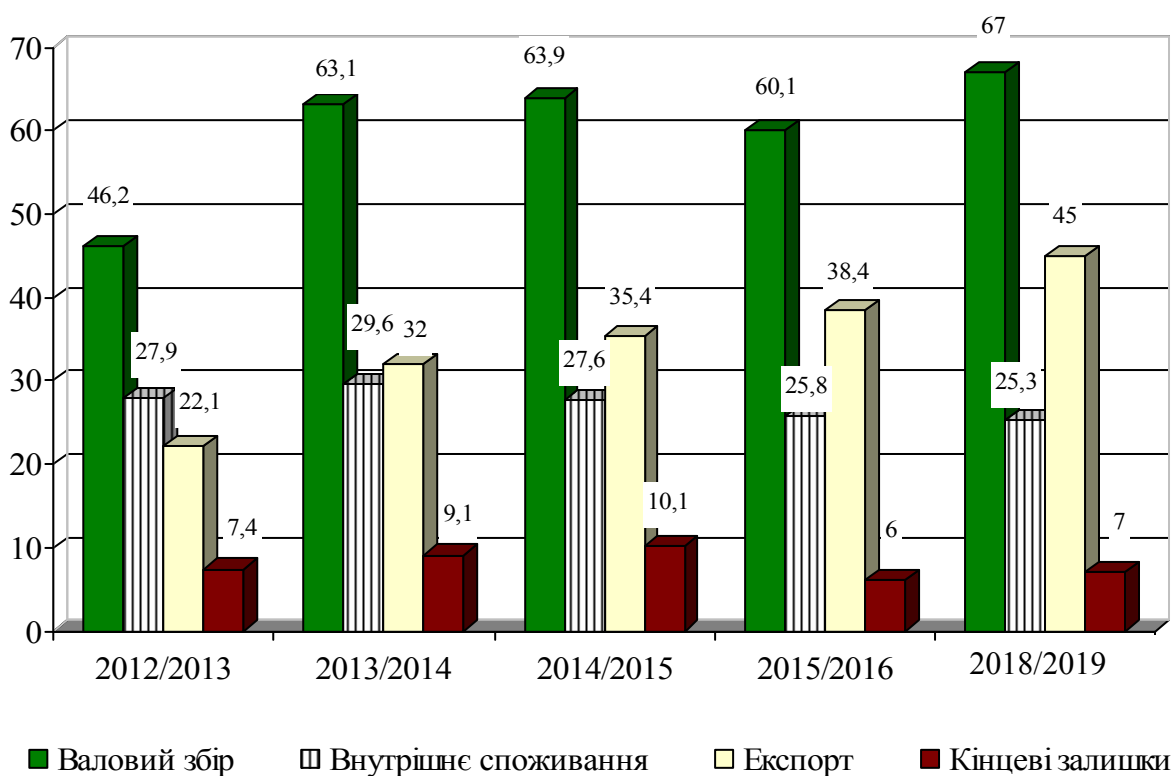

Рис.1. Тенденції зміни сировинних ресурсів борошномельної галузі України за 2012-2019 рр.

Як видно з рис.1., спостерігається від'ємна динаміка по внутрішньому ринку та значна зростаюча динаміка на експортному напрямку. За 2014-2019 рр. виробництво зросло, споживання зменшилося на 5%, експорт зріс на 7%. Причини для цього об'єктивні, зокрема, за внутрішньою ситуацією у державі чисельність населення, починаючи з 2015 року, зменшилась на 6%, тобто стало

значно менше споживачів усіх видів продукції [3].

Продовольче споживання підтримується тільки за рахунок експорту готової продукції, а внутрішнє споживання має тенденцію до зниження, що відображено на рис. 2.

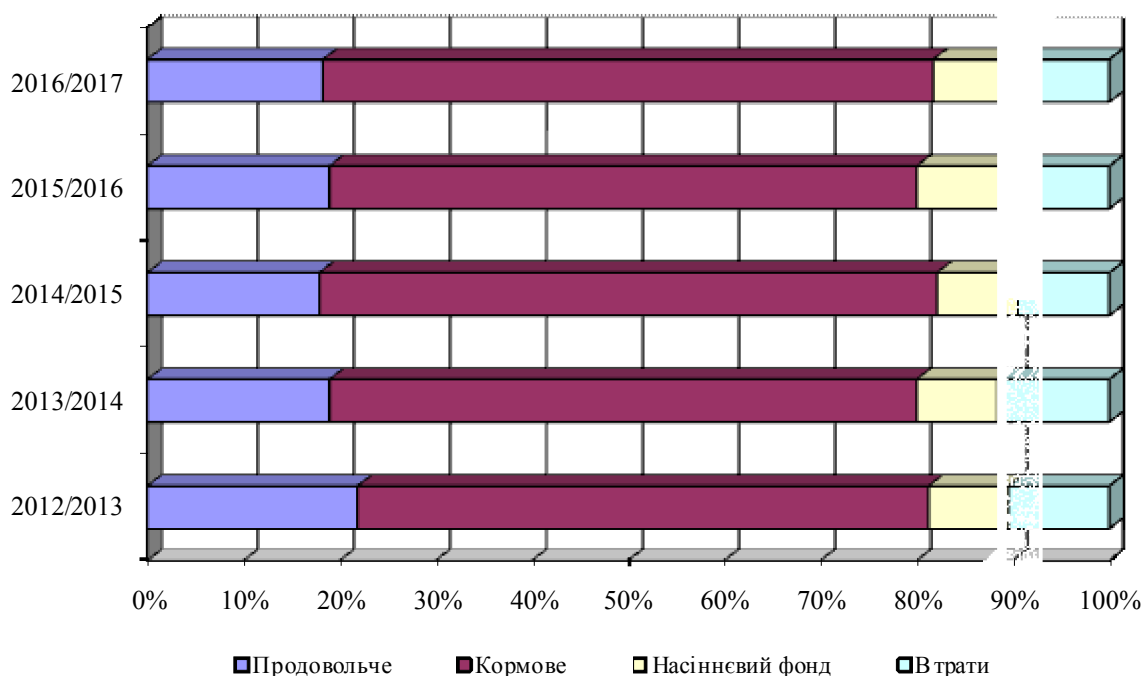

Рис.2. Тенденції споживання борошна на внутрішньому ринку України (2012-2019 рр.)

Серед основних причин зменшення обсягів виробництва борошна слід виділити окремо фактор зниження рівня споживання хліба і хлібних продуктів з різних причин, а також негативні демографічні тренди, які також впливають на розвиток вітчизняної борошномельної галузі через скорочення попиту на її продукцію. Так, за результатами аналізу статистичних даних за період 2000–2016 рр. загальний фонд споживання хлібних продуктів зменшився із 6141 тис. т. до 4309 тис. т., або на 29,896. Аналізуючи тенденції та перспективи розвитку внутрішнього ринку борошна в Україні, можна виділити два базових тренди – скорочення чисельності населення країни і зміна його структури, а також зміна споживчих уподобань українців. Так, згідно з даними офіційної статистики, чисельність населення в Україні в 2019 році становить 42,8 млн. осіб, що на 8% менше, ніж у 2007 році. При цьому, темпи зниження чисельності сільського населення дещо вище і складають в середньому 1,3% щорічно, проти темпів

скорочення міського населення на рівні 0,8% щорічно. Подібна тенденція обумовлює зниження попиту на борошно в роздрібному продажі [4].

Внутрішнє споживання борошна найбільше припадає на виробництво хлібобулочних виробів, а отже на хлібозаводи, потім на виробництво макаронних виробів, і на третьому місці – виробництво борошняних кондитерських виробів. Хлібобулочних та кондитерських виробів у середньорічному еквіваленті виробляється зараз менше на 9%, а макаронів на 4%. Пояснення цієї тенденції – зменшення як самого населення держави, так і його доходів [3].

На регіональному рівні майже половина від усього обсягу виробництва борошна нині концентрується у 5 областях — Харківській (15% до загального підсумку), Вінницькій (1296), Дніпропетровській (996), Київській (696) і Черкаській (696), решта близько 5296 борошна виробляється в інших регіонах країни. З початку року та в цілому за 9 місяців 2019 р. виробництво борошна скоротилося на 1,496. Водночас, у розрізі окремих регіонів суттєво зросло. Зокрема, в Хмельницькій області на 159,296, Черкаській — на 135,596, Житомирській — на 124,796 [5].

Виробництво борошна має від’ємну динаміку темпів зростання: у 2012–2013 роках – 3,5 млн.тон, у 2016 маркетинговому році – 2,65 млн.тон.

При цьому зміна обсягів виробництва не пов’язана із зростанням внутрішнього споживання, а свідчить про експорт даного виду продукції.

Таким чином, ринок борошномельно-круп’яної промисловості України здійснює переорієнтацію з причин скорочення внутрішнього попиту через зміну української культури харчування і зниження купівельної спроможності населення. Ці тенденції обумовлюють гостру потребу в розвитку експорту борошняно-круп’яних виробів.

Література:

1. Царьов В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку підприємств борошномельної галузі України. *Формування ринкової економіки*. 2007. Вип. 17. С. 105–113.
2. Кернасюк Ю. Вітчизняне борошно: попит і пропозиція. *Агробізнес сьогодні*. 2019. №7. С. 17-23.
3. Рибчинський Р. Зерно, борошно, крупи: тренди та можливості. URL:

<http://agravery.com/uk/posts/show/zerno-borosno-krupi-trendi-ta-mozlivosti> (дата звернення 15.10.2019).

4. Україна стала світовим лідером з продажу борошна. URL: <https://www.5.ua/ekonomika/ukraina-stala-svitovym-liderom-z-prodazhu-boroshna-128053.html>(дата звернення 15.10.2019).

5. Інформація щодо діяльності підприємства. Офіційний сайт ПАТ «Аграрний фонд». URL: <http://agrofond.gov.ua/>(дата звернення 15.10.2019).

І.В.Нараєвська,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – д-р екон.наук, професор кафедри Р.С. Зубков

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

Запропоновано використання авторської методики, яка базується на застосуванні деякої сукупності показників, які покладені в основу існуючих методик, із доповненням математичним інструментарієм, що дозволяє врахувати вплив складової «ризик». Запропонована методика, що припускає визначення єдиного показника, який дозволяє об'єднати міру ризику усіх показників, що здійснюють вплив на конкурентоспроможність підприємства.

Ключові слова: *методика, показники, конкурентоспроможність, ризик, інтегральна характеристика, підприємство.*

На даний час існує багато методик визначення конкурентоспроможності підприємства. В той же час, вивчення наукових праць сучасних вітчизняних і зарубіжних вчених дозволяє відзначити факт існування потреби в такій методиці визначення конкурентоспроможності підприємства, яка б враховувала можливість виникнення ризику під час його діяльності. Ризик є невід'ємною частиною функціонування підприємства і, як слідство, забезпечення його конкурентоспроможності[2].

Виходячи з існування такої потреби пропонується використання авторської методики, яка базується на застосуванні деякої сукупності показників, які покладені в основу існуючих методик, із доповненням математичним інструментарієм, що дозволяє врахувати вплив складової «ризик».

Виходячи з цього для оцінки конкурентоспроможності підприємства пропонується використання методики, що включає дві основні складові [1,3]:

- 1) економічну, яка дозволяє оцінити доходність діяльності підприємства, пов'язаної з виробництвом і реалізацією товарів і послуг;
- 2) ризикову, що характеризує сукупний ризик, пов'язаний із забезпеченням конкурентоздатної діяльності підприємства.

У підсумку може бути розрахована інтегральна характеристика конкурентоспроможності підприємства, що враховує виникнення можливого ризику:

$$K = k_1 \times (1 - k_2) \quad (1.1)$$

де K - конкурентоспроможність підприємства, у долі одиниці; k_1 - економічна складова, у долі одиниці; k_2 - ризикова складова, у долі одиниці.

Економічна складова - це доходність вкладених коштів; визначається як відношення прибутку до обсягу залучених інвестицій або вкладених власних коштів:

$$k_1 = \frac{ЧП}{I}, \quad (1.2)$$

де $ЧП$ - обсяг чистого прибутку за аналізований період, тис. грн.; I - обсяг залучених інвестицій (вкладених коштів), тис. грн.

або:

$$k_1 = \frac{ЧП}{K} \quad (1.3)$$

де K - сума капіталу, тис. грн.;

Ризикова складова забезпечення конкурентоспроможної діяльності носить інтегральний характер, оскільки формується сукупною дією окремих показників.

Тому для розрахунку ризикової складової пропонується методика, що припускає визначення єдиного показника, який дозволяє об'єднати міру ризику усіх показників, що здійснюють вплив на конкурентоспроможність підприємства[4].

Для того, щоб визначити міру ризику пропонується використати бальну

оцінку, де кожному показнику залежно від фактичного значення, міри ризику і нормативного значення привласнюється певний бал.

Основу для цієї таблиці складають показники, використовувані авторами інших методик визначення конкурентоспроможності підприємства: фондівдача, фондоозброєність, коефіцієнт оборотності оборотних активів, ресурсівдача, коефіцієнт покриття, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, рентабельність (збитковість) основного капіталу, рентабельність (збитковість) власного капіталу[5].

При цьому до сукупності цих показників доцільно додати показники: відношення ефекту фінансового важеля до рентабельності власних засобів, коефіцієнт маневреності функціонуючого капіталу, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт платіжності короткострокових пасивів, коефіцієнт платіжності довгострокових пасивів, рентабельність витрат, рентабельність продажів, співвідношення темпів зростання продуктивності праці і заробітної плати, доля власних обігових коштів в активах, частка функціонуючого капіталу в загальній сумі обігових коштів з метою забезпечення ширшого охоплення усіх аспектів діяльності підприємства, які можуть вплинути на рівень його конкурентоспроможності.

Література

1. Лупак Р.Л. Економічне обґрунтування стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства. *Бізнес Інформ*. 2013. №4. С. 320–325.
2. Макконнелл К.Р. Экономика: принципы, проблемы и политика /К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю / Пер. с англ. 11-го изд. Київ: Хагар-Демос, 1993. 785 с.
3. Михайлик Г.В. Конкурентні переваги та шляхи їх формування на машинобудівних підприємствах України. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 11 . С. 130-136.
4. Оцінка конкурентоспроможності підприємств ресторанного господарства: монографія / Т.В. Андросова [та ін.]. Харків : ХДУХТ, 2010. 144 с.
5. Портер М. Стратегия конкуренции / М. Портер / Пер. с англ. – М.: АльпинаБизнес Букс, 2005. 715 с.

Н.А. Несірова,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування» Миколаївського
міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент Л.В. Домбровська

СИСТЕМА ФАКТОРІВ ПІДВИЩЕННЯ ДОХІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто та систематизовано у порядку вагомості стратегічні фактори підвищення дохідності банківської діяльності. Запропоновано модель впливу факторів та окремих стратегій банку на формування дохідності банківської діяльності.

Ключові слова: *банківська діяльність, дохідність, фактор підвищення дохідності банківської діяльності.*

Управління дохідністю належить до однієї з основних цілей функціонування банків на сучасному етапі. Саме дохідність є одним із головних індикаторів вдалого та результативного менеджменту.

Цілі управління дохідністю обумовлені основним завданням функціонування банку як фінансового посередника, який здійснює традиційні і нетрадиційні банківські операції і послуги з метою отримання доходу та прибутку із врахуванням допустимого рівня ризику.

До стратегічних факторів, що повинні забезпечувати успіх банків і, зокрема, підвищення дохідності банківської діяльності, належать [1]:

1. Раціональна структура комерційного банку.
2. Висока якість менеджменту і маркетингова активність.
3. Кадровий потенціал комерційного банку.
4. Мотивація праці банківського персоналу.

Відповідно, управління банківською діяльністю, включаючи управління дохідністю, складатиметься з довгострокових прогнозів та планів розвитку банку, які конкретизуються в дію за допомогою тактичних дій, тобто визначення поточних цілей та їх реалізації.

Прогнозний розмір доходів банку залежить від багатьох чинників і визначається пріоритетами банків у таких напрямках діяльності:

1) забезпечення такого обсягу банківських продуктів і послуг, які відповідають потребам клієнтів і забезпечують отримання оптимально необхідного доходу;

2) розробка цінової політики і стратегії – повинна бути орієнтована на коротко- та довгострокові цілі установи. В контексті розробки стратегій управління дохідністю банків цінова політика є вагомим фактором залучення і запозичення фінансових ресурсів, встановлення ціноутворення за наданими послугами корпоративним і роздрібним клієнтам;

3) реалізація стратегічних позицій банку на ринку продуктової політики, що дозволить утримувати конкурентоспроможні позиції на ринку банківських послуг та впровадити новітні банківські продукти для клієнтів;

4) розробка ресурсної політики (трудовими, матеріальними та фінансовими ресурсами) для стратегії управління дохідністю банків є основою забезпеченості процесу управління як банком загалом, так і його дохідністю. Це є основою визначення стратегічних цілей і моделей їх реалізації та ґрунтується на ресурсній теорії: ресурси → можливості → переваги → стратегії;

5) у стратегії управління дохідністю банків невід’ємною ціллю є управління валовими доходами, які дозволяють регулювати процентні, комісійні та інші доходи;

6) однією із основних стратегій банку є використання перспектив дієвого та ефективного розміщення фінансових ресурсів, що дозволяє керівництву банку вкладення їх з метою отримання максимального доходу та прибутку;

7) необхідність забезпечення одержання доходу та прибутку не нижчих, ніж оптимально допустимі і необхідні для розвитку банку (рис. 1).

Рис. 1. Модель впливу факторів та окремих стратегій банку на формування дохідності

В сучасних умовах слід використовувати для підвищення дохідності банківської діяльності не лише традиційні шляхи, а й нові, що відкриті в процесі ринкових перетворень. Серед них пропонуємо такі: здійснення формування комерційного асортименту з урахуванням прибутковості продуктів; нова філософія взаємовідносин з об'єктами банківських послуг; оцінка та використання можливостей ризикової діяльності банків; інноваційна політика банків; оптимальні масштаби банків; оцінка та використання змін кон'юнктури ринку; вдале розміщення фінансових ресурсів та інше.

Література

1. Ревич М.Я. Стратегії управління дохідністю банків. *Вісник Української академії банківської справи*. 2018. №2(65). С. 75-80.

Д.О. Новосад,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент Л.В. Домбровська

УПРАВЛІННЯ ЗАГРОЗАМИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Систематизовано етапи управління загрозами фінансовій безпеці підприємства та дана їх коротка характеристика. Приділена увага висвітленню сутності методів управління загрозами фінансовій безпеці підприємства. Складено блок-схема алгоритму управління загрозами фінансовій безпеці підприємства.

Ключові слова: *фінансова безпека, загрози фінансовій безпеці, методи управління загрозами фінансовій безпеці.*

Дослідженню теоретико-методичних основ забезпечення фінансової безпеки підприємств дозволив встановити, що на сьогодні у фінансово-економічній літературі основна увага приділяється управлінню капіталом, активами, прибутком, інвестиціями, інноваціями. При цьому науковці не зважають на особливості управління загрозами фінансовій безпеці підприємства. На основі аналізу й узагальнення робіт [1, 2, 3, 4] визначено етапи управління загрозами фінансовій безпеці підприємства:

- 1) вибір методу оцінювання загроз фінансовій безпеці підприємства;
- 2) визначення зон загроз фінансовій безпеці підприємства за обраним методом;
- 3) визначення рівня загроз фінансовій безпеці підприємства за обраним методом;
- 4) вибір методу управління загрозами фінансовій безпеці підприємства;
- 5) застосування обраного методу управління загрозами фінансовій безпеці в систему фінансового менеджменту підприємства.

Більшість сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців розглядають дві групи методів оцінювання загроз фінансовій безпеці підприємства: якісні чи суб'єктивні (експертний, імовірності та ін.) та кількісні чи об'єктивні (статистичні, аналітичні, рейтингові та ін.)

Після встановлення рівня загроз фінансовій безпеці підприємства

необхідно визначити, до якої зони він належить: без загрозової; допустимої; критичної; катастрофічної.

Необхідно обрати метод управління загрозами фінансовій безпеці підприємства й належно його застосувати. При цьому методи управління загрозами фінансовій безпеці підприємства також можна умовно поділити на три групи: зниження, збереження та передача.

Зниження рівня загроз фінансовій безпеці підприємства передбачає здійснення попереджувальних управлінських і організаційно-технічних заходів щодо запобігання настанню несприятливих подій у фінансово-господарській діяльності або ліквідацію негативних наслідків тих із них, які вже трапилися.

Збереження загроз фінансовій безпеці підприємства на існуючому рівні не завжди означає відмову від впливу на них. Підприємство може створити спеціальні резерви (наприклад, резерв загроз фінансовій безпеці), з яких будуть здійснюватися компенсаційні виплати за збитки, які зазнало підприємство внаслідок настання непередбачених несприятливих подій у його фінансово-господарській діяльності. Такий метод управління загрозами фінансовій безпеці підприємства називається самострахуванням.

До заходів, які здійснюються для збереженні рівня загроз фінансовій безпеці підприємства, можуть бути також віднесені: отримання кредитів і позик для компенсації збитків, які зазнало підприємство внаслідок настання непередбачених несприятливих подій у його фінансово-господарській діяльності; відновлення виробництва продукції (товарів, робіт, послуг) через дію фінансово-кредитних установ, державні дотації тощо.

Заходи щодо передачі загроз фінансовій безпеці підприємства означають передачу відповідальності за них третім особам у процесі збереження їх рівня. До таких заходів можна віднести страхування загроз фінансовій безпеці підприємства, що має на увазі їх передачу страховій компанії за певну плату, а також різного роду фінансові гарантії, поручництво тощо.

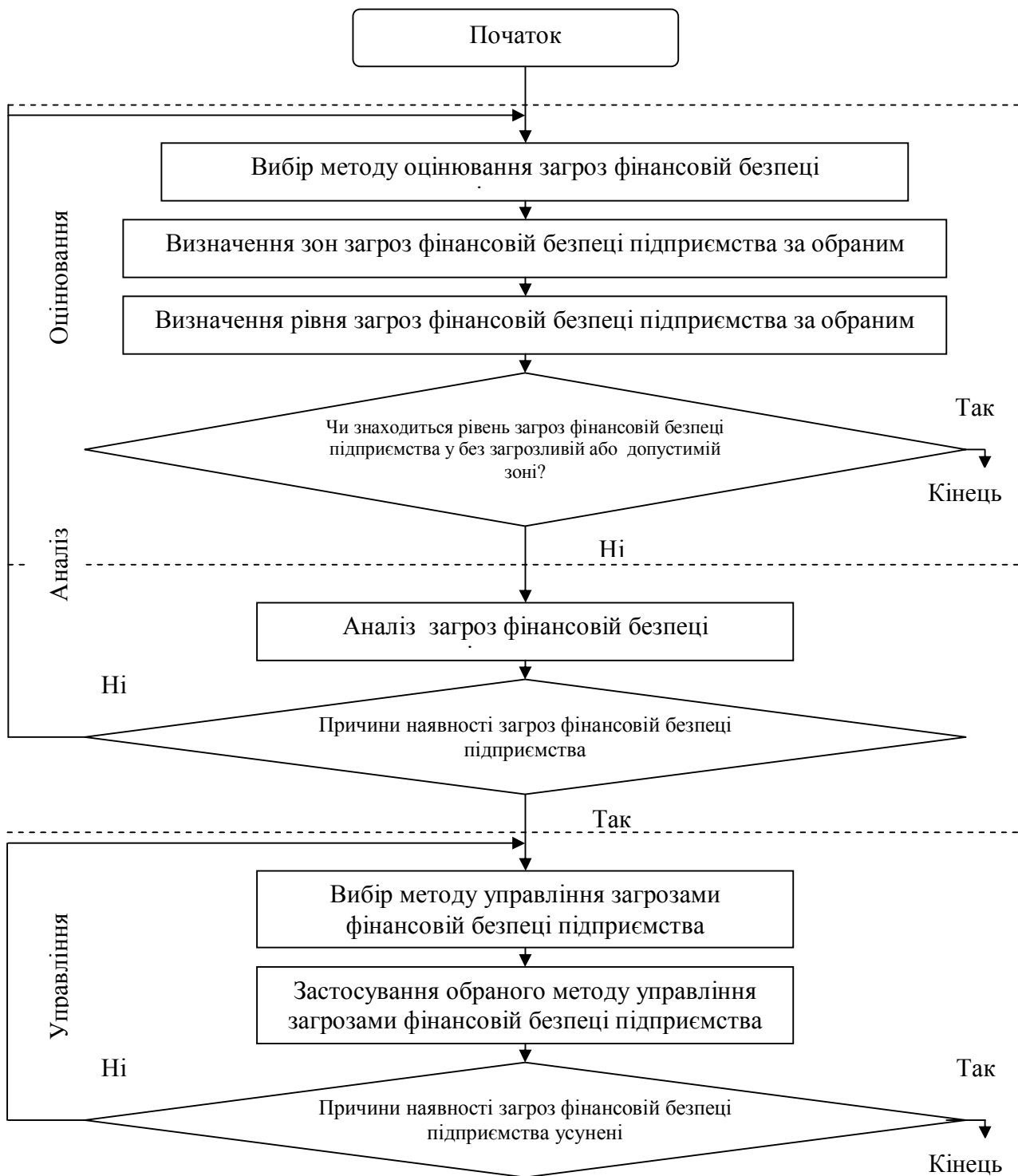

Рис. 1. Блок-схема алгоритму управління загрозами фінансовій безпеці підприємства

Також передача загроз фінансовій безпеці підприємства може бути здійснена шляхом їх внесення в текст документів (договорів, торговельних контрактів тощо). Це дозволить зменшити власну відповідальність при настанні непередбачених несприятливих подій у фінансово-господарській діяльності підприємства або перекласти наслідки їх впливу на контрагентів.

Якщо після використання будь-якого методу управління загрозами фінансовій безпеці підприємства були усунуті причини їх наявності, можна відзначити успішне завершення цього процесу. Якщо причини загроз фінансовій безпеці підприємства залишилися неліквідованими, то варто вибрати інший метод управління ними.

Управління загрозами фінансовій безпеці підприємства – це багатоступеневий процес, який включає оцінювання, аналіз і управління загрозами фінансовій безпеці підприємства; оцінювання загроз фінансовій безпеці підприємства – це процес визначення впливу загроз на фінансову безпеку підприємства; аналіз загроз фінансовій безпеці підприємства – це процес визначення загроз, що вплинули на фінансову безпеку підприємства.

Література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 759 с.
2. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Київ: Эльга, Ника-Центр, Вып. 10. 2004. 784 с.
3. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: моногр. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2017. 295 с.
4. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: моногр. / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк та ін.; за ред. В.М. Гейця. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.

І.Р. Савченко

спеціальність 073 «Менеджмент»

Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – д-р екон.наук, професор кафедри Р.С. Зубков

РОЛЬ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Визначено основні процеси формування конкурентних переваг. Досліджено об'єкт управління конкурентними перевагами. Визначено основні принципи управління конкурентними перевагами. Досліджено методологію управління конкурентоспроможністю що має свою специфіку і вимагає особливого підходу. У рамках формування концепції ефективного управління конкурентоспроможністю підприємства визначено інформаційний чинник.

Ключові слова: *аналіз, процес, показники, конкурентні переваги,*

підприємство, інформаційний чинник, інформаційне поле.

Управління конкурентними перевагами – це свідомий процес формування (збереження та розвитку наявних, створення нових) конкурентних переваг з метою адаптації до вимог зовнішнього середовища і забезпечення довгострокового успіху підприємства [1].

Процеси формування конкурентних переваг включають:

- створення конкурентних переваг – процес набуття нових специфічних властивостей і навичок, за якими фірма отримує перевагу над конкурентами; а також процес посилення наявних властивостей і навичок до рівня, який перевищує досягнення конкурентів;
- збереження конкурентних переваг – процес підтримання досягнутих конкурентних переваг шляхом покращання наявних властивостей і навичок фірми темпами, які не дозволяють конкурентам випередити фірму;
- розвиток конкурентних переваг – процес активного вдосконалення навичок і властивостей фірми з метою збільшення розриву між фірмою й найближчими конкурентами.

Переосмислення різноманітних підходів з багатьох галузей знань дозволяє визначити перелік і запропонувати авторське тлумачення основних складових концепції управління конкурентними перевагами, до яких, крім наведеного вище поняття, слід віднести об'єкт, предмет, мету, завдання та принципи такого управління.

Об'єктом управління конкурентними перевагами виступає сукупність відносин, які виникають на підприємстві та між підприємством й іншими ринковими суб'єктами в процесі досягнення ним переваги над конкурентами.

В якості основних принципів управління конкурентними перевагами пропонуються принцип конкурентноорієнтованого цілепокладання та принцип диверсифікації переваг, що мають бути доповнені принципами гнучкості системи конкурентних стратегій, безперервності, системності, стратегічної спрямованості, партисипативності, процесності.

Принципи управління конкурентними перевагами полягають в наступному:

1. Принцип конкурентноорієнтованого цілепокладання передбачає опрацювання цілей підприємства з урахуванням впливу чинників конкурентного середовища.
2. Принцип диверсифікації переваг вимагає багатовекторності формування конкурентних переваг, що дозволяє запобігти копіюванню переваг фірми конкурентами та захистити власні конкурентні позиції.
3. Принцип гнучкості системи конкурентних стратегій вимагає від підприємства швидкої адаптації до змін умов функціонування шляхом внесення коректив у зміст конкурентних стратегій та в дії щодо їх реалізації.
4. Принцип безперервності визначає, що цілеспрямована діяльність з формування конкурентних переваг не повинна зупинятись або уповільнюватись, оскільки це може дозволити конкурентам наздогнати та перевершити фірму.
5. Принцип системності передбачає комплексність (у т.ч. врахування всіх вагомих чинників) та збалансованість (збереження або досягнення оптимальних співвідношень) дій щодо створення, підтримки та розвитку конкурентних переваг підприємства.
6. Принцип стратегічної спрямованості вимагає орієнтації на вирішення проблем, наслідки розв'язання яких відбиватимуться на діяльності підприємства протягом тривалого періоду.
7. Принцип партисипативності передбачає активну участь в процесах створення, підтримки та розвитку конкурентних переваг широкого кола працівників підприємства, а також інших зацікавлених сторін (постачальників, місцевих органів влади тощо).
8. Принцип процесності визначає розгляд управління конкурентними перевагами як послідовності цілеспрямованих, безперервних і взаємопов'язаних дій (операцій і процедур), здійснення яких сприяє та забезпечує підтримку і розвиток наявних, створення нових конкурентних

переваг фірми[2].

Методологія управління конкурентоспроможністю має свою специфіку і вимагає особливого підходу. Процес управління має бути орієнтований не лише на досягнення певного рівня конкурентоспроможності, але і на забезпечення певного рівня конкурентоспроможності у порівнянні з іншими підприємствами і організаціями, які сприймаються як безпосередні конкуренти. Доводиться констатувати, що методологія забезпечення конкурентоспроможності на теперішній час недостатньо розвинена і не цілком відповідає вимогам сучасної економіки [3].

У рамках формування концепції ефективного управління конкурентоспроможністю підприємства велику роль грає інформаційний чинник. Інформація про товар, особливості його використання, реальний прояв властивостей є особливо значущим фактором в ринкових умовах. Коли конкретний товар потрапляє на ринок, туди поступає інформація про нього. Усі сукупні дані про товар і його властивості можна умовно назвати «інформаційним полем товару».

Інформаційне поле - сукупність інформаційних потоків інформації, що висвітлюють, з тією або іншою мірою достовірності, властивості товару. Інформаційне поле може бути умовно розбите на складові, що розрізняються як за джерелами генерування інформації, так і за її характером. Інформацію про реальні властивості товару можна називати сектором інформаційного поля товару, генерованим споживачами. Інформаційний сектор є сукупністю відомостей, що поширюються в середовищі потенційних споживачів, про реальні переваги і недоліки товару. Іншими головними складовими інформаційного поля є реклама і антиреклама. Реклама і антиреклама бувають досить ефективними. Але вони, як правило, не відбивають усієї достовірної інформації. Об'єктивнішим є саме той інформаційний потік, який є комплексом відомостей про прояв властивостей товару в результаті реального використання. Якщо на ринку поширюються дані про виявлені недоліки товару, то негативна дія інформаційного сектора позначається на втраті потенційних

споживачів. Окрім цього, конкуренти дістають можливість здійснювати проведення антиреклами більше обґрунтованого змісту. Основними характеристиками, що підлягають оцінці, є можливі умови поширення інформації, число її початкових носіїв, швидкість поширення, число потенційних покупців, що отримали інформацію про кожен «незадовільний» прояв властивостей товару. Вираження конкурентоспроможності організації сукупне через індекси прибутку і частки ринку, є досить універсальним підходом [3].

Завдання підприємства чи організації щодо максимально можливого збільшення конкурентоспроможності цілком узгоджується з метою отримання найбільшого прибутку. У цьому корінна відмінність від представлення формальної конкурентоспроможності товару, оскільки надмірне підвищення конкурентоспроможності товару може виявитися не вигідним з точки зору отримання найбільшого прибутку. Тоді виникає проблема визначення оптимального рівня конкурентоспроможності товару, підприємства, що дозволяє досягти найбільшої конкурентоспроможності. Під оптимальним рівнем конкурентоспроможності товару розуміється той, при якому якнайповніше досягаються поставлені підприємством цілі.

Питання оптимізації рівня найчастіше розглядається відповідно до завдання досягнення найбільшої маси прибутку. Такий процес, як підвищення конкурентоспроможності товару, особливо за досить тяжких умов збереження постійних рівнів собівартості і ціни (чи підвищення їх в пропорційно меншому ступені), може здійснюватися організацією тільки за наявності явного і активно діючого інноваційного механізму.

Підприємство може не мати конкурентних переваг, якщо не має результатів, що перевищують результати конкурента. Конкурентоздатне підприємство характеризується своєю здатністю виживати в ринковому середовищі, тобто відтворювати свою діяльність. При цьому результати цієї діяльності можуть мати середні ринкові значення і навіть нижчі.

Головне, щоб організації вистачало цих засобів на підтримку такого рівня

конкурентоспроможності, який гарантує відтворення. Проте таке розуміння конкурентоспроможності підходить тільки для рівня дослідження, де конкурентоспроможність підприємства прирівнюється до конкурентоспроможності товару. Якщо ж йдеться про інвестиційну привабливість організації, то вона повинна оцінюватися її здатність надати більш високу вартість для своїх інвесторів і власників (акціонерів), чим інші організації, інакше інвестиції будуть передані конкурентові.

Отже, для стратегічної конкурентоспроможності організації, що проявляється в її інвестиційній привабливості, володінні конкурентними перевагами, що дозволяють створювати більш високу вартість організації, яка і стає необхідною умовою конкурентоспроможності. Найважливішими елементами управління є цілі і критерії конкурентоспроможності.

Література

1. Кузнецова І.О. Формування стійких конкурентних переваг: концептуальна модель. URL: <http://liber.onu.edu.ua> (дата звернення 11.10.2019).
2. Близнюк С.В., Остапенко А.В. Конкурентний потенціал підприємництва як категорія сучасних економічних досліджень. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. №7. С. 41-42.
3. Труніна І. М. Підходи до дослідження конкурентних переваг підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2012. № 24 (I). С. 113–118.

М.М. Сверлович,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – старший викладач Л.С. Пипкіна

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Досліджено проблемні моменти організації бухгалтерського обліку грошових коштів на підприємстві в сучасних умовах, наданні пропозицій щодо їх вирішення.

Ключові слова: грошові кошти, облік, касові операції, контроль, готівка.

Діяльність виробничого підприємствапрямо залежить від правильної організації обліку грошових коштів, оскільки основу розрахунків становлять

операції, пов'язані з рухом грошових коштів. Проблеми обліку грошових коштів та їх вирішення є актуальними і важливими для всіх підприємств, адже від достовірності та оперативності обліку залежить уся фінансова діяльність підприємства. Побудова належної системи бухгалтерського обліку грошових коштів передбачає правильність здійснення та відображення всіх етапів їхнього руху, починаючи з нормативно-правових вимог, заповнення первинних документів, узагальнення та систематизації інформації в регістрах і завершуючи складанням звітності [1].

Постійні зміни у законодавстві призводять до виникнення нових проблем в обліку грошових коштів, зокрема:

- повнота та своєчасність відображення в системі обліку руху грошових коштів;
- правильне їх відображення у фінансовій звітності;
- організація контролю за процесом збереження та використання грошових коштів.

Здійснення процедури відображення в бухгалтерському обліку і розкриття інформації про грошові кошти у фінансовій звітності регламентує НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО) 7 «Звіт про рух грошових коштів».

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» грошові кошти (гроші) – готівка, кошти на рахунках у банку та депозити до запитання; еквіваленти грошових коштів (грошей) – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості [3].

Джерелом, в якому можна побачити рух грошових коштів та їх еквівалентів, є форма № 3 фінансової звітності «Звіт про рух грошових коштів». Цей звіт більшість науковців вважають найскладнішим у всій фінансовій звітності підприємства. Це пов'язано з тим, що в цьому звіті можна отримати інформацію про операційну, фінансову та інвестиційну діяльність підприємства, разом із тим є можливість оцінити ситуацію, пов'язану з

надходженням та витрачанням грошових коштів, та визначити потреби підприємства щодо використання цих коштів. Тобто ця форма звітності є багатосторонньою, що суттєво ускладнює процес його заповнення[2]. Відповідно до чинного законодавства під час складання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту. Перевагою такої альтернативи є те, що кожне підприємство може враховувати специфіку господарської діяльності. Підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Якщо рух грошових коштів у результаті однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми наводяться окремо у складі відповідних видів діяльності.

Раціональна організація бухгалтерського обліку грошових коштів потребує правильного здійснення і відображення всіх етапів їх руху, починаючи з нормативно-правових вимог, заповнення первинних документів, узагальнення та систематизації інформації в облікових регістрах і завершуючи складанням звітності. У процесі здійснення розрахунків велику роль відіграє оперативність прийняття рішення, отримання необхідної інформації, тощо. Підприємствам, які мають великі грошові обороти, важливо знати залишок грошових коштів на рахунку в певний період. Порядок відображення грошових розрахунків у бухгалтерському обліку суб'єктів господарювання регламентується Інструкцією «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій», затвердженою наказом МФУ № 291 від 30.11.1999 р. Згідно з цією інструкцією зі змінами та доповненнями, Наказом Міністерства фінансів № 48 від 08.02.2014 р. рахунок «Каса» змінив назву на рахунок «Готівка» з відповідними до нього субрахунками.

Для відображення грошових коштів на підприємствах у робочому плані рахунків використовуються такі рахунки 3-го класу, як 30 «Готівка»; 31

«Рахунки в банках»; 33 «Інші кошти»; 34 «Короткострокові векселі одержані»; 35 «Поточні фінансові інвестиції». Інформація про грошові кошти відображається у таких формах фінансової звітності, як Форма № 1 «Баланс», стаття «Гроші та їх еквіваленти», код рядка – 1165; Форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів», стаття «Залишок коштів на початок року», код рядка – 3405; стаття «Залишок коштів на кінець року», код рядка – 3415; стаття «Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів», код рядка – 3410; Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», розділ VI «Грошові кошти».

Дослідивши ці аспекти, пропоную вдосконалити аналітичні рахунки на підприємствах, а саме: ввести такий поділ рахунків: 302 «Готівка в іноземній валюті» та 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті», оскільки країна розвивається і є вільно конвертованою валютою, які доцільно було б рознести по різних аналітичних розрізах. Наприклад 302.1 – «Готівка в доларах»; 302.2 «Готівка в євро»; 302.3 – «Готівка в рублях» і так далі. Потрібно дотримуватись строків повернення готівкових коштів до каси підприємства, які наведено у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

Контроль повернення грошових коштів

Елементи грошових коштів	Рахунки		Строки повернення готівкових коштів до каси підприємства
	Д-т	К-т	
Готівкові кошти під звіт на відрядження	372.1	30,31	До закінчення 3-го банківського дня, наступного за днем повернення з відрядження
Готівкові кошти на закупку сировини та матеріалів	372.2	30,31	Не більше 10 робочих днів з дня видачі готівки
Готівкові кошти на інші виробничі витрати	372.3	30,31	Не більше двох днів, включаючи день отримання коштів
Грошові кошти одночасно на відрядження та вирішення в цьому відрядженні виробничих питань	372.1.	30, 31	Строк, на який видано готівку під звіт, може бути продовжено до закінчення строку відрядження

Облік грошових коштів достатньо регламентований законодавчими та нормативними актами України. Постановою Правління НБУ від 12.02.19 р. № 37 внесені зміни до Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого постановою Правління НБУ від 29.12.17 р. № 148. Зміни набули чинності з 15 лютого 2019 року. Таке нововведення спростить порядок оприбуткування готівки (наприклад, у структурних підрозділах підприємства, у яких працює тільки один продавець і немає можливості вести касову книгу й оформляти касові ордери). Керівник підприємства повинен визначати внутрішнім розпорядчим актом перелік посад і кількість посадових осіб, уповноважених підписувати касові документи [4].

Використання наведених пропозицій покращить діяльність підприємства загалом і дасть змогу уникнути помилок при своєчасному та повному бухгалтерському обліку суб'єкта господарювання. Побудова належної системи бухгалтерського обліку грошових коштів передбачає правильність здійснення й відображення всіх етапів їх руху, починаючи з нормативно-правових вимог, заповнення первинних документів, узагальнення та систематизації інформації в регістрах і завершуючи складанням звітності. Ефективність організації обліку грошових коштів забезпечить раціональний розподіл та використання грошових коштів, а тим самим успішну фінансову діяльність підприємства.

Література

1. Господарський кодекс України станом на 20.09.2015 року в редакції від 17.06.2018. URL: <https://urist-ua.net> (дата звернення 13.11.2019).
2. Гушу Д. Облік грошових коштів: проблеми та шляхи їх вирішення. URL: <http://conf-cv.at.ua/forum/83> (дата звернення 13.11.2019).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 №7 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення 13.11.2019).
4. Постанова Правління Національного банку України від 29.12.2017 № 148 Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні [Із змінами, внесеними згідно з Постановами Національного банку № 54 від 24.05.2018. № 37 від 12.02.2019] URL: <https://pravo.uteka.ua/doc/Pro-zatverdzhennya-Polozhennya> (дата звернення 13.11.2019).

І.В. Сенедяк,
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – старший викладач Л.С. Пипкіна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розкрито проблемні складання консолідованої фінансової звітності в сучасних умовах, запропоновано шляхи їх вирішення

***Ключові слова:** консолідована звітність, бухгалтерський облік, прозорість, оприлюднення звітів.*

Мета бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні визначена ст. 3 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] та п. 4 НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3].

Фінансова звітність в Україні складається з:

- балансу (звіту про фінансовий стан) (Форма №1);
- звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) (Форма №2);
- звіту про рух грошових коштів (Форма №3);
- звіту про власний капітал (Форма №4);
- приміток до фінансової звітності (Форма №5);
- інформації за сегментами (Форма №6).

Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Проміжна звітність складається щоквартально наростаючим підсумком з початку звітного року в складі балансу (звіту про фінансовий стан) та звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід). Склад річної і квартальної фінансової звітності (крім суб'єктів малого підприємництва) наведено в табл. 1

Склад річної і квартальної фінансової звітності (крім суб'єктів малого підприємництва)

Назва форм фінансової звітності	Періоди подання	
	За квартал	За рік
Баланс (звіт про фінансовий стан) (форма № 1)	+	+
Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) (форма № 2)	+	+
Звіт про рух грошових коштів (форма № 3)	-	+
Звіт про власний капітал (форма № 4)	-	+
Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5)	-	+
Додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (форма 6)	-	+

Розкриття інформації у фінансовій звітності традиційно пов'язують з примітками до фінансових звітів. Внаслідок представлення чотирьох первинних форм фінансових звітів в агрегованому вигляді, інформація, що міститься в них, лише частково розкриває діяльність підприємства. Крім того, оцінка окремих статей балансу та звіту про фінансові результати може відрізнятись в різних національних системах обліку та МСФЗ. Тому повне розкриття цих статей у примітках уможливорює отримання необхідної для управління й прийняття рішень інформації.

Аналіз оприлюдненої на SMIDA фінансової звітності публічних компаній показав, що не всі підприємства повноцінно складають і оприлюднюють примітки до фінансових звітів. Слід відзначити позитивну динаміку в цьому напрямі, що обумовлено, у першу чергу, впровадженням МСФЗ – системи стандартів, яка забезпечує вищий рівень розкриття. Незважаючи на те, що загальні вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності викладені у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», а вимоги до розкриття окремих активів і зобов'язань – у відповідних П(С)БО, спостерігається роздрібнений і хаотичний характер оприлюднених приміток до фінансових звітів. Це пов'язано з відсутністю у вітчизняній нормативній базі принципів

розкриття інформації, рекомендацій з оцінки суттєвості інформації та макету приміток з орієнтовним переліком. Ті ж підприємства, що формують свої фінансові звіти на основі національних П(С)БО, складають примітки лише в табличній формі, затвердженій наказом Мінфіну України від 29.11.2000 р. №, 302, котрі, з одного боку, не містять вичерпного переліку інформації, необхідного користувачам для прийняття економічних рішень, зокрема не розкривають інформації про облікову політику підприємства, з іншого – враховуючи жорстку стандартизованість, включають таблиці, які часто не заповнюються підприємствами через відсутність у них відповідних видів діяльності. Зокрема, це інформація про фінансові інвестиції, будівельні контракти, біологічні активи та сільськогосподарську продукцію.

Саме тому важливим є дотримання якісних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які забезпечують єдині вимоги та чіткі правила розкриття інформації, а також високий рівень прозорості для зовнішніх користувачів [2].

Прозорість фінансової звітності необхідна для залучення в країну вільного іноземного капіталу, оскільки якісна і порівняльна звітна інформація є необхідною умовою підвищення інвестиційної привабливості компаній, сприяє зниженню підприємницьких ризиків і збільшенню освоєння інвестиційних проектів.

Одним із дискусійних питань є розуміння поняття «розкриття у фінансовій звітності». В НП(С)БО1 під розкриттям розуміють «надання інформації, яка є суттєвою для користувачів фінансової звітності». Метою розкриття є деталізація, підсилення та пояснення інформації, наведеної в первинних формах фінансової звітності. Враховуючи наведене, пропоную таке визначення: розкриття інформації у фінансовій звітності – це наведення додаткової, як правило, не відомої користувачам інформації для розуміння ними сфери діяльності, моделі управління суб'єкта звітування та його фінансового стану і результатів діяльності.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=996-14> (дата звернення 23.11.2019).
2. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2164-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2164-19> (дата звернення 13.11.2019).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13/print1389889084353341> (дата звернення 13.11.2019).

В.П. Столярчук,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент І.С. Крамаренко

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА

Досліджено проблеми оцінки кредитоспроможності позичальника. Обґрунтовано використання інтегрального показника оцінки боржника - юридичної особи комерційними банками України.

Ключові слова: кредит, кредитоспроможність, позичальник, комерційний банк.

Сьогодні фінансові установи застосовують доволі широкий спектр методик оцінки кредитоспроможності та визначення рейтингу позичальника. Однак кожна фінансово-кредитна установа розробляє власну систему оцінки, виходячи з особливостей кредитної політики, технологічних можливостей, спеціалізації фінансово-кредитної установи, конкретних умов договору, місця на ринку, рівня економічної та політичної стабільності в державі тощо. Більшість із них використовує старі, широко відомі іноземні методики, нехтуючи адаптованими українськими розробками щодо оцінювання ймовірності дефолту [1].

Вивчення причин щодо збільшення прострочених кредитів клієнтів у комерційних банках, вказує на основні:

– недосконалість системи показників оцінки фінансового стану позичальників;

- не застосування бальної або рейтингової оцінки щодо показників оцінки фінансового стану позичальників;
- не врахування галузевої приналежності підприємств [2].

Проведене дослідження досвіду оцінки кредитоспроможності позичальника дає також змогу зробити висновок, що питанням взаємозв'язку між здатністю обслуговувати кредитні кошти та впливом зовнішніх факторів на діяльність підприємства не приділяється відповідна увага. Здебільшого підприємство розглядається як одиниця, що розвивається незалежно від загальних тенденцій розвитку сфери економіки, до якої належить, та перебуває поза конкурентним простором, тоді як результати кредитної діяльності фінансових установ показують, що значна частина наданих коштів перетворюється на проблемні саме внаслідок впливу зовнішніх факторів.

Оцінюючи кредитоспроможність позичальника, фінансово-кредитна установа фактично визначає рівень кредитного ризику, який вона візьме на себе, встановлюючи кредитні стосунки з клієнтом. Однак у досліджуваних методиках оцінки кредитоспроможності позичальника відсутні показники, що оцінювали б рівень кредитного ризику. Актуальною проблемою оцінки кредитоспроможності позичальників фінансових установ залишається вироблення системи критеріальних значень коефіцієнтів фінансового стану для їхнього порівняння, оскільки існує множина значень, зумовлена галузевою приналежністю, а приведені в економічній літературі бажані значення фінансових коефіцієнтів не враховують галузевих особливостей і специфіки діяльності суб'єктів господарювання. Галузеві коефіцієнти відображають особливості технологічних процесів та тривалість ділового циклу підприємств, тому їх розрахунок пов'язаний з обробкою великої кількості статистичних даних. У багатьох європейських країнах такі розрахунки здійснюються централізовано на рівні держави або великих спеціалізованих статистичних агенцій [1].

Постановою Правління НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними

банківськими операціями» (надалі, Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями - Положення) від 30.06.2016 № 351 запроваджено систему рейтингової класифікації для оцінювання кредитних ризиків позичальників – юридичних осіб, яка є однією з ключових рекомендацій Базеля II [4], яка набирає чинності з 03 січня 2017 року. Даний документ встановлює, що рейтинговий клас позичальника має включати опис рівня ризику дефолту, що є типовим для позичальників цієї категорії, та критерії, які використовуються для цього рівня кредитного ризику.

Модель розрахунку інтегрального показника боржника - юридичної особи обирається залежно від виду його економічної діяльності, визначеного на підставі наданого ним розшифрування даних графі 2000 форм № 2 (2-м, 2-мс) "Звіт про фінансові результати" Положень (стандартів) бухгалтерського обліку 1 або 25 річної фінансової звітності боржника - юридичної особи за останній звітний рік щодо структури доходів, виходячи з максимального значення питомої ваги доходу від певного виду діяльності (у процентах) у загальному обсязі чистого доходу (виручки), отриманого від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). У разі однакового значення питомої ваги доходу за двома (або більше) видами діяльності модель розрахунку інтегрального показника боржника - юридичної особи обирається банком самостійно, на підставі одного з таких видів діяльності [4]. Модель оцінки кредитоспроможності позичальника передбачає врахування середньогалузевих коефіцієнтів та розміри підприємств.

Література

1. Мельник К.В. Проблемні аспекти оцінки кредитоспроможності позичальників. *Економіка і суспільство*. 2016. № 3. С. 433-438.
2. Крамаренко І.С., Козаченко Л.А. Методика оцінки кредитоспроможності позичальника: практичний аспект. *Економіка України*. 2018. №5. С.49-61.
3. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351 / Правління Національного банку України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/page> (дата звернення 19.11.2019).

В.А. Фільоник,
спеціальність 073 «Менеджмент» Миколаївського
міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.екон.наук, доцент Л.В. Домбровська

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Узагальнено погляди науковців на визначення поняття «система управління збутовою діяльністю». Складено структурну та структурно-логічну схеми формування системи управління збутовою діяльністю підприємства.

Ключові слова: збутова діяльність, управління збутовою діяльністю, система управління збутовою діяльністю підприємства.

Як показує аналіз наукових джерел, нині не існує єдиного підходу до визначення змісту поняття «система управління збутовою діяльністю» (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «система управління збутовою діяльністю»

Зміст	Джерело
Сукупність організаційних форм, через які здійснюється загальне управління збутовою діяльністю на всіх етапах, а також економічних важелів, що сприяють збільшенню обсягів реалізації продукції та розвитку підприємства	Шпилик С. [4]
Головна мета, цілі діяльності, стратегічна спрямованість (що обумовлює маркетингову орієнтацію, систематичне виявлення збутових ризиків, ефективну довгострокову взаємодію підприємства й партнера-покупця, інших бізнес-суб'єктів, розробку збутової стратегії підприємства, установлення та коригування стратегічних цілей) і система забезпечення (планування збуту, товарне, інформаційне й кадрове забезпечення, мотиваційні та організаційні механізми, сервісна підтримка, контроль і координація процесу	Терент'єва Н.В. [2]
Сукупність елементів (суб'єкти, об'єкти, методи, функції), взаємозалежних один з одним і слугуючих оптимізації управління товарними запасами компанії	Гаврилко П.П. [1]

Під формуванням системи управління збутовою діяльністю підприємства розуміється регламентована нормативними документами сукупність взаємопов'язаних організаційних, технічних, економічних і соціальних заходів з удосконалення управління збутовою діяльністю на основі механізмів

управління, спрямованих на постійне підвищення ефективності функціонування підприємства за рахунок скорочення рівня витрат на організацію збутових процесів і послуг (рис. 1).

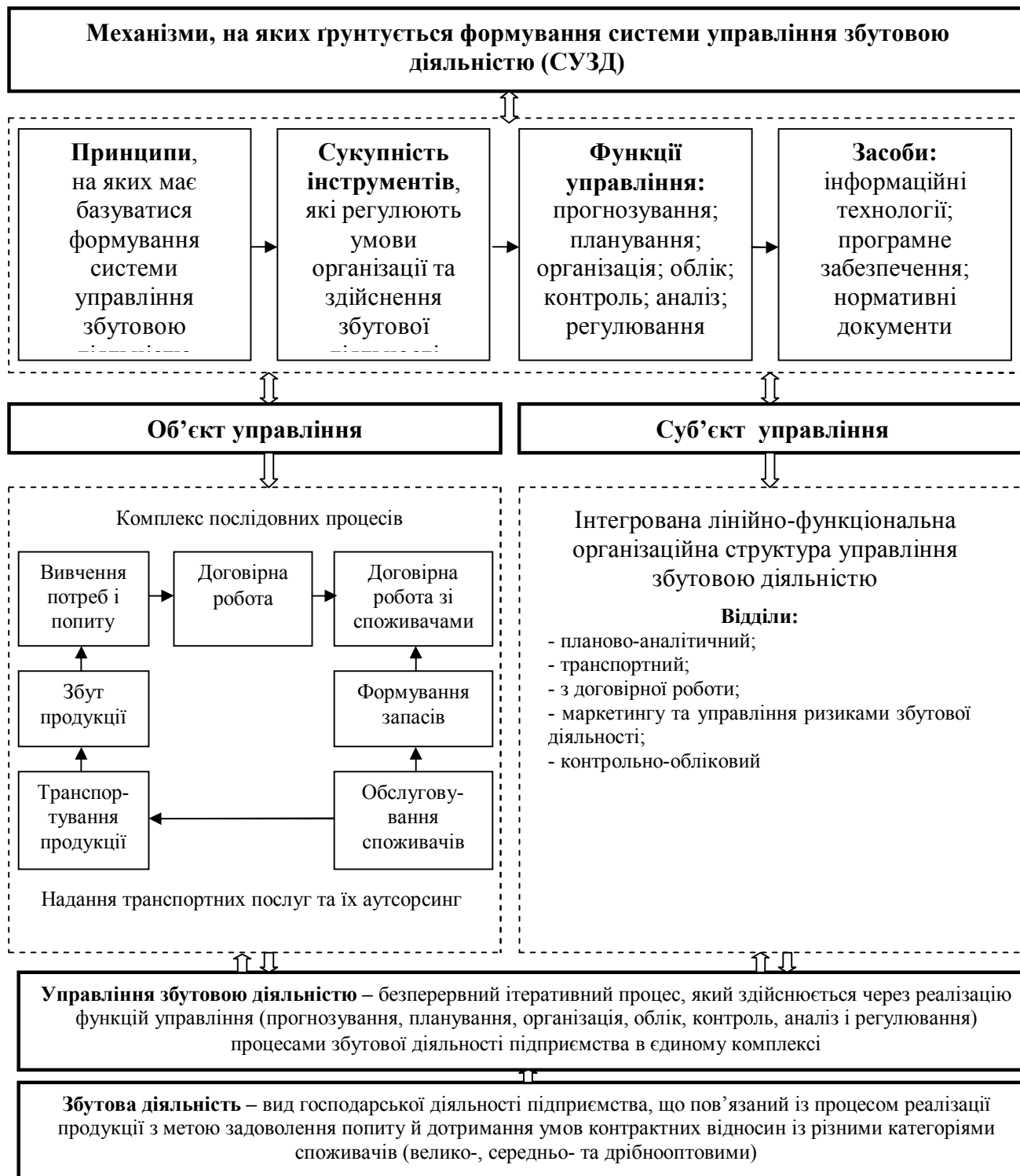

Рис. 1. Структурна схема формування системи управління збутовою діяльністю підприємства

Мета функціонування системи управління збутовою діяльністю забезпечується реалізацією взаємопов'язаних підсистем, функцій та завдань

управління процесами збутової діяльності (рис. 2).

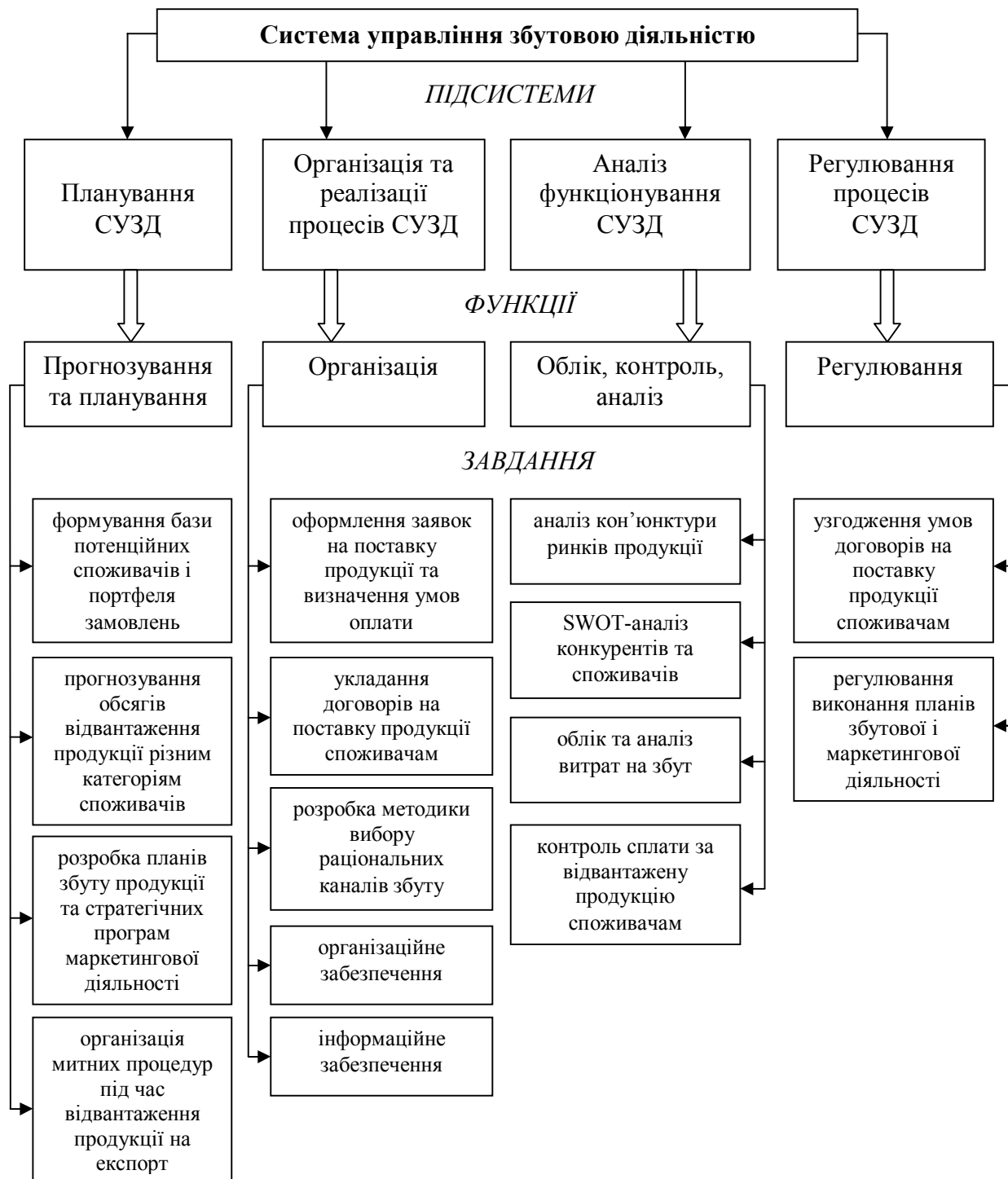

Рис. 2. Структурно-логічна схема формування системи управління збутовою діяльністю підприємства

Формування системи управління збутовою діяльністю підприємств має базуватися на якісно нових принципах функціонування: застосування комплексного підходу до організації збутової діяльності в єдиному комплексі; реалізація всього переліку функцій управління (прогнозування, планування,

організація, облік, контроль, аналіз і регулювання) комплексом послідовно здійснених процесів збутової діяльності; облік специфічних особливостей організації збутової діяльності на підприємствах; диференціювання споживачів продукції на велико-, середньо- та дрібнооптових, виходячи з обсягів їх щорічного попиту; реалізація процесів збутової діяльності має ґрунтуватися на впровадженні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій із використанням спеціального програмного забезпечення, автоматизованих систем управління, економіко-математичних методів.

В результаті дослідження визначено, що до методологічних засад управління збутовою діяльністю підприємства варто віднести: наявність та відповідність товару потребам споживачів; інфраструктурне забезпечення; інформаційне забезпечення збутової діяльності підприємства; вибір оптимальних каналів збуту; кадрове забезпечення збутової діяльності підприємства; фінансовий супровід збутової діяльності підприємства; системність збутової діяльності.

Література

1. Гаврилко П.П. Економічний зміст збуту продукції. Економіка. Управління. Інновації: електронне наукове фахове видання. 2012. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2012_1_11.pdf(дата звернення 17.11.2019).
2. Терент'єва Н.В. Принципи та функції управління збутовою діяльністю. *Вісник Запорізького національного університету*. 2018. №1(29). С. 127-138.
3. Хрупович С. Теоретичні підходи до організування процесу збуту на підприємстві. *Галицький економічний вісник*. 2014. № 2. С. 57-61.
4. Шпилик С. Управління збутовою діяльністю підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2017. №4. С.88-95.

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ**

А.І. Боднар,
спеціальність 123 «Комп'ютерна інженерія»
Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.техн.наук, доцент Мельник В.А.

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ОБЛІКУ КАДРІВ ВНЗ

Робота присвячена розробці програмного забезпечення системи обліку кадрів ВНЗ. Інформаційна система спроектована з використанням СУБД ACCESS. Розроблене програмне забезпечення може функціонувати під керуванням будь-якої операційної системи.

***Ключові слова:** інформаційна система, облік кадрів, база даних, документація, автоматизація.*

Інформаційна система обліку кадрів навчального закладу призначена для автоматизації діяльності відділу кадрів вищого навчального закладу (ВНЗ). Система дозволяє забезпечити багатокористувацький доступ до єдиної бази даних ВНЗ, при цьому можлива одночасна робота декількох користувачів з інформацією, що дозволяє гнучко розподілити обов'язки між співробітниками (наприклад, реєстрація нових співробітників, модифікація інформації, пошук, формування звітів та інше) [1].

Система «Облік кадрів ВНЗ» призначена для автоматизованого ведення інформації про кадри, а саме:

- ведення штатного розкладу організації;
- ведення картотеки особових карток працівників;
- ведення наказів по особовому складу;
- ведення табеля обліку використання робочого часу;
- ведення картотеки відряджень;
- ведення інформації про працівників, зарахованих до резерву на заміщення посад;

- пошуку необхідної інформації по довільно заданим критеріям;
- формування аналітичних звітів і довідок;
- ведення довідників системи;
- експорту-імпорту кадрової інформації у другі адміністративні підрозділи.

Для того, щоб створити базу даних необхідні документи і дані, що проходять через начальника відділу кадрів. База даних повинна мати наочний інтерфейс, можливість пошуку, додавання нових і редагування вже наявних даних. Результатом роботи є розроблена на мові СУБД ACCESS база даних і спеціальні форми запитів.

У системі «Облік кадрів ВНЗ» знаходиться детальна інформація по кожному співробітнику, яка вводиться шляхом заповнення особистих карток. Також в базу даних підсистеми вводяться накази на призначення, переведення, звільнення, відпустки та ведеться штатний розпис. Крім того, системою надається можливість переглянути список особових справ працівників організації.

Розглянемо взаємодію відділу кадрів с іншими підрозділами:

1) Відділ кадрів-бухгалтерія. Відділ кадрів направляє в бухгалтерію наступні документи:

- накази про прийом на роботу та накази про кадрові переміщення;
- накази про звільнення;
- накази про відпуску;
- лікарняні листи.

2) Відділ кадрів – Пенсійний фонд. Між відділом кадрів і Пенсійним фондом існує цілий потік документів, причому частина з них передається в електронній формі (по електронній пошті з цифровим підписом). Перелік документів, пов'язаних з Пенсійним фондом:

- страхове свідоцтво державного пенсійного страхування;
- анкета застрахованої особи;
- запит про уточнення відомостей;
- довідка про смерть;
- опис документів, переданих роботодавцем;

- супровідна відомість;
- довідка про відповідність;
- індивідуальні відомості про трудовий стаж, заробіток і нараховані страхові внески застрахованої особи.

3) Відділ кадрів – керівництво. Керівництво має право вимагати від відділу кадрів звіт довільної структури в управлінських цілях. Основні типи звітів керівництву:

- індивідуальні відомості стосовно працівника;
- списки співробітників;
- події (прийоми, звільнення, переміщення, лікарняні тощо);
- штатний розклад.

4) Відділ кадрів – органи статистики. З різною періодичністю відділ кадрів зобов'язаний представляти в статистичні органи кілька звітів. Серед них є такі, як «Прийняті / Звільнені», «Звіт з середньооблікової чисельності».

У роботі пропонується організація АРМу працівника відділу кадрів на базі ПК, що дозволить значно підвищити продуктивність праці робітника відділу кадрів.

Література

1. Половнев Н. М., Якимов А. М. Системы автоматизированной обработки учетной информации. Москва: Финансы и статистика, 2014. 187 с.
2. К. Дж. Дейт. Введение в системы баз данных. Москва – Санкт-Петербург – Киев: Вильямс, 1999. 847 с.

І.П. Бойченко,
спеціальність 241 «Готельно-ресторанна справа»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – викладач Стиценко О.В.

АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯК ЗАПОРУКА ПОКРАЩЕННЯ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Сучасні заклади ресторанного господарства, на сьогоднішній день, відрізняють високою актуальністю серед споживачів, так як в бурхливому

ритмі життя люди готові витратити більше коштів на їжу, ніж на її приготування. Цей факт свідчить про те, що власники закладів звертають досить велику увагу на якість обслуговування та сервіс, доволі суворіше ставляться до відбору персоналу, а також застосовують новітні технології та інновації, щоб мати високий рівень конкурентоспроможності.

В умовах конкуренції підприємства ресторанного бізнесу вимагають сучасних методів управління, які базуються, в першу чергу, на впровадженні та використанні автоматизованих систем управління. Впровадження сучасних автоматизованих систем управління в ресторанному бізнесу дозволяє: покращити якість обслуговування споживачів; контролювати діяльність підприємства та персоналу; щоденно аналізувати фінансові результати, обробляти значні обсяги зовнішньої та внутрішньої інформації для прийняття ефективних управлінських рішень [3].

Успішний ресторан – це злагоджений механізм, який пропонує своїм споживачам високий рівень сервісу і оперативну роботу персоналу [2].

В умовах конкуренції підприємства ресторанного бізнесу вимагають сучасних методів управління, які базуються, в першу чергу, на впровадженні та використанні автоматизованих систем управління.

В даний час на ринку комп'ютерних систем є універсальні аналітичні програми і спеціальні, що використовуються в окремих галузях економіки. Більшість користувачів віддають перевагу універсальним комп'ютерним засобам унаслідок їх достатньо легкої адаптації до особливостей управлінських функцій в різних закладах ресторанного бізнесу.

Розвиток ресторану є неможливим без впровадження сучасних автоматизованих систем управління, які дозволяють покращувати якість обслуговування відвідувачів, контролювати діяльність підприємства в цілому, щоденно аналізувати фінансову звітність тощо.

Сьогодні рестораторам пропонується досить велика кількість професійних систем автоматизації в галузі ресторанного бізнесу (табл.1) [1].

Порівняльна характеристика програмних комплексів

Характеристики	Програмні продукти		
	«Парус-Ресторан»	АС «РЕСТАРТ»	«1С: Підприємство 8. Ресторан»
1	2	3	4
Призначення	Призначений для автоматизації закладів ресторанного бізнесу від повної автоматизації бізнес-процесів по обслуговуванню клієнтів до ведення фінансово-господарського, податкового і складського обліку, працює як самостійний модуль (фронт офіс + бек офіс)	Призначений для автоматизації фронт-офісу на підприємствах. Дозволяє легко адмініструвати систему, і практично знімає усі обмеження на кількість автоматизованих робочих місць контактного персоналу	Призначений для автоматизації фронт-офісу на підприємствах ресторанного бізнесу. Дозволяє легко адмініструвати і допрацьовувати систему під специфічні потреби будь-якого підприємства, незалежно від його масштабу, типу і концепції.
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення швидкої обробки замовлень і обслуговування клієнтів; - покращення узгодженості і контролю над роботою персоналу; - здійснення інтеграції з сучасним устаткуванням: POS- принтерами і POS-терміналами, КПК; - облік руху матеріальних цінностей і руху товарів; - скорочуються тимчасові витрати на пошук і аналіз інформації. 	<ul style="list-style-type: none"> - облік продажів; - підвищення якості і швидкості обслуговування гостей; - контроль дій персоналу; - зменшення помилок при роботі з гостями (людський чинник); - централізоване управління меню і преїскурантом; - підвищення лояльності відвідувачів; - отримання аналітичної звітності. 	<ul style="list-style-type: none"> - облік продаж; - підвищення якості і швидкості обслуговування гостей; - контроль дій персоналу; - зменшення помилок при роботі з гостями (людський фактор); - централізоване управління меню і преїскурантом; - підвищення лояльності відвідувачів; - підвищення аналітичної звітності.
Можливість використання	Може використовуватися як самостійно, так і спільно з обліковими рішеннями «Парус-Бухгалтерія», «Парус-Торгівля і склад», «Парус-Заробітна плата», «Парус-Персонал», «Парус-Отель»	Може використовуватися як самостійно, так і спільно з обліковими рішеннями «1С-Рарус: Управління рестораном», «1С-Рарус: Комбінат харчування», «1С-Рарус: Громадське харчування 8»	Може використовуватися як самостійно, так і спільно з обліковими рішеннями «1С-Рарус: Управління рестораном», «1С-Рарус: Комбінат харчування», «1С-Рарус: Громадське харчування 8»

Проведений аналіз засвідчив, що системи передбачають автоматизацію облікових, виробничих, маркетингових та управлінських процесів. Кожна

система виконує дві або одну функції: автоматизації процесу обслуговування у залі за допомогою модуля «фронт-офіс», автоматизації обліку та контролю за допомогою «бек-офісу». Перший модуль відповідає за діяльність залу та прийом гостей, другий – слідкує за рухом продукції. Використання у підприємстві одного з модулів є недостатньо ефективним.

Література

1. Автоматизовані системи управління підприємствами ресторанного бізнесу. URL: <http://infotour.in.ua/chkhalo.htm>. (дата звернення: 10.11.2019)
2. Архипов В. В. Організація ресторанного господарства. навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури «Інкос» 2007. 335 с.
3. Ткачова С. С., Іванова Т. П. Автоматизація управління підприємствами ресторанного господарства. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/tkachova.htm. (дата звернення: 10.11.2019).

В.М. Землеєров,
спеціальність 123 «Комп'ютерна інженерія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд. фіз.-мат. наук, доцент Завгородній А.В.

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ БЕЗПЕКА

Сьогодні хмарні технології знаходять активне застосування у всіх розвинених країнах, забезпечуючи принципово нові, економічно ефективні можливості для бізнесу, управління, освіти і наукових досліджень. Вони можуть бути використані в управлінні вузом, навчальному процесі, створення ефективних інструментів організації науково-дослідницької діяльності як в масштабах вузу, так і на міжвузівському рівні.

Хмарні технології – це парадигма, що передбачає віддалену обробку та зберігання даних. Ця технологія надає користувачам мережі Інтернет, доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання програмного забезпечення як онлайн-сервісу. Тобто якщо є підключення до Інтернету то можна виконувати складні обчислення, опрацьовувати дані використовуючи потужності віддаленого сервера.

Традиційна безпека будь-якої компанії чи установи стала неймовірно фрагментованою. Дані, інформація знаходяться фактично повсюди: в мережі, у

кінцевих точках та у постійно змінюваній хмарній екосистемі. Додатки та дані у хмарному середовищі мають бути дуже надійно захищені. Хмарна безпека стосується дуже широкого спектру заснованих на управлінні технологій та політик, що розгорнуті для захисту інформації, даних, додатків та інфраструктури, пов'язаних з хмарними розрахунками.

Центр обробки даних – це фіксоване середовище, в якій додатки виконуються на виділених серверах, доступ до яких дозволений лише авторизованим користувачам. З іншого боку, хмарне середовище є динамічним та автоматизованим. Пули обчислювальних ресурсів доступні для підтримки робочих навантажень додатків, до яких можна отримати доступ в будь-якому місці та в будь-який час з будь-якого пристрою. Для досвідченого професіонала у сфері інформаційного захисту здається, що велика кількість з принципів, що роблять хмарні обчислення привабливими, протирічять кращим вимогам безпеки мережі. Нижче наводяться три головних погляди для забезпечення безпеки, а також ключові вимоги до хмарної безпеки.

Хмарні обчислення не зменшують існуючих ризиків мережевої безпеки. Ризики безпеки, що загрожують центру обробки даних та мережам сьогодні, змінюються після того, як додатки перейдуть у хмарне середовище, незалежно від того, чи відбувається це у повній міграції, чи за гібридним сценарієм, в якому деякі додатки переміщуються до хмари, а інші залишаються в серверній. Фактично, деякими способами ризики безпеки, що виникають при переході до хмари, стають більш значними.

Наприклад, деякі додатки для центрів обробки даних використовують широкий діапазон портів, що робить традиційні засоби безпеки неефективними, коли ці додатки переміщуються до хмари. Кіберзлочинці створюють складні атаки, що використовують декілька векторів для компрометації своєї мети, переховуючись за допомогою звичайних додатків для виконання своєї мети.

Безпека вимагає розподілу та сегментації - хмара спирається на загальні ресурси. Протягом десятиріч передові методи інформаційної безпеки переконували, що критично важливі додатки та дані мають бути розділені на

безпечні сегменти мережі. Часто це називається *Zero Trust*: ніколи не довіряйте, завжди перевіряйте.

У фізичній мережі всередині корпоративного центру обробки даних *Zero Trust* відносно просто реалізувати за допомогою брандмауерів та віртуальних локальних мереж, керованих політиками на основі ідентифікації додатку та користувача.

В середовищі хмарних обчислювань прямий зв'язок між віртуальними машинами всередині сервера відбувається постійно, в деяких випадках - на різних рівнях довіри. Це ускладнює задачу сегментації, особливо враховуючи, що хмарні додатки засновані на розумінні загальних ресурсів. Змішані рівні довіри у поєднанні з відсутністю трафіка всередині хоста за допомогою віртуальних пропозицій по забезпеченню безпеки на основі портів, скоріш за все, призведуть до послаблення позиції безпеки.

Конфігурації безпеки орієнтовані на процес. Хмарні обчислювальні середовища є динамічними. Віртуальні робочі навантаження можуть бути створені або змінені за лічені хвилини. Таким чином, команди хмарних обчислень працюють в дуже динамічному середовищі, при цьому робочі навантаження додаються, видаляються і змінюються постійно.

Навпаки, налаштування безпеки для цього робочого навантаження може займати години, дні або тижні. Затримки безпеки не призначені для створення контрольно-пропускних пунктів. Швидше, вони є результатом процесу, який призначений для підтримки сильної позиції безпеки. Необхідно внести зміни в політику, необхідно визначити відповідні брандмауери і визначити відповідні оновлення політики.

Якщо цей дисбаланс не розуміється і не розглядається як частина міграції хмари, результатом є невідповідність між політикою безпеки і розгортанням хмарного робочого навантаження. Результатом є ослаблена позиція безпеки, яка може поставити важливі дані і інтелектуальну власність в небезпеку, а також може призвести до порушень політики і положень щодо дотримання та управління.

Література

1. The NIST Definition of Cloud Computing, NIST Special Publication 800-145. URL: <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/Legacy/SP/nistspecialpublication800-145.pdf> (дата звернення: 10.11.2019)
2. Guidelines on Security and Privacy in Public Cloud Computing , NIST SP800-144. URL: <https://csrc.nist.gov/publications/detail/sp/800-144/final> (дата звернення: 10.11.2019)
3. Cloud Computing Synopsis and Recommendations DRAFT, NIST. URL: <https://www.nist.gov/publications/cloud-computing-synopsis-and-recommendations>. (дата звернення: 10.11.2019)

М.М. Зербул,
спеціальність 123 «Комп'ютерна інженерія»
Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.техн.наук, доцент Мельник В.А.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ВИРОБНИЦТВА

Робота присвячена розробці програмного забезпечення системи автоматизації обліку основних засобів. Інформаційна система спроектована з використанням СУБД ACCESS. Розроблене програмне забезпечення може функціонувати під керуванням будь-якої операційної системи.

Ключові слова: *інформаційна система, основні засоби, база даних, документація, автоматизація.*

Облік основних засобів – відповідальна робота, яка потребує точності, своєчасності та достовірності і крім того, достатньо трудомісткий процес. Тому автоматизація процесу обліку, а також організація АРМу дозволить значно підвищити продуктивність праці робітників бухгалтерії.

Програмне забезпечення, яке розроблено в роботі, побудовано на підставі загальнодоступного програмного середовища – СУБД MS Access, що зручно для впровадження на будь-якому робочому місці. Крім того, розроблена система не вимоглива до ресурсів системи, не вимагає особливо складної настройки, а також при необхідності легко інтегрується в подальші схеми розширення бізнес-процесів.

Інформаційна система обліку основних засобів автоматизує облік основних фондів і забезпечує:

- обробку та зберігання інформації в розрізі об'єктів ОЗ і підрозділів підприємства;

- виписку первинних документів (активів на ліквідацію ОЗ, накладних та інше);

- отримання вихідної інформації у вигляді екранних і друкованих форм і друк звітних зведень (включаючи і форми річного звіту);

- розрахунок і друк відомостей амортизаційних відрахувань.

Основними завданнями обліку основних засобів є:

- правильне і своєчасне документування і відображення операцій по просуванню основних засобів, переоцінці їх вартості;

- контроль за збереженням основних засобів;

- правильне і своєчасне нарахування амортизації (зносу) для включення у витрати банку.

Як джерела інформації для аналізу основних засобів використовуються планові дані:

- план технічного переозброєння і реконструкції підприємства та його структурних підрозділів;

- план введення в експлуатацію нових об'єктів, заміни обладнання. Планові дані є базою для порівняння з фактичними даними аналізованих показників, що містяться в бухгалтерській і статистичній звітності.

У функціональному аспекті ІС повинні забезпечувати: виконання необхідних розрахунків; підготовку, заповнення, перевірку і роздруківку документів; перенесення даних з однієї звітної форми в іншу; накопичення підсумків, звернення до даних минулих періодів. Автоматизація виконання окремих функцій управління вимагає їх розчленування на більш дрібні частини – функціональні завдання, для вирішення яких розробляються алгоритми і пишуться програми [2].

В роботі ставиться завдання реалізації таких процедур для обліку ОЗ за допомогою СУБД ACCESS, розробка вхідних форм для інвентаризації ОЗ,

розробка вихідних облікових форм, які застосовуються в бухгалтерському обліку, а також розробка зручного інтерфейсу для керування цим процесом у вигляді автоматизованого робочого місця бухгалтера.

В якості завдань аналізу основних засобів можна виділити наступні:

- вивчення динаміки, складу і структури основних засобів в розрізі різних ознак за ряд років;
- оцінка забезпеченості організації основними засобами;
- вивчення руху основних засобів і темпів їх оновлення;
- аналіз джерел фінансування відтворення основних засобів;
- вивчення технічного стану основних засобів та його зміни за аналізований період;
- вивчення інтенсивності використання основних засобів;
- оцінка впливу зміни інтенсивного і екстенсивного напрямів використання основних засобів на основні оціночні показники діяльності організації;
- розробка конкретних заходів по залученню в оборот виявлених резервів поліпшення внутрішньовидової структури основних засобів і підвищення інтенсивності їх використання.

Представлені варіанти аналітичних задач дозволяють дати оцінку структури, динаміки та ефективності використання основних засобів і теж входять до складу інформаційної системи. Визначальними для вибору аналітичних завдань і формування їх набору є конкретні потреби управління, зміст прийнятих управлінських рішень.

Література

1. Твердохлеб Н. Г., Татарчук Н. И., Сендюк М. А. Организация машинной обработки экономической информации в промышленности. Киев: Вища школа, 1984. 416 с.
2. К. Дж. Дейт. Введение в системы баз данных. Москва – Санкт-Петербург – Киев: Вильямс, 1999. 847 с.

А.С. Писарева,
спеціальність 241 «Готельно-ресторанна справа»
Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – викладач Стиценко О.В.

ЗАСТОСУВАННЯ ХЕШТЕГІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЛОЯЛЬНІСТІ ГОСТЕЙ РЕСТОРАННИХ ЗАКЛАДІВ

Сучасні українські реалії змушують власників ресторанних закладів підлаштовуватися під нестабільну економічну, політичну і соціальну ситуацію в державі, постійно моніторити мінливі споживчі переваги, щоб утримати клієнтів у доволі жорсткій конкурентній боротьбі та залучати нових. Саме тому набуває актуальності проблематика щодо посилення впливу маркетингових комунікацій на лояльність клієнтів ресторанних закладів.

Переважаючим трендом маркетингових комунікацій ресторанних закладів є активне використання засобів Інтернету, і якщо раніше це були сайти та таргетована реклама та банери, то сьогодні це активна присутність у соціальних мережах, співпраця з популярними блогерами та влогерами, крауд-маркетинг, мобільні додатки тощо.

Аудиторія соціальних мереж із кожним роком невпинно збільшується, адже соціальні мережі – це не тільки інформаційно-розважальний майданчик, місце для спілкування та обміну, а й ефективний спосіб промоції, то помітно зросло їх значення для ресторанного бізнесу, де дуже велике значення мають імідж і репутація. Водночас рівень довіри до інформації, отриманої із цього джерела, набагато вищий. Усе це дає власникам ресторанного бізнесу відмінні можливості для просування свого закладу і його послуг у соціальних мережах.

Сьогодні переважна більшість Інтернет-користувачів є власниками багатьох акаунтів у різноманітних соціальних мережах. Дослідження відсоткової долі ринку у соціальних мережах показали, що найзатребуваніші соціальні мережі у листопаді 2019 р. – Facebook (59,9 %), Twitter (7,05 %), Youtube (1,85 %), Instagram (0,9 %) [2].

Сторінка ресторанного закладу у соціальних мережах – це вагомий додатковий канал для комунікації з клієнтами, дуже важливо вчасно відповідати на повідомлення та коментарі, ставити лайки людям, які виставили фото із закладу. Успішне просування ресторану в соціальних мережах базується на інформаційних приводах. Такими можуть бути майстер-класи від шеф-кухаря або тематичні дегустації вин. Необхідно створити привід для візиту в ресторанний заклад. Ресторан повинен стати не тільки місцем, де можна смачно поїсти, а й приємно провести час.

Посилення впливу цифрового маркетингу на лояльність клієнтів ресторанних закладів пов'язаний із хештегом. Даний спосіб позначати пости і репости був розроблений ще у 2007 р., але набув широкого застосування лише починаючи з 2010 р. Термін «хештег» дослівно означає «хеш» (hash) – решітка і «тег» (tag) – ярлик, етикетка, мітка, тобто хештег – це ключове слово або фраза, перед якими ставиться символ # й які використовуються в публікаціях у соціальних мережах. Використовувати його можна всередині запису, у кінці або просто у вигляді окремих фраз під фото. Вставлений знак # перетворює наступне слово на активне посилання, і коли клікнути по ньому, то сервіс виконає підбір за такою ж позначкою. Здійснювати це можна в усіх соціальних мережах. У результаті конкретний пост стає доступний людям із такими ж інтересами і запитам, навіть якщо вони не підписані на ці оновлення. Як правило, користувачі не додають хештеги у свої записи, а лише використовують їх для пошуку, ц тому числі й відповідних ресторанних закладів і послуг. Оскільки хештеги – це функція соціальних мереж, яка дає змогу переглядати фотографії та відео за певною тематикою, то користувач може швидко віднайти потрібне фото, а ресторанний заклад має унікальну можливість прорекламувати себе і свої послуги широкій аудиторії, а отже, є ймовірність, що більше людей захоче стати його клієнтами [1].

Використання хештегів робить публікації ресторанного закладу доступними всім, хто в них зацікавлений, і, таким чином, аудиторія не обмежена існуючими користувачами, цей контент можуть знайти інші

відвідувачі, яким цікаві теми таких постів. Для того щоб технологія хештегів ресторанних закладів була ефективною, необхідно створити зручний хештег, зробити промоцію, щоб клієнти його знали, заохочувати їх до використання.

Застосування технології хештегів, у соціальній мережі Instagram за хештегами «#ресторан», «#бар», «#кафе» є ефективним засобом маркетингових комунікацій ресторанних закладів, адже вони дають змогу: активно просувати заклад за допомогою фахівця-маркетолога; моніторити реакцію відвідувачів, їх враження; активно просувати заклад через відвідувачів; відстежувати та оперативно реагувати на негативні відгуки.

Маркетингові комунікації ресторанних закладів у соціальних мережах передбачають залучення цільової аудиторії через соціальні мережі завдяки створенню тематичного контенту, який відповідає інтересам та гармонійно вписується у специфіку функціонування конкретного соціального сервісу. Для забезпечення конкурентних переваг у соціальних мережах ресторанний заклад повинен моніторити Інтернет-середовище та оперативно реагувати на зміни в поведінці користувачів, своєчасно запроваджувати інноваційні технології цифрового маркетингу, здійснювати трансформацію у відповідних сервісах шляхом утілення ефективних маркетингових рішень [1].

Таким чином, застосування технології хештегів, надає підприємствам ресторанного господарства велику кількість переваг із , адже за їх допомогою популяризується заклад; здійснюється залучення нових гостей; підвищується вмотивованість постійних гостей на повторні відвідування; відбувається оновлення цільової аудиторії із залучення гостей у певний час доби та на різні заходи; підвищується лояльність гостей.

Література

1. Іванова Л. О., Вовчанська О. М. Соціальні мережі як чинник посилення впливу маркетингу на лояльність клієнтів ресторанних закладів. *Національна економіка. Інтелект XXI*. 2019. № 2. С. 38–44.
2. Tablet Social Media Stats Worldwide. URL: <http://gs.statcounter.com/social-media-stats/tablet/worldwide> (дата звернення: 10.11.2019)

І.М. Семченко,
спеціальність 241 «Готельно-ресторанна справа»
Миколаївського міжрегіонального інституту розвитку людини
ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – викладач Стиценко О.В.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМОК ІННОВАЦІЙ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

Інноваційність є основною характеристикою сучасної економіки. Сьогодні інновації у готельному бізнесі відіграють чи не головну роль у висококонкурентній боротьбі готелів за кожного гостя. Застосування новітніх технологій готельного бізнесу дозволяє власникам готелів підвищити ефективність свого підприємства, знаходити нові резерви підвищення якості обслуговування, ефективної охорони номерів і майна гостей, надання нових послуг.

Практика готельного бізнесу, конкуренція в галузі, економічні реалії з їх складними внутрішньогосподарськими умовами та відносинами значно ускладнили підприємницьку діяльність на ринку послуг, зумовили нові закономірності його розвитку. Саме це й вимагає постійного вдосконалення і поглиблення існуючих наукових теорій, зокрема перегляду підходів і принципів управління та розвитку підприємницької діяльності у регіональному туризмі, адаптації наукових концепцій та інструментів у підприємницькому середовищі до сучасних економічних умов з урахуванням галузевої специфіки [2].

Сучасні інновації коштують недешево, проте власники готелів все одно витрачаються на них, тому що тільки так можна забезпечити власне виживання на ринку. І однією з найпопулярніших нині розробок є електронне управління готелем. Для готелю під замовлення створюється спеціалізована система, до якої підключаються всі співробітники. За допомогою веб-ресурсу вони можуть отримувати всю необхідну інформацію про готель у будь-який момент; в режимі on-line бачити всі зміни, що у ньому відбуваються; бронювати номери для гостей; отримати доступ до максимально широкого комплексу каналів

продажів. Прагнучи запропонувати гостям ексклюзивний сервіс, багато готелів замовляють розробку особливих систем роботи, які суттєво розширюють функції готелю. Серед них, наприклад, можна виділити наступні [3]:

- система автоматизації роботи працівників відділу продажів – дозволяє управляти цією сферою, планувати зустрічі з партнерами та клієнтами, вести календар і розклад роботи менеджерів, а також полегшує виконання різних завдань;

- система роботи з клієнтами – це технології в готельному бізнесі, які сприяють проведенню повного аналізу розміщення гостей у готелі й видають повну аналітику по кожному з них;

- система управління програмами лояльності для клієнтів – дозволяє готелю розробляти особливі види заохочення для постійних гостей, клубні та дисконтні картки, преміальні сертифікати та інше.

Готельна індустрія дозволяє використовувати все різноманіття комп'ютерних технологій, починаючи від спеціалізованих програмних продуктів управління готельним підприємством до застосування глобальних комп'ютерних мереж. На сьогоднішній день у готельній індустрії використовується досить багато новітніх інформаційних технологій: глобальні комп'ютерні системи резервування, інтегровані комунікаційні мережі, системи мультимедіа, інформаційні системи менеджменту та ін. Найбільший вплив сучасні інформаційні технології мають на просування готельного продукту.

Одним із основних напрямків інноваційних технологій у готельному бізнесі, на наше переконання, є впровадження мультимедійних технологій, зокрема довідників, буклетів, каталогів. Сьогодні готелі розміщують електронні довідники і каталоги в мережі Інтернет. Електронні каталоги готелю дозволяють віртуально подорожувати номерами різних категорій, залами ресторанів, конгрес-центрів, вестибюля, подивитися повну інформацію про готельне підприємство, ознайомитися зі спектром послуг, що надаються, системою пілг і знижок. Використання мультимедійних технологій дає можливість оперативно надавати потенційному гостю інформацію про готель і

тим самим дозволяє швидко і безпомилково вибрати той готельний продукт, якого потребує гість [1].

Готельна індустрія дозволяє використовувати все різноманіття комп'ютерних технологій, починаючи від спеціалізованих програмних продуктів управління готельним підприємством до застосування глобальних комп'ютерних мереж. У готельній індустрії використовується досить багато новітніх інформаційних технологій: глобальні комп'ютерні системи резервування, інтегровані комунікаційні мережі, системи мультимедіа, інформаційні системи менеджменту та інше. Найбільший вплив сучасні інформаційні технології мають на просування готельного продукту. Так, в області реклами широкого поширення набула пряма розсилка готельної інформації електронною поштою – direct mail, що дає можливість блискавично зв'язатися з компаніями. В останні роки готельні підприємства створили свої власні сайти в Інтернеті. Висока надійність і зручність комп'ютерних систем резервування CRS (Computer Reservation System) сприяли їх швидкому і широкому поширенню. Це дозволило прискорити процес резервування, здійснювати його в режимі реального часу і тим самим підвищити якість надаваних послуг за рахунок скорочення часу обслуговування гостей.

Література

1. Портал готельного і ресторанного бізнесу. URL: <http://pro-hotelia.com.ua/> (дата звернення: 10.11.2019.)
2. Семенов В. Ф., Балджи М. Д., Мозгальова В. М. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності: монографія. Одеса: Optimum, 2012. 201 с.
3. Шаповалова О. М. Інноваційна діяльність, як основа підвищення конкурентоспроможності готельного господарства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2013. № 16. С. 224-228.

Секція IV.

ПРАВО ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

А.В. Агєєва,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування» Миколаївського міжрегіонального
інституту розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.юрид.наук, доцент кафедри А.Б.Половченя

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Тези присвячені проблемам фінансування освіти та науки в Україні, необхідності докорінних змін в забезпеченні сучасних підходів до підготовки кадрів.

Ключові слова: *освіта і наука, державне регулювання, фінансове забезпечення, реформування системи освіти.*

Фінансування освіти в Україні було і залишається актуальним питанням сьогодення. Фінансуванню освіти присвячено безліч наукових публікацій.

Освіта і наука є галузями, які розвиваючись у взаємозв'язку з євроінтеграційними та глобалізаційними процесами, формують базис для розвитку нації на інноваційних засадах із врахуванням потреб як країни в цілому, так і кожної особистості.

На сьогодні стан фінансування освіти і науки є критичним. Потребують особливої підтримки освіта у сільській місцевості, навчання дітей з особливими потребами, постала необхідність докорінної зміни і оновлення матеріальної бази, комп'ютеризації навчальних закладів, упровадження інформаційних технологій, забезпечення сучасних підходів до підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

У сучасному світі освіта, наука та інновації відіграють дедалі більшу роль у розвитку держави і суспільства, забезпеченні потреб та підвищенні якості життя людей. Стратегічні плани та проекти на перспективу, що розробляються більшістю країн – світових лідерів, спираються на знання та здобутки науки,

дають змогу зазирнути у майбутнє, скоригувати сучасний вектор розвитку країни, розподілити її ресурси на забезпечення максимального ефекту в реалізації визначених цілей. діяльність у сферах освіти і науки регулюється Конституцією і законами України.

Загальні принципи державної політики у цих сферах визначені законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту»[1].

Актуальними залишаються питання фінансового забезпечення функціонування загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема зміцнення матеріально-технічної бази, вчасного забезпечення підручниками, здійснення організованого підвозу учнів до місць навчання, розгортання повноцінного інклюзивного навчання.

Видатки на професійно-технічну освіту у загальному обсязі видатків на освітню галузь у 2015- 2017 роках скоротилися з 5,2 відсотка до 4,4 відсотка, що негативно позначилося на кількості та якості підготовки робітничих кадрів. За цей період кількість прийнятих до закладів професійно-технічної освіти зменшилася майже у 2,4 рази – з 270129 учнів у 2010 році до 113000 учнів у 2016 році [2]. На початок 2016-2017 навчального року 57 професійно-технічних навчальних закладів мали заборгованість з виплати заробітної плати на суму 25,24 млн. гривень та стипендій на суму 15,91 млн. гривень [2].

В Україні практично відсутнє конкурсне фінансування наукових досліджень, передбачене Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Порушуються принципи базового і конкурсного фінансування наукових досліджень, в Україні переважно здійснюється базове фінансування. Конкурсне фінансування, у тому числі грантове, формується з метою задоволення потреб економіки держави та її виробництва в рамках реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки. В Україні таке фінансування не перевищує 3% загального обсягу коштів, що спрямовуються на науку, тоді як у

світі, навпаки більша частина фінансування сфери науки здійснюється за рахунок конкурсного фінансування у рамках виконання пріоритетних програм.

Стан фінансування освіти і науки в Україні є недостатнім так само, як і рівень оплати праці працівників галузі. Актуальним завданням є забезпечення доступності здобуття якісної освіти для всіх громадян та подальше утвердження її національного характеру.

Узагальнюючи все вищевикладене, можна дійти висновку, що програма реформування освіти, насамперед її належного фінансування має відбуватися з урахуванням сучасних економічних реалій в Україні та зарубіжного досвіду. Будь-які зміни в системі освіти неможливі без належного фінансового забезпечення, а вивчений досвід як командно-адміністративної, так і ринкових систем господарювання підтверджує, що саме бюджет є їх домінуючим джерелом, наповнення якого відбуватиметься за умови відродження реального сектору економіки. Для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів установ освіти потрібно проводити виважену кадрову політику, розширювати перелік платних послуг, більше уваги приділяти розвитку кредитної системи фінансування вищої освіти і науки, надати автономію закладам освіти.

Необхідно змінити підходи до фінансування освіти за рахунок зміни його центрів і посилення конкуренції на ринку освітніх послуг. держава повинна фінансувати не заклади, а учнів і студентів, які мали би право вибирати навчальний заклад незалежно від форми його власності.

Література.

1. Західна О.Р., Трохимчук Д.В. «Аналіз фінансового забезпечення освіти і науки в Україні на сучасному етапі» [електоронний ресурс].

2. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні» документ 2133-VIII, чинний, поточна редакція – Прийняття від 12.07.2017 [електоронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2133-19/sp:max25>

А.О. Борозняк,
спеціальність 061 «Журналістика»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.юрид.наук, доцент кафедри О.О.Олійник

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

У тезах розглянуто теоретичні та прикладні аспекти нормативно-правового регулювання доступу до інформації як ключового елемента громадського контролю. Проаналізовано принцип інформаційної відкритості, основні цілі державної інформаційної політики, національну нормативно-правову базу обмеження права на доступ до інформації, форми доступу до інформації, державні інформаційні ресурси.

***Ключові слова:** інформація, доступ до інформації, обмеження права, форми доступу до інформації, державні інформаційні ресурси.*

Реалії інформаційного суспільства стають дедалі потужнішим чинником впливу на організацію суспільного життя в будь-якій країні. Видатний фізик сучасності І.Пригожин з цього приводу зазначив: «...там, де закінчується інформація, закінчується суспільство». Основоположним принципом у законах про вільний доступ до інформації є право особи мати вільний доступ до урядової інформації, хоча з неминучими виключеннями, які дозволяють державним органам відмовляти в наданні такої інформації.

Доцільно згадати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, у ст. 10 якої вперше йдеться про доступ до публічної інформації як права кожного та забороняється втручання органів державної влади в свободу отримання і передачі інформації та ідей за винятком випадків, коли заборона здійснюється в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Суттєвим поштовхом для розвитку законодавства у сфері забезпечення доступу до інформації в різних країнах світу стало прийняття 27 листопада 2008 року Конвенції про доступ до офіційних документів, яка була розроблена Комітетом Міністрів Ради Європи. Заслужовує на увагу досвід Індії у відкритті інформації для населення. Закон про доступ до інформації в Індії був прийнятий в 2005 році і за своєю якістю займає 2 місце в світі згідно з даними рейтингу GlobalRTI Rating міжнародних організацій AccessInfo та CentreforLawandDemocracy.

Індійський інформаційний акт передбачає можливості запитувати будь-яку інформацію у будь-яких формах. При цьому обов'язком розпорядників є надання, у випадку необхідності, допомоги при складанні інформаційних запитів, особливо людям з особливими потребами, які самостійно не здатні скласти та направити такий запит.

Україні дістався в спадок важкий тягар тоталітарного минулого, коли протягом десятиріч практично вся державна діяльність була засекреченою, а намагання дістати інформацію й розповсюджувати її трактувалося як антидержавна діяльність. Таким чином радянська влада ховала свої злочини, розвал економіки, власні доходи, пільги і привілеї тощо. І позбавитись цього сумного посагу досить таки важко, бо рецидиви минулого за роки незалежності стали надто частими.

Суттєвим поштовхом для розвитку законодавства у сфері забезпечення доступу до інформації в нашій країні стало прийняття у січні 2011 року Закону України «Про доступ до публічної інформації». Згідно зі ст. 1 цього Закону публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка є у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом. Право на доступ до інформації інтерпретується як право особи на

отримання доступу до офіційних документів, а також інформації про діяльність органів державної влади.

Слід визнати, що з набуттям чинності Закону України «Про доступ до публічної інформації» активізувалася діяльність української влади щодо забезпечення права кожного на доступ до інформації, яка є у володінні суб'єктів владних повноважень. Невідкладно були прийняті укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних і місцевих органів влади, інших суб'єктів, якими затверджені заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації. Практично одночасно на офіційних веб-сайтах органів державної влади та інших розпорядників публічної інформації з'явилися сторінки «Доступ до публічної інформації», де було оприлюднено нормативно-правові акти, якими визначено відповідальних за забезпечення доступу до публічної інформації, затверджено форми запитів на інформацію, порядок опрацювання запитів, відшкодування витрат на копіювання та друк документів, звіти про опрацювання запитів, найбільш запитувані документи тощо. Установлений законом строк опрацювання та підготовки відповіді на запит – п'ять робочих днів – не залишив вибору суб'єктам забезпечення доступу до публічної інформації і мотивував їх на підготовку відповіді запитувачам у визначений термін.

Важливою складовою вітчизняного інформаційного законодавства в сенсі захисту персональних даних про особу став Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI, мета якого – регулювання відносин, пов'язаних із захистом персональних даних під час їх обробки.

Входження світової цивілізації у нове тисячоліття ознаменувалося глобальним процесом формування якісно нового – інформаційного суспільства. Об'єктивно Україна не залишилась осторонь світових процесів, що спонукали до переосмислення інформаційної політики держави та приведення її у відповідність з вимогами світових цивілізаційних тенденцій.

Безумовно прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» стало важливим кроком у сфері дотримання конституційних прав

та свобод людини в Україні. Сучасні демократичні суспільно-політичні процеси призвели до формування нової філософії інформаційної політики України, спрямованої на забезпечення відкритості діяльності органів державної влади та доступу громадян до інформації, проте залишили низку прогалин у відповіді на питання щодо ефективності її правового регулювання.

Література

1. Мендел Т. Свобода информации: Сравнительное правовое исследование. Paris, UNESCO, 2008. 176 с.
2. Ортинский В.Л. Удосконалення державної політики у сфері інформаційних технологій у контексті діяльності органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки.* 2016. № 801. С. 3-8.
3. Провнесення змін до Закону України "Про звернення громадян" щодо електронного звернення та електронної петиції: Закон України від 02.07.2015 р. № 577-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 35. 341 с.
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2939-17>

О.Ю. Кірсанова,

спеціальність 081 «Право»

Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – канд.юрид.наук, доцент кафедри О.О.Олійник

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВАЛІДІВ

У тезах розглянуто деякі аспекти щодо проблем людей з інвалідністю у суспільному житті, які є рівноправними суб'єктами правовідносин в Україні.

Ключові слова: інклюзія, держава, люди з вадами, суспільство, відповідальність.

Відповідно до внесених змін до Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» особою з інвалідністю вважається: «Стаття 2. Інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист». Права людей з інвалідністю продовжують порушуватися – зокрема: право на освіту, охорону здоров'я, працевлаштування, участь у політичному та культурному житті, доступу до правосуддя, до інформації тощо.

Одним з прикладів неповаги до людської гідності є користування послугами залізничного транспорту. Купуючи квиток на залізниці за таку ж вартість, як й інші пасажирів, людина з інвалідністю не може скористатися послугами у повній мірі. Подорожуючи 8-10 годин в поїзді, пасажир з інвалідністю не може скористатися туалетом та послугами, які повинні надаватися цій категорії пасажирів згідно з чинним законодавством, нарівні з іншими. В Україні за офіційними даними в експлуатації знаходяться 19 вагонів для пасажирів з інвалідністю, але парадокс в тому, що це всього 19 адаптованих купе та туалетів, а кількість потенційних користувачів – сотні [3].

Постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 року «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та інших окремих категорій населення, переліку таких засобів» змінено механізм забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації.

Новий порядок передбачає індивідуальний підхід до кожного інваліда. До технічних та інших засобів реабілітації, якими забезпечуються інваліди, діти-інваліди та інші окремі категорії населення належать:

- протезно-ортопедичні вироби, зокрема ортопедичне взуття;
- спеціальні засоби для самообслуговування та догляду;
- засоби для пересування;
- допоміжні засоби для особистої рухомості, переміщення та підйому;
- меблі та оснащення;
- спеціальні засоби для орієнтування, спілкування та обміну інформацією.

Близько 80% скарг, які надходять від заявників на урядову «гарячу лінію», пов'язані із проханням заявників посприяти у наданні їм засобів реабілітації, зокрема забезпечення інвалідними візками. Варто зазначити, що у 8,7% звернень це стосувалося забезпечення дітей із особливими потребами такими засобами реабілітації. Окрім того, інваліди просили посприяти у встановленні пандусів у будинках проживання, відсутність яких обмежує їм можливість виходити на вулицю.

Найчастіше з цього приводу звертаються жителі Дніпропетровської, Харківської, Одеської, Донецької областей та м. Києва [1].

Не існує жодної жіночої консультації, яка була б архітектурно доступною для жінки в інвалідному візку, мала архітектурно доступний вхід, сучасне медичне обладнання, зручне для жінки з проблемами опорно-рухового апарату.

Пологові будинки є тотально недоступними – входи, палати, санвузли, відсутність ліфтів.

Дитячі лікарні архітектурно недоступні. Мама на інвалідному візку з проблемами опорно-рухового апарату змушена постійно звертатися за допомогою до інших людей для того, щоб провести дитину до лікаря на консультацію, а сама змушена чекати на вулиці і вести переговори з лікарем по телефону.

Відсутня архітектурна доступність у дитячих садках та школах. Мама з інвалідністю не може прийти на батьківські збори у школу, на свято до дитини, поспілкуватися з учителями, що надзвичайно шкодить психологічному стану як матері, так і дитини. Дитина чекає на маму і звикає до того, що для неї не створені умови для участі в її шкільному житті. У деяких дітей з'являються комплекси [3].

Література.

1. <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/problemi-invalidiv-vazhlivi-dlya-suspilstva/>
2. <http://www.ohchr.org/RU/Issues/Disability/Pages/DisabilityIndex.aspx>
3. <http://khp.org/index.php?id=1362660945>
4. <http://www.podelise.ru:81/docs/index-25656126-1.html?page=2>

В.О. Коваль,

спеціальність 081 «Право»

Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – канд.юрид.наук, доцент кафедри О.О.Олійник

ДАРУВАННЯ (ПОДАРУНКИ), ЯК СУЧАСНА ОПЛАТНІСТЬ ДОГОВОРУ

У тезах розглянуто деякі питання щодо розмежування понять «подарунок» і «неправомірна вигода» з точки зору тлумачення законів України.

Ключові слова: подарунок, неправомірна вигода, корупція, договір дарування, соціальне зло.

З поваги до традицій в суспільстві прийнято дарувати подарунки, це стосується чи в конкретній родині, чи в соціальній спільноті. Люди відносяться до дарування як до прояву «доброї волі», і сприймають його виключно безоплатним, не замислюючись насправді над мотивами, потребами, які керують людьми.

Ми вважаємо, що подарунки вручаються абсолютно безоплатно. І тільки деякі знають, що подарунки, як вид доходу, оподатковуються, а безоплатною є лише передача майна (дарунку) у власність. В залежності від дарувальника та дарунка ставка оподаткування становить 0 % (членами сім'ї першого та другого ступенів споріднення), 5 % та 18 % (дарувальник нерезидент) – ст. 174 Податкового кодексу України [1].

Законодавець в законі України «Про запобігання корупції» надає легітимне визначення поняття «подарунок» – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

В Законі України «Про запобігання корупції» встановлюються обмеження щодо одержання подарунків залежно від: службового становища обдаровуваного; відносин підпорядкування дарувальника та обдаровуваного; ціннісного вираження еквівалента самого дарунка.

Закріплені критерії є граничною межею для розмежування понять «подарунок» і «неправомірна вигода». У випадку, якщо вартість дарунка перевищує встановлену в законі допустиму грошову межу, то даний подарунок потрібно кваліфікувати як неправомірна вигода [2].

Динамічний аспект дарування реалізується в процесі укладання договору і закріплюється в Цивільному кодексі України, а саме ст. 717 – за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність [3].

У доктрині договірного права договір дарування викликає гостру полеміку щодо його характеристики в частині оплатності або безоплатності: 1) він не вкладається в звичайну концепцію договору як домовленості; 2) проявляє

латентні договірні зв'язки тасхеми; 3) характеризується особливим механізмом виникнення та забезпеченням виконання.

Безоплатність – не означає відсутність зустрічних обов'язків певного характеру: морального – подякувати дарувальнику. Видається справедливим, що він повинен хоча б подякувати за принесений дар і виявити до дарувальника певну увагу і тим цей обов'язок з морального перенести у сферу правового [4].

Не є порушенням ознаки безоплатності договору, наприклад, символічна відплата (передача речі, котра, як правило, нееквівалентна дарунку, з мотивів дотримання певної традиції, звичаю) не вважається зустрічним задоволенням за умови, якщо сторони усвідомлюють символічність, умовність такої відплати та не мають на меті здійснити зустрічне задоволення.

Слід мати на увазі, що безоплатність не означає безпричинності або безкорисливості. Важливим моментом безоплатності договору дарування є мотиви дарування, на які сторони не звертають уваги. Але, якщо проаналізувати детально процес дарування, мотиви, які спонукають нас укладати такі договори, то виявляється, що мотиви є латентно-корисливими, що є підтвердження оплатності даного договору [5].

Якщо договір дарування вважати безоплатним, то чим він тоді буде відрізнятися від такого соціального явища, або соціального зла, як неправомірна вигода. Подібно архаїчному дару, зовні вона нерідко виступає як безкорисливий, щедрий, великодушний дар. Насправді ж цей дар передбачає обов'язкову компенсацію у вигляді відповідного «дару». За показною безкорисливістю (безоплатністю) ховаються обмін, утилітарний розрахунок і прагнення до вигоди, котрі вступають в конфлікт з правовими нормами і суспільними інтересами.

Дарування – не тільки морально благородне діяння, а й соціально-економічна необхідність, що впливає з функціональних вимог сучасної економіки, елемент економічного мистецтва, засіб самовираження та рушійна сила соціальних зв'язків, в кінцевому рахунку необхідний самому дарувальнику.

Література.

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 // База даних Законодавство України/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/1700-18>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Шишка Р. Б. Правове регулювання відносин за договорами на безоплатну передачу прав на об'єкти цивільних правовідносин. Вісник Запорізького національного університету. 2010. С. 126–130.
5. Кравчук В. Договір дарування. Мала енциклопедія нотаріуса. 2010. № 3.

В.С. Курлюк,
спеціальність 061 «Журналістика»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент кафедри О.П. Божко

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНА ЖУРНАЛІСТИКА В СУЧАСНОМУ МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

З'ясовано поняття науково-популярна журналістика, причини занепаду науково-популярних видань на ринку України та визначити особливості процесу комунікації в галузі вітчизняної науково-популярної журналістики.

Ключові слова: комунікація, українські ЗМІ, науково-популярна журналістика, стаття, інтерв'ю.

Нині, у часи інформаційного суспільства, процеси комунікації істотно впливають на напрями подальшого розвитку наукової галузі, зумовлюють найбільш пріоритетні теми наукових дискусій, розвідок і публікацій у науково-популярних виданнях. Зміст інформації на сторінках преси відбиває всі без винятку сфери людської діяльності (політичну, економічну, соціальну, культурну й ін.).

Актуальність теми дослідження зумовлено рівнем зацікавленості читачів матеріалами, пов'язаними з висвітленням наукових досягнень мовою, адаптованою для "пересічного громадянина". Тобто "науково-популярна журналістика – це спосіб міжкультурної комунікації у світі, обмін інформацією між зацікавленими наукою людьми". [1, с. 5]

Мета – визначити особливості процесу комунікації в галузі вітчизняної науково-популярної журналістики.

Наукова журналістика неодноразово була предметом розвідок учених (В. Здоровега, І. Михайлин, В. Шкляр, О. Глушко). Проте досліджено переважно загальні тенденції розвитку вітчизняної науково-популярної журналістики та її жанрові форми.

Фахівці соціальних комунікацій наголошують на кризовому стані цієї галузі журналістської творчості або навіть її суцільній її відсутності [1; 2]. Серед найбільш значущих чинників, що впливають на такий стан, називають:

- дисбаланс між високою витратною вартістю таких видань (з належною якістю друку та яскравими фото) – з одного боку, й низькою спроможністю українського покупця – з іншого;
- недостатній попит на науково-популярну інформацію в українського читача (ні для кого не є секретом, що український ринок періодичних видань сформовано переважно виданнями розважального, рекламного й суспільно-політичного змісту – останні особливо тепер, коли після виборів президента України кардинально змінилися обличчя вітчизняного політикуму);
- брак висококваліфікованих фахівців, які забезпечили б доступне інтерпретування наукових текстів, їхній "переклад зрозумілою мовою", але без примітивізму й зі збереженням наукової цінності матеріалів.

На шпальтах часописів серед науково-популярних пробиваються матеріали, пов'язані із проблемами екології. З рештою – ситуація незадовільна. На такі поодинокі статті можна натрапити хіба що в громадсько-політичній газеті «Дзеркало тижня», "Новоєвремя", журналах про туризм «Міжнародний туризм», «Вокругсвета» (українське видання, але частина матеріалів для цього видання надавали ще й російські автори, оскільки воно мало центральний осередок у Москві) та в журналі для підлітків «Гипотезы и открытия». Шкода, адже безліч цікавих питань, як-от: розвиток космічної галузі, астрономії, хімії, фізики, біології – оминають сторінки українських ЗМІ, боуцімто в нашій державі нікого й не цікавлять ці питання.

Щасливий виняток – усеукраїнський часопис для дітей і юнацтва "Колосок" (Львів, з 2003 р., головний редактор – Д. Біда). [3] Тематикою журналу є природознавство як інтегрований комплекс знань. Головні його особливості такі: 1) застосування інтегрованого підходу в поданні природничих знань; 2) розвивальний характер; 3) використання засобів популяризації наукових відомостей з орієнтацією на широку читацьку аудиторію; 4) належна культура художньо-технічного і поліграфічного виконання; 5) інтерактивний характер (відповідні сторінки журналу залучають читачів до індивідуальної та колективної пізнавальної, дослідної, творчої діяльності). На українському ринку з'явився вітчизняний аналог «NationalGeographic» - видання, що має всі шанси посісти гідне місце серед науково-популярних ЗМІ.

Зазначаємо й певні зміни в тематиці науково-популярних видань. "Топовими" є матеріали, що висвітлюють питання боротьби з раковими пухлинами, особливостей психіки людини, розвитку внутрішніх ресурсів людини (дихання, йога, голодування, медитації), впливу структурованої води на здоров'я людини, новітніх технічних досягнень (у площині використання їх у побуті пересічними громадянами).

Отже, дослідження засвідчило, що в Україні, попри попит читачів на науково-популярні матеріали, у медіапросторі відчутним є брак таких періодичних видань. А також фахівців, які б володіли досконало як іноземними мовами (і тому були включеними до міжмовної наукової комунікації), так і навичками інтерпретування наукового змісту доступною національною мовою. І головне – необхідним є фонд підтримки таких видань з боку успішних підприємців.

Література

1. Варич М. Науково-популярна журналістика як метод комунікації у соціокультурному просторі. *Образ*. Вип. 15. 2014. С. 5–13. URL: file:///C:/Users/root/Downloads/obraz_2014_15_3.pdf. (дата звернення: 17.10.2019)
2. Комети можуть цікавити людей не менше, ніж політика чи шоу-бізнес. Міріам Драгіна про популяризацію науки. Детектор медіа. URL: https://ms.detector.media/ethics/standards/kometi_mozhut_tsikaviti_lyudey_ne_menshe_nizh_politika_chi_shoubiznes_miriam_dragina_pro_populyarizatsiyu_nauki/. (дата звернення: 19.10.2019).
3. "Колосок" – усеукраїнський часопис для дітей і юнацтва. URL: <http://kolosok.org.ua/>. (дата звернення: 19.10.2019).

Ю.В. Нечитайло,
спеціальність 053 «Психологія»
Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»
Науковий керівник – канд.юрид.наук, доцент кафедри А.Б.Половченя

ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Тези присвячені визначенню основних проблем та перспектив розвитку медичного страхування в Україні у найближчій перспективі.

Ключові слова: *медичне страхування, медичні послуги, обов'язкове медичне страхування, фінансування медичної допомоги.*

Медична галузь в Україні сьогодні не має можливості користуватися перевагами ринкової економіки. Медичне страхування перебуває на стадії розвитку. Державний бюджет, з якого в даний час фінансується медицина, неспроможний покрити навіть половину її потреб. Система медичного страхування сьогодні не є чітким поясненням для багатьох людей, тобто страхування є гарантуванням при виникненні страхової події відшкодування фінансових витрат на медичну допомогу за рахунок завчасного акумулювання коштів. Це пов'язано з необхідністю забезпечення громадян доступними, якісними і різноманітними медичними послугами. Воно може стати додатковим джерелом фінансування заходів з охорони здоров'я. Але на сьогодні медичне страхування повинно дати змогу залучення додаткових фінансових ресурсів за рахунок різних джерел для організації медичної допомоги населенню шляхом надання медичних послуг та гарантій різних можливостей в їх отриманні в повному обсязі для всього населення.

Необхідним вважається проведення ряду заходів організаційного характеру, у тому числі, прийняття нормативно-правових актів, які б забезпечили вирішення таких важливих проблем як: створення умов розвитку добровільного медичного страхування в якості ефективного доповнення до обов'язкового соціального медичного страхування; законодавче врегулювання питання щодо можливості юридичними особами (роботодавцями) включення витрат на сплату страхових платежів за договорами добровільного медичного страхування своїх працівників до складу собівартості продукції; підвищення

надійності страхових організацій, що працюватимуть у системі добровільного медичного страхування (встановити вимоги); забезпечення контролю за використанням єдиних стандартів усіма медичними установами, що працюють у системі добровільного медичного страхування, незалежно від їхньої відомчої підпорядкованості та організаційно-правової форми[1].

Система обов'язкового страхування найближчим часом є не просто способом організації системи охорони здоров'я, а життєвою необхідністю відновлення медичної галузі. Обов'язкове медичне страхування повинно охоплювати практично все населення та задовольняти основні першочергові потреби, але існують перешкоди переважно правового характеру, що не дають змоги реалізувати вищевказані принципи.

Основною проблемою, що постає у сфері медичного обслуговування є невідповідність існуючим потребам обсягів коштів, що спрямовуються на фінансування цієї галузі з офіційних джерел. Це явище сприяє розвитку корупції, розвитку тіньової економіки. Діюча система медичного забезпечення в Україні перебуває в глибокій фінансовій кризі.

Необхідна умова прийняття та втілення Закону про загальнообов'язкове державне медичне соціальне страхування – виведення офіційної заробітної плати працівників із «тіні», адже відомо, що значна частина роботодавців продовжує видавати основну заробітну плату в конвертах. Необхідно також чітко визначити осіб, які підлягатимуть загальнообов'язковому державному соціальному медичному страхуванню. Можливим варіантом запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування на першому етапі може бути страхування лише найманих працівників. Фінансування медичної допомоги пенсіонерам і дітям може здійснюватися через спеціальні державні програми [2, с. 114].

Отже, для досягнення реальної цілісності української системи охорони здоров'я необхідний час та значні інвестиції. Оскільки система державного медичного соціального страхування є важливою і стратегічною для держави, то необхідно погодитись, що до її впровадження необхідно підійти зважено і конструктивно: розробити і у встановленому порядку затвердити закони та

підзаконні акти про медичне страхування громадян; розробити положення про національний і територіальні фонди медичного страхування та їх сформувавши, а також захистити права пацієнта на отримання своєчасної і якісної медичної допомоги. З урахуванням тенденцій розвитку ДМС в Україні та досвіду фінансування медицини в іноземних країнах, для прискорення процесу переходу фінансового забезпечення закладів охорони здоров'я на основу медичного страхування, доцільним, на нашу думку, буде: – прийняття законодавчих актів у сфері обов'язкового медичного страхування з чітким визначенням джерел фінансування, а саме: здійснення ОМС за рахунок коштів громадян-фізичних осіб та суб'єктів підприємницької діяльності; – внесення змін до податкового законодавства з метою виведення страхових платежів на медичне страхування з доходу, що підлягає оподаткуванню; – переведення функціонування закладів охорони здоров'я на комерційні засади [3] .

Література

1. Проблеми розвитку добровільного медичного страхування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forum.mnau.edu.ua/index.php?topic=487.0>
2. Астахова І. Е. Перспективи загальнообов'язкового медичного страхування в Україні / І. Е. Астахова, Є. О. Касьян // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2009. – № 1. – С. 111–115.
3. Марченко Т. В. Необхідність запровадження і перспективи розвитку обов'язкового медичного страхування в системі соціального забезпечення України. *Фінанси*. URL: [http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdfa/2010_1/1\(18\)_2010_articles/1\(182010_Marchenko.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdfa/2010_1/1(18)_2010_articles/1(182010_Marchenko.pdf)

О.В. Сторожук,

спеціальність 081 «Право»

Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – канд.юрид.наук, доцент кафедри А.Б.Половченя

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Тези присвячені проблемам соціального захисту військовослужбовців в Україні, а саме всебічного, не лише законодавчого, а і практичного забезпечення особового складу та членів їх сімей в державі.

Ключові слова: *соціальний захист, соціальне забезпечення військовослужбовців, види соціального забезпечення військовослужбовців.*

Згідно із законодавством України соціальне забезпечення військовослужбовців включає в себе комплекс заходів, спрямованих на вирішення матеріального забезпечення, що здійснюється та фінансується за рахунок коштів як державного бюджету, спрямованих безпосередньо на Збройні Сили України через Міністерство оборони України, так і за рахунок коштів, затверджених у кошторисі Міністерства праці та соціальної політики України, а також місцевих бюджетів з урахуванням наявних пілг для різної категорії військовослужбовців та членів їх сімей (участь в бойових діях, отримання інвалідності, ушкодження здоров'я, поранення чи загибель військовослужбовця) [1].

Фінансування соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей безпосередньо залежить від достатності коштів державного бюджету і належного фінансування. Ефективність забезпечення соціального напрямку залежить також від послідовної і цілеспрямованої політики, основна мета якої повинна бути спрямована на підвищення статусу військовослужбовців. Військовослужбовці мають значно високі ризики загибелі порівняно з іншими громадянами під час проведення бойових дій, участі в військових конфліктах та виконанні завдань по захисту суверенітету держави. Визначення ефективного механізму фінансування заходів соціального забезпечення військовослужбовців значно підвищує темп становлення стандартів соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України та належного виконання ними завдань, які постали перед українською державою на цьому етапі розвитку країни з урахуванням вимог, що ставляться Європейським Союзом та країнами-членами НАТО.

Соціальний захист військовослужбовців Збройних Сил України є прямим обов'язком держави. У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надається визначений законом комплекс соціального забезпечення. Проте, на сьогодні питанню соціального забезпечення військовослужбовців не приділено достатньої уваги і це є суттєвим недоліком, враховуючи факт наявності воєнних дій на Сході

України. Тому достойний аналіз соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей є одним із основних напрямків цієї статті. “Кращі з кращих – ті, хто захищає Соборність України зі зброєю в руках – повинні мати від держави шану і словом, і ділом” [2].

Основна мета соціального захисту військовослужбовців – всебічне забезпечення особового складу та членів їх сімей, яке б компенсувало ті обмеження, що встановлені для військових у діючому законодавстві, та умови служби, які властиві саме цій категорії працівників.

Соціальний захист військовослужбовців ЗС України – це діяльність держави, спрямована на встановлення правових норм, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, соціальних пільг, гарантій та компенсацій для задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до їх особливого виду діяльності, підтримання їхнього статусу в суспільстві.

Соціальне забезпечення військовослужбовців ЗС України – це заходи по перерозподілу коштів Державного бюджету України щодо надання грошового та матеріального забезпечення військовослужбовцям та членам їх сімей з метою компенсації, зниження або запобігання негативного впливу соціальних ризиків на військовослужбовців, які через особливості своєї службової діяльності не мають іншого джерела отримання гідних умов до існування.

Соціального забезпечення військовослужбовців ЗС України має на меті вирівняти соціальне становище цієї категорії осіб відносно до інших членів суспільства, а також встановити додаткові гарантії, пов'язані з високим ризиком ушкодження здоров'я чи загибелі, внаслідок участі в бойових діях чи військових конфліктах. Соціальне забезпечення полягає в безпосередньому наданні державою в особі Міністерства оборони України виплат у грошовій та натуральній формі військовослужбовцям, які мають на них право, надання медичної допомоги та забезпечення житлом [3, 207].

Останнім часом сфера соціального забезпечення військовослужбовців зазнає суттєвих змін, але такі зміни скоріше стосуються кількісної площини, а

не якісної. Слід також зауважити, що значна кількість прийнятих нормативно-правових актів у сфері соціального забезпечення військовослужбовців не відповідає рівню життя сьогодні та тим затратам (моральним, духовним, психічним, психологічним, фізичним), які військовослужбовці віддають, захищаючи свою Вітчизну.

Отже, саме тому обов'язком держави є створення та розроблення дієвого фінансового механізму соціального забезпечення військовослужбовців з метою своєчасного визначення потреб та гарантування повноцінного захисту військовослужбовців Збройних Сил України.

Література.

1. Закон України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20.12.1991 р., № 2011. – XII.
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://informer.news/lozovyj-zaklykav-deputativ-pidvyschyty-sotsialnyj-zahyst-vijskovosluzhbovtsiv>.
3. Сайнецький О. П. Зміст та особливості соціального забезпечення військовослужбовців як правового явища / О. П. Сайнецький // Митна справа, 2013. – № 5 (89). – С. 204-209.

Ю.І. Шелестова,

спеціальність 081 «Право»

Миколаївського міжрегіонального інституту
розвитку людини ВНЗ Університету «Україна»

Науковий керівник – канд.юрид.наук, доцент кафедри О.О.Олійник

Правова соціальна держава і громадянське суспільство

Розкриття суспільного механізму, спрямованого на створення умов для вільного життєзабезпечення і реалізації життєвого потенціалу кожної людини; взаємозв'язок громадянського суспільства і правової держави.

Ключові слова: *громадянське суспільство, правова держава, громадянство, соціальна держава.*

Виникнення цілісної теорії правової держави пов'язують з іменем німецького філософа **І. Канта** (1724–1804). Призначення держави, – вважав І. Кант, – полягає в забезпеченні торжества права, а це означає – свободи, рівності, економічної незалежності громадян. Устрій та політика держави мають бути максимально узгоджені з принципами права. Громадяни можуть

робити все те, що не заборонено законом, а держава тільки те, що передбачено законом. нормативних документах – законах та охороняє право від порушень.

Громадянське суспільство – це безпосередньо неконтрольована державою сфера життєдіяльності індивідів. Означає устрій суспільства з точки зору інтересів кожного його члена. Звідси і поняття "громадянин" – не просто людина або індивід, а особа, суб'єкт особистих прав, своїх законних повноважень, встановлених суспільством. Це продукт буржуазної епохи, ринку і демократії, сфера вільної гри приватновласницьких інтересів та індивідуалізму. Воно формується здебільшого знизу, як результат розкріпачення індивідів, їхнього перетворення з підданих держави у вільних громадян-власників, готових взяти на себе господарську і політичну відповідальність.

Громадянське суспільство має складну структуру. Воно включає господарські, економічні, сімейні, релігійні й правові відносини, мораль і політичні відношення між індивідами як первинними суб'єктами політичного життя, партіями, групами інтересів та ін.

На відміну від держави в громадянському суспільстві панують не вертикальні, а горизонтальні зв'язки, відношення конкуренції і солідарності між юридично вільними і рівноправними партнерами.

У сучасних умовах провести чітку грань між громадянським суспільством і державою достатньо складно. Але не дивлячись на це, розподіл на громадянське суспільство і державу не втратив своєї актуальності й служить передусім своєчасному розкриттю і запобіганню тоталітарним тенденціям, забезпеченню суверенітету народу по відношенню до влади, свободи особи.

Правова держава– це держава, обмежена в своїх діях правом, що захищає свободу та інші права особи і що підпорядковує владу волі суверенного народу. Відносини між особою і владою визначаються в ній конституцією, що виступає суспільним договором між народом і владою. Вона формувалася поступово, на базі відповідних ідей і елементів державності, деякі з яких з'явилися ще в глибокій стародавності.

У стосунках між державою і громадянами пріоритет належить правам людини, що не можуть бути порушені законами держави і її діями. Для того, щоб народ міг контролювати державу, необхідно розподілити владу на законодавчу, виконавчу і судову.

Стосовно громадян у правовій державі застосовується принцип "дозволено все, що не заборонено законами, відповідними конституції".

Соціальна держава – це держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину гідних умов існування, соціальної захищеності; а в ідеалі приблизно однакових стартових можливостей для реалізації життєвої мети, розвитку особи.

Діяльність такої держави направлена на загальне добро, затвердження в суспільстві соціальної справедливості. Вона намагається згладити майнову та іншу соціальну нерівність, допомагає слабким і обездоленим, піклується про збереження миру в суспільстві.

Витоки соціальної держави сходять до соціальної практики, що заснована в далекому минулому. Ще в стародавності деякі правителі піклувались про найбільш бідних громадян. Але основне навантаження по соціальному забезпеченню слабких і знедолених в той час лежало на більших сім'ях і общинах.

Практика засвідчує, що державі належить велика роль у значенні гаранта соціальної, політичної та макроекономічної стабільності, допомоги найбільш нужденним групам населення, захисту від насильства, злочинності, екологічних небезпек.

Література.

1. Беренштейн Л., Панченко П., Рейт О. Розбудова громадянського суспільства в Україні. Київ, 2017.
2. Геллнер З. Условія свободи. Гражданское общество и его исторические соперники. Киев, 2015.
3. Декларація про державний суверенітет України. Київ, 2015.
4. Тимошенко В.І. Правова держава. Теоретико-історичне дослідження. Київ, 2014.

Наукові досягнення молодих – шлях до професії:

Тези міжвузівської науково-практичної конференції 27 листопада 2019 р.
/ За заг. ред. А.М. Старєвої. – Миколаїв: ММІРЛ ВНЗ «Університет «Україна»,
2019. – 250 с.

Відповідальні за випуск: О.А. Шевченко, С.В. Кандюк-Лебідь

Україна, 54003, м. Миколаїв, вул.2-га Військова, 22
т. 711652, 710915, 572155 Е – mail: mmirl.edu.ua@ukr.net